

בעזה"ש"ת

ספר

חק לישראל

פרשת כי תשא

בלשון הקודש ואידיש

עם מ"ב פירושים, מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים
מיט אלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא,
מוסר, הלכה, איבערגעזעצט אויף א ליכט אידישע שפראך, מיט
שיינע ליכטיגע אותיות און קלארע דרוק

יוצא לאור על ידי
הוצאת אמונה

ברוקלין יצ"ו

רץ ועוד ידאג בעל-תשובה פון יתגבר עליו יצרו, כמו שאמרו זכרונם לברכה (אבות פ"ב מ"ד) אל תאמן בעצמך עד יום מותך. כל-שכן האיש אשר נצחו (לבו) [יצרו] כבר, כי ראוי להשמר מן היצר האורב בכל עת ולהוסיף בנפשו יראת השם יום-יום, ותהיה-לו קמעות בעבור עליו כל משברי היצר המתחדש לעתיד.

רח ודבר שלמה עליו השלום על דבר התשובה ופרט בו הענין הזה, ופתח פתח דבריו ואמר (משלי כח יב) בעלץ צדיקים רבה תפארת ובקום רשעים יחפש אדם. פרוש, הצדיקים מפארים ומכבדים בגי-אדם על כל מעלה טובה הנמצאת בהם, והרשעים מחפשים מומי בגי-אדם ושגיאותם להשפיקם. ואף-על-פי שכבר הניחו המעשים ההם וחזרו בתשובה. אחר-כך אמר (שם שם יג) מכסה פשעיו לא יצליח ומודה ולעזב ירחם, כי אף-על-פי שאין לבעל-תשובה לגלות צונותיו לבני-אדם, כמו שיש להבין ממה שאמר ובקום רשעים יחפש אדם, אבל חייב להתודות עליהם, כענין שנאמר (תהלים לב ה) חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי, ונאמר (ירמיה ב לה) הנני נשפט אותך על-אמרך לא חטאתי. וחכמי ישראל זכרונם לברכה פשו (יומא פו ב) פעמים שהמכסה פשעיו לא יצליח, כמו בעברות שבין אדם לחברו, כי אין לו כפרה עד אשר ישיב הגזלה והחמס והעשק, ועד אשר יבקש מחילה מאשר הציק לו, או הרבין פניו, או ספר עליו לשון הרע, או בעברות שבין אדם למקום שנתפרסמו לבני-אדם, כי העושה עברות בפרהסיא מחלל את השם וחיב להתאונן ולהתאבל עליהם לפני בני-אדם לקדש את השם. וזהו שכתוב (ירמיה לא יח) כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הנדעי ספקתי על-ידי. ענין נחמתי, החרטה והצער, כי עקר התשובה במרירות הלב כאשר בארנו. ואחרי הנדעי ספקתי על-ידי, אחרי שנודעתי לבני-אדם והתפרסמו צונותי, התאבלתי במעשים נראים

לְבָנִי-אָדָם, כְּמוֹ (יחזקאל כא יז) סֶפֶק אֶל-יָרֵךְ, וְנֹאמַר (איוב לג כז)
 יֵשֶׁר עַל-אֲנָשִׁים נִיאמַר חֲטָאתִי וַיֵּשֶׁר הָעֲוִיּוֹתִי.
 יֵשֶׁר וּמִוֶּדָּה וְעֹזֵב יָרֵחַם, פְּרוּשׁ, אֶף-עַל-פִּי כִּי יִסּוּדוֹת
 הַתְּשׁוּבָה שְׁלֹשָׁה: הַחֲרָטָה, וְהוֹדוּי, וְעִזְבַת הַחֲטָא.
 הַחֲרָטָה וְהוֹדוּי בְּכָלֵל מוֹדָה, כִּי הַמִּתְוֹדֶה מִתְחַרֵּט, וְאִין
 תְּשׁוּבָה פְּחוּתָה מְשַׁלְשָׁה אֵלָּה, כִּי הַמִּתְחַרֵּט וּמִתְוֹדֶה וְאִינְנוּ
 עֹזֵב הַחֲטָא, דּוֹמָה לְמִי שֶׁטּוֹבֵל וְשָׂרֵץ בְּיָדוֹ שֶׁלֹּא עָלְתָה לוֹ
 טְבִילָה. אָכֵן מוֹדָה וְעֹזֵב יָרֵחַם, כִּי הוּא בְּעַל הַתְּשׁוּבָה,
 אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ לְתְּשׁוּבָה מְדַרְגּוֹת רַבּוֹת, כַּאֲשֶׁר בְּאַרְנּוּ.

עניני מחצית השקלים

אֵינְנֵנוּ פֻּן דִּי גוֹטעַ מְרוֹת וואס אַמְעַנְטֵשׁ דאָרף
 האַבִּין, אִיז עַר וְאֵל בְּעַקְעֵנֶען רִי מוֹבוֹת
 וואס קענִטשִׁין האַבִּין מִיט אִיהֶם גִּיטֵאָהֶן, און
 עַר וְאֵל זײ דאָנקען פֻּאר דִּי מוֹבוֹת, אָפִילוּ דָּעַר
 קענִטשׁ ווײַל גִּיין דאָנק, פֻּון רַעסִטוֹנֵעֶגֶן דאָרף
 קען אִים דאָנקען, פֻּארקערט דָּעַר קענִטשׁ וואס
 בְּעַקְעֵנֶט גִּיט צו דאָנקען פֻּאר דִּיא מוֹבוֹת וואס
 קען האַט אִים גִּיטֵאָהֶן, ראָס אִיז אֵינְנֵנוּ פֻּון דִּיא
 עֲרֻנְקִטֵּעַ מְרוֹת, און אָפִילוּ הַקְבִּיָּה וואס עַר
 דאָרף גִּעוּוִים גִּיט אונְזֶער דאָנק, פֻּון רַעסִטוֹנֵעֶגֶן
 פֻּארלֵאנְגֶט הַקְבִּיָּה קען וְאֵל אִים דאָנקען פֻּאר
 דִּיא מוֹבוֹת און דִּיא חֲסִידִים וואס עַר מוֹהֶט מִיט
 דִּי קענִטשִׁין, מִיר דאָרפִּין בְּעַקְעֵנֶען אַלץ וואס
 הַקְבִּיָּה מוֹהֶט מִיט אונְזֶה גִּיט הַקְבִּיָּה מוֹזֵר
 אונְזֶה קִיאָהֶן, נִאר מִיט זײַן גוֹטֵעֶן ווײַלען מוֹהֶט
 עַר דאָס מִיט אונְזֶה, מִיר האַבִּין גִּיט פֻּאררִינְט
 אָפִילוּ אַזְעִהֶן מוֹיזֶעֶר חֶלֶק פֻּון זײַנע חֲסִידִים
 וואס עַר מוֹהֶט מִיט אונְזֶה, און אַמְעַנְטֵשׁ וְאֵל
 גִּיט זאגִין מִיט כִּיין בֶּחֱ און מִיט כִּיין חֲכִיָּה
 לְעַב אִיהֶן אִוִּיף דָּעַר וועלֶט, מִיר גִּעפּונְען אִוִּיף
 דָּעַר וועלֶט גִּרְעִסֶעֶרע חֲכָמִים און גִּרְעִסֶעֶרע
 גְּבוּרִים און קענִען זײַה גִּיט הַעֲלָפִין, דָּעַר קענִטשׁ
 לְעַבֵּט גִּיט ווען עַר ווײַל לְעַבִּין און עַר שְׁטאַרְקֶט
 גִּיט ווען עַר ווײַל שְׁטאַרְקִין, און עַר ווערֶט גִּיט
 רײַךְ ווען עַר ווײַל רײַךְ ווערִין, וְיִי דוֹד הַמֶּלֶךְ
 האַט גִּיאָנְט שְׁוֹא לָכֶם מִשְׁפִּימִי קוֹם בִּאחֲרֵי
 שְׁבֵת, אַוִּינְטֶט וואס דָּעַר קענִטשׁ וועט פֻּריה
 אַוִּיפִּשִׁטִּין צו זײַן אַרְבֵּעַט, און וועט זִיגֶען
 שְׁפֵעַט בִּיאָ נאָכְט בִּיאָ זײַן אַרְבֵּעַט, גִּיט פֻּון
 רַעסִטֵּעַ עַר רײַךְ ווערִין, בִּן יִפֹּן לִירִירו שְׁנֵה.
 הַקְבִּיָּה גוֹט רײַכְקִיט צו דָּעם קענִטשׁ וואס עַר
 האַט אִים לִיב אָפִילוּ ווען עַר שְׁלֵאפֶט, ווײַל
 אַלץ

נעריסעוועט אין דיא תורה דיא נאנצע וועלט
בשאלונג, אונ הקביה האט געקוקט אין דיא
תורה אונ פון דעם ריסונעק האט ער בשאפן
דיא וועלט, דריבער דארף יעדער יור אוועק
לייגן אלע ערליי חכמות אונ זיך בהעפטיגן גאר
צו לערנען תורה, אונ דאנקען הקביה פאר די
תורה, אונ הקביה האט גיבאטן קען נאר אין
משכן מקריב זיין אלע סאג צווייטע שפעסין איין
שפעס אין דער פריה אונ איין שפעס פארין
נאכט, צו דאנקען אים פאר דיא פרנסה וואס
ער שפיילט אונ אלע סאג, דאס דריטע האט
הקביה גיבאטן מען זאל געבן אמתיות השקל,
אהאלבן סאלער, יעדער יור האט געראקפֿט
געבן אלע יאהר אהאלבן סאלער, דער וואס
איז אלט פון צוואנציג יאהר אונ ווייטער,
געוויינליך רעכונט מען דיא יאהרן פון יעדער
קענטש ביו ויבעציג יאהר, קוקט אים יעדער
יור גיט אין דיא צייט פון זיין לעבן פופציג
האלבע סאלערס, דאס איז פינף אונ צוואנציג
סאלער, אונ די בלוט וואס אפענטשט מוז האבן
אין הארצין ווענט אויף פינף אונ צוואנציג
סאלער, אונ אויב די בלוט איז ווייניגער אדער
סער קען ער גיט לעבן, דריבער האט הקביה
גיבאטן אלע קענטשין ורייך אונ ארעם מוין
גלייך געבן אהאלבן סאלער יעדער יאהר
דאס איז פינף אונ צוואנציג סאלער אויף זיין
גאנצן לעבן צו דאנקען הקביה אויף דאס
לעבן וואס ער שיינקט אים וואס דאס לעבן
בעשטייט אויף די בלוט וואס אין הארצין וואס
דיא בלוט ווענט פינף אונ צוואנציג סאלער,
אונ דיא ערשטע מחצית השקל איז גיווען צו
מאכין דיא שוועלין צו דיא ברעטער פון משכן,
אונ דיא מחצית השקל וואס קען האט גיגעבן
אלע יאהר, זענען גיווען צו קרבנות אונ צו אלע
אנדערע הייליגע זאכן וואס קען האט געדארפט
אין משכן אונ אין סקדש, דריבער ווען הקביה
האט גיזאנט צו משה די יודין זאלן געבן געלט
אויס צו לייזן זייער לעבן האט משה זיך
געוואנדערט, מיט ווי פיל געלט קען אפענטש
אויסלייזן זיין לעבן, האט אים הקביה גיזאנט
אז דיא יודין וועלן געבן אלע יאהר אמתיות
השקל, אונ אפילו היינט אז מיר האבן גיין
משכן גיין סקדש דארף קען אויף געבן אלע
יאהר אויף אמתיות השקל ווי קען האט גיגעבן
אין בית המקדש, אונ מען זאל דאס געלט צו
טיילן ארעמע לייט וגו' וואס מען גיט אהאלבן
גראשין אונ גיט ווי קען געמט בייא דעם נביא
פון שוהל דריי האלבע רובל אונ מען גיט זייא

אים

אלץ קוקט גאר פון הקביה, אונ גיט די ארבעט
פון קענטש קען עפעס העלפן, דיא מובות אונ
דיא חסדים וואס קענטשין האבן פון הקביה
זענען דריי, ערשטונס דאס לעבן, ווי מיר זאגן
אלע סאג חסדויר נשמות לפקדים מהים, יעדער
קענטש ווען ער שלאפט ביי נאכט איז ער וויא
גישטארבן, אונ ווען ער עפונט גאר דיא אויגן
איז שוין דיא נשמה דא אין אים אונ ער לעבט
שוין, דארף דען גיט דער קענטש דאנקען
הקביה פאר דער מובת וואס ער מוהט מיט אים
אלע סאג, די צווייטע מובת איז דיא חכמה אונ
דעם שקל וואס הקביה האט גיגעבן דעם
קענטש, מיר זאל פארשטיין אזעלכע זאכן צו
סאקן וואס מיר אליין וואנדערן זיך אויף אויגער
חכמה, ווי קליין דער קענטש איז אונ מיט זיין
שקל ווייטער ער וואס עס איז אין הימל וואס ער
איז העכער פון אים פיל מויענדער מייל, אונ
מיט זיין חכמה קען ער פארין מויענדער מייל
אויף רעם ים, אונ צו זיינע מעשים וואס ער
האט גיטאקן אויף דער וועלט מיט זיין חכמה
איז גאר קיין צאהל, דיא דריטע מובת איז דיא
פרנסה פון דעם קענטש מיט וואס פאר אהקמה
דער קענטש ווערט געשפיילט, דיא ערד גיט
יעדער יאהר אירע רבואות, דיא בויער גיגען
יעדער יאהר זייערע פרובטין, וויפיל מויענדער
אקסין אונ עופות קענטשין שעכטן אונ עסין
יעדער יאהר ווי פיל פיש קענטשין עסין יעדער
יאהר אונ עס פעלט גאר גיט, עס איז אלץ דא
גענוג, דארף דען גיט דער קענטש פאלן אויף
זיין פנים פארשערק אונ מורא אונ ליבשאפט
פאר הקביה אונ אים דאנקען אויף אלע זיינע
חסדים, וויא דער בעל אקדמות זאגט גבורן
עלמין ליה, צו הקביה איז אאייביגע שטארקייט,
זלא ספק פרישותא, אונ עס איז גאר גיט קענליך
קען זאל קענען ארויסריידן זיין שטארקייט,
וועגן דיא דריי מתנות האט הקביה גיבאטן
מיר זאלן מאכין אאנדיינקונג, צו דערנוועקן
אונזערע הארצער צו לויבן הקביה אויף דיא
דרייערליי מובות וואס זייא זענען דיא גרעסטע
מובות, איינס האט הקביה גיבאטן מיר זאלן
מאכין אמשכן מיר זאלן אינווייניג אריין שפעלין
דיא לוחות מיט אספר תורה, מיר זאלן וויסען
אז דיא אמתיות חכמה פון דער נאנצער וועלט
וואס אויף דעם הימל אונ אויף דיא ערד איז
אין די תורה, וויא דער מדרש זאגט אז אבא-
מייסטער וויל קאהען אשמוב האט ער ביכער
וואס אין זייא איז געריסעוועט אלע ערליי
שמובין וויא קען זאל זייא מאכין, אזוי איז

אִים בְּאֶרֶץ צוּרִיק אֹנֶן אֵין דָּעם סְחָצִית הַשְּׁקֶל
וְנִאָרְמָט קָען אַרְיִין עֲקָלִיקֶע גְּרָאשִׁין מִיט דָּעם
בִּיסוֹר גְּעֻלֶט אִין דָּאךְ נִיט דָּער רֶעכֶענֶונְג
גָּענִין דִּיא בְּרוֹט פֿון הַאָרֶצִין וְנֵאָם דָּאס אִין ווִין
לָעבִין. נָאָר אֵין אֵינְהֶר קָען דָּאךְ אָפִירֶוּ אַאָרְעֶם
סָאן אױף אָנְזאַמְלֶען אַהאַלְבִין רֹבֶר עַר נָאָר
קאַפֿין גְּכִיט צו גָּעבִין אֶסְחָצִית הַשְּׁקֶל ווי דָּער

דִּין אִין אֹנֶן נָאָר אִים גָּעבִין צו אַרְעָקֶע לִיט
אִים צו לִיִּין ווִין לָעבִין וְנֵאָרְמָט אַרְעָקֶע
הַצִּיר סָמֹת. דָּער וְנֵאָרְמָט סְחָצִית וְעָנֶען
דִּיא אֹתוֹת סָת. מִי. אֹנֶן דָּער צ אִין
מִיטָען. דָּער צ סָאָמֶט אַרְעָקֶע. דִּיא אַרְעָקֶע
דָּער ווִיטָעקֶט דָּעם ת' פֿון ט' עֵם נָאָר
גְּלִיבִין ט' :

אונקלדום

תשא יום א תורה

לחמשיך מתית דרא יהוה נפש י יהוה יהוה. רוח יוד הא ואו הא. נשמה יהוה חיה יחידה י' רמילוי יוד הא
שם ב'ן שבכעשה בניקוד חולם :

י' וידבר יהוה אל-משה לאמר : י' ומלך י' עם משה
דמימר : י' ארי תקבל
י' ת חושבן בני ישראל
דמינירון ויתגון נבר
תרא י' תשא את ראש בני ישראל. כרס
ס' מגילה ט' ז :

בער הטורים

רשבים

(יא) וידבר וכו'. כשקובצם משה לישראל להפריש
תרומות המושכן מנאם וזה הבסך ניתן
לעבודת המשכן כדכתיב באלה פקודי ובסך פקודי
ראש בני ר"ת עולה כמנין ת"ר שך היו האלפים ת"ר אלף ו'
שפתי חכמים

א מלשון לא תשא שטע שול ולא לשון הרמה מלשון ישא
פרעה את ראשך ומפני שלפה הק"ה שעתיד לגזור
גזירה עליהם כמדבר הזה יתמו כתב כפן שאלו את ראש וגו'
אכל כלום שלא נגזרה הגזירה עליהם כתב כפן ל' פקוד :
ב דעת רש"י שלא תפרש לאחר שקבלו סכום מנינם ונתנו איש
כופר וגו' לכו"פ כשחזרה לידע מנינם אז יתנו כל אחד מחצית
לגולגולתם וס' דנקט רש"י לשון שילול אל תמנע לגולגולתם ולא נקט לשון חיוב ולומר כשחשפון וכו' יתנו כ"ל מחצית השקל
עניני נשיאת ראש בני ישראל

(יב) כי תשא את ראש בני ישראל וגו'. כתב הרב כ"י ככל
מקום הוכיר נשיאת ראש אלל המספר לפי שיע"י המספר
ישראל מנושאים ביותר שאלו על כל האומות כי כל מספר מורה
על מנהל הפרטיות שיש לכל איש ואיש. כי כל דבר שאינו חשוב
כמו הקש והתכן אין לו מספר אלא ישראל נמשלו לחטים. שאל'
כענין ערמת חטים כי כל ערמה כפני ערמה דבר חשוב שבעל
השדה מונה אותם לומר כך וכך ערמות יש לי. כענין של כל אחד
ואחד הוא דבר חשוב. ונקט הכתוב שאל תאמר דוקא מלך הראש
יש הכדל בין ישראל לעמים כי שם ה' נקרא על ראשי ישראל
דוקא אלא מלך הכטן כולם שוים כי כולם משתמשים כלרכי הנוף
כשהו אלא אפילו ככטנס יש לך קדושה כי אינם אוכלים כי אם
ע"פ התורה כדכתיב ותורתך כחוק משי : כי תשא את ראש וגו'.

קטומים על ההגדרה

(יב) כי תשא את ראש בני ישראל וגו'. נאם האם
גיואגט צו משה אייב דו וועסט וועלן ציילן די
יודין. נאם יעדער יוד געבין איין האלדין טאלער, דאס
איז אזוי אקטבע, דער סך כלי יקר שרייבט דריבער
שטייט ב' דעם ציילונג פון דיא יודין דער ווארט תשא
את ראש, דו וועסט אויפהייבן דעם קאפ פון די יודין,
נוייל דורך דעם ציילן האבן דיא יודין געקענט אויפהייבן
דעם קאפ געבן דיא פערקער, ווארום יעדער נאך וואס
ב' אקענטש איז שטייער, ציילט ער, דריבער האט גיואגט קען נאל ציילן דיא יודין צו ווייזען אז יעדער
איינציגער יוד איז ב' אים שטייער, ווי דער מדרש נאגט אויף דעם פסוק. בקנך צדקת חטים. דין ב'וד איז וויא
אבינטול

פודקן נפשיה קדם יי פד
תמני יתרון וְלֹא יִהְיֶה
בְּדוֹן מוֹרָא פד תמני
יִתְּרוֹן יי גִּין יִתְּנוֹן פֶּל
דְּעֵבֶר עַל מְיֻנְיָא פִּלְגוֹת

בער המורים

יחסי ג"כ ונתנו לומר לך כל מה שאדם נותן ללמדקא יחזור אליו ולא יחסר לו כשכיל זה כלום: (יג) ג"ס פקודים ונ"ס מחליט
כשקל כפרשה ונ"ס כופר נפשו ונ"ס לכפר ונ"ס בני ישראל לכפר על המלחמה ורעב ודבר וכן אמר גד החוזה לדוד
כשעמד את ישראל חזש חני טולך: זה יחטו כל לשכר על. כנימו זה היה כמין מטבע של אש: זה יחטו כמנין ו"ס פי י"ב

שפתי חכמים

רש"י

ותדע מינים: ולא יהיה בהם נגף. שהמנין שולט בו
עין הרע והדבר בא עליהם כמו שמלינו ג בימי דוד:
(יג) זה יתרון. (שמ"ר) הראה לו כמין מטבע של ד אש
ומשקלה מחליט השקל ואומר לו כזה יחטו: העובר על
הפקודים. דרך המונין מעבירין את הנמנין זה אחר זה
וכן (ויקרא כז) כל אשר יעבור תחת השבט וכן (ירמיה
ולדקא חילי ממות. וא"ל כשקפד דוד את העם ושלח שליח כדי
ס"ס כהם נגף. ושמה י"ל שמה שהמנין שולט בה עין הרע היינו
עניני נשיאות דאש כנ"ל

הכא לנעלם ולנשאר כפי תשאל את ראש ע"כ יש לחוש משפט
הקנאין הסוגינים כהם:
(יג) זה יתרון כד העובר על הפקודים סחציית השקל ונ"ל
כחכ הכר כמ"ח והוא ע"ד שטן רכוחיו ו"ל (קידושין ט)
לשולל ויחל אדם לשלם עליו כלל חלי וכלי וחלי חייב עשה מלוא
אחת אשיר לו שהכריע את שלמו ואת כל השולם לכך וזוהי עכר
עכירה אחת חלי לו שהכריע א"ע ואת כל השולם לכך חובה.
והלא כזה או שירותי הכרה או ח"ו יסדיר הכרה. לא ולמד מה
שחמרו חממו ו"ל כל המוכה את הכריס וכות הכריס חלי בו
ולפיכך המחסיא את הכריס חמא הכריס חלי בו. ונ"ל אש
הוא עשה מלוא אחת וכתביו את כל השולם לכך וכות הרי וכות
הכריס חלי בו וכות שולם מלא שהוא כלי שיעור. ומש
המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כלל קיים עולם
מלא ומכ"ש המקיים עולם מלא ממש שהכריע את כל השולם
לכות להיות חסון חבל כל חמט מה גדול שכרו לעד ולנשם
לנחם. וכל הגדולה וברית השלום שנותן לנפחם כקומה מחוך
העדה לו ולורשו אחריה הכל היה כשכיל שפירש על כ"י ונתקיים
השולם על ידי כמחמך הכתוב פתחם כן אלסור ונ"ל הכריס את
חמתי משל בני ישראל ולא כ"י: את כל בני ישראל ונ"ל לכן אמור
הגני נותן לו ונ"ל תחת אשר קא ונ"ל ויכפר על בני ישראל.
הרי שכל הגדולה לא ניתן לו כי אש כשכיל שאל כליתי את בני
ישראל. וכן זה המקיים עולם מלא ע"י מלוא אחת ודלי שכרו
גדול אין שרוך חלי. ולהפוך ח"ו כלשר הכריע את השולם לכך
חוב הרי המחמך נפש אחת ונ"ל כלילי אכר עולם מלא ומכש"כ

לקושים על התורה

אבינו ווייץ, אזוי ווי אקענקש צייל'ט זינע בינאמך
ווייץ ווי פיל זיי זענען, ווייץ יעדער בינאמ'ל איז בייא אים
שייער, אזוי איז ביי גאט שייער יעדער יוד, אונ גיט גאר
דער קאפ פון יעדער יוד איז ביי גאט שייער, ווייל אין
קאפ איז דער שרץ, אונ ריא חקקה פון קענטש, גאר
אקילו דער בויה פון דעם יוד וואס איז געווייניג ליגט דאס
אקין, איז אויף ביי גאט שייער, ווייץ דאס אקין פון דעם
יוד איז אויף היליג, ביט דעם ציילונג קאט גאט גינואלמ
ווייזן אז די יודין זענען גיט פארמיאוקט גינוארין ביי אים
נוענין דעם אג' וואס זיי האבין געמאכט, ווייץ זיי האבין גיטאקן תשובה דריקער זענען זיי אין ריא זענ'דיגע
ליבשאפט ביי גאט וויא זיי זענען גינוען געליבט ביי אים פריער פאר די זינד:

מצות דשם

(קס) [עשה מד] לתת מחליט השקל מכל שנה שנאמר זה יחטו כל העובר על הפקודים מחליט השקל כשקל הקדש עשרים גרס
השקל מחליט השקל תרומה לה':
(יג) זה יתרון ונ"ל. ווען דער בית המקדש איז געווען האט
געענדערט געבין איין קאמף אין יאהר
אמאלדין שקל (דאס איז אזוי אקטענע) צו קויפן פאר דעם
גגלט קרבנות תמידין ומוקשין. אויף דעם גאנצן יאהר:
סחצייה

מחצית השקל בשקל הקדש
עשרים גרה השקל מחצית השקל
תרומה ליהוה: י כל העבר על
הפקדים מבין עשרים שנה ומעלה
יהן תרומת יהוה: מן העשיר לא
ירבה והדל לא ימעיט ממחצית
השקל לתת את תרומת יהוה

סלעא פסלעי קודשא
עשרא מעין סלעא פלגות
סלעא אפרשותא קדם
י: י כל דעבר על
מנינא מפר עשרין שנין
ולעילא יהן אפרשותא
קדם י: מ דעתיר לא
יסגי ודמסכן לא יועיר
מפלגות סלעא קמתן ית
אפרשותא קדם י:

תולדות אהרן
עשרים גרה . כמדות 3

בעל המורים

הערה מאת וגו': (יג) עשרים גרה . מין מבער הוא : שמים יתנו דאכא למיד מבער לוי לא נתנו : עשרים . כנימט' עשיר ודל שהיו כולם שוין כזה : שקל . כנימט' נפס שכל כספא על הנפש : (יד) מכן עשרים שנה . ס"ת המן שכל להכריע שקלים על המן : (יג) עשרים גרה . מין מבער הוא : שמים יתנו דאכא למיד מבער לוי לא נתנו : עשרים . כנימט' עשיר ודל שהיו כולם שוין כזה : שקל . כנימט' נפס שכל כספא על הנפש : (יד) מכן עשרים שנה . ס"ת המן שכל להכריע שקלים על המן : (יג) עשרים גרה . מין מבער הוא : שמים יתנו דאכא למיד מבער לוי לא נתנו : עשרים . כנימט' עשיר ודל שהיו כולם שוין כזה : שקל . כנימט' נפס שכל כספא על הנפש : (יד) מכן עשרים שנה . ס"ת המן שכל להכריע שקלים על המן :

רשבים

שפתי חכמים

שרימו לו על דבר : ה דקל מחצית השקל בשקל הקדש משמע דיכילו חזי השקל עם השקל שלם וא"כ הי"ל לכתוב שקל וחזי שו"ס כמשקל ר"ל בשקל הקדש וכו' : ו כלומר לעיל כפי משפטים כתיב נמי שקל ולא מירש לננו הכתוב כמה הוא ועכשיו מירש לך כמה הוא : ו שהוא נמי לשון משה : ה דקל דכחחלה כתיב מחצית השקל וחז"ל כתיב עשרים גרה השקל דמשמע שקל שלם יתנו ומתוך השלם עשרים גרה והם יתנו חזיו שהוא עשרה גרה : ה האורך והסוף זה משום דלא תקשה דקרא קאמר שהשקל עשרים גרה והיה ראוי להיות כ"ד שהרי השקל השלם ד' זוזים זהו שם משה וע"פ והוסיפו עליהן וכו' : ו מדכתיב מכן עשרים שנה ל"ל כל העובר על הפקודים אלא למדך כלן וכו' כלומר להכי נקט לשון פקודים להודיע שאין פחות מכן ד' זוזא לכא דמצינו לשון פקודים בני חיל כדכתיב ויקטוף משה על פקודי החיל וכתיב ויפקוד שאלו את העם ופי' של קרא כך הוא כי תשא את ראש בני ישראל ללאת כלבא המלחמה יהיו מבני כ' שנה ומעלה . וא"ת ל"ל להודיע שאין נמנה וכו' הא כבר הודיענו זה בספר עניני נשיאת ראש בני

בשאר עולם מלא ממש שהכריע את כל העולם לכף חוב . ולזה אמר הכתוב כלן זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל וכו' כלומר בני ישראל יתנו זאת על כלם כעת עכברו על הפקודים פקודי ה' אם יקרה לו לקיים מלוא אחת ממלות התורה או ח"ו כשיחלף לעבור איזה עבירה במלות לא תעשה אשר הוא וכל העולם כולו עומדים במחצית השקל . ר"ל במחצית המשקל . שהוא חזיו חייב וחזיו זכאי . והמשקל עומד כשזה שלל בהכרעה לנטות ז' לכלן או לכאן וההכרעה עתה בידו הוא כשיקיים אחת ממלות ה' יכריע המשקל לזכות וכל העולם כולו יתקיים על ידו או לסיפוך ח"ו . ומפרש הכתוב והולך ענין מחצית השקל כי עשרים גרה השקל . ועשרים הוא שני זידין אשר כשם הוי"ה ואדני יוד בראש יוד בסוף והם השני קצוות שמשקל שמונתין על אחת הזכות ועל השניה מניחין העבירות זה מול זה . וזויהם יש ו' אותיות והוא הלשון [שהוא ישר כעין ו] . המכריע בין הקצוות הנקראת קו המשקולת בדרך שוקל שקל . ואיזה הקצרה שמכריע מושכת את הלשון אליה ונוטה לזכות או להיפך ח"ו והאדם זריח שיכרה להיות מחצית השקל תרומה לה' כלומר שיחנכר זה המחצית שהיא תרומה לה' שם הוי"ה כ"ה והוא פירוש לתורת אלהים

אכתוב ואל געבין אימליקער פון זיין גל העובר
אלע וואס דארפן גיציילט ווערן סחצית השקל
זאלין געבין אהאלבין שקל בשקל הקדש און זיין
גיוועקט זאל זיין נוי דאס גיוועקט פון די הייליגע
שקלים אשר צוואנציג מטבעות וואס הייסין גרה
אין אנאנצער שקל סחצית השקל און דעם האלבין
שקל וואס איז האב דיר גיזאנט תרומה נ"י זאלין
געבין

מחצית הימין ומסדים שבעה מתרומה שמו של הקנים ומתנול

לְכַפֵּר עַל־נַפְשֵׁיכֶם : מִן וְלִקְחָתָא
אֶת־כֶּסֶף הַכִּפָּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד
וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן לִפְנֵי
יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֵׁיכֶם : פ

ת"א וְלִקְחָתָא חֶמֶת . כִּכְרוֹת סָב :

בער הטורים

רשבים

ר"ת עשו ואמן אדם תחתיו : (טו) הכפורים . כ' כמס' דין ואידך
מדם חטאת הכפורים אחת בשנה יקפר וגם זה רמז לפסוק לזקה
כיום"כ : והיה לבני ישראל לזכרון . מלא וי"ו על שתי כתפיו
לזכרון חסד וי"ו שלא היו לזכרון אלא בעודם על כתפיו אכל כ"ו שהיו קיימין ועומדין לא היו לזכר

רש"י

שפתי חכמים

(טו) לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיכֶם . שלא כ תגטפו על ידי מנין . ד"א לכפר על נפשותיכם לפי שרמז להם כלאו' תרומות שנכתב כלאו' תרומות ה' ג"ס אחת תרומות אדנים שמנאן כשהתחילו בנדבת המשכן ונחמו כל אחד וא' מחצית השקל ועלה למזבח הכבד שנאמר (שמות לה) וכסף סקודי העדה מזבח כבד ומהם נעשו האדנים שנאמר ויהי מזבח כבד הכסף וגו' והשנית אף היא ע"י מנין שמנאן משהוקם המשכן הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים (במדבר א) ב'א' לחדש השני בשנה השנית ונחמו כל אחד מחצית השקל והן לקטות ממן קרבתו לזכר שכל שנה ושנה והשני כהם עניים ועשירים ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם שהקרבתו לכפרה הם בלמים והשלישית היא תרומת המשכן כמו שנאמר (שמות לה) כל מרים תרומת כסף ונחשת ולא היתה יד כולם שזה כה אלא ארץ ארץ מה שנדבו לבו : (טו) ונתת אתו על עבודת אהל מועד . למדת שלטונה למנוחם בתחלת ל נדבת המשכן אחר מעשה העגל מפני שנכתב כהם מגפה כמ"ש (שמות לב) ויגוף ה' את העם . משל לזאן החביבה על בעליה שגלגל כה דבר ומשפסק אחר לו לרועה בבקשה ממך מנה את לאני ודע כמה נותרו כהם לאודיע שהיא חביבה עליו וא"ל לומר שהמנין הזה הוא האמור בחומש הפקודים שהרי נאמר בו (במדבר א) ב'א' לחדש השני והמשכן הוקם ב'א' לחדש הראשון (שמות מ) ביום החדש הראשון ב'א' לחדש חקים וגו' ומהמנין הזה נעשו האדנים ונשקלים שלו שנאמר (שמות לה) ויהי מזבח כבד הכסף לזקת וגו' . הא למדת ששחים היו אחת בתחלת נדבתו אחר יום הכפורים בשנה הראשונה ואחת בשנה שניה באייר משהוקם המשכן . וא"ת וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שוים ו' מאות אלף וג' אלפים וכו' מאות וכו' שהרי בכסף סקודי העדה נאמר כן ובחומש הפקודים אף בו נאמר כן (במדבר א) ויהיו כל הפקודים שש מאות אלף ושלשת אלפים והמשן מאות וחמשים והלא בשתי שנים היו וא"ל שלא היו בשעת מנין הראשון בני י"ט שנה שלא נמנו וכשניה נעשו בני כ' . תשובה לדבר אלא שנות האנשים בשנה אחת נמנו אבל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים לפי שלציאת מצרים מנין מנין כמי ששנינו במסכת ראש השנה ונכנה המשכן בראשונה והוקם בשניה שנחדשה שנה באחד בניסן אבל שנות האנשים מניין למנין שנות עולם המתחילין בן מתשרי נמלאו שני המנינים בשנה אחת המנין הראשון היה בתשרי . לאחר יום הכפורים שנחדשה המקום לישראל לסלול להם ונמנו על המשכן והשני באחד באייר : על עבודת אהל מועד . הן אדנים שנעשו בו :

דעת וקנים מבעלי התוספות

עניני נשיאת ראש ב"י

(טו) ונתת אותו . כאן פי' רש"י דשנות האנשים מניין יסנין שנות העולם הסתחילין מהשרי תיבא דרגיחא רמ"ד בתשרי נברא העולם אלא רמ"ד בניסן נברא העולם מאי איבא למיכר ועוד קשיא דבי כתיב ובעלה ולידתו של אדם מנין . לכן נ"ל שלא נמנו אלא פעם אחת ולפי שעלו בחדש השני וישיבו כ' שנים ג"כ נחמו בראשונה אחר יו"כ של שנה ראשונה וכן נמי בשמיעה בתוך פי' רש"י שפי' דעיר והשנית אף היא ע"י מנין שמנאן משת והוקם המשכן ובמצא לפי זה שמנין השקלים שבאייר שוה לאלו :

פירוש לתורה אלהים

גְּעִבִין עַי נַפְשֵׁיכֶם אִיף אִייעָרַע לִייעָרַע : אֹהֶל מוֹעֵד . פְּלוֹמָר מְעַן קָאמ דְּעַר פּוֹן גְּעִמָּאכְמָא (טו) וְלִקְחָתָא אֹנ דו וְאִלְקִטְמָ גְּעִמָּעָן אֵת קֶפֶף דָּאמ גְּעִלְמָ וְאִם אִיז מְכַפֵּר פִּיח פּוֹן דִּי קִינְדֵּער יִשְׂרָאֵל וְנָתַתְּ אֹתוֹ אִיז וְאִלְקִטְמָ אִיז גְּעִבִין עַי אִיף דָּעַם פִּיח דָּעַם אִיז גְּעִבִין אִיף אִייעָרַע לִייעָרַע : וישלח

לחמשיך מנה דליא צבאות נפש צ צב צבא צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמת דדור יהוה חיה
יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דדור אל שם ב"ן שבעשיה :

א וישלח אחאב בכל-בני ישראל ויקבץ את-
הנביאים אל-הר הפרמל : ב וינש
אלהו אל-פל-העם ויאמר עדי-מתי אתם פסחים
על-שתי הסעפים אסיהוה האלהים לבו אחריו
ואם-הבעל לבו אחריו ולא-ענו העם אתו דבר :
ג ויאמר אלהו אל-העם אני נותרתי נביא
ליהוה לבדי ונביאי הבעל ארבע-מאות וחמשים
איש : ד ויתיי-לנו שנים פרים ויבחרו להם הפר
האחר וינתחחו וישימו על-העצים ואש לא
ישימו ואני אעשה את-הפר האחר ונתתי על-
העצים ואש לא אשים : ה וקראתם בשם
אלהיכם ואני אקרא בשם-יהוה והיה האלהים
אשר-יענה באש הוא האלהים ויען כל-העם
ויאמרו מוב הדבר : ו ויאמר אלהו לנביאי הבעל
בחרו לכם הפר האחר ועשו ראשנה כי אתם
הרבים וקראו בשם אלהיכם ואש לא תשימו :
הוא אלהים ואתיב כל עמא ואמרו תקין פתקא : ז ואמר אלהו לבני בעל בעל קבון
תורא חד נעבדו קקמיתא ארי אתון סגיאין וקרו בשום טענתכון ואשתא לא תשון :

רשי

מצורת דור

(א) ויקבץ ונר' כי כל ישראל באו מאליהם כאשר שלח אחאב
אלה הנביאים לא באו עד אשר קבלם המלך שלח בעובתם
ולזה לא קבץ כ"א נביאי הבעל ולא נביאי האשרה כי איננו לא
הנוחתם ללכת שמה על כי היו מאוכלי עולות : (ב) אתם פוסחים : ר"ל כחנר הוה אשר פעם יעשה אל זד סימון ופעם
על זד השמאל וכן אתם עד מתי חבי נועים כמחשבותיכם פעם אחרי ה' ופעם אחרי הבעל : האלהים : ר"ל בעל היכולת
ומנהיג העולם : (ג) אני נותרתי : כי מלכה הנביאים אשר החזיק עובדיה לא היו ידועים לסס : ונביאי ונר' : ר"ל עס שאני
יחידים וסמם מרובים עכ"ל נראה עתה חפלת מי תקובל : (ד) אשר יענה באש : ר"ל שהתשובה תהיה כדבר סודת סלס :
(ו) כי אתם הרבים : והוא הדרך המוסר אשר הרכיב יבחרו לעצמם ויעשו ראשונה :

דעם פירוש עברי פיימס נעמינס מען ביא דער הפסורה פון דער וואך

תרגום

כתובים משלי יח

להבשיך מיסור ומלכות רוא שין דלת יוד נש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהרונה נשמת דיסור א אד
אדנ אדני נש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יד הו וז הו חיה יחידה דיסור יהוה חיה יחידה
דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה :

א מפרי פיראיש תשבע במנו תבואת שפתיו ישבע : א מן פירי פומיה דנכרא
תקבע דנקיה וכן עלקתא

מצורת דור

(א) מפרי : מאמרי פיו תשבע בענין ר"ל הגמול כהמפעל הטוב : הוה אס רעס : תבואת : האמרים הנאים משפתיו ישבע
פירוש ע"מ
(א) מפרי פי איש תשבע בסנו די פירות ודיא ריידן בייד זענען חקמות קוקען פיר מענקשין הערין
וואס דער מענקש רעט מיט זיין מויל זיין חקמה : מאכין זיין אים רייד אונ ער האט
זיין מאכין ואט זיין בויה דער מענקש וואס זייער ואט צו מאכין זיין בויה תביאא שפתיו ישבע מיט די
תבואת

פז פיו אלף בשבת ראשונה מפני דרכי שלום. תו"ט: (ג) האריך להפליא דברי כדוש מכלותיו מפ' דע"ה חשו"ן על ת"ע. פד דמסוק מפ' סירושלמי דרבנן לדבריו דר"א קאמרי דסבר לא נחשדו ושיין כתיב"ט: [ח] שקרא שם. ר"ל בערב שבת: [ט] דח"ט. הרי"ס ולתני ח"ג על ודאי ומסוק משום דלא אורח"י לפשוטת ורגילין להפרישם לאחרי אפילו הכי לא לית. ודלא תני מעשר ראשון של ודאי לפי ששט"ס שקרא שם אין בו חשש ליתני ללוו בשבת זה שאינו יכול להפריש בשבת תרומת מעשר דהוה כמתקן מנה. תו"ט: (ג) דאין אסור להפריש מתנות אחר שקרא שם מע"ט אלף כהולכה לכתן ואין כל המתנות שוים בזה: [ו] שהיה נאמן. לענין איסור כל ישראל כחוקת כשרים הם שאינם חולקים דבר איסור. ואכל כמכלתין לענין מעשרות וטומאה מיידי מהיו קשה דטומאה מאי שייכא הכא: [ז] אינו נאמן. ור"ל לפיכך כמנו דלי כפי אחר שחללו ולקח ממנו דאין זה מנו שחתי"ל שחלל כדאי אם יבוא אותו פלוני וישאלהו זה

עמי הארץ על מעשר עני שהם יודעי' שפירות הטבולים למעשר עני הם כמיהה מפרישין אותו ולוקחין אותו לעצמן: וחכמים אומרים אף על פי כן קורא שם. שהרי אינו מוסיד כלום בזה (ג). דה"ל להפריש וליתן לעני משום דעני הוה בזה המניין מחכירו והממעה: ד' מי שקרא שם לתרומה מעשר של דמאי. שאמר מעשר של דמאי. שאמר תרומת מעשר שאני חייב להפריש מכרי זה יהא מונח בלפטו או בדרומו ולא הפרישה ותרומת מעשר של דמאי דנקט לפי שהישראל קורא לה שם ומונח לכתן ולוקח המעשר לעצמו אבל תרומת מעשר של ודאי ח"ו הישראל קורא לה שם אלף הוא נותן מעשר ללוו והלוי מפריש תרומת מעשר ומונח לכתן: לא ישלם. כדי ליתנם לכתן (ג) או לעני שכתב וכתביו שאסור

ליתן מתנות לכתן או לעני בשבת אבל: כלמורים לאבדו אצלו. כלומר שרגילין לאכול על שולחנו שרי: ובבלבד שיודיעם. שהם של תרומת מעשר או של מעשר עני שאם אינו מודיעם והם סבורים ששם הוא מאכלים הו"ל כמאכל אורחיו תרומות ומעשר' שהוא אסור: ה' אינו נאמן. דאפי' ימלא שלקה ממנו שאינו נאמן מאי לאשתמוטי ולומר כעניי היה נאמן אבל כי א"ל מאי פלוני לא מלי לאשתמוטי דהא אינו רשאי ליקח

נאר ער האם וי"א נים ניגעבין דעם ארעם מאן. נאר ער דיא תבואה. איז געגעשרק גיווארין פון מעשר עני וחקמים אומרים קורא שם ואינו צריך להפריש און דיא חקמים זאגן דער חקר זאל געקען אפגעקערט פון די תבואה און זאל אויף זיי רופן דעם נאמען מעשר עני. ווארום דער חקר האט דאך גיין שארין נים, ער דארף דאך דעם ארעם מאן נים אונזעק געבין דעם מעשר, ווארום ער וועט הייסן דעם ארעם מאן ער זאל בריינגען צרות אז דער עם הארץ האט אים נים ניגעבין מעשר עני: ד' מי שקרא שם תרומת מעשר של דמאי וימעשר עני של דמאי לא ישלם בשבת אהבך וואס ער האט בדארקט אפ שיידי' פון דמאי תרומת מעשר. האט ער גיזאגט די תרומת מעשר וואס איז דארף געבין זאל זיין אין צפון זייט וואדער אין איין אנדער זייט פון דעם שייגער תבואה. אדער ער האט געהאט תבואה וואס קען האב געדארקט פון זיי געוויס געבין מעשר עני האט ער גיזאגט די מעשר עני זאל זיין אין צפון זייט וואדער אין איין אנדער זייט פון דעם שייגער תבואה. קאר ער נים געקען אום שבת דיא תרומת מעשר און געבין דעם פהן אדער דיא מעשר עני און געבין דעם ארעם מאן, ווארום קען קאר נים געבין תרומה און מעשר אום שבת וואס היה כהן או עני צמודים לאכול אצלו יבואו ויאכלו ויבדלו שיודיעם און אויב דער פהן אדער דער ארעם מאן זענען גיוואהקט צו עסין ביי אים, קען ער געבין דעם פהן די תרומת מעשר און דעם ארעם מאן די מעשר עני ואום שבת זיי זאלין עסין ביי אים.

לעז

מאחר: ו' איש פלוני נאמן ה"ז נאמן. אע"ג דלא הי' ראוי להאמינו כיון שהוא עמוי חסיד קולא הוא שהקילו באכסנאי משום חיי נפש ודוקא כשאין מכיר אדם שם אבל אם מכיר אדם שם לא יקול אלא מן המומח': מי באן מוכר יושן. שירא שמה יאכיליהו חדש קודם שקריב הטומר ורוב עמי הארץ אין חשודים על החדש והיו כדמלי דרוב ע"ה מעשרים הן הלכך לא החמירו עליהן כ"כ דמיחא שהם גומלי חסד זה לזה תמיד אחת עליו ואני אעיר עליך: ו' החמרים: המביאים תבואה ממקום הוול למקום היוקר: אינן נאמנים. דודלי גומלים זא"ז ומשכח את של חבירו בעיר זו כדי שישכח חבירו את של חבירו אחרת (ד): ר' יהודה אומר נאמנים. האיל ורוב עמי הארץ מעשרים הן כדמלי הקילו משום חיי:ם של בני העיר שהיו מוכרי תבואה ופירות רגילין לכא שם (ה). ואין הלכה כר' יהודה:

לעיר ואינו מכיר אדם שם. אמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר. אמר לו (ס"א) אחד אני איני נאמן. איש פלוני נאמן הרי זה נאמן. הלך ליקח ממנו. ואמר לו מי כאן מוכר יושן. אמר לו מי ששלחך אצלי, אע"פ שהן בגומלין זה את זה, הרי אלו נאמנים: ו' החמרים שנכנסו לעיר. אמר אחד שלי חדש. ושל חבירי יושן. שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן. אינו נאמן. רבי יהודה אומר נאמן:

לעיר ואינו מכיר אדם שם. אמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר. אמר לו (ס"א) אחד אני איני נאמן. איש פלוני נאמן הרי זה נאמן. הלך ליקח ממנו. ואמר לו מי כאן מוכר יושן. אמר לו מי ששלחך אצלי, אע"פ שהן בגומלין זה את זה, הרי אלו נאמנים: ו' החמרים שנכנסו לעיר. אמר אחד שלי חדש. ושל חבירי יושן. שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן. אינו נאמן. רבי יהודה אומר נאמן:

דעיר ואינו מכיר אדם שם אמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר. אמר לו (ס"א) אחד אני איני נאמן. איש פלוני נאמן הרי זה נאמן. הלך ליקח ממנו. ואמר לו מי כאן מוכר יושן. אמר לו מי ששלחך אצלי, אע"פ שהן בגומלין זה את זה, הרי אלו נאמנים: ו' החמרים שנכנסו לעיר. אמר אחד שלי חדש. ושל חבירי יושן. שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן. אינו נאמן. רבי יהודה אומר נאמן:

דעיר ואינו מכיר אדם שם אמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר. אמר לו (ס"א) אחד אני איני נאמן. איש פלוני נאמן הרי זה נאמן. הלך ליקח ממנו. ואמר לו מי כאן מוכר יושן. אמר לו מי ששלחך אצלי, אע"פ שהן בגומלין זה את זה, הרי אלו נאמנים: ו' החמרים שנכנסו לעיר. אמר אחד שלי חדש. ושל חבירי יושן. שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן. אינו נאמן. רבי יהודה אומר נאמן:

דעיר ואינו מכיר אדם שם אמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר. אמר לו (ס"א) אחד אני איני נאמן. איש פלוני נאמן הרי זה נאמן. הלך ליקח ממנו. ואמר לו מי כאן מוכר יושן. אמר לו מי ששלחך אצלי, אע"פ שהן בגומלין זה את זה, הרי אלו נאמנים: ו' החמרים שנכנסו לעיר. אמר אחד שלי חדש. ושל חבירי יושן. שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן. אינו נאמן. רבי יהודה אומר נאמן:

דעיר ואינו מכיר אדם שם אמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר. אמר לו (ס"א) אחד אני איני נאמן. איש פלוני נאמן הרי זה נאמן. הלך ליקח ממנו. ואמר לו מי כאן מוכר יושן. אמר לו מי ששלחך אצלי, אע"פ שהן בגומלין זה את זה, הרי אלו נאמנים: ו' החמרים שנכנסו לעיר. אמר אחד שלי חדש. ושל חבירי יושן. שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן. אינו נאמן. רבי יהודה אומר נאמן:

דעיר ואינו מכיר אדם שם אמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר. אמר לו (ס"א) אחד אני איני נאמן. איש פלוני נאמן הרי זה נאמן. הלך ליקח ממנו. ואמר לו מי כאן מוכר יושן. אמר לו מי ששלחך אצלי, אע"פ שהן בגומלין זה את זה, הרי אלו נאמנים: ו' החמרים שנכנסו לעיר. אמר אחד שלי חדש. ושל חבירי יושן. שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן. אינו נאמן. רבי יהודה אומר נאמן:

דעיר ואינו מכיר אדם שם אמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר. אמר לו (ס"א) אחד אני איני נאמן. איש פלוני נאמן הרי זה נאמן. הלך ליקח ממנו. ואמר לו מי כאן מוכר יושן. אמר לו מי ששלחך אצלי, אע"פ שהן בגומלין זה את זה, הרי אלו נאמנים: ו' החמרים שנכנסו לעיר. אמר אחד שלי חדש. ושל חבירי יושן. שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן. אינו נאמן. רבי יהודה אומר נאמן:

דקרא נקט שולח ומנחה וכו' (ויקרא) :
אמאן דמהדר אמאי בעידן ק"ס . ויש ספרים דגרסי' הני מילי
לק"ש אבל לחסלה לא דקאמר רשב"ל (פסחים דף מו)
לגבול ולחסלה ד' מילין נראה לא גרסי' ל' דחול סדון לענין
לחולא דמי מטעם שלא יעבור זמן חסלה דמ"ס ק"ס מחסלה וגם
יש לקמן בסוף מי שחטו (דף
כ"ב) כעלו נטילוחא כדריב
חסדא דליים חמאן דמהדר אמאי
כעידן לחסלה ומחלה מזכיר שם
ק"ס משמע דכלל ענין מותר .
והנהו דרשב"ל דאמר לחסלה ד'
מילין פירש רש"י להתפלל שם
כמנין :

אחר השולח והזבח כדכתיב וזכיהם חצי ההין וגו'
והוא הדין דתני למימר כאלו הקריב עולה כלא מנחה
והכסידה עולה דמי טעיה נכסיה חלה לטעם דקרא
נקט שולח ומנחה זכח ונכסיהם יפנה . לנכסיהם : דכתיב
ארחץ בנקיון . משמע
ארחץ כל הגוף ולא כתיב
ארחץ כפי לדרשא אחא לומר
שמעלה עליו : שכן רחלית
כפס כאלו טבל כל גופו :
קסמיה . קיסם :

בנה מוכח והקריב עליו קרבן דכתיב ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מוכחך ה' א"ל רבא לא
סבר לה מר באלו טבל דכתיב ארחץ בנקיון ולא כתיב ארחץ כפי א"ל רבא רבא חזי מר
האי צורבא מרבנן דאתי ממערבא ואמר מי שאין לו מים לרחוץ ידיו מקנה ידיו בעפר ובצורר
ובקסמים א"ל שפיר קאמר מי כתיב ארחץ במים בנקיון כתיב כל מירי דמנקי דהא רב חסדא ליימ
אמאן דמהדר אמאי בעידן צלותי וה"מ לק"ש אבל להפלה מהדר ועד כמה עד פרסה וה"מ לקמיה

וויא ער ואלם מקריב גינען אקרבן עולה אן
אמנחה ואצעהקטיר מעהלו אונ וויא ער ואלם
מקריב גינען אקרבן שלמים אן ויין גינאסין
אויף דעם מוכח ואמר רבי יוחנן גאון האם רבי יוחנן
גינאנס דרזיה שקבץ עליו עול מלכות שמים שלמה דער
מענקש וואס וויא אויף זיך נעקען די מלוכה פון
הקדוש ברוך הוא אין נאנצין וויא עס דארף ויין
יפנה ויטול דיו ויניח תפלין הקרא קריאת שם ויהפלי
כאלד ווי ער נעמט אויפשמיינן זאל ער ריין מאכין
דעם בויף פון דאס מענקשליכע בךערפעניש . אונ
זאל וואשין די הענט . אונ זאל אנטאהן תפלין
אונ זאל לייגען קריאת שמע אונ זאל דאוונען
שמונה עשרה וזוהיא מלכות שמים שלמה דאס הייקט
מען האט גענימען אויף זיך די מלוכה פון האט
אין נאנצין . ווי עס דארף ויין אפר רבי חייא בר אבא
אפר רבי יוחנן רבי חייא בר אבא האט גינאנס פון
רבי יוחנן . נענצין די הענט ויטול דיו ויניח תפלין
וקרא קריאת שמע ויהפלי דער מענקש וואס גייט
ארויס דאס מענקשליכע בךערפעניש אונ וואשט
דיא הענט אונ לייגט תפלין אונ לייגעט קריאת
שמע אונ דאוונעט שמונה עשרה מעלה עליו הכתוב
כאלו בנה מוכח והקריב עליו קרבן רעכונט אויף אים
דער פסוק גליוה ווי ער וואלט געבאהט אמנחה
אונ וואלט אויף אים מקריב גינען אקרבן דכתיב
וקארום עס שטייט אין פסוק דוד הבלה האט
גינאנס פאר האט ארחץ בגליון כפי ואסובבה את מוכחך
ה' איה וועל וואשין מיט ריינקייט מיינע הענט
אונ איה וועל גיין ארום ריין מוכח אפר זיה רבא
רבא האט גינאנס צו רבי חייא יא פכר לה פד כאני
פדי האלט דען גיט דער רבי אז עס איז גליוה
וויא ער וואלט זיך מוכל גינען דכתיב ארחץ בגליון
כפי יא כתיב ארחץ כפי ווארום עס שטייט אין פסוק
איה וועל וואשין מיט ריינקייט מיינע הענט . אונ
עס שטייט גיט איה וועל וואשין מיינע הענט .
אין דאך דאס ווארט בגליון ומיט ריינקייט

אין

אבל באחוריה אפי' מיל אינו חוזר ומינה מיל הוא דאינו חוזר - הא פחות-ממיל חוזר :
 אין די ועלבינע נייט ווא די וואקער איז. אונ ער
 נייט אז ביו אטייר נייט נועט ער בעקוקען
 וואקער זאל ער נארמין מיט שמונה עשרה ביו
 ער נועט קוקען צו די וואקער נועט ער וואשין
 דיא הענט אונ נועט דאונקען אבי באחוריה אקער
 אז די וואקער איז אינקער אים אונ ער דארף
 צוריק גיין אפי' מי אינו חוזר אפי' דיא וואקער
 איז אינקער אים איין תחום שבת נייט. דארף

זוהר חשא דף קפ"ח ע"א ת"ח דלילות יוד הא ואו הא

פרח אידך (ס"א רבי חייא) ואמר שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר. ת"ח אלי כל כפי עלמא הוו פלחין
 לשקרא הוה הכי אכל הא נהורא וזהרר דנהיר ודלי קשט איהו. ככני רומא דרקיעא קשט אינון. אר
 בעסשו וחסרונא דשפתא דלהון אינון אמרי וקראן להו אלהא לא כפי קב"ה לשאלא טיכדיו מעמנא אכל לזמנא דאחרי
 לא ישתלון ככביא ונהורין דעלמא אכל מאן ישתלי אינון דפלחו לון וקרא דא הכי הוה שפת אמת תכון לעד אלן
 ויהרר דליתון שפת אמת ה' אלהינו ה' אחד. וכלא איהו אמת ורוא דאמת ומטיימי ה' אלהיכם אמת ודא איהו
 שפת אמת תכון לעד. ועד ארגיעה ועד רגע מכבי ליה מאי ארגיעה אלא עד כמה יהא קיומא דלהון בעלמא.
 עד וימנא דיהי ויהא לי כיהא מפולחא קשא דעלוי בזמנא דארגיעה ישתלי לשון שקר אינון דקראן אלהא למאך
 דלחו הוה אלהא. אכל ישראל דלינון שפת אמת כתיב ביה עס וז יצתי לי תהלי יוספרו. אדכנגא דמא ומא
 דהוינא חזיל בדי ר' אלעזר פגע ביה הגמנא (חד) א"ל לר' אלעזר אנת ידעת מארייתא דיהודאי א"ל ידענא.
 ה"ל לית תהון אמרין דמהימנותא דלכון קשט ואורייתא קשט ואון דמהימנותא דלון שקר ואורייתא דלון שקר
 והא כתיב שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר. חן מיומין דעלמא קיומין בלכותא ולא אעדי מין לעלמין.
 דרא בחר דרא תכון לעד ודאי. ואחון ועיר הוה לכו מלכותא ומיד אעדי מנכון וקרא חקיקים בכו דכתיב ועד
 ארגיעה לשון שקר. א"ל חמינא כך דלנת חכים באורייתא חפת רוחיה דהוה גברא. אלו אמר קרא שפת אמת
 כוננת לעד הוה כדקאמרת אכל לא כתיב אלא תכון. ומינא שפת אמת דתכון מה דלא הכי השתא דהשתא שפת
 שקר קיימא ושפת אמת שכיב לעפרא ובהוה זמנא דאמת יקום על קיומיה ומגו ארך תלמא דדין שפת אמת תכון
 לעד וגו'. א"ל ההוא הגמון זכא אנת וזכא עמא דאורייתא דקשט ירתין בחר יומין שמענ' דלתיניר אולו מעו
 חד בי חקל ואלו ללותהון כיון דללו ללותהון אמרו מכאן ולהלאה מתחבר כשנינא ונזיל ונתעסק באורייתא :

מוסר	יוסף לחק	הלכה פסוקה
שערי קדושה ח"ב ש"ד	תרכ"ב הלכות ק"ש פ"א	
שנאה על ידי כך חוטא לחכמו להרע לו ככל מעני רעה ואמרו רכותינו ז"ל שנאת הכריות מוליד את הטרם מן העולם והוא שונא כניסול להקדוש כדוך הוא על שכלא אלוו והנס כולנו בכתביו ולמטה ואם היה יושן עם אשתו או בניו ובני ביתו חקטנים הרי גופן כגופו ואינו מרגיש סחך	(א) שנים שהיו יושנים בסליה אחת כל אחד מהן אסור לקרות אע"פ שיכנסה מתחת לבו עד שתהא סליה מפסקת בניהן ער שלא יגע בשר זה בבשר זה. בכתביו ולמטה ואם היה יושן עם אשתו או בניו ובני ביתו חקטנים הרי גופן כגופו ואינו מרגיש סחך	(א) שנים שהיו יושנים בסליה אחת אויב צנוי קענטשין זענען גישלאפין ואין איין בעט נאקעט אונ זענען בעקעט מיט איין קלייד גי אחר מהן אסור לקרות ביידע קארין גיט לייגענען קריאת שבע וליגענדיג אף על פי שיכנסה מתחת זה אפילו יעדער פון זייא נועט בעקעקן מיט דעם קלייד פון אונקער ראם הארץ אונ ניישער. פון דעקטונענין קארין זיי גיט לייגענען קריאת שבע עד שתהא סליה מפסקת ביניהן עד שיא יגע בשר זה בבשר זה מסתניי וקבטת סידין איין קלייד זאל נין צווישען דיי ביידע בעקעטשין. דיא לייבער פון ביידע קענטשין זאצין גיט אנדירען אייגע די אנדערע פון דיא לענדין אונ ווייטער זאם היי יושן עם אשתו אז גניי יבני ביתו חקטנים אונ אויב ער שלאפט מיט זיין נייב אדער מיט זייגע קלייגע קינדער הרי גופן כגופו ואינו מרגיש סחך איין קעקער מיט זייער קעקער וויא איינס אונ ער שפירט גאר גיט וואס ער רירט אן וייערע לייב. קוקט ער גיש

[illegible]

לסוּכָּךְ אִם עַל פִּי שְׂבָשְׁרוּ נֹצֵעַ בָּהֶם מַחֲזִיר פָּנוּ
וְחוֹצֵץ מִתַּחַת לָבוּ וְקוֹרָא : (ב) עַד אֵימָתִי הֵם
שֹׁמְנֵי לַעֲנִיף זֶה עַד שִׁיחָא הַחֹבֵר בֵּן שְׁחִיתָ עֲשֶׂהָ
קִטְנָה יוּם אֶחָד וְהִקְבֵּה בַת אֲחִי עֲשֶׂהָ שְׁנֵה יוּם
אֲחֵר . וְהוּא שִׁיחָא תַבְנִיחָה כַּתְּבִינָה גְדוּלִים דְּיָדִים
בְּגִבּוֹ וְשִׁוְרָא צִמַּח וְאִי"כ לֹא יִקְרָא עַד שֶׁתִּסְמָכִי מְלִית
בִּינְיָן אֲבָל אִם עֲרִיף לֹא הִיוּ שְׂדֵים נִכְנָו וְשִׁוְרָא
צִמַּח קוֹרָא עֲמָהּ בְּקִירּוֹב בָּשָׂר וְאִינוּ צָרִיךְ הַסֵּס
עַל וִירָא בִּסְכָּלָתָם וְעַל פִּסּוֹק וְעַתָּה אִם תִּסָּא תַּעֲתָא וְאִם לֹא

גַּיִם צו אַמֶּראַקמוֹנג פֿון יְנוֹת לִמְדָה אַף עַל פִּי שְׂדֵדֵי
 נִנְעֵה דָהם מְסִיר פֿניו וְחֹצֵץ מִתַּחַת לְבֹ וְקִבֵּר לְרִיבֵיעֵר
 אָפִילוּ יוֹיִן לִיִּיב דִּירֵם וַיֵּא אָן. פֿון דַּעֲסִוֹנֵעִין
 זָאָר עַר אַזְנוּעֵק קַעֲרִין וַיִּין פִּגִּים פֿון וַיֵּא אֹנֹ וְאֶל
 פֶּאָרְדֵּקוֹן מִיִּם דָּעם קִלְדִיר וְחָאם עַר אִיו צו
 גִידֵעֵקם אֹנֶקְשֶׁר דָּאס הֶאָרֶץ אֹנֹ לִיעֵנָם קִרְיָאָה
 שְׁמַע: (ב) עַר אִיִּתִּיִּה קָסִים קִלְדִיר וְחָאם עַר אִיו לֵאכֵּן
 וַיִּועֲרִין: (ג) קִלְדֵּר נִירַעֲבִים פֶּאָר קִלְדִיר עֵנִין
 דָּעם דִּין עַר שְׂהָא הֶגֶר בֵּן שְׁמִים מְשִׁרָה שְׁנֵה יוֹם אַחֵד
 בִּיֵּא אֶזְכָּר אִיו בִּיו אַזְנוּעֵלָף יֶאֱחָר מִיִּם אָטָאָג
 וְהַנֶּקֶה בַּת-אִחֵת מְשִׁרָה שְׁנֵה יוֹם אַחֵד אֹנֹ בִּי אַנְקֶבָה
 אִיו בִּיו עֵלָף יֶאֱחָר מִיִּם אָטָאָג וְחָאם שְׂהָא מִתְּנִיקִים
 בְּמִנְיַת גִּדּוּם אֹנֹ אֹיִב דִּי נִקְבֹּת פֿון עֵלָף יֶאֱחָר
 אֹנֹ וַיִּישְׁעֶר עֵהָן אִדִּים וַיֵּא רֹיִסֵּק שְׁרִים נְכוּטִים
 וַיִּשְׁעֶר זָמֵן דִּי בִרְסִים עֵנֵנִם אַנְקֶעֶבִרִים אֹנֹ דִּיא
 הָאָר עֵנֵנִם שְׁוִין אִרִּים עֵנוֹאֲקִין וְחָר בֶּה אֹנֹ
 נֶאֱכָרֵם אֹ וַיִּי עֵנֵנִם שְׁוִין אֶזְשֶׁר אִיו עֵלָף יֶאֱחָר
 מִיִּם אָטָאָג אֹנֹ וַיֵּא שְׁלֶאֱסִין מִיִּם דָּעם פֶּאָטֶעֶר
 אִין אִיִּין עָסֵם יֶא. יֶקָרָא עַד שְׁתַּסְסִס מִלִּית בִּינִיָן זָאָל
 עַר גַּיִם לִיעֵנֵנִם קִרְיָאָה שְׁמַע בִּיו אַזְנוּשְׁעֵן וַיֵּא
 לִינֵעֵן אֶקִּלְדִיר. דִּי לִיבֵיעֶר פֿון פֶּאָטֶעֶר מִיִּם דָּעם
 גִּינְדֵּר זָאָל גַּיִם אַנְהִירֵעֵן אִינֵעֵן שְׁמַע אַנְהִירֵעֵה
 אַבֵּל אַם עֲרִין יֶא הִי שְׁרִים נְכוּטִים וַיִּשְׁעֶר דָּאס אֶזְכָּר אֹנֹ
 וַיִּשְׁעֶר־בִּרְסִים עֵנֵנִם גַּיִם גִּינֵעֵן אַנְהִירֵעֵה אֹנֹ
 וַיִּי אֶבְרִין יֶאָה גַּיִם הָאָר אִירֵךְ דִּי עֵרֶהָ אֹנֹ דָּעֶר
 פֶּאָטֶעֶר שְׁלֶאֱסִים מִיִּם וַיֵּא אִין אִיִּין עָסֵם קִרְיָאָה
 מְסִיר בְּרִיבֵי. בְּשָׁר וַיֵּא עֵרֶה הֶסֶס מַעַן עַר לִיעֵנֵנִם

פרודער אין דיין הארצין ציטול קצות עשה ואהבתי
ליב האבין ביין סודר ווא דף אללין דא ער איז
די קאפ קער זעהן מיר אויף די מצוה האבין דא
די הורה וואס אלע מצות איינקען אין די מצו
גינען צו דא אלע מצוות זינען, איז נאר גינען
אונ ווען די יידיש זענען גינען אין אצרה, הא
שאמר רבתינו וכוונס גדרה צי וירא בסקלהם ווא
האט גינען די שווערע אדעמס וואס דא יוד
וואס איז פאר נא אונ וואס די דען האבין איינקע
פאר נאם און אויב דו וועסט שניגען
גיס שיינקען זייערע יוד קעג מיך אפ פון דיין
ישרא דריבער איז משה גינען גירעכונגס אז

בנים' זה' אליהו און מיר אלע וענען דאך קינדער
צו הקדוש ברוך הוא וישא אהבה יצחק ויעקב
ישא משה וז און ראובן האט פיינט אברהם און
יעקב און יעקב וייל פון ניי איז גיפארין גינארין
וויי שונא שמעון ויהנה בן השמות נאחלת בשם יתבד
אלע בשמות האלטיין ויהי דא הקדוש ברוך הוא
ויהנה בן משה אלס דאס האט און אלע בשמות
ברוך פאר און היינטיג מיט ווי נועם ויהי הקדוש
ברוך הוא בעריקען וידי משנא ווי אזוי קענסט
דיין חקר פיינט האבין ויין נשקה איז דאך אויף
פון היינטיג וידי בריהו וידי בריהו דא בריהו
האבין גינאנט בית שני דאס בן צדיקים גינאנט
ויהנה און בן שנת חם ביי דעם אנדערין בית
הקדוש וענען גינען צדיקים און גינאנט
און ער איז הרוב גינארין גאר וייל איינער
האט פיינט געהאט דעם אנדערע אונאויסשטע
פיינדלשאפט ויא געהער דאס ויא געלט און לשבת שנת
חם ויא עס דאנערט אזוי לאנג דער גלות און
קען ווייט גאר גיט דעם סוף טען קען טעם
אויסגעליינט ווערן דאס איז גאר וייל איין
מענטש האט פיינט דעם אנדערין ויא ער און
ששאר הקבוצה איז ער ער און און און און און
גאך מער וועט איה זיך ואגין אונדזערע צבירות
ווערן גאר גיטאן ווען קען שטען ווי אזוי
חם גיט היינטיג און האבן וידי געט ער זי
יא השנה און דער געט האט ער אגבירה אויף
דעם לאור וואלסט גיט פיינט האבן דיין

הַיָּמָה כְּמוֹת אֹנֶן עַל אִיזוֹ קִבְּלָה אֶמְצָנָה דוֹ וְאִלְכֶם
שֶׁשֶׁנֶּה מְנָה וְזוֹ אֶמְצָנָה שֶׁהָיָה בְּכָל הַיָּמִים שֶׁבְּתוֹכָהּ שֶׁכָּל הַיָּמִים
הַיָּמִים בְּכָל הַיָּמִים אִיזוֹ אֶמְצָנָה כְּכִסֵּי אֶמְצָנָה כְּכִסֵּי
וְכֵן הָיָה מִשָּׁה כֵּל כְּכִסֵּי אֶמְצָנָה אֶמְצָנָה מִשָּׁה הָיָה וְכֵן
וְכֵן הָיָה עַל הָאֶמְצָנָה לֵב הָאֶמְצָנָה דִּי יוֹדֵין וְכֵן הָיָה
עַל אֶמְצָנָה הָאֶמְצָנָה אֶמְצָנָה פֶּן וְכֵן הָיָה עַל הָאֶמְצָנָה
יֵאָדָּר הָאֶמְצָנָה הָאֶמְצָנָה אֶמְצָנָה דְּעַם פְּסוּק מִשָּׁה
הָאֶמְצָנָה הָאֶמְצָנָה וְכֵן הָיָה מִשָּׁה הָאֶמְצָנָה אֶמְצָנָה
הָאֶמְצָנָה דְּעַם פְּסוּק מִשָּׁה הָאֶמְצָנָה הָאֶמְצָנָה
יֵאָדָּר וְכֵן הָיָה הָאֶמְצָנָה הָאֶמְצָנָה אֶמְצָנָה דְּעַם פְּסוּק
הָאֶמְצָנָה הָאֶמְצָנָה וְכֵן הָיָה מִשָּׁה הָאֶמְצָנָה אֶמְצָנָה
וְכֵן הָיָה הָאֶמְצָנָה הָאֶמְצָנָה אֶמְצָנָה דְּעַם פְּסוּק
וְכֵן הָיָה הָאֶמְצָנָה הָאֶמְצָנָה אֶמְצָנָה דְּעַם פְּסוּק

עַד־שֶׁפָּדְדָם עֲלֵיהֶם: וַיְהִי כַּעֲבֹר הַצְהָרִים וַיִּתְּנָם
עַד לַעֲזֹת הַמִּנְחָה וַאֲיוֹן קוֹל וַאֲיוֹן עֵנָה וַאֲיוֹן קֶשֶׁב:
וַיִּשְׁמְטוּם עַד לְמִסַּק מִנְחָתָא וְזִית קָל וְזִית רַעֲנָי וְזִית דְּמִצִּית:

מצודת דוד

בשקר דמם כלער היס מהבסג לענדו בענין זה: (ד) ויתבאר. עשו את עצמם כאלו מודכרים בנבוא' שחרר האש ולא חדלו מהתנבאות עד כל עת העולות ממנה הערכ הוא תמיד של בין העשרים כי אז נלחו ולא התבוללו עוד: ואין קול. אבל אין קול וכו': ואין קשב. ר"ל וזה לסי ספקן מי יקשיב להם כי אינו אלוה: דעם פירוש שביי מיימש געפונג דער העפסרה פון דער וואך:

בתובים משלי יט

תרגום

לחם שֶׁקָּדַשׁ מִסוּד וּמְלֻכּוּת ה' אֵין דְּלֹת יוֹד נֶפֶשׁ שֵׁינ שֵׁינ דְּרֵת שֵׁינ דְּרֵת יוֹד רוּחַ יִאֲהוּדוֹהֵי נִשְׁמַת רִיסוּד אֵין אֵין אֲדָנִי נֶפֶשׁ אֲדָנִי רוּחַ אֱלֹף דְּרֵת נוֹן יוֹד נִשְׁמַת דְּמְלֻכּוּת וְזֶה הוּא הֵן חַיִּית יִחִידַת רִיסוּד וְהָהָן חַיִּית יִחִידַת דְּמְלֻכּוּת

*** גם בלא דעת נפש לא טוב ואין ברבנים חומא : ב אולת**
אדם תסנה ורפו ועד יהודה יזעה לבו : ג הון יסיה רעים
רבנים ורל משהו יפרד : ד עד שקרים לא ינקה ויפים
פזכים לא ימלט :

אֱלֶהָהָ מְתַרְעָם לָבִיָּה : ג' מִזְלָא מוֹסִיף חֲבֵרִיה סְנִיאי וּמִסְבִּינָא פְּרִישׁ חֲבֵרִיה מְנִיָּה : ד' סְבָדָא דְשִׁקְרָא לֹא נִזְדַּבְּי וּדְמוּעֵי כְּדוּמָא לֹא גַתְמִלִּים :

מצודת דוד

דעם

(א) כֹּה בָּאָה דִּיעָה, אִשִּׁי הַסּוֹכֵר עֲשִׂירָה כֹּלָה דַּעַת וְכוּכְנוּת מ"מ
 דְּרִיבָּהּ לֵאלֹהֵי עֲשִׂירָה כְּעֶשֶׂר בִּלְיָ לֵאמֹר לְלֹדֵק לֵב : וְאִין
 כְּעֶשְׂבִּי : (ב) אֹרֶז הַמִּקְוֶה אֲשֶׁר עָלָה לוֹ כֹּל הַחֹמֶה
 יִשְׁמַע כִּי מִהֲרִיץ לְהַכְנוּךְ חֲתָלָהּ : יֵבֵא מִזֶּה דָבָר עֶשֶׂה :
 (ג) אִירָח, הַמְּלֹחֵל סִמְלֵטָה שֶׁעַל מִי שֶׁעָתִידָהּ לִדְבֹר כִּי ע"י אֲחֻזָּה
 (ד) וְלֹבֵא לֵב : וְיִמַּע כִּי יִסְפֵּק עַל הַלִּסְרָה אֲחֵר מִדְּלוּת :

היו. העושר יוסף לנעליו רעים כי אהבו לכל בין לנעלים
לנעשירים אבל נסדר הול אפילו מרשהו לכל כמותו: (ד) ראי יבקה. עש כי לא הוסי כבדו ולא קבל פנשו לא יבקה מדני
שן מעלה: לא ימסח. כי כעבור שגריל לדרב כוז סופו להסיר עקר ולא ימלס מן העושה כאשר הוסי:

פירוש ע"מ

(א) גם בלא רעה נפש לא טוב אפילו איינער וינדרגט
 גיט וויסענדיג, אויפגעצויגן, פון דעם-
 וועגן איז דאס גיט טוב פאר דיא נשמה ווען
 ברגלים חיים און דער קענטש וואס איילט מיט
 זיינע פיס און דיוקט נעשווינד קאהן אזאך,
 וועט ער גענוים קאהן אפעלער, ווארדן
 אאייבערנעאייילטע וואך איז גיט טוב: (ב) אונז
 אדם חסד דבר די נאכעשקייט פון דעם קענטש
 פארקרימט זיין וועט, און ער מוהט גיט ווי קען
 דארף קאהן ווען היינט: דא וויין הארץ צערונג
 אויף הקב"ה, ער זאגט וויין אויסגליק קומט פון

ברטנורא

משנה פרק שבת כא

עיקר תו"פ

פרק כא א נושל אדם
את בנו .
במזרח : והאבן בידו . ולא
אחרי' דמטלטל לאבן :
בכלל . ס : והאבן בתוכה .
כלי אלמשי דגבורה דמלטת דליירא אלהים
פרק כא א נושל אדם את בנו [א] והאבן
בידו ובכללה והאבן בתוכה .
[א] והאבן בידו . עומקין
במזרח : כתיבין שיש לו
בגופו עיטול אבני . פרש"י : שם
יקטן יתלה ולא העמידו עיטול
שלא בידים במקום סכנה ואס"כ
אלא סכנה חולי והקשו בתו' ג' א"י

פרק כה א נוסל אדם את בני והאבן בידו אסענקש
 מענ טראמין אקירד אויף דער
 האנט אום שבת אפילו דאס פינד האלט אשטיין

וּבְנֵיהֶם מְנִיָּה יִתְּיָהוּן
 וְיִתְּרֵיהֶוּן: כ בְּמִיעָהוּן
 לְמִשְׁפָּן זִמְנָא יִמְדָּשׁוּן
 מִיָּא וְלֹא יִמְדָּוּן אִי
 בְּמִקְרָבֵהוּן לְמִדְּבָחָא
 לְשִׁמְשָׁא לְאַסְקָא
 קָרָבָא קָדָם יִי:
 וְאִתְּיָדִיהֶם וְאִתְּרֵגְלֵיהֶם: כ בְּבִאָם
 אֶל־אֶהֱל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא
 יִמְתּוּ אִו בְּגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ
 לְשִׁרְתָּ לְהַקְטִיר אִנְשָׁה לִיהוָה:

תנ"א כנאס אל. מלכדיון פג. זכחים יס: וא כנשטס. זכחים שס קיס: למרת. זכחים יס: להקטיר אשה. שס: רש"י

שפתי חכמים

אל מועד ואין כיוור לפני אהל מועד הא כילד משוך קמעה כלפי הדרום כך שני זכחים: (יט) את ידיהם ואת רגליהם. ככת אחת היתה מקדש ידו ס ורגליו וכך שני זכחים כילד קדוש ידים ורגלים מניח ידו הימנית ע"ג רגלו הימנית וידו השמאלית ע"ג רגלו השמאלית ומקדש: (כ) בבאם אל אהל מועד. (תכפ) שמיני זכחים יט) להקטיר שמירת וזין הערכים ע קטורת או להות מדס פס כהן המשיח ושערי ע"א: ולא ימרתו. הא אס לא ירחצו ימותו שכתורה נאמרו פ כללות ומכלל לאו אחת שומע הן: אל המזבח. המזון צ שאין כאן ביאת אהל מועד אלא כחצר:

פירוש לתורה אלהים

מיט ויניע קינדער זאלין וואשין פון אים אַת ידיהם וייערע הענר מיט וייערע פים: (כ) בבאם ווען זיין וועלדן דארפן קומען אין אהל מועד מקטיר קטורת זיין ארער ברזש שפערענען ירחצי פים זאלין זיין זיך וואשין מיט דעם וואסער ווא שבת יניע דענען דעקטיר צו מקטיר זיין צו גאט:

תרגום

נביאים מלכים א י"ח

לחמשיך מנ"ח ד"א צבאות נפש צ צב צבא צבאות רוח יהוה נשמה דנצה ארני נשמה דהור יקונה רוח יהודה דנצה יקונה חיה יחידה דהור אל שם בן שמעשיל:

א וַיִּקְרָא אֶת־הַפָּר אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ וַיִּקְרָאוּ בְּשֵׁם־הַבָּעַל מִהַבְּקָר וְעַד־הַצִּהְרִים לֵאמֹר הַבָּעַל עֲגֹנוּ וְאִין קִיָּל וְאִין עֲנָה וַיַּפְסְחוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה: ב וַיְהִי בַצִּהְרִים וַיִּתְּחַל בָּהֶם אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ קִרְאוּ בְּקוֹל־גְּדוֹל בְּיִאֲלֵהִים הוּא בִּי־שִׁיחַ וְכִי־שִׁיחַ וְכִי־שִׁיחַ לֹא וְכִי־דָרָךְ לֹא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּקְרָאוּ בְּקוֹל גְּדוֹל וַיִּתְּגַדְּדוּ בְּמִשְׁפָּטָם בְּתַרְבּוּת וּבְרַמְמִים אֲשֶׁר־בִּידָף או אורח הות ליה או דיקמא רמוה הוא ויתער: ג וקרו בקל רב ואתחמסו קנימסיהון רש"י

(א) אשר נתן להם. הרזל אחר שכתרו ספר לא רמס ללכת אחריהם עד אליהו מסור גידו: ויפסחו. גלגו על המזבח אשר עשה מחלל או זולתו והדלוג הזה היתם מדרך עבודתם: (ב) כי אלהים הוא. אמר בדרך החול הלא חללים הוא ויכול הוא לענות כשישמע אכל עריון לא שמע כי מדבר הוא כעת עס מי לו הוא משיג פסגות ומעיין כחכמות ועל כי הוא ערוד כדבר מה כעטל ממט חוש השמש בקלת או חולי הוא כדרך ולמרחק המקום לא ישמע ולזה קראו בקול גדול וזו אס כל פרדתו יתעורר ואף אס הא כדרך מרחוק ישמע בקול גדול: אולי ישן. או שמא יסן הוא וכאשר תקראו בקול גדול ייקץ משינתו: (ג) ויקראו בקול גדול. שמו לזכרי אליהו עס כי אמר כהולו ולעג: ויתגודדו. ערש כפרס כחרכות עד כי כשך

וועט אלס ווערן צוועלף יאהר קיט אטאג ואונ
אז ווי זענען שוין אלטער וויא יאהרין אויף זענען זיי שוין ווי פערעקדע. אונ אז דער פאטער
שלאקט מיט זיי צו זאמען אין איין בעט. סאר ער גיט זיי זענען קריאט שטע. כוירין עס זאל
עפעס זינען צווישען זיי. די זיבער זאלן גיט אנדרייען איינס דאס אנדרייען:

אונקלזום

וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר :
 וְעָשִׂיתָ כִּיֹּר נְחֹשֶׁת וּכְנוֹ נְחֹשֶׁת
 לְרַחֲצָהּ וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין-אֹהֶל
 מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה
 מַיִם : יֵט וְרַחֲצוּ אֶהָרָן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ

סכל יכור שלישי מחזיק כדי שירחטו ממנו ד' כהנים **לחוד**
לחוד כשכיל פוסקי דקדק ואין נוחין לרשע ד' כמסורה

שפת חכמים **רש"י**
ב' קל' היא יטולין לחזון מן הכן. ל"ס מוסב על הכיור : (יח) ביוור כמין דוד גדולה ויהי דדים המריקוס כפיהם
 ומים : וכנן . כתרונם כסיהם מוסב מתוקן לכיור : (דררצה) . מוסב על נ הכיור : ובין המזבח . מוסב
 העולה כהכור בן שהוא לפי פתח משכן אהל מועד וזה הכיור משרד קמטא ועמד כנגד אייר שגין המזבח והמשכן
 ואינו מוסק כלל בנתיים משום שנאלח (לקמן מ) וזה מוזב העולה שם פתח . משכן אהל מועד כלומר מוזב לפי
 ענין הכיור

(י) וישית ביה נחשת סדר נחשת לרחצה וגו' . כח הכר
מסר"א כיה כקום סדר תלוה ל"ה שיהא יבנם ככר
ווככר אל היכל הקטיר קטור . ובכר יסוף אל רות
הקטרטם עוברת ידקק . ויח יתכן כסיתו מקריב על מזבח
הסעודה ונחשת ונחשת ירד יבם למקדש ה' ככריו מולד
ותחשת חלג על ודל . ומשעו על חמץ הכרובים למשע וישית
יתכן נחשת יתן חמץ ככריו וכל שיתן הכרוב וכל כי חלג
מועד

(י) ויביר אונ גאט האט גירעט צו משה לאמר אזוי
 וצו ואגין: (יח) וישיה אונ דו זאלקסט מאכין איין
 האנדל פאס פון קופער זעט נחשת אונ ניין פוס
 זאל אויך ניין פון קופער נחשה צו טאשין ניד פון
 צמות השם

(קו) [עשה מה] לקדם הכנס ידיו ורגליו לעבודה שאלה ורחלו אהרן וכינו מוננו את: דייס-ואת: ורגליס: (גים) ור'יצו אהרן וכינו מסוג ור' יען קר בית המקדש
 אז יעיון האבין די פליגים געראכט וואשין
 די הענט און די פיס איידער זיי וועלן אהרן געראכט
 אין בית המקדש מקריב זיין קרבנות, און אויב זי
 ווערן פון גאט ארער וועט שטארבן פאר די צייט:

לא אמר דנשי' לאן כו' וי"ל דאם יעליכס יאמק ויכנס וי"ל חכמל האבן אבן החיטוק כדלקמן אבן פירות ואמאי כשינן ש"ס לו גענושי' וי"ל דא"ל כ"ב טלטול החיטוק : (א) משמע דא"ל כמניחו מדעת שרי מפני שנעשה כסוס לדבר האסור ולדבר המותר : כ"י : (ב) כלומר הפירות והאבן : גמ' ולישדומו לפירי ולשדו לאבן וליקטוהו :
 ופרש"י ילקט מעל האבן כידיד זיחורס לכלכלה ויעלעלס :
 (ג) נמשך לפי סג"מ שהנריך כל ה"ג תגלי' בידה : ודברים תמוהים הן דמכיון שהאבן נעשה דופן לכלכלה מה נריך עוד לחנאי אחר והכי א"ל בגמרא וסג"מ כחבור חור בו : ועמ"ס :
 (ד) ובשולחין בר' : מוקים לה נמי בגמרא בפירות דמענפי דלא אפשר לשינויה ולמשקל וה"מ לנריך גופן כלומר שא"ל אלא לתרומה ולא למקום הכלכלה הלכך כל היכא דתני למשקל לתרומה לא שרי ליה עפי אכל אס הוא נריך למקום הכלכלה מעללל אותה והא דמוקי נמי בגמרא כדנריך לגופו דוקא כשהטורה למטה אכל כשהיה למעלה שקול לה ושביק לעמא : כחכ החור דמיידי כשמונחים הטורה והטמאה כ"ל כפ"ע כסוס קטנים ואותם סוסים מונחים בחור כלי אחד גדול : אכל כמונחים זו פ"ג זו כלל שום כלי אין חילוק כי היכא דכרישא דמתני' כלכן שבכלכלה הטמאה פירות לא מתקנים בגמרא בין האבן למעלה בין למטה : מו"ט : (ז) כלומר יהיה ס"ל הכי :
 (ח) לשול בבבא דהאבן וכן איהא כעו' ס"ס ש"ט : (ג) שעות שער הכר : כחכ החור לא חיקטי חרמי מחני' למה י"י : דה"ל אבן ודא"ל שרי בשכח שנראה טפי כיוסאי הכתוב אכל משח ש"ט סכר אפילו בשכח דה"ל האסור :

כסל (א) שאם אין בו פירות נעשה כסוס לדבר אסור ואסור לטלטלו : ולריך נמי שיהיו כסוס פירות שאם ישליכס בלחץ ימאסו כגון תוחים ועכנאס וכיו"ב אכל אס היו בו פירות כגון אגוזים שקדים מנער לוח הפירות והן נופלים (ב) ופירות הנמאסים כמי כגון תוחים ועכנאס אס אפשר לטלטל לגדי הכלכלה ולנער האבן לגדה ולהשליכה אסור לטלטל עס האבן : ומתני' איירי כגון שנפחת מזלי הכלכלה (ג) או שוליה והאבן דופן לזה שאי אפשר להשתמש בכלכלה בלא האבן :
 תרומה טמאה עם המהורה ועם החולין : אבן הטורה אבן החולין אכל טמאה ונאספי נפשה לאו כח טלטול היא : אף מעלין את המדומע בא' ובמאה : סאה של תרומה שנפלה במאה סאים של חולין מותר להעלו' לסאה של תרומה מן כשבת ויהיו כולן חולין ומותרים לזרים ולא אמר' מתקן הוא דתרומ' שנפלה בחולין חשבי' לה כחולין מונחת לבדה ואינה מעורבת וכשעולה בא' ומלאה התרומה עולה שנפלה עולה (ד) הילכך לאו מתקן היא ואין הלכה כר' : ב' במשה על צדה : משה ואהרית על גדה אס נריך לטול מן היין והאבן נטל ולא יטול אותה כולה ומסלקה מבין החביות ושם משה אותה על גדה : נוער את הכר והן נופלות : כנזריא נריך לכר וא"ל למקום הכר אכל אס נריך למקומו מנביה הכר עס המעות שעלו : ולא אמרן אלא כשכבת המעות על הכר מע"ס : אכל היתכן שס כמתכוין נעשה הכר כסוס לדבר האסור (ה) ואסור לטלטלו ולא לנער המעות שעלו : לשלשת : דבר של סינוף כגון חוק או רעי או טאה : במקנחה בממרמוס : ולא יתן עליה מים דסתם כר של כגד הוא וכגד שרייתו במים זה הוא ככוס : היתה על כר : של עור : דלאו כר ככוס הוא : נותן עליה מים עד שתכלה : ותלך כלכלה : אכל ככוס ממש לא דהואיל וסתם כרים וכסתות רכים יניחו שיד כהו ככוס כעור' רעים ומיהו שרייתן לא זה ככוסן :

צידים : היתה בין החביות : ומתירא שלא תטול האבן על החביות ותשכרם : מגביר : לחבית כולה ומסלקה מבין החביות ושם משה אותה על גדה : נוער את הכר והן נופלות : כנזריא נריך לכר וא"ל למקום הכר אכל אס נריך למקומו מנביה הכר עס המעות שעלו : ולא אמרן אלא כשכבת המעות על הכר מע"ס : אכל היתכן שס כמתכוין נעשה הכר כסוס לדבר האסור (ה) ואסור לטלטלו ולא לנער המעות שעלו : לשלשת : דבר של סינוף כגון חוק או רעי או טאה : במקנחה בממרמוס : ולא יתן עליה מים דסתם כר של כגד הוא וכגד שרייתו במים זה הוא ככוס : היתה על כר : של עור : דלאו כר ככוס הוא : נותן עליה מים עד שתכלה : ותלך כלכלה : אכל ככוס ממש לא דהואיל וסתם כרים וכסתות רכים יניחו שיד כהו ככוס כעור' רעים ומיהו שרייתן לא זה ככוסן :

אונ אויף דעם שטיין האט מען געלייגט אנעלעך פירות נואם אז מען נועם וי"א אויס שייקען פון קארב אויף דיא גרד וועלין זיי מיאום ווערין אז מען נועם וי"א גיט קענען געבן און איין אנדער ארמ האט ער גיט אויס צו שייקען דיא פירות : מען קען קראנין אום שבת די קארב מיט דעם שטיין מיט די פירות ביו ער נועם האבין אריינעם ארמ אויס צו שייקען דיא פירות וקספלין תרופה ספאח עס התורה ועם החולין אויב אין אקארב אזי גילענין תרופה נואם אזי סמא אונ אויף די תרופה אזי גילענין תרופה נואם אזי סמא אונ אויף די תרופה אונ מען קען גען גיט אויס שייקען די פירות אויף די גרד וי"א וי"א נועלין מיאום ווערין : מען קען קראנין אום שבת דיא תרופה נואם אזי סמא צו זאקען מיט די תרופה נואם אזי סמא אונ אויף די תרופה די חולין : ביו ער נועם האבין אריינעם ארמ אויס צו שייקען דיא פירות ובי יתדה איפר רבי יהודה זאגט אף פליין אף חפדוסע באחר ופאח אויב אסאח תרופה אזי צו מישט גינוארין אין הונדערט סאח חולין מען קען אום שבת ארויס געקען איין סאח קרי : דיא הונדערט סאח חולין זאלין מוקר

ווערין : ב' האבן שני פי החבית אויב עס ליגט אשטיין אויף אפאם טיין זאל ער גיט אראפ געקען דעם שטיין מיט די הענט נאר ספח עי גדה והיא נופת ער זאל איינגינגין די פאם אויף אויט אונ דער שטיין נועם אראפ פאלין היתה בין החביות אויב די פאם אזי גישטאנען צווישען נאך פערער : אז ער נועם איינגינגין דיא פאם נועם דער שטיין ארויף פאלין אויף די פערער אונ זיי וועלין צוקראכין ווערין סג"מ ופסח עי גדה והיא נופת זאל ער דיא פאם אויפהייבין אונ ארויס געקען פון צווישען די פערער דער נאך זאל ער די פאם איינגינגין אויף אויט נועם דער שטיין אראפ פאלין אום שבת נוער אף הפר והן נופת אויף אקישין אום שבת נוער אף הפר והן נופת שאקיקט ער די קישין אונ די געלט פאלט אראפ היתה ענין לשלש אויב אויף דיא קישין אזי גינוען צואה אום שבת פקנחה בספרטום מען ער אף ווישען די צואה מיט אסור היתה שרי עור אויב עס אזי גינוען אלעדערנע קישין טיגין ענין הים עד שחגה מען קען ארויף גיטען וואסער אויף דיא קישין אום שבת ביו די צואה נועם אראפ גיין :

אונ אויף דעם שטיין האט מען געלייגט אנעלעך פירות נואם אז מען נועם וי"א אויס שייקען פון קארב אויף דיא גרד וועלין זיי מיאום ווערין אז מען נועם וי"א גיט קענען געבן און איין אנדער ארמ האט ער גיט אויס צו שייקען דיא פירות : מען קען קראנין אום שבת די קארב מיט דעם שטיין מיט די פירות ביו ער נועם האבין אריינעם ארמ אויס צו שייקען דיא פירות וקספלין תרופה ספאח עס התורה ועם החולין אויב אין אקארב אזי גילענין תרופה נואם אזי סמא אונ אויף די תרופה אזי גילענין תרופה נואם אזי סמא אונ אויף די תרופה אונ מען קען גען גיט אויס שייקען די פירות אויף די גרד וי"א וי"א נועלין מיאום ווערין : מען קען קראנין אום שבת דיא תרופה נואם אזי סמא צו זאקען מיט די תרופה נואם אזי סמא אונ אויף די תרופה די חולין : ביו ער נועם האבין אריינעם ארמ אויס צו שייקען דיא פירות ובי יתדה איפר רבי יהודה זאגט אף פליין אף חפדוסע באחר ופאח אויב אסאח תרופה אזי צו מישט גינוארין אין הונדערט סאח חולין מען קען אום שבת ארויס געקען איין סאח קרי : דיא הונדערט סאח חולין זאלין מוקר

ג בית שמאי אומרים מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין. כש"ס קאמר שאין אנו סומכים על משנתנו כמות שהיא שניה חלה מוחלף השטה שב"ה אומרים מגביהין מעל השלחן עלמין וקליפין וזית שמאי אומרים מסלק את הקבלא שיש עליה תורת כלי אבל לא יטלטל העלמין והקליפין כידים דבית הלל כרבי שמעון ובית שמאי כר' יהודה. ומיהו לא שרי כ"ה חלה בעלמין וקליפין דחזי למאכל כהמה אע"ג דלא חזי למאכל אדרס אבל אי לא חזי אף למאכל כהמה מודו כ"ה דלסורים לטלטל דככה"ג חסי"ר מודה :

ג בית שמאי אומרים מגביהין מן השולחן עצמות וקליפין. ובית הלל אומרים נוסף את הטבלה כולה ומנערה. מעבירין מעל השלחן פירורין פחות מכוות. ושער של אפונין ושער של עדשים מפני שהוא מאכל כהמה. ספוג אם יש לו עור בית אחיזה מקנחין בו. ואם לאו אין מקנחין בו (נ"א ל"ג וחכ"א) בין כך ובין כך ניטל בשבת ואינו מקבל טומאה :

טז ולא כנד ולא שק ולא מתכות :

ג בית שמאי אומרים בית שמאי ואגין פגיהין פו השלחן עצמות וקליפין קען קעג אראפ נעקען פון טיש אום שבת ביינער אונג שאלאקאך אעקלע וואס אנהאק קען זיי אעסין ובית הלל אומרים אונג בית הלל ואגין קען קאר נים אראפ נעקען פון טיש אום שבת די ביינער אונג נים די שאלאקאך. נאר נויט אה הפקלה כולה וינערה ער נעקט אן דיא ברעט פון טיש יונג ביינעט זיא איין אויף אזויט אונג שאקילט ביו די ביינער מיט דיא שאלאקאך פאלין אליין אראפ פגיהין פגיהין פירורין פחות פגיהין קען קעג צו נעקען פון טיש אום שבת שטיקלאך אעסין אפילו נעדרער שטיקול איז נים גרויס נוי א איינציגער שטיק אונג די שוויטן ושאלאקאך פון באב [באבעס] ושער שי עדשין אונג שאלאקאך פון ארבעס קעג קען אויף צו נעקען פון טיש אום שבת טפלין שהוא מאכל בהמה וזייר אנהאק עקט זיי ספוג אשנאום וואס איז אגניזאפמ

מיט וואסער אם יש לו עור בית אחיזה אויב גם איז דא אויף דער שנואם אשטיקול לעדער אן צו נעקען פגיהין בי קעג קען אן נעקען ביא דיא שטיקול לעדער אונג מיט דיא שנואם אפ ווישען אטיש אדער איין אנדער ואך וואו זא אונג אויב גם איז נים דא אשטיקול לעדער ביי די שנואם איין פגיהין בי קאר קען נים אפ ווישען מיט דיא שנואם. טייל ווען ער האלט דעם שנואם אין האנט קוועקשט זיך אויס דיא וואסער פון שנואם. אונג קען קאר נים אויס קוועקשין וואסער אדער איין אנדער משקה אום שבת ביו ביו ביו נישט בשבת סאיי גם איז דא ביי דער שנואם אשטיקול לעדער אונג סאיי גם איז נים דא אשטיקול לעדער קעג קען אים האלטין אום שבת אויב ער איז טרוקען וזיין קבל טומאה אונג אז ער רירט אן אטומקאט ווערט ער נים טמא :

תוספות

גמרא שבת דף קמ"ב ע"ב

ר"ש

לא שני חלה בשבת. וא"ת תרתי דאב כמה לי ויש לומר חדא מכלל חכמתה אחרת והא לא תקשה תרתי מחזיתין למע לי דהוה אמינא אכן ודאי שרי בשבת שנייה עמי ככיומי החכיה חלה משום שעל גבי הכר חסי"ר בשבת ה"א דאסור :

הלכה ה' כלה כלי החזין דגבורה דמלכות דכריאה אכרעם מעות שעל הכר וכו' אמר ר' חייא בר אשי אמר רב כ"ש אלא כשוכח אבל במניח נעשה כמים לדבר האסור. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא שנו אלא לצורך נופו אבל לצורך מקומו מכלשלו ועודן עריו

מעוה שני חזר נוצר את הכר והן נופלין : אויב אום שבת ליגט געלט אויף אקישין. שאקילט ער די קישין ביו די געלט פאלט אראפ פון קישין אפר כפי חזיא בר אשי אפר רב רבי חזיא בר אשי האט גיואנט פון רב'ס וועגין יא שנו אלא בשופט דאם איז נאר גילערונג גיווארין אז ער האט פארגעסן דאם געלט אויף די קישין. קעג ער שאקלען די קישין דאם געלט נאר אראפפאלין אפי' כשניט אקער אז ער האט געלייגט דאם געלט אויף די קישין נעשט כמים לדבר האסור איז די קישין גיווארין

אויפהאלטונג צו אונזר וואס קען קאר דאם נים האלטין אום שבת. איז דיא קישין אויף אסור גיווארין צו האלטין אום שבת אפר רבה בר בר חנה אפר רבי יוחנן רבה בר בר חנה האט גיואנט פון דאם גילערונג גיווארין אז ער נעקט אן דיא קישין אונג שאקילט אראפ פון איר דאם געלט אויב ער דארף די קישין צו ניצען אויף איר אדער צו ליגען אויף איר אפי' צורך קבוצו נעשט ווען גיין אקער אז ער דארף דעם ארט פון די קישין ווען

התורה והנבואה. והנה מחמיר על עמי שלא ילמדו ממני להקל באיסורין: כפא אביפי ל"ל. כלן כפא מני שרי לנלעליהו

למזג

התם כיון דמסרת ומתקלקל ואלו
רלו למחלל אדם מחמת
דפתי' עני' יתנו לכסמה אע"ג
דכשער של חסונין ושל עדשים
חסרין לרבי יהודה אע"ג דחזו
למחלל כסמה וכן גרשיניס דלעיל
מיעיה לשונרא . התם כיון דמסרת דעתיה עליהו מאתמול .

למונא עליהו אמר רבא אנא אי לאו דאדם
חשוב אנא סבינ' אבר יונה ל"ל הא חזי ליה
לאומצא . שעמא רחוי לאומצא הא לא חזוי
לאומצא לא למיסרא דרבא כר' יהודה ס"ל
והא אמר רבא דשמועיה מו"ל בר אווא ושרי
מיעיה לשונרא . התם כיון דמסרת דעתיה עליהו מאתמול .

לח הוי מוכן לכלבים : בר"י . במסכת ביצה : מו"ל לי בר אווא . כיום טוב : ושרי מעיה לשונרא . חלמא
מטלטל להו משום שומרא ואף ע"ג דהאידנא לא חזי לאדם דלאו אורח ארע' למיכלא כיום טוב ומיעה אמתול לאדם
הו קיימי : התם כיון דמסרת . מעי' אי מלנע לי עד אורחא מאתמול דעת' עליהו לשונרא וכן השמשות נמי
דפוזא עליהו וייר' וייר' ניצטען קען נאל ויה אג-
לעהנען אויף ויי אום שבת נאר ווייל איך בין
א אנגענוקענער קענקש פאר אלערן אונ פאר
אצדיק אז קענקשין וועלן זעהן איך קראג דיא
וירין אום שבת , וועלן ויי לערנען פון מיר צו
קראגין אנדערע נאכין וואס קען קאר גיט קראגין
אום שבת דריבער האב איך געלייגט אלעפיר
אויף דיא וירין , אז אנדערע קענקשין וועלן
לערנען פון מיר צו קראגין אום שבת אונא וואס
קען קאר גיט קראגין אום שבת , וועלן וייר
ווייניגסטונגס קראגין דורך אונא וואס איז מותר
אשר רבא אנא אי צו דאסם חשוכ אגא סבינא אבר יונה לפי
זי רבא האט אויף גינאנט צו רב יוסף איך ווייס
אויף דעם דין אז קען קאר גיט קראגין אום שבת
אונא וואס איז אסור דורך אונא וואס איז מותר ,
אויב די וואס איז אסור איז אסור איז גיט פארגעסן
גינארין , נאר איך האב דעם קעסער נאר גיט
געראקט לייגן אויף דיא טאהב , איך האב
גיבענט קראגין דיא טאהב אום שבת אן דעם
קעסער אויף הא חזי זי' אונא נארום קען קען
דיא עסין דיא פלייש פון דיא טאהב אום שבת
רויז , נאר ווייל איך בין א אנגענוקענער קענקש
פאר אלערן אונ אצדיק , אז קענקשין וועלן
זעהן איך קראג די טאהב אום שבת וועלן וייר
לערנען פון מיר צו קראגין אנדערע נאכין וואס
קען קאר גיט קראגין אום שבת , דריבער האב
איך געלייגט אמעקער אויף דיא טאהב , ווען
אנדערע קענקשין וועלן לערנען פון מיר צו
קראגין אום שבת אונא וואס קען קאר גיט
קראגין אום שבת , וועלן וייר ווייניגסטונגס קראגין
דורך אונא וואס קען קען קראגין אום שבת ,
פרענט די נקרא פקסא דחוי אונא דריבער האט
קען גיבענט קראגין די טאהב אום שבת ווייל
קען קען וייר אסין ארויז , וואס געקאכטו , הא נא
זי' אונא נא אדער אז קען וואלט די טאהב גיט
גיבענט אסין ארויז , וואלט קען וייר גיט קארין
קראגין אום שבת פקסא דחוי נבזי יהודה פקרא זי'
וועלן מיר וואגין אז רבא האלט ווי רבי יהודה ,
אז וואס אפענקש קען אסין איז דאס גיט אג-
געברייט פאר הינט , דריבער איז דיא טאהב

מוקצה אום שבת , ווארום אפענקש נאל וייר
עסין רויז קען קען גיט , אונ פאר הינט געבין
קאר קען גיט וואס אסין רבא נשפיה רבא האט דאך
גינאנט צו ויין קענקש אום יום טוב פ"י בר אווא
נאלקט דאסין פון מייגעטונענין אקאשקע אום
יום טוב ושרי פקסא לשונרא אונ די גידערים נאלקט
געבין אקאש , די גידערים קען דאך אפענקש
עסין , זענען וייר דאך מוקצה צו אקאש , ווי אוי
האט רבא געהייסן קראגין די גידערים אום יום
טוב אונ וייר געבין צו די קאש , גענוים מו"ל מיר
דאך וואגין אז רבא האלט גיט וייר רבי יהודה ,
נאר די וואס וואס אפענקש קען עסין , קעג קען
דאס געבין צו אהונט אדער צו אקאש אויף אום
שבת אדער אום יום טוב , דאך קען דאך קעגין
קראגין ארויז טאהב אום שבת , ווייר קען קען
ויר געבין צו אהונט אדער צו אקאש , אפילו דער
קענקש קען וייר אללין גיט עסין אום שבת , איז
דאך אקאש פאר וואס וואס רבא דריבער האט
ער די טאהב גיבענט קראגין שבת וייר , ער האט
זייר גיבענט עסין רויז , אפילו ער וואלט וייר גיט
גיבענט עסין רויז וואלט ער וייר אויף גיבענט
קראגין שבת וייר קען קען וייר געבין צו אהונט
אדער צו אקאש , געבענט די נקרא רבא האלט
טאקי וייר רבי יהודה וואס עס איז אנגעברייט פאר
אפענקש צו עסין קאר קען גיט געבין אום שבת
אדער יום טוב צו אהונט נאדער צו איין אנדער
קהלה , דריבער וואס רבא דריבער האב איך
גיבענט קראגין די טאהב אום שבת , ווייל איך
האב וייר גיבענט עסין רויז , נאר פאר וואס האט
רבא געהייסן ויין קענקש ער נאל געבין אום
יום טוב די גידערים פון די קאשקע צו אקאש
התם כיון דמסרת דעתיה עליהו מאתמול רבא האט
געוואקט ערב יום טוב אז וואס וועט ער הייסן
קראגין פון ווייגעטונענין אקאשקע , אונ דיא
גידערים וועט ער גיט עסין , אונ דאסין לינען די
גידערים פון מוצאי יום טוב קען קען גיט ווארום
זי וועלן פארגעטונקען ווערין , דריבער האט
רבא געקראכט ערב יום טוב דיא גידערים נאל
וויין פאר די קאש , זענען דאך דיא גידערים אג-
געברייט גינארין פאר אקאש פון ערב יום טוב ,
דריבער

מוכן לכהמה הוא : אור. הכי נמי מסתברא דרב' בר' יהודה מ"ל דררש פורנו' דסתם עמי' להסק' רבא אשה לא תכנס לבית העצים ליטור ניתנו ולא לסלמל כלי : מהם אור ואור שנשבר אסור להסיקו ביום ואור שנשבר. כיום טוב : טוב לפי שמסיקין בבדים ואין מסיקין בשברי בשברי כלים. שנשברו כלים שמע מניה : היום דה"ל נולד : דכרבי יהודה סבירא ליה דלית ליה מוקצה :

דריבוע קענ קען ניי געבין צו די קאץ אום יום טוב. זאגט די גקרא היי נמי סתקרא דרבא גרבי יהודה סבירא ליה איה נועל דיר געבין אבענווייונג אז רבא האלט נוי רבי יהודה דררש רבא נוארום רבא האט גיזאגט אין זיין ררשה אשה יא תכנס לבית העצים ליטור כהם איר אאשה קאר גיט אריין גיין יום טוב אין אשפייכלער וואס דארטין דינט האלץ צו געמען פון דארטין אשאיסיר האלץ צו מאכין אלאפעטע ארום צו געמען ברויט פון הויבין אום יום טוב ואיר שנשבר אסור להסיקו ביום טוב און אויב אלאפעטע איז צו בראכין גיזאגט אום יום טוב קאר קען זיא גיט פארברענען אום יום טוב לפי שפסיקין בבדים ואין מסיקין בשברי פליס קענ הייצין אהויבין מיט נאנצע פליס אום יום טוב. אבער קען קאר גיט הייצין אהויבין אום יום טוב מיט פליס וואס זענען צו בראכין גיזאגט אום יום טוב. נוייל ווען עס איז גיזאגט יום טוב דאקאלס זענען די פליס גיט געשטאנען צום פארברענען. דריבער הייסט דאס מוקצה. אנוער. עס איז היינט גיבארין גיזאגט אנויט זאך פליס צום פארברענען שפע סינה נוייסין מיר פון דיא ררשה וואס רבא האט גיזאגט אז ער האלט נוי רבי יהודה אז מוקצה איז אסור שבת און יום טוב :

זוורר תשא דף קפ"ח ע"ב ת"ת דלילת יוד היא ואו הא

פתח ר' יוסי ואמר הן יבשו ויכלמו כל הנחרים כך וגו'. ומין קב"ה למעבד לישראל כל אינון עכאן דקאמר ע"י נביאי קשעו ישראל סבלו עליהון כמה בישינ בגלותהון. ואלמלא כל אינון עכאן דקא מחכאן ומחאן כחיבין בלורייחא לא הו' יכלין למיסק ולמסכל גלותא. אבל אזלין לבי מדרשות פתחין ספרין ומחאן כל אינון עכאן דקא מחכאן ומחאן כחיבין בלורייחא דאבסח לון קב"ה עלייהו ומתנחמין בגלותהון. ושאר עמין מחרפין ומגדפין לון ואמרי אן הוא אלהכון. אן אינון עכאן דחתון אמרין דומינין לכון. וכי כל עמין דעלמא יכספון מנייכו. וה"ד זמטו דכר אלן על אלן ואלין בחר אלן ואמרי אהיכס שגאליכס וגו'. מאי החרדים אל דכרו אינון דסבלי כמה בישינ כמה שמועות שמי תדיר אל דכרו כד אסתביד דינא אמרי אהיכס שגאליכס אלן אינון אחוכין בני עשו. מנדיכס כד"א סורי עמא קראו למו דלית עמא דקא מבזין לון באנפי ומרקקין באנפיהו לישראל כדכני אדום ואמרי כללו מסאכין כנדה ודא חיה מנדיכס למען שמי יכבד ה' אן (דחתון) כנוי דאל חי די בן יתייקר שמה אן שלטנין על עלמא כגין יהוא דאקרי גדול עשו בטי הגדול. יבשח דא אקרי קב"ה גדול ה' ומהאל מאד אן בני הגדול ואיהו גדול ודאי למען שמי יכבד ה'. אבל חתון ועירין מכלא יעקב כנה הקטן כתיב אן הוא אלהכון אן הוא אינון עכאן דיכספון כל עממיה מחדו דלכון מאן יתו ונראה בשמחמס כמה דחתון אמרין. והס יבשו ויכלמו ובג"ד רוח קודשא הוה אמר מלה הכי ועל דא כמאן דתלי קללתא באחרא כגין דחתון אמרין דכדין יבשו ויכלמו ובג"ד רוח קודשא הוה אמר מלה הכי ועל דא הן יבשו ויכלמו כל הנחרים כך דחתון נחיריהון כרנזא עלך כגלותא דא. כההוא זמנא יבשו ויכלמין מכל עבין דיחמון להון לישראל :

מוסר	יוסף לחם	הלכה פסוקה
משערי קדושה ח"ב שער ד	הרמב"ם הל' ק"ש פרק ד'	
תקנאה היא גרמא לכל לידע שגאה וגם היא יותר קשה כי מורד על ספקיה למה שפסיע טובה לחיבור יותר ממנו וארזיל התקנאה היא גרמא לכל לידע שגאה קנאה קנאה בריינגט דעם קענקטש צו שגאה. נוייל ראובן איז קנא צו שבען דריבער האט ער אים פייגט וגם היא יותר קשה און דאס איז נאך אשונערערע זיגד די מורד צי תגרש ברוך הוא קשה השפיט מוכה תבדו יתר מסני ווארום ער איז ביז אויף תגרש ברוך הוא פאר וואס ער האט גיגעבין יענעם קענקטש מער געלט וויא אים ואסר רבתינו וקרוינס דברכה די רבין האבין גיזאגט תקנאה		(א) נשים ועבדים וקטנים פטורים מק"ש וטלמדין אה הקטנים לקרוחם בעונתה ומבדכין לפניה ולאחריה (א) נשים ועבדים וקטנים פטורים מקריאת שמע ווייבער און קנענישע קנעכס וואס זענען פאר- קויפט גיזאגט צו איר. וואס ויזא מוזין קאהן אלע מצות וואס אאשה מוז קאהן און קליינע קינדער דארטין גיט לייגען קריאת שמע ויגידין אה הקטנים קרוחה בעונתה און קען לערונג דיא קליינע קינדער ויזא זאלין לייגען קריאת שמע אין דיא צייט וואס קען דארף לייגען קריאת שמע ויגידין קריאת שמע ויזא זאלין רי ברבות

כדי להתנחל במצות. מי שהיה לבו סרוד ונחשו לדבר מצוה פסור מכל המצות ומקריאת שמע. לפיכך חתן שנשא בחולת פסור מק"ש עד שיבוא עליה לפי שאין דעתו פנויה שמא לא ימצא לה בחולים ואם שהה עד מוצאי שבת ולא בעל חייב לקרות מסוצאי שבת ואילך שהרי נחקרה דעתו ולבו גנו בה אע"פ שלא בעל: (ב) אבל הנשוא את הבעלה אף על פי שעוסק במצוה חייב לקרות הואיל ואין לו זכר שמשבש דעתו

הקנאה והחלוקה והכבוד מוליחין את האדם מן העולם לא ולמד כי כל הראשונים לא נעשו אלא כשכיל הקנאה כי הנכ קין המדבר פה אל פה עם השם ית' נטרד מן העולם הוא ורעותיו על שקנה לחלומות של הכל וע"י כן עבר כל אותן העבירות ועשרת השבטים לא גלו למזרים אלא כשנ וקנאו בו אחיו וסוף סוף נעשו בעשרה הדוגי מלכות וירבעם של מכוני דורו לפניו כעשבי השדה נטרד מן העולם בקנאותו ממלכי בית דוד גם שאלו כחיר ה' ככן שנה של טעם טעם חטא ולא היה במלכותו שום דומי כמו שחמרו רבותינו וזכרנו לזכרה נטרד ממלכותו ונכרנ הוא ושלם כניו ונכרנו נוב עיר הכהנים ונמסרו ישראל ליד פלשתים ונחרב משכן שילה והכל על שקינא

לדוד כענין גלית סרה מפניו רוח הקדש ונחז עליו רוח טועים.

וואס פאר קריאת שמע **אונ** **ריא** **בכרות וואס** **נאך קריאת שמע** **נדי** **יחנכו** **במצות** **קען** **זאל** **זיין** **געווארענען** **צו** **קאהן** **מצות** **מי** **שהיה** **לבו** **סרוד** **ונחשו** **דבר** **מצוה** **דער** **קענטש** **וואס** **זיין** **הארץ** **אין** **פארקראכט** **וועגן** **אמצוה** **אונ** **ער** **איז** **געאייזט** **צו** **קאהן** **ריא** **מצוה** **פסיר** **מדי** **המצות** **ומקריאת** **שמע** **דאמאלס** **איז** **ער** **פסור** **פון** **אלע** **אנדערע** **מצות** **אונ** **איז** **פסור** **פון** **צו** **לייגענען** **קריאת** **שמע** **היכד** **חתן** **שנשא** **בחולה** **פסור** **קריאת** **שמע** **עד** **שיבא** **עליה** **דריבער** **אחזקן** **וואס** **האט** **זוהנה** **נעהאט** **מיט** **אבתולה** **דארף** **ער** **גים** **לייגענען** **קריאת** **שמע** **וביין** **נאכט** **בזו** **ער** **וועט** **זיין** **בוער** **זיין** **לפי** **שאין** **דקחו** **פניה** **ווייל** **זיין** **מוח** **איז** **גים** **ליידיג** **צו** **דיא** **בטנות** **פון** **קריאת** **שמע** **ער** **מראכט** **נאר** **וועגן** **דעם** **שפא** **יא** **ימצא** **לה** **בחלים** **מאקער** **וועט** **ער** **גים** **געפינען** **בייא** **איר** **בחלים** **ואם** **שהיה** **נד** **מוצאי** **שבת** **זאל** **נאל** **אונ** **אויב** **ער** **האט** **געווארט** **בזו** **מוצאי** **שבת** **אונ** **ער** **האט** **איר** **נאך** **גים** **בוער** **גיווען** **חייב** **לקרות** **מסוצאי** **שבת** **ואילך** **פון** **נאך** **מוצאי** **שבת** **אונ** **ווייטער** **אפילו** **ער** **איז** **גים** **בוער** **מוז** **ער** **אויף** **לייגענען** **קריאת** **שמע** **שהרי** **נחקרה** **דעתו** **זינע** **געדאנקען** **וועגן** **שוין** **אפגעקויקלט** **וזה** **גם** **בת** **אף** **על** **פי** **שיא** **בזל** **אונ** **זיין** **הארץ** **איז** **שוין** **געוואהנט** **מיט** **איר** **אפילו** **ער** **האט** **איר** **נאך** **גים** **בוער** **גיווען** **ז** **אך** **הנשוא** **את** **הבעלה** **אבער** **דער** **וואס** **נעמט** **אויב** **וואס** **האט** **שוין** **נעהאט** **אמאן** **אף** **על** **פי** **שעוסק** **במצוה** **אפילו** **ער** **איז** **דאך** **בשעפטיגט** **וועגן** **אמצוה** **פון** **דעם** **טענה** **חייב** **לקרות** **מוז** **ער** **לייגענען** **קריאת** **שמע** **האיל** **ואין** **מי** **דבר** **שששבש** **דקחו** **ווייל** **ער** **האט** **גים** **אזוי** **אנאך**

הקנאה **והחלוקה** **והכבוד** **מוליחין** **את** **האדם** **מן** **העולם** **לא** **ולמד** **כי** **כל** **הראשונים** **לא** **נעשו** **אלא** **כשכיל** **הקנאה** **כי** **הנכ** **קין** **המדבר** **פה** **אל** **פה** **עם** **השם** **ית'** **נטרד** **מן** **העולם** **הוא** **ורעותיו** **על** **שקנה** **לחלומות** **של** **הכל** **וע"י** **כן** **עבר** **כל** **אותן** **העבירות** **ועשרת** **השבטים** **לא** **גלו** **למזרים** **אלא** **כשנ** **וקנאו** **בו** **אחיו** **וסוף** **סוף** **נעשו** **בעשרה** **הדוגי** **מלכות** **וירבעם** **של** **מכוני** **דורו** **לפניו** **כעשבי** **השדה** **נטרד** **מן** **העולם** **בקנאותו** **ממלכי** **בית** **דוד** **גם** **שאלו** **כחיר** **ה'** **ככן** **שנה** **של** **טעם** **טעם** **חטא** **ולא** **היה** **במלכותו** **שום** **דומי** **כמו** **שחמרו** **רבותינו** **וזכרנו** **לזכרה** **נטרד** **ממלכותו** **ונכרנ** **הוא** **ושלם** **כניו** **ונכרנו** **נוב** **עיר** **הכהנים** **ונמסרו** **ישראל** **ליד** **פלשתים** **ונחרב** **משכן** **שילה** **והכל** **על** **שקינא**

הקנאה **והחלוקה** **והכבוד** **מוליחין** **את** **האדם** **מן** **העולם** **וואס** **איין** **קענטש** **איז** **קנא** **דעם** **אנדערין** **אונ** **ריא** **שערקעניגונס** **וואס** **דער** **קענטש** **גרוסט** **צו** **זיין** **אונ** **דעם** **בכור** **וואס** **דער** **קענטש** **זיין** **קען** **נאל** **אים** **געבין** **דאס** **נעמט** **אונעק** **דעם** **קענטש** **פאר** **די** **צייט** **פון** **דיא** **וועלט** **זא** **וויכד** **בי** **די** **הראשונים** **נא** **בזנשו** **אלא** **בשבי** **הקנאה** **דער** **קענטש** **קען** **דערנען** **אונ** **ועהן** **זיין** **דיא** **אלע** **פריערדיגע** **קענטשין** **זענען** **גישטראפט** **גיווארין** **נאר** **וועגן** **קנאה** **פי** **הנה** **קנו** **הכבוד** **פה** **אי** **פה** **עם** **השם** **יהכד** **קין** **וואס** **ער** **האט** **גירעט** **מיט** **נאט** **נשרד** **מן** **העולם** **הוא** **ווערעתי** **על** **שקנא** **למאוסתו** **של** **הכי** **איז** **פארטווארפן** **גיווארין** **פון** **דער** **וועלט** **ער** **מיט** **זינע** **קינדער** **זיין** **ער** **האט** **קנא** **גיווען** **זיין** **ברודער** **הכר** **אויף** **די** **זווייטע** **שטונעם** **וואס** **מיט** **אים** **איז** **גיבארין** **גיווארין** **נאל** **די** **בן** **קבר** **פי** **איהן** **העבירות** **אונ** **דורך** **דעם** **האט** **ער** **עובר** **גיווען** **דיא** **אלע** **עבירות** **ועשרת** **השבטים** **נא** **זנו** **למזרים** **אלא** **בזל** **וואס** **בז** **אחיו** **אונ** **דיא** **זעהן** **קינדער** **יעקב** **וועגן** **פאר** **מריבען** **גיווארין** **אין** **מזרים** **נאר** **וועגן** **די** **נינד** **ווייל** **זיי** **האבין** **קנא** **גיווען** **זייער** **ברודער** **יוסף** **וסוף** **סוף** **נעשו** **בעשרה** **הדוגי** **מלכות** **דער** **סוף** **איז** **גיווען** **זיין** **וועגן** **גישטראפט** **גיווארין** **וואס** **דיא** **זעהן** **קנאים** **וועגן** **געהרגע** **גיווארין** **פון** **דיא** **קלוקה** **וועגן** **זייער** **וויכד** **וואס** **זיין** **האבין** **פאר** **קויפט** **זייער** **ברודער** **יוסף** **וירבעם** **שפי** **הכפי** **דורו** **לפניו** **כעשבי** **השדה** **אונ** **ירבעם** **וואס** **אלע** **הקטים** **פון** **זיין** **דור** **וועגן** **גיווען** **געגין** **אים** **ווי** **די** **קנאו** **פון** **פערר** **נשרד** **מן** **העולם** **איז** **ער** **פארקריבען** **גיווארין** **פון** **דער** **וועלט** **בקנאותו** **ממלכי** **בית** **דוד** **ווייל** **ער** **האט** **קנא** **גיווען** **די** **מלכים** **וואס** **נענען**

גיווען **פון** **דור** **וזה** **שאין** **בחיר** **ה'** **בזל** **שנה** **שלא** **פעם** **פעם** **חטא** **אונ** **שאור** **וואס** **ער** **איז** **אויסדערטוויקלט** **גיווארין** **פון** **נאט** **צו** **זיין** **אמלך** **אונ** **ער** **איז** **גיווען** **וויא** **אקיד** **וואס** **איז** **אלט** **איאהר** **וואס** **ווייס** **גים** **דעם** **טעם** **פון** **אעבירה** **זאל** **היה** **במלכותו** **שום** **דומי** **אונ** **אויף** **זיין** **קלוקה** **איז** **גים** **גיווען** **צו** **ריידן** **שלעקמע** **רייד** **וער** **האט** **געפירט** **דיא** **מלוקה** **וויא** **נאט** **האט** **גיבאמיון** **בזל** **שאמרו** **רבותיט** **וקרובים** **בדקה** **וויא** **דיא** **רבנן** **האבין** **גיוואנט** **פון** **דעם** **טעטענען** **נשרד** **ממלכותו** **ונכרנ** **הוא** **ושלם** **בזין** **איז** **וזהרנו** **נוב** **ער** **הכנים** **אונ** **די** **פנהים** **פון** **די** **שטאט** **נוב** **וועגן** **געהרגע** **גיווארין** **אונ** **די** **וידן** **נענען** **פארקריבען** **גיווארין** **אונקער** **דיא** **פלשתים** **ונכרנ** **משכן** **שילה** **אונ** **דער** **משכן** **וואס** **איז** **גיווען** **אין** **שילה** **איז** **הרוב** **גיווארין** **וזהל** **על** **שקנא** **דקחו** **ווייל** **ער** **האט** **קנא** **גיווען** **דור** **וואס** **ער** **האט** **געהרגע** **גילית**

גיווען **פון** **דור** **וזה** **שאין** **בחיר** **ה'** **בזל** **שנה** **שלא** **פעם** **פעם** **חטא** **אונ** **שאור** **וואס** **ער** **איז** **אויסדערטוויקלט** **גיווארין** **פון** **נאט** **צו** **זיין** **אמלך** **אונ** **ער** **איז** **גיווען** **וויא** **אקיד** **וואס** **איז** **אלט** **איאהר** **וואס** **ווייס** **גים** **דעם** **טעם** **פון** **אעבירה** **זאל** **היה** **במלכותו** **שום** **דומי** **אונ** **אויף** **זיין** **קלוקה** **איז** **גים** **גיווען** **צו** **ריידן** **שלעקמע** **רייד** **וער** **האט** **געפירט** **דיא** **מלוקה** **וויא** **נאט** **האט** **גיבאמיון** **בזל** **שאמרו** **רבותיט** **וקרובים** **בדקה** **וויא** **דיא** **רבנן** **האבין** **גיוואנט** **פון** **דעם** **טעטענען** **נשרד** **ממלכותו** **ונכרנ** **הוא** **ושלם** **בזין** **איז** **וזהרנו** **נוב** **ער** **הכנים** **אונ** **די** **פנהים** **פון** **די** **שטאט** **נוב** **וועגן** **געהרגע** **גיווארין** **אונ** **די** **וידן** **נענען** **פארקריבען** **גיווארין** **אונקער** **דיא** **פלשתים** **ונכרנ** **משכן** **שילה** **אונ** **דער** **משכן** **וואס** **איז** **גיווען** **אין** **שילה** **איז** **הרוב** **גיווארין** **וזהל** **על** **שקנא** **דקחו** **ווייל** **ער** **האט** **קנא** **גיווען** **דור** **וואס** **ער** **האט** **געהרגע** **גילית**

ה' יצילנו מכל מדות רעות ויזכנו לעשות רצונו חסיד ב"ר :

וואס וואל אים פארמישען וויינע געדאנקען ון
 די ביידע נח אונ אויז איז דער דין גים ביי אמת
 גאר ביידע אנדערע מצות ואויב ער דארף טאהן
 אזוי אמצוה וואס וויינע געדאנקען מוזין אויף
 טראכטן וועגן די מצוה איז ער פטור פון קריאת
 שמע. אויב וויינע געדאנקען דארפן גים טראכטן
 טעגן די מצוה מוז ער לייגענען קריאת שמע :

תשא יום ג תורה

לחמשיך מל"ה היא יהוה נפש י יה יהוה יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחיה ה' רמליי ה'ה אל שם כ"ן שנעשית בניקוד חולם :

כא וּבְקִדְשׁוֹ יִדְרֹחוּ
וּרְגֵלָיוֹ וְלֹא יִמְחוּ
וְתֵהוּ לְהוֹן קָבֶם עֲלֵם לִיה
וְלִכְנוּתִי לְדִרְיוֹן :
כב וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה
לְמִיטָר : כג וְאַתָּה סֶבֶךְ
בּוֹסֶמֶן רִישָׁא מִירָא דְכִיָּא
מִתְקֵד חֲמֵשׁ מֵאָה וּקְנָן
בְּשֵׁם פְּלִגְנוּתִיה מִתְקֵד
מֵאָתָן וְחֲמִשָּׁן וּקְנִה
תִּרְאָ וְיִסְכֵּה לִסֵּס : שס ז : וְאַתָּה קָתָן
מִגִּילָי טו : מִר דְּרוֹר : וְחִוּן קִטֵּה
כִּיּוֹתוּם ס :

רשבים

(כג) בשמים ראש. חשובים בדבתיב עם כל ראש
בשמים. ונראה בעיני כי בשמים גידולי אילנות
בדבתיב הפיחי גני יולו בשמיו. אבל בשמים ראש
רמ"ח

שפתי חבמים

(כח) ולא ימותו וליכיד מיתה על המשמש בזמנה ואינו רחוק ידים ורגליה שמהימה להאשה לא משענו אלא עלו הכנסה להיכל: (כט) בשמים ראש: משונים: וקנמן בשם. לפי שהקנמן קליפה עץ הוא יש שהוא טוב ויש בו ריח טוב וקטם ויש שאינו אלא כעץ לך הולך לומר קנמן בשם מן הטוב: מחציתו חמשים ומחיתו הכתוב כמו ששור מר דרור א"כ ענינה בריחות (דף ה:) וקנה בשם. קנה של בשם לפי שיש קנים וקנה בשם. ענין שני

על וקנים שבעלי התוספות

[illegible]

יוש לתורת אלהים

(כא) ויחצו ואלוין ויאי וואשין וייערע הענט מיט וייערע פיס וואס וועלן ויאי גיט שאטארבין ויחקה אונ עם ואל ויין איין חק יז צו אים ויגדע אונ צו וינדע קינדער צו וייער געביט: (כב) ויגדע וי אונ גאט האט גירעט צו משה לאמר אזוי צו וואגין: (כג) וואגא אונ דו חק דה געט צו דיר גשמים ראש ויא בעקטעט גשמים דר דוד ריין

בעצמך

חַמִּישִׁים וּמֵאֲתָיִים: כִּי וְקָדָה חַמִּישׁ
מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זֵית
הָיָה: כִּי וַעֲשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־
קֹדֶשׁ רֶקֶח מְרֻקָּחַת מַעֲשֶׂה רֶקֶח
שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה:

רש"י

(כה) רוקח מרקחת. לפי הפשט כתובים ונתונים בשמן ועירובם יפה:
שפתי חכמים רש"י

גלל הכרע: ש' אלף עד גמור: ח' שלח תפרש מחליטו של קנה
בשם הוא חמשים ומאתים כמו קמח: בשם דל"כ לכתוב קמח
בשם מחלה ומחלה ר"ן והשחא משמע מחליטו דקמחון אקמחון
נוסף קלי וכולו ח"ק ומחליטו דקנה אקמחון דלעיל מיניס קלי
כאלו אמר וקנה בשם מחליטו של קמחון שכלו ליט אלף ר"ן:
א פ"י ליט די: ב' לשון שריים: ג' כלומר שופכו וקינחו מעל
העיקרין: ד' כלומר בראש סחבים: ה' רגע בסגול תחת סריס
ולאו כמו רוגע היס שהוא ל' טעל: ו' כלומר זה נוטל מזה:
רקח שם דבר הוא והטעם מוכיח שהוא ד למעלה והרי
וכמו (שם מב) רוקח הארץ שהטעם למטה וכל דבר המעורב בחכירו עד
מקחת: רקח מרקחת. רקח העשוי ע"י אומנות ותערובות: מעשה רקח. שם האומן בדבר:
רעת וקנים מבלי חתונות

ענין שמן המשה

אומר אותו שמן המשה טעם משה כמדבר כמה נסים נעשה
בו מחלה ועד סוף כחלה לא היה אלף י"כ לוג ראש כמה
יורה כולפת וכמה עקרון בולעין וכמה האור שורף וכו' נמשכו
המשכן וכל כליו ואהרן וכניו כל שמונת ימי המלוכה וכנסים גדולים ומלכים ואפי' כ"ג בן כ"ג וכו' ואותו שמן קיים לעתיד
לכל כי משנגמ הארון נגזו עמו ללוית שמן המשה וכו' ואמר המורס כהחלט איש אשר ירקח כמותו י"ל לא לה' ולא לכם
ויח' אזהרה מחלטה שלא יעשה שום אדם בעולם שמן המשה כזה לא לכם ולא לה' כשם דור מעדורות. ומפני זה נאמר
למשה כאן במזות שמן המשה ואם קח לך ר"ל אחת בעלמך חקת לך הדברים האלה ותעשה מהם שמן המשה ולא יעשה
אחרת אדם אחר עוד כל ימי סהרן:

פירוש לתורה אלהים

בַּעֲסָקָע צִיָּקְעֻרֻנָּג חַמִּשִּׁים וּמֵאֲתָיִים אִיו דָּאם
גִּאָנְצָע גִּעֻוִּיקָט גִּינֻעֵן צִוִּיָּא הוֹנְדֶּרְטָט מִיט
פּוֹפְצִיג שְׁקָלִים: (כד) וְקָדָה אֹנֶן פִּינִם אָדֶר
אִיִּנְגֶּדֶר חַפֵּס פִּינָה הוֹנְדֶּרְטָט שְׁקָלִים
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ מִיט דָּעֵם הִיִּלְיֻעֵן גִּעֻוִּיקָט
וְשֶׁמֶן זֵית אֹנֶן בּוֹקֵאִיל זָאל זִין אִיין

מצות השם

(קו) [טעם מו] למשוח כהנים גדולים ומלכים בשמן המשה שנאמר ופשיח אותו שמן משחת קודש:
(כה) וַעֲשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ וְגו'. וְעָנֵן קָעֵן הָאֵם
גִּעֻוִּיקָט דָּעֵם מִשְׁקָן אִיו גִּינֻעֵן אִמְקָנָה קָעֵן
זָאל מִאֲכִין בּוֹקֵאִיל מִיט דִּי בְּשָׂמִים נֹאֵם שְׁטִינֵן דָּא אִין
דִּיא צִוִּי פִּסְקִים וְכֵן כֵּד, אֹנֶן מִיט דָּעֵם בּוֹקֵאִיל זָאל

תרנום

נביאים מלכים א י"א

להמשיך מנ"ה ד"א צבאות נפש צ צב צבא צבאות רח יהודה נשמת דבצח ארני נשמו דוד: (הנה חיה
יחידה דבצח י"הנה חיה יחידה דוד אל שם ב"ן שבשית:

א וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ לְכֹהֲנֵי־הָעָם גִּשְׁוֹ אֱלֹהֵינוּ וַיִּגְשְׁוּ כָל־
אֲתֻקְרִיבוֹ לְנוֹי וְקָרִיבוֹ קָר

מצורת דוד

(ה) גשוי אלי. לראות שאין הפרעה בדבר: וירפא. כל ע"ד
ששאלה לומר לשון רפואה על חקן בנין הנהרס וכן נאמר
כי עלתה ארובה לתומת ירושלים (נחמיה ד') וארובה גם הוא
מענין רפואה (וארז"ל המונח הזה כשם שאלו והרס על ידי שכני
כנען

העם אליו וירפא את-מוצח יהוה החרום :
ב ויקח אליהו שתיים עשרה אבנים ומספר
שבמי בני-יעקב אשר היה דברי-היהוה אליו
לאמר ישראל יהיה שמה : ג ויבנה את-האבנים
מוצח בשם יהוה ויעש תעלה בבית סאתים
זרע סביב למוצח : ד ויערך את-העצים וינתח
את-הפר וישם על-העצים : ה ויאמר מלאו
ארבעה כדים מים ויצקו על-העלה ועל-
העצים ויאמר שנו וישנו ויאמר שלשו וישלשו :

עמא לומיה וקנא ית מדקחא
דיי דהוה ספג : ב ונקיב
אלהו תרמא עקרי אבניא
למנין שקמי בני יעקב די
הוה פתנקא דיי עמיה למימר
ישראל יהי שמה : ג וקנא ית
אבניא כדקחא בשמא דיי
ועבר קוקחא בבית סאתא
זרעא קחור קחור למדקחא :
ד וקדר ית אעניא והדים ית
תורא ושוני על אעניא : ה ואמר
קדו ארבע כדון מלא ואריקו
על עלקא ועל אעניא ואמר
תנו והנו ואמר תליתו ותליתו :
רשי

תנו והנו ואמר תליתו ותליתו :

מצורת דוד

(א) וירפא וגו'. בנה מוצח והזכיר לישראל להיותו
עולה על לבס : ההרוס. שהיה הרוס ובטל שמו
ביניהם : (ג) תעלה. חסידה : (ד) כדים מים. להגדיל
הגם : שנו. עוד הפעם :
ולהגדיל הגם כמ"ש בענין : (ה) ויצקו. וישפכו וכן עשו ושפכו ועם כי לא נזכר כי מעצמו יזון : שנו. שפכו פעם שנית ושפכו
פעם שנית : שלשו. שפכו פעם שלשית וכו' :

דעם פירוש עברי פיימס נענינם מען בייא דער הפסוקה פון דער וואך

כתובים משלי יט

תרגום

לחמשוך מפור ומלכות ד'א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד חח יאהרונה נשמה ד'אד א
ארנ ארני נפש ארני דוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות י' הו וז חח חיה יחידה דיסור ד'הה חיה יחידה
דמלכות אל שם ב'ן שבעשית

א סגיא דמשמשין קדם רבא א רבים יחלו פני-נדיב וכל-הרע לאיש מתן : ב כל-אחיי
ודלבישין יחב מוהקחא : רש ושאדו אף כי מרעדו רחקו מפנו מרדף אמרים
ב בולחון רחמי דמסקינא לא-המה : ג קנה-לב אתב נפשו שמר תבונה למצא-טוב :
מגיה איקא דמרכן במידוי לא שריר : ג קנא לבא טבא רחים נפשה נמיר ב'ינא משפיה טבחה :

מצורת דוד

רשי

(א) יחלו. יבקשו : וכל הרע. הכל נעשים ריעים
וזהוהים : לאיש מתן. לזקה : (ב) אחי רש.
קרוכיו : מרדף אמרים. למד פלוני ופלוני קרוכיו : לא
דבחה. חין כהם ממע :

ור'ל קונס הדעת הוא מוכח נפשו והסומר תבונה כלכו לכל יעכסה הוא טבס למלוא טוב :

פירוש ע"ט

(א) רבים יחיו פני נדיב דער קענקש וואס האט
אגוט הארץ צו געבין נדבות קומען
פיל קענקשין צו אים נדבות קעמין וכו' הרע לאיש
פון אונ אלע קענקשין ווילען זיך בעפריינדין
מיט דעם קענקש וואס האט ליב צו שיינקען
מתנות. צו דעם נדיב קומען נאר ארעמע. וואס
דארפן נדבות. אונ צו דעם איש מתן קומען
אלע רייכע אונ ארעמע : (ב) קי אחי רש שאדו
אויב עס ווען עטליכע קרידער אונ איינער
פון זיי איז ארעם. האבין די רייכע קרידער
פייגט דעם ארעמען קרידער אף די פרייזען רחמי

י עד שקרים לא ינקה ויפיה פזבים יאבד: ה לא נאנה
 ירמועי פדבוקא נאבד: ה לא נא יא לסקלא פינקא
 אף לא לעבדא רגשהליט ברברנין:

רשי

מצורת דוד

(ד) לא ינקה. אף אם לא הוסיף לא ינקה מדין של מעלה: (ה) אף כי. ק"ו הוסיף שאלו נאבד ימשול כנדיבים: יאבד. סופי לאבדון כי יבוא לידו עדות שקר: (ה) לא נאנה. דבר. כי נהיה מתענג בטוב יחזיק בכסילות: אף כי. כ"ט שלא נאבד ימשול כשרים כי עוד יכריח טלם אחר דוד חכמתו אשר קנה כעבודתו:

פירוש עיט

(ד) עד שקרים לא ינקה דער מענטש וואס
 נאנט פאלשע עדות וועט ער נישט ביינן גלייבן
 פון אשטראף. הקדוש הווא וועט אים
 גענוים שטראפן ויפיה פזבים יאבד אונ דער
 מענטש וואס רעט ליגען וועט ער פארלארן
 ווערן: (ה) לא נאנה דער מענטש וואס איז נישט
 שיינ וועט אים נישט נאנט אונזאל האבן פאר-
 גענוען. ווייל ער וועט פיל שארין טאקן אף כי
 דער פשוט פזבים און אקענט זאל גינעלטיגען
 אויף שרים איז גענוים נישט גוט. ווארום ווי ווערן
 פיל שפעקטס טאקן ווי זאלן האבן אקענט אויף
 זייערע שרים אדער אויף פערעקטע שרים:

עיקר תויט

משנה כתובות פרק ה

ברטנורא

פרק ה א אע"פ וכו' אע"פ שאמרו בתולה גובה מאתים
 רצה אפילו מאה להוסיף ויסיף. ולא אמרי'
 שאינו רשאי כדי שלא לבייש את מי שאין לו: שלא בתב
 לה. תוס' מדעתו אלא ע"מ לכנסה: והיא בותרת.
 אע"פ שלא נתקבלה מוחלת
 כלי חמשי דה"ה דמלכות דיליזה צבאות
 פרק ה א אע"פ שאמרו בתולה גובה מאתים
 ואלמנה מנה אם רצה [ה] להוסיף
 אפי' מאה מנה יוסיף. נתארמלה או נתגרשה
 בין מן האירוסין בין מן הנשואין גובה את
 הכל. [נ] רבי אלעזר בן עזריה אומר. מן
 הנשואין גובה את הכל. מן האירוסין
 בתורה גובה מאתים ואלמנה מנה. שלא
 בתב לה אלא על מנת לכנסה. רבי יודנה
 אומר אם רצה כותב לבתולה שטר של מאתים
 והיא [נ] בותרת התקבלת ממך מנה. ואלמנה מנה והיא בותרת התקבלת ממך חמשים וזו.

פרק ה א אע"פ שאמרו אפילו כען האם גינאנט
 בתולה גובה מאתים אבתולה געקט
 צוויי הונדערט גילדן בתובה געקט
 אאלקנה געקט הונדערט גילדן בתובה אם רצה
 להוסיף אויב ער וויל איר קער געבין אפי' פאח פנה
 אפילו ביו הונדערט מאהל הונדערט גילדן
 יוסיף קעגן ער איר קער געבין נתארמלה או נתגרשה
 אז ויא אז אאלקנה גינאנרין אדער ויא אז
 גינט גינאנרין ביו מן האירוסין ביו מן הנשואין סאיי
 דאס איז גינען נאך דא קירושין און סאיי דאס
 איז גינען נאך דער חתונה גובה את הכל געקט
 ויא אקץ ווי פיל דער סאן האט איר געשריבען
 רבי אלעזר בן עזריה אפי' רבי אלעזר בן עזריה זאגט
 מן הנשואין גובה את הכל אויב ויא אז אאלקנה
 גינאנרין אדער גינט גינאנרין נאך דער חתונה
 געקט ויא די נאנצע בתובה ויא פיל דער סאן
 האט איר געשריבען מן האירוסין אקער אז ויא אז
 אאלקנה גינאנרין אדער גינט גינאנרין נאך דא
 קירושין פאר דער חתונה גובה מאתים אויב
 ויא אז אבתולה געקט ויא צוויי הונדערט גילדן
 ואלקנה פנה און אויב ויא אז אאלקנה געקט ויא
 הונדערט גילדן שלא בתב לה אלא על מנת לכנסה
 דא גרויסע בתובה וואס רצה רער חתן האט איר
 געשריבען האט ער נאר געמיינט אויף דעם פנאי
 אז ער וועט מיט איר חתונה האבן. אדער גינט
 אז ויא וועט אאלקנה ווערן אדער גינט ווערן
 פאר דער חתונה רבי יודנה אפי' רבי יודנה זאגט
 אם רצה כותב לבתולה שטר של מאתים אויב דער סאן
 וויל איר גינט געבין אבתולה אויף צוויי הונדערט
 גילדן. שרייבט ער צו אבתולה אבתולה אויף
 צוויי הונדערט גילדן ויא בתובה און ויא שרייבט
 התקבלתי מסך פנה איה האב אפ גענוקען פון דיר
 הונדערט גילדן. אפילו ויא האט גינט אפ
 גענוקען שיינקט ויא אים הונדערט גילדן ואלקנה
 פנה אויב ער געקט אאלקנה און ער וויל איר
 גינט געבין אבתולה אויף הונדערט גילדן.
 שרייבט ער איר אבתולה אויף הונדערט גילדן
 ויא בתובה און ויא שרייבט התקבלתי מסך פנשים ויא
 איה האב אפ גענוקען פון דיר פופציג גילדן.
 אפילו ויא האט גינט אפ גענוקען שיינקט ויא

איה

(ה) או עשור ולא משמעו איני מעיקרל תרי יומא וא"ל לא והדר ליסחתי או עשר אלא נתיב ימים שנה כו' נתיב: [ד] ראש: כמה שנתנין לה אם יב"ח יב"ח ואם ל' יום ל' יום ואין משנימין צ"א אם הוא כחור או אלמן: ה"מ: [ה] ולאמנה: פירש הטורקים מן הנשואין: [ו] נותנין כו': כד"ל כנה כהן לכהן (בקהל) כשחירת תרומה ולמורה כימי טומאה) אכל בת ישראל לכהן ד"ס מחלה חולין ומחלה תרומה כד"ל בתרומה (וכח כהן) דהואיל והיא כבית אביה טרם אביה למוכרן כימי טומאה לפי שהוא רגיל בכך אכל כשואה (שנותן לה בעלה מוותר בביתה) ד"ס מחלה חולין ומחלה תרומה: דכל כבודה בת מלך פנימה ואביה ואחיה חוץ חלה

וכותבת שנתקבלה: רמ"א כו'. והלכה כר"מ כגורחיו: ב נותנין לבתולה. ומן לכהן לחופה מיום שנבעה הבעל לאחר שקדשה להזוירה על עסקי חופה להכין תכשיטין: לפרנס עצמה. בתכשיטין: י"ב חדש. לכתוב תשכ הגזרה איתו ימים (ה) מלי ימים שנה לכתוב ימים תהיה גאולתו: לפרנס עצמו. כדרכי הסעודה וחופה: ולאמנה ל' יום. שאינה טורחת כל כך בתכשיטין שכבר יש נידה: ולא נישאו. שהבעלים מעבדים. ואידי דתני רישא כדידהו תני ספא נמי כדידהו: ואוכלת בתרומה. אם כהן הוא

והיא ישראלית שמע' שקדש' אוכלת בתרומה מן התורה דכתיב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו והיא קנין כספו הוא אלא דרבנן גזרו על בת ישראל המאורסה לכהן שלא תאכל בתרומה גזירה שמה מיוזג לה כוס בבית אביה ותשקה לאחיה ולאחותיה. וכשהגיע הזמן ולא נשאת שאוכלת משלו ואינה אוכלת בבית אביה בעלה כהן מיוחד לה מקום ומחילה שם וליכא למיגזר חו שמה חשקה מוכוס של תרומה לאחי' ולאחותי': נותנין לה הכל תרומה. אם ירצה וכשיגיעו ימי טומאת' תמכרה ותקח חולין: רבי עקיבא אומר מחצה חולין. לאכול כימי טומאתה: ג היבם אינו מאכיל בתרומה. כבודה שומרת יבם דכתיב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו והיא קנין אחיו הוא: עשתה ששה חדשים בפני הבעל. מהך שנים עשר חדש הקבועים לה משתבע' הבעל: או אפי' כולם בפני הבעל ואחר בפני היבם. אף על גב דרובא בפני הבעל סוף סוף לא נתחייב כמונתי' כחיו וה"ל נמי אם נתחייב כחיו לא אכלה משמת

אדם פוקצין גילדין רבי מאיר אומר רבי מאיר ואנא כד הפוחת לבתולה כפאתים ויאמנה סמנה ווער עם גימ צו אבתולה אבתולה אויף ווייניגער וויא צוויי הונדערט גילדין אונ צו אאלטנה גימ ער אבתולה אויף ווייניגער ווי אויף הונדערט גילדין רבי וי בעיה נות איו גלייך וויא זא איו גימ ויין ווייב נאר ער איו מיט איר קונה. ווארום אז די קתובה איו ווייניג ווען עם נועט זיך מאכין צווישען ווי אקרויג וועט ער באלד אין וינען האבין איר צו גטין: ב נותנין לבתולה שנים עשר חדש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה אז קען איר מקדש אבתולה גימ קען איר צוועלף חדשים צייט פון דער צייט וואס קען האט איר מקדש גינען זא זאל זיך קענען פאר ברייטין צו דער חתונה יבם שנותנין ראשה אונ אזוי ווי קען גימ די אשה צייט צוועלף חדשים פד נתיבן ראש אזוי גימ קען דעם קהן אויך צייט צוועלף חדשים לפרנס את עצמו ער זאל זיך אויף פאר ברייטין צו דער חתונה ויאמנה שנים יום אונ אז קען איר מקדש אאלמנה גימ קען איר נאר צייט דרייסיג קען פאר צו ברייטין זיך הניע זמן ויא נשאו אז עם איר נעקוקען די צייט פון דער חתונה אונ וויא האבין נאך גימ חתונה. דער קהן איו נאך גימ פאר ניברייט צו דער חתונה אוכלת משלו עקם זא פון וינע. דער קהן איו מחויב צו נעבין דיא פלה מונות. אונ אויב די פלה איו אבת ישראל אונ דער קהן איו אפון וואלנה כתרובה קעג ניא עסין תרובה רבי

פרטן אומר רבי תרפון ואנא נותנין לה חצי תרובה דער קהן קען איר נעבין ראם נאנצע עסין נאר תרובה. אונ אז ניא וועט ניין קטא ואנדה דאמאלס קאר ניא נאך גיט עסין תרובה וועט זיא פארקויפין פון דיא תרובה אונ וועט קויפין חולין רבי עקיבא אומר רבי עקיבא ואנא פהז חזין וספח תרובה העלפט עסין גימ איר דער קהן חולין זיא זאל האבין צו עסין ווען זיא וועט זיין קטא אונ אהעלפט עסין קעג ער איר נעבין תרובה ניא זאל ראם עסין ווען זיא וועט זיין קטא: ג היבם איו פאכי תרובה אויב עם נענען גינען צוויי ברידער ראוובן אונ שמעון אונ ראוובן איו גישמארבין אן ברידער דאך שמעון נעקען ראוובן ווייב צו זיך פאר אנויב נשמען ווערט נערופין יבם אונ ראוובן ווייב ווערט נערופין יבסוה וואנא דיא משנה אויב דער יבם איו אפון קאר ער גיט נעבין זיין ברידער חייב נדי יבסוה צו עסין תרובה ביו ער איו איר קיבם עשתה ששה חדשים ויא האט גענוארט זעקס חדשים פון די צוועלף בפי הפני ווען דער מאן האט נאך גילעבט ראשה חדשים בפי היבם אונ נאך זעקס חדשים צו האט זיא גענוארט פאר דעם יבם ער זאל איר קיבם זיין נאפיו כהן בפי הפני אונ אפילו זיא האט גענוארט נאנצע צוועלף חדשים ווען דער מאן האט גילעבט חסר יום אחר מיט איין קאנ ווייניגער בפי היבם אונ דעם קאנ האט זיא גענוארט פאר דעם יבם ער זאל

שיתעסקו בלתי כח' : (ב) כ"כ רש"י והק' ר"ח דל"כ חסד
אלה כמה שנים בפני הכעל אינה אוכלת בפני היכס וסיני
קתני חסר יום א' בפני היכס וטור דהול"ל היכס אינה אוכלת כו'
לפיכך פ' ר"ח דרוקא בשלל אללה בפני הכעל היא דלל
אללה בפני היכס דהיכס אינו מכליל אללה בפני הכעל
אמרה נמי בפני היכס וטעמא
עיון דתו' וכתו"ע : [ז] שחכנס
שמתחיל עמם ויפרישנה לו
הר"ח : והר"ן פ' דחופה לאו
היינו יחוד אלל כל שהיכס
הכעל מבית אביה לכוין לשם
נשואין : (ג) והמותר קטיו לו
כמעט כסף שקטו לו חכמים
שיתן לה בכל שכת מעט כסף
לכריה ללך המזונות ולמשי
דקיל דיוכלת לו' חני ניוות
ואינו עושה ה"ס וכל שכן שיוכלת
לו' חני נועלת המטה ואינו
נותנה מותר כו' וה' דקדוש
מוקי רב ושמואל דהיינו לאחר
מיתה כשייטנה ואפילו אינו
מטה לה מעט ונקט מותר
אע"פ דלא שכיח דמקדש דשכל"ל
וכ"כ מעשה ידיה עמלן הר"ן.

ומ"ש הר"ב ולא הקדוש ר"ל חס"י לא הקדוש כו' דלאו הקדוש כ"ס
הוא דקדש לאחר מיתה : (ד) ופי' נותנו לאחר דבר שטוהנת :
[ח] ואמרה . פת . רש"י : [ט] בצמר . דלאו כששקן לא פסיקא
ליה דהיינו כיחא דומיהא שאינו כופה לעשות בו לפי שמטריח
את הפס ומה שביט את השפתים פרש"י פושטין כמין שרבים
שנעשים גדולות ע"י שיהא לריכה לשרות החוט תמיד כדוק .
במרח : [י] לא שוחנת . במרח הא שאלה עבדא . ותיחא ליה
עיינא לך אשה אחת במקומי משום דל"ל הא עריות לדידי
ולדידה קמי דידך מאן ערת . ועמו"ע : (ה) ג' רש"י לויך
א' : יושבת בקתדרא . על כסא מנוחה ואינה הולכת בשליחות ללחן וללחן (ה) אעפ"כ מוזנת לו את הכיס ומלעת

איר מיבם ויין או ביקן בפני היכס אדער די גאנצע
צוועלף חדשים האט זי גינוארט אויף דעם
יבם ער נאל איר מיבם ויין חסר יום אחר נאר איין
סאג ווייניגער פון צוועלף חדשים בפני היכס דעם
סאג האט זי גינוארט ווען דער מאן האט נאך
געלעבט . פון דעקטוועגין אינה אוכלת בתרומה קאר
זי גיט עסין תרומה פון יבם ביו ער איז איר
מיבם ער נעמט זי פאר אנויב וז משנה ראשונה
דאס איז דא ערשטע משנה אזו איז פריער
גילערניג גינוארין בית דין של אחריתו אפרו דער
בית דין וואס נאך ווי האבין גינואנט אפילו דער
הקדש וואס האט איר קאנזש גינוען לעבט אונז זי
האט שוין גענוארט דא גאנצע צוועלף חדשים
אונז האט ויך שוין פארגעברייט צו דא חתונה
אונז דער חתן איז נאך גיט פארגעברייט פון
דעקטוועגין אין האשה אוכלת בתרומה עד שחכנס
דחופה קאר גיט דא אשה עסין תרומה ביו נאך
דער חופה : ד' המקדש פשה יב' אשתו ווען אייגער
האט גינואנט וואס ויין ווייב וועט פארדינען נאל
וין הייליג ברי' וז עשה ואקנת נאל זי ארבעטין
אונז עסין פון איר פארדינקט ווארום אאשה קען
נאגין צום מאן איה וויל דיר גיט געבין וואס איה
פארדין אונז וויל גיט דו נאקטס מיר געבין עסין
איז דאך איה פארדינקט גיט דעם סאגס קען
דאך גיט דער מאן דאס הייליג מאכין המותר
אויב ער האט גינואנט וואס זי וועט פארדינען

אז בולן בפני היבם חסר יום אחד בפני הכעל .
אינה אוכלת בתרומה . זו משנה ראשונה בית
דין של אחריהן אמרו אין האשה אוכלת בתרומה
עד [ז] שחכנס לחופה : ד' המקדש מעשה ידי
אשתו . הרי זו עושה ואוכלת המותר רבי מאיר
אומר הקדש . ר' יוחנן הסנדלר אומר חולין :
ה' אלו מלאכות שהאשה עושה כבעלה מוחנת
[ח] ואופה ומבכסת ומבשלת . ומניקה את
בנה ומצעת (נ"א ל"ג לו) המטה ועושה
[ט] בצמר . הכניסה לו שפחה אחת . [י] לא
מוחנת ולא אופה ולא מבכסת . שותים
אינה מבשלת ואינה מניקה את בנה .
שלשה אינה מצעת (נ"א ל"ג לו) המטה
ואינה עושה בצמר . ד' יושבת בקתדרא .
ומ"ש הר"ב ולא הקדוש ר"ל חס"י לא הקדוש כו' דלאו הקדוש כ"ס
הוא דקדש לאחר מיתה : (ד) ופי' נותנו לאחר דבר שטוהנת :
[ח] ואמרה . פת . רש"י : [ט] בצמר . דלאו כששקן לא פסיקא
ליה דהיינו כיחא דומיהא שאינו כופה לעשות בו לפי שמטריח
את הפס ומה שביט את השפתים פרש"י פושטין כמין שרבים
שנעשים גדולות ע"י שיהא לריכה לשרות החוט תמיד כדוק .
במרח : [י] לא שוחנת . במרח הא שאלה עבדא . ותיחא ליה
עיינא לך אשה אחת במקומי משום דל"ל הא עריות לדידי
ולדידה קמי דידך מאן ערת . ועמו"ע : (ה) ג' רש"י לויך
א' : יושבת בקתדרא . על כסא מנוחה ואינה הולכת בשליחות ללחן וללחן (ה) אעפ"כ מוזנת לו את הכיס ומלעת

למנעו

בשליחות להביא לו מביית עליו: (ו) בנמרה ובפרש"י לפרוש לו סדין ולבדן דבר שאינו טורה וכפוי' הני לא כפי לה אלא חכמים שיפלוטו עליו טורה להנהיג. ואח"כ ישראל. ועתי"ט: [יא] אף כ"י. כלו' אע"פ שבראשית אינו עשה מלאכה יולא כ"י ואח"כ שאלו אין ראונו שלא תעשה מלאכה שיכול לכוף אכל לענין העסק לא קאי עליה אף דעמנו של רש"י פ"ח מטעמו של ר"א: [יב] המדיר. ודע שבכ"מ שחלפה המדיר את אשתו ר"ל שחלף אומר הנאחז עליה אם תעשה כך אכל אם אומר לה הריני אומר עליך שלא תעשה כך אין בדבריו כלום המגיד: [יג] יוציא. ולא נזכר בנמרה כמה זמן הסדירה ובטור כתב ו' ימים והיוו כהדירה מהנחת השמים אכל מנכסיו ערש"י. ועתי"ט: (י) נמרה ויהי קעמל דלוינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו. ופרש"י אף כאן בלא נדר דעתה נזקה לבעל שמה יכא כחוד הזמן אכל ו' מהסדירה הרי הוא כמו

שליחה מלפני לבעל: [יד] שלשים יום. אע"פ שמכילין מה עונתו בדמותה מתני' ובנמרה שטונה ח"ח מע"ס לע"ס. ופרש"י שיהיה ליל תענוג ושמחה וסניחה והנחת הגוף ודעת הר"ן דלכך לא הוזכר במתני' עונת ח"ח לפי דעונתן משתנים כפי מה שהם זריכים בעסק למודם ללדד שיהי מענייהם ואין כל הזמנים שוים בזה. ועין חופפות י"ט: [טו] האמורה כ"י. כלומר מלות שונה שהיא אמורה כחורה כך היא המדה. אכל אין ל' האמורה מוסכת על זמנה של כל א' וא' שזה לא מקרי אמורה כחורה אע"פ שיש להם סמך מן המקראות. ועתי"ט: (ח) ו'ל' התי' ע"פ שדרכה

רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות. כופה לעשות בצמר שהבמלה מביאה לירי זימה. רבן שמעון כן גמליאל אומר [יא] אף [יב] המדיר את אשתו מלעשות מלאכה [יג] יוציא ויתן כתובה שהבמלה מביאה לירי שיעמום: ו' המדיר את אשתו מתשמיש המטה בית שמאי אומרים שתי שבתות. ובית הלל אומרים שבת אחת. התלמידים יוצאים לתלמוד תורה שלא כרשות [יד] שלשים יום. הפועלים שבת אחת. העונה [טו] האמורה בתורה המיילין בכל יום. הפועלים שתיים בשבת. החמרים אחת בשבת. הגמלים אחת לשלשים יום. הספנים אחת לששה חרשים

נקיבה טמאה שבועיים: וב"ה אומרים שבת אחת. שכן מצינו בנדרה טמאה שבועה. וגמרינו מידו לשכח הכעס כעוס אדם על אשתו ומדירה דהוי מידו לשכח. מנדה שהוא מידו לשכח ולסוקי לידה דלא שכיחא כולי האי ובית שמאי סברי גמרינו מידו דהוי גרס לה נדר האיש שהוא גורס לה לשהות מליד' שכל ידו בלא לה. לאסוקי נדה דממיל' קאחי לה. וייתר על שבת אחת לכה' או כ' שבתות לכ"ז יולא ויתן כתובה ואפילו היה גמל שעונתו לשלשים יום (ז) או סמן שעונתו לשה' חדשים: התלמידים כו' שלשים יום. ומתני' רבי אליעזר הוא ופליגי רבנן עליה ואומרי' אפי' שתיים ושלש שנים והלכה כחכמים: המיילין. שאין להם מלאכה ולא סחורה (ח): החמרים. שיואלין לכפרים להביא תבואה: הגמלים. מביאין חבילות על הגמלים ממקום רחוק: הספנים. המפרשים לים הגדול. ומי שהיה מתחלתו בעל חומות שעונתו קרובה ובקש לעשות בעל חומות רחוקה אשתו מעבדתו עליו

לעשים יום (ז) או סמן שעונתו לשה' חדשים: התלמידים כו' שלשים יום. ומתני' רבי אליעזר הוא ופליגי רבנן עליה ואומרי' אפי' שתיים ושלש שנים והלכה כחכמים: המיילין. שאין להם מלאכה ולא סחורה (ח): החמרים. שיואלין לכפרים להביא תבואה: הגמלים. מביאין חבילות על הגמלים ממקום רחוק: הספנים. המפרשים לים הגדול. ומי שהיה מתחלתו בעל חומות שעונתו קרובה ובקש לעשות בעל חומות רחוקה אשתו מעבדתו עליו

לאנגען אנגערונג אונ פאר שפרייטען אקאלדקע אויף זיין בעט אונ אים העלפין ארום וואשן דאס מוז דאס נויב קאהן רבי איינער איז רבי אליעזר זאגט אפילו הכניסה לו מאה שפחות אפילו דאס נויב האט אים אריין גיבראקט הונדערט דינקטען פון דעקטונענין כופה לעשות בצמר קען דער מאן גייט זיין נויב זיא זאל ארבעטן ביא וואל שהבמלה מביאה לירי זימה נזכר ווארם דאס צידיג גיין בריינגט צו זגות רבן שמעון בן גמליאל אומר רבן שמעון בן גמליאל זאגט המדיר את אשתו מלעשות מלאכה ויתן כתובה שהבמלה מביאה לירי שיעמום: ו' המדיר את אשתו מתשמיש המטה בית שמאי אומרים שתי שבתות. ובית הלל אומרים שבת אחת. התלמידים יוצאים לתלמוד תורה שלא כרשות [יד] שלשים יום. הפועלים שבת אחת. העונה [טו] האמורה בתורה המיילין בכל יום. הפועלים שתיים בשבת. החמרים אחת בשבת. הגמלים אחת לשלשים יום. הספנים אחת לששה חרשים

אין וואך מוז זיא ווארטן דיא אין וואך. אונ אויב דער גדר איז גינען אויף אליינגערע צייט נאל ער איר גטן אונ געבין קתובה תפתידיס יוצאין קתמור תורה שלא כרשות פלמדידים קענין גיין אין אישיקה לערנען אונ דארפן גיט קענען רשות ביי דיא ווייבער ששים יום אויף דרייסיג טעג קענין זיין גיט אונ אויף צינגער הפענים שבת אחת ארבייטער קענין גיין צו ווייזער ארבייט אפילו גיט אין ווייזער שטאט אויף אנאנצער וואך הענה האמורה בתורה דיא צייט פון השקיש המקה וואס שמיים אין דער תורה קען זאל דיא צייט גיט מינערין פון זיין נויב הפענים צידיג גייערס וואס ארבעטן גיט אונ האנדלען גיט דארפן זיין ביי ווייזער נויבער דיי' ים אלע נאכט הפענים ארבעטער שמים בשבת דארפן זיין ביא ווייזער ווייזער צווייא קאהל אין דער וואך תפתידיס דיא וואס קארין מיט איינלען אחת בשבת דארפן זיין ביי ווייזער נויבער און קאהל אין דער וואך תפתידיס דיא וואס קארין מיט קעמלען אין אטייטין וועג אחת לששים יום דארפן זיין ווייזער נויבער און קאהל אין דער וואך תפתידיס דיא וואס קארין מיט שיפען אויפן ים אחת לששה חדשים דארפן זיין ביי ווייזער נויבער און קאהל אין

יעקב

לשכ נטילה דלפנייהו: (ט) הר"ם ואש"ס דס"ל דיכולה אשה לומר איני נזויה ואיני עושה י"ל סבוכה דלא אחריי סבוכה לוי כן אלא כדי להפסיד מוטות זמיר שהיה מירד דקין כו' אבל כל שחר מלאכות זריכה לעשות אפי' אחרת איני נזויה: (טז) מוסיפין ולא דמי למדיר לפי שהמורד כל שעה עומד במדירו כדי שיחזור ממורדו מוסיפין אבל מדיר כיון שאינו מוצא פתח לנדריו מה יבדל לעשות ולפסיד חין מוסיפין אלא יוצאה ויתן כתובה לסוף שבע ח' הר"ם ופשוטו: מוסיפין כו' מלמד האיסור שהוא עושה עובד כל"ת שנאמר לא יגרע שלם שאלה ישתל אבל לענות אסור הר"ם: (יז) שששה כנמי' דלכך לא אמרו ג' וחצי שהם מחליט שיעורא דתחתא לחללין א"ל דהאי דפוטחין ללשם ו' דיתרון היינו דירג ליום אבל כלש דמוסיפין לה אי יהיב לה עוד חצי דירג כנגד יום השבת מחוי' כשכר שבת שהרי חין מוסיפין לכל השבוע ביום שהם שבת מובלע בכלל אלא מה שנוכל כלל יום ויום שמי' יחשיבם כחמשה השבוע ויכירושלמי מ' כנגד ו' מלאכות שהאשה עושה לבעלה ונבי' המורד דמוסיפין ג' כנגד ארבע כמות ועונה ח"מ:

(י) מרש"י שכתב ממש שהם ימים שאינם של מלאכה וסב"ל מליים ככה"כ וככה"מ: (יא) דלוי דומה מי שיש לו פת כו': (יב) משני קבין. הם ט"ז שעות וט"ז קבין יחידים ואחריו ופסחי גמ': (יג) קשנים. וכן גרוגוזת או דכילה לזכור כהן את הפסח וסמן לזכור ולסלקת הכר: (יד) משה כו': (טו) הר"ם משה מלשם.

כגון אחת ארבעה וא' נשואה ואפי' גדה (יא) ואפי' חולה ואפי' שומרת יבם וקודם הכרזה מודיעים לה שרואים להכריז עליה ואחר הכרזה מודיעין אותה שכבר שלמה ההכרזה ואם עמדה במרדה תלז כלל כתובה: (יז) המשורה את אשתו ע"י שלישי. שנותן מיתומה ע"י אסטרופוס ואינה איכלת עמו. תרגום ויכרה להם כירה גדולה שירותא: לא יפחות לה. כשבע: לא פסק לה שעורים. כפלים מן התמים: אלא ר' ישמעאל שהיה סבור לאדום. ששם השעורים רשות ביותר: דבילה. תלמיס דרושות כעגול ומכרות כמשקל ולא כמדה: מפץ. רך

זעקם וקלשים דברי רבי אליעזר אזוי נאמך רבי

אליעזר: ז' תסירות על בנה אאשה נואם איז מורד אויף איר טאן אונ נוי' גימ' מימ' אים קשמש הקסה נין פותחין לה כתיבה שבע דגין בשבת רעבונם קען איר אפ פון דער כתובה ויבען גילדין אנואך רבי יהודה איסר רבי יהודה ויבען ויבען טרפעיגין רעבונם קען אפ אנואך וטרפעיגין איז אהאלבער גילדין זר פתי הוא פותח ביו ויז לאנג רעבונם ער איר אפ ער גנגר דחיבה ביו עם רעבונם זיה אפ איר גאנצע כתובה. דער נאך גימ' ער איר אגם אן כתובה רבי יוסי איסר דעום היא פותח ויז אפילו עם האם זיה שוין אפ גירעבונם דיא כתובה רעבונם ער נאך ויימער ויבען גילדין אנואך שפא תפול דה ירושה ספקם אחר קאקער נועם איר פאלין אירושא פון איין אנדער ארם גיבה היסנה נועם ער דער פון אפ געקען נוי פיל אים נועם קוקען וכן תמיד על אשה אונ אז איז דער דין אז דער טאן איז מורד אויף דער נוייב ער זאל גימ' מימ' איר קשמש הקסה נין מוסיפין דה על כתיבה לייגם קען איר צו אויף דער כתובה שישא דגין בשבת דגין אנואך רבי יהודה איסר רבי יהודה נאמך קען לייגם איר צו אויף די כתובה שישא פירשט פירשטין דריי האלבע גילדין אלע נואך

לעכב על בעלה שהיה טיול או פיעל שלא יעשה ח"מ: ז' המורדת. מתשמיש אבל ממלאכה כפיין אותה לעשות מלאכה (ט) ולא דיינין לה כמורדת: מרפעיגים. כל טרפעיגין הוא משקל ארבעים ושמונה שטורי' של כסף לרוף כמשקל שלם דרכמונים שקורים בערבי דראה"ם שכל דרכמן שש עשרה שטורי' ביטוי' של כסף: ער כנגד כתובתה. ואח"כ טעון לה גט ויוצאה כלל כתובה אבל אינו משהה אותה כדי לפסות על הכספים שנטול מכתב חכה ולהסדירה ממנה: מוסיפין לה על כתובתה ג' ריגלים. משום דלערא דגברא קשה כשהוא נמנע מן התשמיש יותר מעשרא דלחתא לפיכך כשהיא מורדת ומלמדתו פותחין לה שבע דיגין וכשהוא מורד ומלמדתו אין מוסיפין לה אלא ג'

ד"ר אביעזר: ז' המורדת על בעלה פותחין לה מכתובתה שבעה דיגין בשבת. ר' יהודה אומר שבעה טרפעיגים. ער מתי הוא פותח ער כנגד כתובתה. רבי יוסי אומר לעולם הוא פותח והולך שמא תפול לה ירושה במקום אחר ויחזור ויגבה הימנה. וכן המורד על אשתו [טז] מוסיפין לה על כתובתה [יז] שלשה דיגין בשבת. רבי יהודה אומר ג' טרפעיגים: (יח) המשורה את אשתו ע"י שלישי לא יפחות לה [יח] משני קבין חשין. או מארבעה קבין שעורים אומר רבי יוסי לא פסק דה שעורים אלא רבי ישמעאל שהיה סבור לאדום. ונותן לה חצי קב [יט] קבניות וחצי לוג שמן. וקב גרוגוזת. או מנה דבילה. ואם אין לו. פוסק לעומתן פירות ממקום אחר ונותן לה [כ] משה מפץ (ל"א) ואם אין לו מפץ נותן לה מחצלת ומחצלת ונותן

דיגרים והיכל דמורדת אחריו כגמ' חזרו ומנו שיהיו מכריזין עליה ארבע שבתות (י) זו אחר זו ככתיב כנסיות ובכתיב מדרשות ואו' פלוגית מרדה כבעלה וטולחין לה מכל"ד הוי וידעת אשפי' ככותבין מהה מנה הפסדת את כולן אחת ארבעה וא' נשואה ואפי' גדה (יא) ואפי' חולה ואפי' שומרת יבם וקודם הכרזה מודיעים לה שרואים להכריז עליה ואחר הכרזה מודיעין אותה שכבר שלמה ההכרזה ואם עמדה במרדה תלז כלל כתובה: (יז) המשורה את אשתו ע"י שלישי. שנותן מיתומה ע"י אסטרופוס ואינה איכלת עמו. תרגום ויכרה להם כירה גדולה שירותא: לא יפחות לה. כשבע: לא פסק לה שעורים. כפלים מן התמים: אלא ר' ישמעאל שהיה סבור לאדום. ששם השעורים רשות ביותר: דבילה. תלמיס דרושות כעגול ומכרות כמשקל ולא כמדה: מפץ. רך

זעקם וקלשים דברי רבי אליעזר אזוי נאמך רבי

אליעזר: ז' תסירות על בנה אאשה נואם איז מורד אויף איר טאן אונ נוי' גימ' מימ' אים קשמש הקסה נין פותחין לה כתיבה שבע דגין בשבת רעבונם קען איר אפ פון דער כתובה ויבען גילדין אנואך רבי יהודה איסר רבי יהודה ויבען ויבען טרפעיגין רעבונם קען אפ אנואך וטרפעיגין איז אהאלבער גילדין זר פתי הוא פותח ביו ויז לאנג רעבונם ער איר אפ ער גנגר דחיבה ביו עם רעבונם זיה אפ איר גאנצע כתובה. דער נאך גימ' ער איר אגם אן כתובה רבי יוסי איסר דעום היא פותח ויז אפילו עם האם זיה שוין אפ גירעבונם דיא כתובה רעבונם ער נאך ויימער ויבען גילדין אנואך שפא תפול דה ירושה ספקם אחר קאקער נועם איר פאלין אירושא פון איין אנדער ארם גיבה היסנה נועם ער דער פון אפ געקען נוי פיל אים נועם קוקען וכן תמיד על אשה אונ אז איז דער דין אז דער טאן איז מורד אויף דער נוייב ער זאל גימ' מימ' איר קשמש הקסה נין מוסיפין דה על כתיבה לייגם קען איר צו אויף דער כתובה שישא דגין בשבת דגין אנואך רבי יהודה איסר רבי יהודה נאמך קען לייגם איר צו אויף די כתובה שישא פירשט פירשטין דריי האלבע גילדין אלע נואך

ממחלת: בפה, זעיר א': ומנעלים ממעורר למועד.
מנעלים חדשים לכל ששה ורגלים (יב): חדשים. קשים
לה זימות החמה. לפי שהם חמים ויפים לה זימות הגשמים:
והשחקים יצלה. אף כשיקנה לה חדשים מפני שמתכסה

בָּהֶן בְּיוֹם דַּתָּהּ: כָּל נֹתֵר
 כָּל מַעַה בְּכַף. כָּל שֶׁבֶת
 לְנֹחַר בְּרִידִים קִטְנִים (וי):
 אוֹכֵלֶת עִמּוֹ לִיל שֶׁבֶת.
 אֶת"ג דִּכְכַּל שֶׁאֵר יִימִים וְכֹל
 מִזֵּמֹת מִזֵּמֹתֵיהֶן שֶׁלֹּא
 יִרְאֶה. כָּלִיל שֶׁבֶת שְׂהוּא לִיל
 שְׁוֹנֶה (וי) חֲבִיר לֵאכֹל עִמָּה:
 מַעֲשֵׂה יִרְדֵּה. מוֹתֶה מַעֲשֵׂה
 יִדְיוֹ כְּלוֹמַר שֶׁבֶת שְׁוֹשֶׁה
 יוֹתֵר עַל מִזֵּמֹתֵיהֶן: שְׂרִי
 קֶשֶׁת לָטוֹת כְּפִלִּים: כָּל
 עֶבֶר (טו). וְתִשְׁקַל שֶׁבֶת יִהְיֶה
 כְּפִלִּים כְּשֶׁל גִּלְגֹּל: הִכָּל דִּמְיָ
 כְּבוֹרֵד. וְכִפִּי מִנְהַג הַמִּדְּוִנָּה
 נָמִי:

לה כפה לראשה. וחנור למתניה. ומנעלים
ממועד למועד. וכלים של חמשים וזו משנה
לשנה. ואינו נותן לה לא חדשים בימות
החמה ולא שחקים בימות הגשמים אלא
נותן לה כלים של [כא] חמשים וזו בימות
הגשמים. והיא מתכסה בכלאותיהן בימות
החמה [כב] והשחקים שלה: [א] נותן לה מעה
כסף לצרכיה. ואוכלת עמו מליני שבת
לליני שבת. [כג] ואם אין נותן לה מעה כסף
לצורכה מעשה ידיה שלה. [כד] ומה היא
עושה לו משקל חמש סלעים שתי ביהודה
ששן עשר סלעים בגליל או משקל עשר
סלעים ערב ביהודה שהן עשרים סלעים
בגליל ואם היתה מניקה פותחין לה ממעשה
ידיה [כה] ומסופני לה על מזונותיה כמה
דברים אמורים בעני ישראל אבל במכובד
תכל לפי [כו] כבודו:

וְכֵן לִי רִשִּׁי בְּנִמְרָא עִיר שְׂטוּתָהּ עַל מִטָּה וּפְרִיץ בְּנִמְרָא וְיִסְכְּנִי לָהּ
בְּבֶרֶךְ וְכִי הָיוּ דִּמְחָס לֹא פְרִיץ נָהִי דְלִשְׁכִּיכָה אִצְ"ל דְּלֵיתָהּ עַל מִטָּה
לְשִׁכְיִכָה מִיָּהֳרָה לְיָרִיכָה עִ"כ וְגו' הַעֲדוּר פְּרִיץ נָהִי מִסְמָן . גַּם הָרִמָּה
שֶׁתִּתֵּן מִסָּח וְעַתָּה לְמַלְאָה : (וַיִּ) דִּמְחָס לְתוֹמֵד לְתוֹמֵד לְ קָדִי אֵלֶּה
אֲמַנְתִּי דַּחֲלָה בְּקוֹס הָרִים . קָדִי דִּלְתָּ כְּנִי בְּלֹא תַּחֲלָה וְגוֹי מִסְכְּנִי

ואבן יאורתי קמ'ל לרמיהו
 שסלה מנעוד ב' הויז לביתו
 פתחה כבויוס גמ' ומס'ט
 דצמקום פרים קמ'ל תנן דייב
 אל הויז לבשל לפי שעה אל ד'ס
 חתן חתן אל תשיב אכארי
 פהלוס ר'רן [כל] אכאריש
 וזו כסל מדינה קמלר וזין
 שולין אלף שסע לורי גמ' ומס'ט
 וזין וזשקריס וסס מותר
 בפסוקא פרי' (וי) גנב פרטס
 לכנסס וזן למרחק ויולא כל
 פרי' (יד) וס'ן [כל] תנא מלך
 תמרחס וזשקריס וזן שסל
 מנע שסח מתיבית סהסס
 וזן אלס [כג] ואם אין כ' .
 וזן למרחק לכדידיה תילא
 וזן אלף א'ס שסח
 פיה אלף תנכס משה כספ
 לזכריה ושקחה מותר פיה לומר
 ולסלח וזן כסלס וזן לומר
 וימרה וס'ס וזן כמזוט
 ומס'ס רס'ס לז' לומר ימרה
 ומס'ס [כד] וסח הויז וכו' .
 וידיה כמה וזן לררע
 מנעס
 מילא לנעס

מַעֲשֵׂה וַיֵּדֶה כַּמָּה הוּא לַיִּדֵּעַ מִזֶּה דִּידַע כַּמָּה גִּמְרָא : (טו) דְּנִמְרַח אִיירִי כִדְחֵנָּה לְעִיל אֲכַל כִּפְשָׁתָא אִין תִּילּוּק וְכַמָּה ה"ר כ"ח"ט
 קִי"א דִּנְנֵעִים : (כ"ה) וְהוֹסִיפִין כ"ו . יִין וְדִכְרִים שִׁפִּים לְחַלְה ר"ח"ט : (ט"ז) כְּבוֹרָא : דְּעוּלָה עֲמוּ :

ווא פארדינט פון אירע ארבעטס קער וויא איר
עסן איז נעמט גיהער צו איר אויף קליינע
הוצאות וסח היא עושה לו אונג נאם זאל זיא
ארבעטן פון נייגענטענין משקי הפש פלעג זיא
זאל אויסקענין אונאך וואל וואס נעמט פיקא
סאלער שיי די וואל וואס קען נוארקט רירק די
ברייט פון קלייד ביחידה אויף די וואג פון יהודה
שח עשר פלעג בנני די פיקא סאלער נענען אויף
די וואג פון קליד צעהן סאלער ווא סשקל עשר פלעג
אדער ווא זאל אויסקענין אונאך וואל וואס נעמט
צעהן סאלער עב די לאנגע פערדיס וואס נענען
איז די לייגן פון קלייד יהודה אויף די וואג פון
יהודה שח עשרים פלעג בנני די צעהן סאלער איז
אויף די וואג פון קליד צוואנציג סאלער ווא היחא
פיקא אונ אויב זיא האט געוויגן דעם קיגד וואס
זיא האט פון איר כאן פוהחיל לה בפעשה ידית
מינערט קען איר פון די ארבעטס זאל ווא ווייניגער
ארבעטן וספסין לה על סוהחית אונ קען סערט
איר אירע מוונות קען גיט איר סער עסן בסי
דכדים אמרים נען איז דאס אלץ גיואנט גיווארין
געני שגישאלי ביי דעם ארעקסטין קענטש פון
יודין זגל בסכידא אכער בייא דעם מענטש וואס
פירט זיך וויא אכעל נחית הכל גיט כבודו מוז
ער איר געבוי נאך זיין כבוד וויא עס פאקט
פאר אים :

קָה כְּהָה כְּרֹאשָׁה עַר דְּרֹאף אִיר גַּעבִין אַשְׁלִייעֶר
 צו גִּין אויף רעם קאַפּ ווער זכּתִּיהּ אונ ער דראָף
 אִיר גַּעבִין אִיין אָנגורטונג אויף אִירע זַענדין
 וועגלִים מַסְעֶר זַסְעֶר גִּיעַ שִׁיף דראָף ער אִיר גַּעבִין
 אַלע יום טוב דאָס אִין דריי פֿאַר שִׁיף אִיאָהר אונ
 דריי שְׁלִייעֶרס אִיאָהר אונ דריי אָנגורטונגס
 אִיאָהר (עִין תווימ) זכּלִים שֶׁי מַסְעֶרס וו קלִידער ווס
 קאַסמין פּופּציג גִּידִין מַסְעֶר זַסְעֶר נאָך ער אִיר
 גַּעבִין זַענען נאָהר וואָן וועלן זַה ער נאָל אִיר גִּים
 גַּעבִין לא שְׁתִּים גִּימֹת חֲתֻמָּה גִּיעַ קלִידער אום
 וועכער זאָ שְׁתִּים גִּימֹת חֲתֻמָּה אִיר גִּים אַלעס
 קלִידער אום ווינטער אַזאָ נאָח זַה זַלִים שֶׁי מַסְעֶרס
 וו גִּימֹת חֲתֻמָּה נאָר ער נאָל אִיר גַּעבִין גִּיעַ
 קלִידער וואָס קאַסמין פּופּציג גִּידִין צום ווינטער
 וואָ מַסְעֶרס זכּלֹאמִיחֵן גִּימֹת חֲתֻמָּה אונ וואָ נאָל ווָה
 צו דעקִין מִים רִיא אַלעס קלִידער אום וועכער
 וועגלִים שֶׁי אונ רִיא אַלעס קלִידער וואָס זַלִים
 אִיר אַלע נאָהר גִּיהער צו אִיר : מ נאָח זַה מַסְעֶר
 זַסְעֶר זַסְעֶר ער דראָף אִיר גַּעבִין אַמֶּה זַסְעֶר וואָס
 אִין אַזעקסמִי גִידִין אַלע וואָ פֿון אִירע שטענעגִין
 אויף קלִינע הוצאות וואָכֶה עמו קלִינִי שֶׁי זַלִים
 שֶׁי אונ אַלע שֶׁי בִּין זַמֶּה מוּ וואָ עִין מִים
 אִים צו אַמֶּה וואָ אִין זַה מַסְעֶר זַסְעֶר זַסְעֶר אַלע
 אויב דער מִין גִּים אִיר גִּים אַמֶּה זַסְעֶר אַלע
 וואָ אויף קלִינע הוצאות עמעש רִיה שֶׁי וואָס

אין ב"ד פוסקין יינות לאשה. שהיו מרגילה וחצי לוג שמן אלו יין לא קתני מסייעא ליה תובעת בפה. תשמיש : לתלות תשמיש : רגילה לר' אלעזר דאמר רבי אלעזר אין פוסקין ויבאו אל ביתם. והדר שאני. כיון דלית לה מידות יינות לאשה. ואם תאמר אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושקויי

דברים שהאשה משתוקקת עליהן ומאי נינהו תבשיתין ררש רבי יהודה איש כפר גבוריא ואמרי לה איש כפר גבור חיל מנין שאין פוסקין יינות לאשה שנאמר ותקם חנה אחרי אכלה בשילה ואחרי שתה שתה ולא שתה מיתכר רגילה נותנין לה רגילה שאני דאמר רב חנינא בר כהנא אמר שמואל רגילה בפני בעלה שני בוסות שלא בפני בעלה נותנין לה כוס אחד אינה רגילה בפני בעלה אלא כוס אחד בפני בעלה אין נותנין לה כל עיקר. תנא כוס אחד יפה לאשה שנים ניוול הוא שלשה תובעת כפה ארבע אפי' חמור תיבעת בשוק ואינה מקפדת אמר רבא ולא שנו אלא שאין בעלה עמה אבל בעלה עמה לית לן בה הא חנה דבעלה עמה הואי אכסנאי שאני

והצי יוג שמו אהאלבוע קנוארט בוימאיל. דער מאן וואס גיט זיין ווייב געלט אויף עסקין זיא זאל עסקין בונדערע פריי זיך אין אוואהנגען דארף ער איר געבן אהאלבוע קנוארט בוימאיל אנוואך איז זי יא קומט אפער וויין שטייט גיט אין די משנה קען זאל איר געבן מסיע זיך דריי אלער נעמט זיין אפער ווייזונג צו רבי אלעזר דאסער רבי אלעזר ווארום רבי אלעזר האט גינאנט אין פוסקין יינות לאשה קען גיט גיט וויין צו אאשה צו אירע קעסט וואס תאמר אויב דו נועמט פערעניג עס שטייט דאך אין פסוק אלהי אחרי מאהבי נותנין לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושקויי איה וועל גיין נאך דא קענטשין וואס האבין מיה ליב זיין גיבען מיין ברויט אונ מיין וואסער מיין וואל אונ מיין פלאקס מיין בוימאיל אונ מיין פרינקען וואס פרינקען מייןט קען דאך געוויס וויין. ענפערט דא גמרא שקויי איז גיט דער מיינשט מיין פרינקען. גאר שקויי איז דער מיינשט מיין גרוסטיג דברים שתאשה משתוקקת עליהן זיין האבין מיר גיבען די זאכין וואס אאשה גרוסמט צו זיי ומאי נינהו תבשיתין וואס זענען דא זאכין וואס אאשה גרוסמט צו זיי. דאס זענען צירונג דרש רבי יהודה איש כפר גבוריא רבי יהודה וואס ער איז גיווען פון דארף גבוריא האט געדורשט וואס ער איז איש כפר גבור חיל מנין שאין פוסקין יינות גיווען פון דארף גבור חיל מנין שאין פוסקין יינות לאשה פון וואנען ווייסן מיר אז קען גיט גיט וויין צו אאשה צו אירע קעסט שטאמט ווארום עס שטייט אין פסוק ותקם חנה אחרי אכלה בשילה ואחרי שתה שתה איז אויפגעשטאנען נאכערס ווייז זיא האט גינעסין אין שילה אונ נאך זיין פרינקען שתה זיא שתה נאך זיין פרינקען אונ גיט נאך איר פרינקען. חנה האט גיין וויין געפרונקען. ווייל אאשה דארף גיט פרינקען וויין. זאגט רי גמרא בתיביה רגילה נותנין לה איה וועל דיר אקשנא פערעניג מיר האבין גילערונג אויב רי אשה איז געוואהנט צו פרינקען וויין גיט קען איר וויין. גיט קען דאך זיא וויין צו אאשה. ענפערט דא

לֹה יִדְעָנָא בְּהוּ בְּבִנֵי מַחֲוֹל וּשְׁתוּ חֶמְרָא. רִבִּיתְהוּ דְּרַב יוֹסֵף כִּרְיָה דְּרַב מְנַשְׁיָא מְדֻוּל אֲתָאִי לְקַמְיָה דְּרַב יוֹסֵף אֲמַרָה לִיָּה פְסוּק לִי מְזוּנֵי פְסֶק לָהּ. פְּסוּק לִי חֶמְרָא פְסֶק לָהּ פְּסוּק לִי שִׁירָאִי אָמַר לָהּ שִׁירָאִי לָמָּה אֲמַרָה לִיָּה דֵּךְ וּלְחַבְרָךְ וּלְחַבְרִינְךָ (ס'ת ע"ב) וְאִם הִוְתָּה וְכוּ' דְּרַב רִשְׁבִּי עֲזֵרָא רַבָּה אִיתְחָתָא רַבִּי נְשִׂיאָה אֲעִ"פ שְׁאֲמַרְוּ אִין אֲרַם זֶן אֲבָל כְּנִי וּבְנֹתֵי כֶּשֶׁם כְּשָׁמַם אָבֵל וְכוּ' קִמְנִי קְשָׁמִים. עַד כִּמָּה עָד כֵּן שֶׁשׁ כְּרַבְרִי אִסִּי רֶאֱמַר ר'אָא קָמָן כֵּן נִשִּׁי יוֹצֵא כְּעִיּוֹב אֲמַר וּמִמָּאי מִרְקַנְתִּי הִיָּתָה מְנִיקָה פּוֹחֶתָה לָהּ מִמַּעֲשֶׂה יִדְיָה וּמוֹסִיפִין לָהּ עַל מַוּנֹתֶיהָ מָאִי מַעֲמָא

מלך

לאו משום דבעי למיכל בהרה ורמא משום דחולה היא א"כ ליתני אם היתה חולה מאי אם היתה מניקה ורמא הא קמ"ל דסתם מניקות חולות נינהו אתמר אמר רבי יהושע בן לוי מוסיפין לה יין שהיין יפה לחלב :

ג'עלם צום עסין נאו משום דבזי זמירי בתרה ג'עוויס נוייר דאם קינד דארף עסין מיט איר . פ'רעגט די נקרא ורמא משום דחולה היא טאקער דארף קען איר געבן קער געלם צום עסין טייל נא איז קראנק . ענפערט דיא נקרא אס פן זיגן אס היתה חולה אויב עס איז אזוי דארף קען דאך לערנען אויב נא איז גינען קראנק דארף קען איר געבן קער געלם צום עסין פאר אס היתה מניקה פאר וואס דען שטייט אויב נא האט געוויגן דארף קען איר געבן קער געלם צום עסין . געוויס נוייר דאם קינד דארף עסין מיט איר . פ'רעגט די נקרא ורמא הא קמ"ל דסתם מניקות חולות נינהו אתמר אמר רבי יהושע בן לוי מוסיפין לה יין שהיין יפה לחלב :

זוהר הש"ס ר"ק קמ"ט ע"ב ת"ת דלילת יוד דא וואו דא

פתח ואמר (שיר השירים א) כשנסה בין החומים כן רעית בין הכנות . בעל קמ"ה למעבד לון לישראל כנחמה דלעילא ולמחוי שנסה חדא בארעא כנוונא עלאה . וסנסה דסלקא ריחא וחתכירי מכל שאר וורדין דעלמא לא הוי אלא ההיא דסלקא בין החומים . ודא ארמא דקדא יאות . וע"ד רע שבעין וגי' דהו שבעין נפש ואעל לון בין החומים . ואינו חומים מיד דהו איני וגי' תמן סליק ענפין וערפין וכליטו על שלמא וכדין פרתא שנסה כינייהו . כיון דבעל קמ"ה לאספקא שנסה ולקט לה מביניהו . כדין יכוש חומים ואודיריק ואשתליח ולא אתחשבו לבלום . כשעתא דאיל למלקט שנסה דא לאספקא כריה בזכריה כהוא זמנא חול מלכא גו כמה חילין דכרענין וסליטין עס דגלין פרישן ואסיק לבריה בזכריה ככמה גבורין ואייתי ליה להיכליה ויחבי סגי כבי מלכא כיון דחב לגבי חבי חוכה ליה ואלקי ליה דכתיב (שופטים ב) ויחר אף ה' בישראל ויחנס כיד שופים וגו' סרח כמלקדמין ומרד באיבה אפקיה מביניה . מה עבדו ישראל חמו דהא אתחדרו לבבל אתערבו בעממא נסיוו בשן נכריות ואילידי כיון מהו עכ"ד . אימא קדישא הוה אפערופסא עליה . ועל דעבד הכי קמ"ה אמר הויל וכסופא חיה ליתי כרי חיה מנרמיה הויל וחלל יקרי לא אתחוי דאחא חויל תמן לאספקא ליה ולמעבד ליה כסין וגבורין כמלקדמין . חבו חיוו בלא סופא דאתחוו לון בלא פליאן ונסין אלא בלא מתכדרן בלא לאן במסכנו וחבו להיכלא דמלכא בכסופא ואימא קדישא ערבת לון חאבו כמלקדמין מה עבד קמ"ה אסיק להאי כרא כמלקדמין ואימיה כהדיה אמר מכלל וכלאה אימא וברה יסכלון כמה ביטין כחש'ה' (ישעיה ג) ובפשיכס סלהא אמרס . ועל דא כתיב (דברים ב) כלך לך ומלאך כל הדברים האלה באחרית הימים . מאי באחרית הימים אלא דא חיה אימא קדישא דחיה אחרית הימים ועמה סכלו כל מה דככלו בגלותא . ואילו יהדרון בחיובתא אפי' חד ביט או חד זערא דיעבר עלייהו אתחשבו עלייהו כאלו סכלו בלא (ס"א) ולי לאו סתים קיאלא ולי לא כד יסתים קיאלא (בישא) וכל דרין דיליה כמה דאמר קמ"ה קדישא דכתיב ללמיתת לקונה חותו לדירותיו וכל דא כתיובתא תליא מילתא :

הלכה פסוקה

יוסף לחם

מוסר

ספסר שערי קדושה ח"ב שער ד'

הרמב"ם הל' ק"ש פרק ד'

אין כן דוד כל ער שוסרה הקנאה כמו שכתוב אפרים לא יקרא (א) קברו את המה וחזרו האבלים לקבל תנחומים וכל העם חולבים אחריהם בטקום הקבר לטקום שעומרים בו האבלים לעשות שורה לקבל תנחומין אם יכולין חסם להתחיל ולגבור אפילו פסוק אחר קורם שיגיעו לשורה אין כן דוד בא ער שיוסרה הקנאה קשיית וועט אנדערש (א) קברו את המה וחזרו האבלים לקבל תנחומים קען גיט קוקען סיידין עס וועט אפגיימאדן ווערין דאם קנאה פון קענטשין כסו שכתוב אפרים לא יקרא אבלים גייען צוריק קען נאל ויאי פרייטשין ופי העם חולבים אחריהם בטקום הקבר לטקום שעומרים בו האבלים לעשות שורה לקבל תנחומין איך דאם גאנצע פאלק וואס זענען גינען געבין קבר גייען נאך דיא אבלים פון קבר ביז צו דעם ארץ וואס דיא אבלים ווערין ויה שטעלין קען נאל סאכין אשורה קענטשין קען נאל די אבלים פרייטשין . און די אלע קענטשין האבין נאך גיט געלייגענס קריאת שמו . איז דער דין אזוי אס יבלין העם להתחיל ולגבור אפילו פסוק אחר קורם שיגיעו לשורה אויב דאס

את יסודו וכו' ולא עוד אלא כי אפי' מלאכי מרום נכלו מקדושתו על זה כמו שאמרו בפרקי ר' אליעזר על סמ"ל שהיה גדול מן השופרים שאין להם רק שש כנפים וכו' ה"ל כי לו י"ב כנפים ונעקר מן הקדושה כשכיל קבלה על אדם וכן הנסולים עול ועול נעדרו מן הסולם על שנתקנו בלדס וכל מי שיש לו קבלה עלמותו נקבעו ולכן ראו ללדס להיות כחלקו שמה חף חס מעט ה"ל כי לא טוב הוא מהכלל הוון ורבי חנינא בן דוסא ורבי יהודה בן אלעי ורבי אלעזר בן פדת וכולהו ויתן אל לבו כי פס"ל הכל סגלים והעיקר הוא עוה"כ עולם אמת ויבטח בה' :

את יהודה ווי עם שטייט אין פסוק אפרים וועט נים קבנא זיין יהודה ויא עוד אלא כי אפי' פלאכי פרום נפיו מקדושתו על זה נאה קער זעהו כיר אפילו די מלאכים פון הימערל זענען אראפ גיפאלן פון זייער הימליגקייט וועגן דעם וואס זיי האבן קבנא גיווען כמו שאבדו בפרי רבי אליעזר אזוי וויא מען האט גיאנאט אין ספר פרקי רבי אליעזר על סג"א שהיה גדול מן השופרים שאין להם רק שש כנפים והוא היה לו י"ב כנפים אויף סמאל וואס ער איז גיווען נרעסער פון די שופרים. רי שופרים האבן נאר יערער צו זעקס פליגל און סמאל האט געהאט צוועלף פליגל ונעק מן הקדושה בשביל קנאה על אדם און ער איז אויסקערטן גיווארן פון די הימליגקייט ווייל ער האט קבנא גיווען אדם הראשון וכן הנפלים עמא זענען נפרדו מן העולם על שנתקנו בלדס און די מלאכים עמא און ענאל זענען פארנווארפן גיווארן פון דער וועלט ווייל זיי האבן קבנא גיווען אדם הראשון וכל מי שיש בו קנאה עצמותו מקדושתו דער מענטש וואס האט קנאה ווערן פארפולט זיינע ביינער ונבן ראוי לאדם להיות כחלקו שפס רביעער דארף יעדער מענטש זיין פריילאך מיט זיין חלק וואס נאט האט אים גיגעבן אף אס מעט הוא אפילו דער חלק איז ווייניג כי לא טוב הוא הולל הוון ווארום יעדער מענטש איז נים בעסער פון הלל הוון אונ נים פון רבי חנינא בן דוסא און נים פון רבי יהודה בר אבאי און נים פון רבי אלעזר בן פדת. און נאה אנדערע צדיקים וי"ו אל רבי כי העולם הזה הכל נעלם ער דארף בעקראכטן אין הארצין אז דיא וועלט איז נאעש און נאר נישט וועקער הוא עולם הבא דער עיקר איז דיא וועלט וואס וועט קומען עולם האמת וואס די וועלט איז אמת ויבטח בה' און ער זאל זיך פאר זיכערות וואס נאט אז ער וועט אים געוויס העלפן :

יתחילו ואם לאו לא יתחילו אלא ינחמו את האבלים ואחר שיפטר מהן יתחילו לקרות. בני אדם העומדים בשורה הפנימים שהן רואין פני האבלים פטורין מק"ש והחיצונים הואיל ואינן רואין את האבלים חייבין בק"ש במקומן : (ב) כל מי שהוא פטר מלקרות ק"ש אם רצה להחמיר על עצמו לקרות קורא. והיא שתהא דעתו פנויה עליו אבל אם היה זה הפטור מלקרות מבוהל אינו ראוי לקרות עד שתתישב דעתו :

דאס פאלק קענען אנהייבן זאגן קריאת שמע אונ ענדיגען אפילו אין פסוק איירער זיי וועלן קומען צו די שורה יתחילו זאגן זיי אנהייבן ואם נאר אונ אויב דער ארץ איז אזוי נאנט אפילו אין פסוק אפזאגן וועלן זייא אויף נים קענען ביז צו דיא שורה לא יתחילו זאגן זייא נאר נים אנהייבן זיינען קריאת שמע אלא ינחמו את האבלים נאר זיי זאגן מריקטן דיא אבליס ואחר שפטרין מהן יתחילו לקרות אונ נאכדעם ווי זיי וועלן אנוועק גיין פון דיא אבליס וועלן זייא אנהייבן זיינען קריאת שמע בני אדם העומדים בשורה דיא מענטשין וואס שטייען אין די שורה צו מריקטן דעם אבליס וואס אויב דיא מענטשין זענען פיר שטייען אין שורה אינקער די אנדערע הענטים שהן רואין פני האבלים פטורין מקריאת שמע דיא מענטשין וואס שטייען איננווייניג וואס זעהן דעם אבליס דארפן נים זיינען קריאת שמע והחיצונים הואיל ואינן רואין את האבלים חייבין בק"ש במקומן און די מענטשין וואס שטייען אין אויטווייניגקעט שורה ווייל זייא זעהן נים די אבליס דארפן זייא זיינען קריאת שמע אויף זייער ארץ וויא זייא שטייען : (ב) כל מי שהוא פטר מלקרות קריאת שמע דער מענטש וואס איז פטור פון צו זיינען קריאת שמע אס רצה להחמיר על עצמו לקרות אויב ער וויל אויף זיך נעמען דיא פנויה צו זיינען קריאת שמע קיבא מעג ער זיינען וואס שפחה דעתו פנויה גיין נאר אויב זיינע געראנגען זענען זיידן. און ער וועט זיינען קריאת שמע מיט פנויה אבליס אס היה זה הפטר מלקרות מבוהל אבליס אז דער וואס איז פטור פון צו זיינען קריאת שמע איז גיווען אאיקער געאילקער און דער שרא קענער פון וואס אים האט גיטראפן אינו ראוי לקרות עד שתתישב דעתו קאר ער נים זיינען קריאת שמע ביז ער וועט זיך בערוהגען :

לחשוד מל' ד'א יהוה נפ' י יהו יהוה, רח יוד הא ואו הא, נשמה יהוה חיה יחיה ו' רמלי ר' א' שם ב'ן שבעשית בניקור חולם :

כו ומשחת בו את-אהל מועד ואת-
ארון העדות: כו ואת-השלחן ואת-
כל-כליו ואת-המנרה ואת-כליה
ואת מזבח הקטרת: כז ואת-מזבח
העלה ואת-כל-כליו ואת-הכר
ואת-כנו: כח וקדשת אתם והיו
קדש קדשים כל-הנגע בהם יקדש:
ל ואת-אהרן ואת-בניו תמשיח
וקדשת אתם לכהן לי: לא ואל-בני
ישראל תדבר לאמר שמן משחת-
קדש יהיה זה לי לדרתיכם:

רשבים

(כא) כל הננוע בהם יקדש. לשהר תחלה קורם שיגע בהם לאחר שנמשחו:

רש"י

שפתי חכמים

ז פירוש כ"ף ויניח שהוא כמו נו"ן שלטו: ח ופירוש תמשיח וכו' תמשיח לא שימשיח וכו' יקדש שהקדושה חינו דבר כפני עמיה והא דלא פירוש זה לעיל גבי כל המשיחות וכו' ע"י כמ"י: ט ואלה למה מהפך רש"י הפסוק וי"ל שסתירה הוא ארבותיו שפירשו שכלו קיים לע"ל ומסתמך הם דורשים מדכתיב וס' לי לדורותיכם ולא כתיב כזה משמע הגוף של שמן יהיה לי לדורותיכם אבל אין זה ראוי ודרשה גמורה דזה צריך לדרשה ו' לומר דתריסר לוגי סוי א"י איבכא דרמים הוא לדורותינו בלומר לדורותיכם יהיה קיים כמנין זה דהיינו י"ב לוגין וק"ל: ראוי ת"ל כבשים מה כבשים ראויים אף כל ראויים. כל משיחת משכן וכהנים ומלכים מתורגם לשון רכוי לפי שאין צורך משיחתו אלא לגדולה כי כן יסד המלך שזה חנוך גדולתו ושאר משיחות כגון דקיקין משוחין (עמוס ו') וראשית שמנים ימשחו לשון ארמית כהן כלשון עברית: (לא) לדרתיכם. (הוריות יא) מכאן למדו רבותינו למר שכלו קיים לעתיד לבא: זה. כנימו' מ' תריסר לוגין היו:

פירוש לתורת אלהים

(כו) ומשחת בו אהל מועד ואת-ארון העדות: (כז) ואת-השלחן ואת-כל-כליו ואת-המנרה ואת-כליה ואת-מזבח הקטרת: (כח) ואת-מזבח העלה ואת-כל-כליו ואת-הכר ואת-כנו: (כח) וקדשת אתם והיו קדש קדשים כל-הנגע בהם יקדש: (לא) ואת-אהרן ואת-בניו תמשיח וקדשת אתם לכהן לי: (לא) ואל-בני ישראל תדבר לאמר שמן משחת-קדש יהיה זה לי לדרתיכם: (כא) כל הננוע בהם יקדש. לשהר תחלה קורם שיגע בהם לאחר שנמשחו: (כא) כל הננוע בהם יקדש. לשהר תחלה קורם שיגע בהם לאחר שנמשחו: (כא) כל הננוע בהם יקדש. לשהר תחלה קורם שיגע בהם לאחר שנמשחו:

חלבו

לחשיך מלה דלא צבאות נפש צ צב צבא צבאות רוח יהוה נשמה רנצו אדני נשמה דהור יקנה חיה
יחידה רנצו יקנה חיה יחידה דהור אל שם ב'ן שבעשית :

א ואלו מין קחור קחור
יקרבהא ואף ית קווקחא
קלי מין : ב נלנה במיסק
מנהא וקריב אליהו נביא
נאמר יי אלהיה דאברהם
יצחק וישראל יוסא דין
יתרע ארי אף יי דשכנה
שריא קישראל נאנא עברה
וקפחנה עברית ית קר
פחנהא האליו : ג נביא
צלותי יי באשתא קביל
צלותי יי במשרא נדעין עמא
סבין דשכנה דהון נא ארי
אף יי אלהים ואף דשכנה
יתרון ששחאיל דהון דשכנה
לאהבותהון דשכנה ואינו
יקביל ית לבחון פליג דונקלה
אשתא סן קדם יי ואכלת
ית עקמא וית אעניא וית
אבניא וית עקמא וית מין
דבקימא לחכת : ה וחזו קר עמא וקפלו על אפיהון ואמרו יי הוא אלהים יי הוא
אלהים : ו ואמר אליהו דהון אוחדו ית נביי בעלא גבר אל ישפיע סנהון נאחריו
ונאחתינו אליהו לנחלא דקישון ונכסיון סמן :

רשי
(ב) וברכך עשיתי . שהקרבתי כנמה כשעת ליסור
הכמות : (ג) ענני ה' ענני . ענני כלש ענני
במער : יי וידעו כי אתה ה' . וכשתשלמי לכשרם
לעמיר יאמינו כי : הסבות את לבם . נחת לסם מקום
לסור מאחרי :

מצודת דוד
(א) סביב למזבח . כי כשפך סמים על העולם שכל המזבח
נשפך המים למעט על כל המזבח סביב מקום המערכה :
(ב) בעלות המנחה . כעת העלאת מנחת הערב הוא המעמד של
כין הערבים : ריש . אל ס' להפלה : היום יודע . ר'ל כאשר
תרד האש יודע סיום וכו' : בישראל . ר'ל מעמד שכינתך
בישראל : ואני עברך . וכסיות הנם סוף ידעו הכל שאני
עברך נביא נאמן לה' ויחמינו כי לעולם כסנכאלי להם :
ובברך כו' . ר'ל מהראוי שתעשה לו הנם סוף כי סוף כל הדברים סוף
ישמרו דברך ולא למעני עשיתם : (ג) ענני ה' . באורח האש : ואחת הסיבות וכו' . עבר במקום עמיד ור'ל כהנם
סוף מסכך אליך את לבם כשר היה עד סוף חיונית להפלת ממך : (ד) ויפלו על פניהם . להשתחוות לה' : ה' הוא אלהים
וכו' . הכפל כל לחוק :

דעם פירוש עברי מיישם נעמינמ מען בייא דער הפסודה פון דער וואך

כתובים משלי יח

תרנום

לחשיך מיסור ומלכות ד'א שין דלת יוד נפש שין דלת שין דלת יוד רוח יאדהרונה נשמה דיסור א אד
אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יי הו וז חיה יחידה דיסור יקנה חיה יחידה דמלכות
אל שם ב'ן שבעשית :

א שכלו דבר נשא נגידות א שכל אדם האריך אפו ונתפארותו עבר על-פשע :
אורמיה ושבדניה שבוק

רשי
(א) עבור על פשע . שיעבור על מדותיו : (א) שכל . השכל שכלם היא מלכות אסו כי סוף מייסורו סוף
לנחת לריב מהר : והפארותו . התפארת הנאמר בו סוף
שיאמרו עליו סוף עובר ומוחל למי שפסע נגדו :

פירוש ע"מ

(א) שכל אדם האריך אפו דיא חקמה פון אקענטש עבור על פשע נאך שענער איז ער זאל מוחל ויין
איז ער זאל אייגהאקטיון ויין פעם ונתפארותו וואס מען האט צו אים געוויקריגט : (ב) נהם כנפיד
ועק

ב גתם בַּבְּפִיר זָעַף מִלֶּדֶת וְכִמְלֵי עַל־עֶשֶׂב רָצוֹנוֹ : ג הָתָּה
לֵאכֹבִי בֶן כְּסִיל וְהָתָּה מִלֶּדֶת מִדִּינִי אִשָּׁה : ד בֵּית וְרוֹחוֹ
נִחַלְתָּ אֲבוֹת וּמִי־הָתָּה אִשָּׁה מִשְׁבָּרְתָּ : ה עֲצָלָה תִּפְסֵי תִרְדָּמָה
וְנָפֶשׁ רַמְיָה תִּרְעַב : ו שֹׁמֵר מִצְוָה שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ בּוֹיָה
דְּרָבָיו יוֹמֵת :

סיומת קרי

אלהא מתמקרא אחתא לנבכרא ח עמדותא יחבא ונפשא שיתא ונפשא
פוקרנא נשיר נפשיה ונמושימ אורחיה ימות :

רשיי

מצורת רוד

(כ) נהם וכר . כעס המלך יחיד כהמת כסיר אריות : ורצון
המלך . הוא טובה כעל היורד על העשב כי כיר המלך להפסיל חף
לחומס : (ג) היות . כן כסיל יסבכ הוות לאכיו : ודק . כמו
טפות המער הדולף לחוך הכית אשר יעריד חת בני הכית ללכת
ממנו כן מריכות האשה יעריד חת בעלה להסתחק ממנה :
(ד) נחלה . יחל האדם מאכוחיו יטה' וגו' . כי חין הדבר
תלוי כיר אכוחיו : (ה) עצלה . העללות-תפיל על בעליה סינה
עמוקס כדרך ציושב כעל : ונפש רמית . המתאווה להיות מוון
מן המרמס ולא ממועס ידיו מוסה חרעב כי לא ככל עת ויכל
למנוח : (ו) בוחה דרכיו . המכוה חת הכנסה הראוים אליו ימות כלא עמו :

פירוש עיט

זעף מלד דער פערס פון מלד דערשרעקט אלע
קענקשין אזוי וויא דאס ברומונג פון אלייב
דערשרעקט דיא קענקשין ויכסר עי עשכ דצונו אונ
דער קענקש וואס דער קלד וויל אים וועט ער
שוין זיין אזוי גליקליך וויא די טאה בגליקט די
גראו : (ג) הוות לאכיו בו כסיר דער נאכעשער ווהן
איו אבראה צו זיין פאטער ווהן פירי פירי אשה
אונ די קריג אין שטוב פון אשעקעקטע ווייב איו
אזוי שלעכט וויא דער רענין וואס רעניגט אין
שטוב פון אשעקעקטין דאך : (ד) ביה ווהן נחלת אבות
אשטוב מיט אפארקענין קען קען ירשנן פון
אלקערין ופח' אשה סשכנה אבער אקלונע ווייב
קוקט צו מאן פון הקביה ווייל איידער דער
קענקש ווערט גיבארין רוקט קען שוין אין

עיקר תויט

משנה ב"ב פרק א

ברטנורא

פרק א השותפין שרצו
דעשות מתיצה . פרק א א [ה] השותפין שרצו לעשו' מתיצה' בחצר
כחצר שאין בה דין חלוקה
מירי שאין בה כדי ארבע אמות לכל אחד מן השותפין . תשמישן כחצר רס"י : (ה) ומלי מתילה פלוגתא . דכתיב ותהי
להכי קתני שרצו (ה) דמשמע דוקא שניהם רוצים אכל אין אחד מהם יכול לכופ אח חבירו דאלו כחצר שיש בה דין

דיא הויפין וואס זענען גינען אין דער צייט פון דיא נקרא זענען גינען זעכטאכט פארקום אפארקאן .
אונ אין הויף איו גינען זעכטאכט שטובין אין די ליינג פון הויף זעכטאכט אונ לינקס אונ פון די שטובין
וואס זעכטאכט גי דיא שטובין וואס לינקס איו גינען דיא גרייט פון הויף , זאגט די משנה דער דין איו
אויב צוויי קענקשין האבין אהויף בשותפות , איינער האט דיא שטובין וואס איו דיא זעכטע זייט אונ
איינער האט דיא שטובין וואס איו דיא לינקע זייט , אויב דער הויף איו גרייט אכט איילין , קען איין
שוקף גייטין דעם אנדערין קען זאל צו טיילן דעם הויף אונ קען זאל מאכין אין מיטען הויף אונאגט ,
דער זאל האבין וינע פיר איילין צוונדער , אונ דער זאל האבין וינע פיר איילין צוונדער ,
אבער אז דער הויף איו שטעלער וויא אכט איילין , קען ניש גייטין איין שוקף דעם אנדערין קען
זאל צו טיילן דעם הויף , אונ קען זאל מאכין אין מיטען הויף אונאגט , זאל זיין גינען צוויי
בשותפות אין גאנצין הויף , זאגט דיא משנה :

פרק א א השותפין שרצו דעשות מתיצה בחצר אבער אז ביינע שותפין טיילען צו טיילען דעם הויף אונ
וויא

מחלוקת הפסד. ושרלו לחלוקת מבעיא ליה אלא כדאמרי אינשי חל
נפיק פלגתא. גמ' : (ב) דלי לא חזיק כי רלו מאי הוה נהדרו
צבו. גמ' : (ג) ל"ד שחזיק כל א' אלא כשהחזיק האחד קנו שניהם.
ועתו"ש : (ד) ולא מאי חל כי אחרני לך במחילה דנפיק שיהא
דקא. אלא עובי דלכניה שמעטת השמים לא. קמ"ל גמרא :
[ג] בונים. וטעמא דכתיב
שעורים גדולים כל כך אפי'ם
שאינו אלא היוק רחיה משום
דחשיבין שפא יפול ויטערך
לכחש'ם פמו כד"ל וכו' קר וכו'
כך יהא מוקד כהוק רחיה ל"ל
ג. ודוקא כהוקא ודופא אכל
פחות מכלן אפי' נהנו מנהג
הדיעט הוא ואין הולכים אחריו
אוספות ועתו"ש : (ו) כותל קרי
לשל אבנים ולכניה ומחילה קרי
לשל לולבי גפנים : [ג] ג"ס.
והא דלא קאמר ר"ע משום דלא
טעמא למימר ששה לכל אחד
ולו כמנהג דקיס לכו לרבנן דגליר מהכי לא קאי ועתו"ש :
(ז) גמ' דשוחטין לא קפדי אהדדי ואפי' נסתהס כרשותו.

חלוקה כל אחד יכול לכוף את חבירו לחלוקה והשתא
אשמעי' דכיון שרלו לחלוק והחזיק (ב) כל אחד (ג) מהס
כרות המגיע לו כפי מה שנתפסו : בונין את הכותל
באמצע. שזה טעם מחלוקת חלי מקום עובי הכותל
(ד) וכן זה : גריל. אבנים
שלישן משוטות ומחוקות :
גריל. אבנים משוטות
ומגורד' כמגר' : בפסין.
אריה שהוא חלי לבנה והיא
טפח ומחלה והלכנה ג'
טפחים : הבל כמנהג
המדינה. הכל לאחוי
אחרא דהיינו לעשות מחילה
בלולבי גפנים ושנפי ענים
וכלכל שתהא המחיל' עכה
שלא יוכל א' מהן להכיש בשל חבירו דהיזק רחיה
שמהי היזק. וגובה הכותל והמחילה (ו) אין פחות מל'
אמות : זה נותן ג' טפחים. שכותל. הנויל לריך טפח יותר
מכותל הגזית כשכיל ראשי אבנים שכוללות לחון
שלישן חלקות : ובכפסין זה נותן טפחים. שטובי כותל הכפסין טפח יותר מעבי כותל הלכניה לפי
טפחים אריה מכלן ואריה מכלן שס' ג' טפחים וטפח כאלמנע שנותן ט' טעם למכרס וכותל העשוי מלכניה
נותן לכ' שלי' לעובי הכותל שהוא ג' טפחים ואין לריך טעם כאלמנע : המבוקס והאבנים של שניהם.
הא קמ"ל דאף ע"ג דנפלו האבנים לרשותא דחד ממיהו א"ל דקדים חד ופניהו לרשותיה מהו דמימא ליהוי
אידך המולא מחבירו עלי הראיה קמ"ל (ז) : ב וכן בגנה. ה"ק וכן כגנה סתם כמקום שנהנו לגדור הוא

זיית מאכין אנואנט אין מיטען הויף, אפילו דער
הויף איז גיט ברייט אכט איילין בונין את הכותל
נאנצע באהען זיית דא וואנט אין מיטען הויף,
אהאלקע וואנט שטייט אויף דא ערד פון דעם
שווקף, אונ אהאלקע וואנט שטייט אויף די ערד
פון דעם שווקף, ביידע גיבען דעם פלאץ צו
שטעלן די וואנט פארן שנהני גיט וויא דער
מנהג איז אז מען מאכט אנואנט אין מיטען הויף
מאכט מען זיית פון נאנצע שטייגער, זאל מען
די וואנט אויף מאכין פון נאנצע שטייגער גיט
אויב דער מנהג איז צו מאכין דא וואנט פון
גיהאקטע שטייגער, זאל מען דא וואנט אויף
מאכין פון גיהאקטע שטייגער קייט אויב דער
מנהג איז צו מאכין די וואנט פון האלקע ציגול,
מען לייגט אהאלקע ציגול פון דער זייט, זענער האלקער
איהאלקע ציגול איז איין טפח מיט אהאלקע דא ברייט,
אונ אין מיטען לייגט ליים אטפח די ברייט, זאל
מען דא וואנט אויף מאכין פון האלקע ציגול
לכניה אויב דער מנהג איז צו מאכין דא וואנט
פון נאנצע ציגול בונים זאל מען דא וואנט אויף
מאכין פון נאנצע ציגול הכל כמנהג הפדינה אלץ
זאל זיין געמאכט וויא דער מנהג איז אין דא
קרינה, אויב דער מנהג איז צו מאכין אנואנט
אין מיטען הויף פון צווייגן גיפלאקטין, זאל
מען דא וואנט אויף מאכין פון גיפלאקטענע
צווייגין, נאר מען זאל גיט קענען דורך קוקען,
עס זאל זיין געדיקט גיפלאקטין, אונ עס זאל זיין
פיר איילין די הייך גיט אויב דא וואנט ווערט

געמאכט פון נאנצע שטייגער, דאך זיין דא
גרעב פון דא וואנט זעקס טפחים זה טעם שיש
טפחים זה נותן שיש טפחים דער בעל הבית גיט פון
זיין פלאץ דריי טפחים, אונ דער בעל הבית גיט
פון זיין פלאץ דריי טפחים גיט אויב די וואנט
ווערט געמאכט פון געהאקטע שטייגער, דאך
זיין די גרעב פון דא וואנט פינף טפחים זה נותן
טפחים ופחצה זה נותן טפחים ופחצה דער בעל הבית
גיט פון זיין פלאץ צוויי טפחים מיט אהאלקע
טפח, אונ דער בעל הבית גיט פון זיין פלאץ
צוויי טפחים מיט אהאלקע טפח גיט פון די
וואנט ווערט געמאכט פון האלקע ציגול, דאך
זיין די גרעב פון וואנט פיר טפחים זה נותן טפחים
זה נותן טפחים דער בעל הבית גיט פון זיין פלאץ
צוויי טפחים אונ דער בעל הבית גיט פון זיין פלאץ
פלאץ צוויי טפחים גיט פון די וואנט ווערט
געמאכט פון נאנצע ציגול, איז די גרעב פון די
וואנט דריי טפחים זה נותן טפח ופחצה זה נותן טפח
ופחצה דער בעל הבית גיט פון זיין פלאץ איין
טפח מיט אהאלקע טפח אונ דער בעל הבית
גיט פון זיין פלאץ איין טפח מיט אהאלקע טפח
זיין דרייגער טייל ביידע האבין גיבען דעם
אָרט צו באהען דא וואנט, אונ ביידע האבין
גיבען גלייכע געלט צו באהען די וואנט אס נפי
הכתיב אויב דא וואנט איז איין גיפאלין הפסס
והאבנים שי שניהם דער אָרט ווא דא וואנט איז
גישמאנען אויף אים, אונ דא שטייגער פון דא
וואנט גיהער צו זיית ביידע : ב וכן גינה אונ אויז
איז דער דין ביית אגאקטין, אז צוויי קענטשין
האבין

(ח) וממייצג אותו שלקח מקום שם לגדור (ט) : אבל בבקעה. שם הרי הוא במקום שנהגו שלא לגדור ואין ממייצג אותו : אלא אם רצה. חבירו לגדור : כונסם בתוך שלו ועושה. לו : חזית. סימן (י) להיכר

מקום שנתנו [ד] לנדר
 [ה] בבקעה מקום ש
 מחיבין אותו אלא אם
 ובונה ועושה חיות
 הכותל המקום והאבן
 סרעת שניהם. [ו]
 [ז] ועושים חיות מבאבן
 הכותל המקום והאבן
 את הכביר [ח] מן רוחו
 ואת השניה ואת השליש

[illegible]

האבין עקויפט אנארטין ב'שותפות, אפילו אין דעם אָרט איז נאָך נישט דא אַגעוויקער מנהג מען וואל מאכין אונאנט אין אַשטופּאָרטיגען גאָרמין, פון דעסמטענין איז גלייך פּאָס שנהג גיידט וויא אין דעם אָרט וואָלט גיטען דער מנהג צו מאכין אַטאנט אין אַשטופּאָרטיגען גאָרמין פּהיבין איהו נישט מען אים אויף ער וואל געבין העלפט הוצאות און העלפט פלאץ מען וואל מאכין אונאנט אין דעם אַשטופּאָרטיגען גאָרמין אַינצער וויל מאכט ביי פּעלדער, אַז צוויי מענטשן האבן אַשטופּאָרטיגען פּעלר אין פּהיבין איהו אונ מען נישט אים אויף נישט ער וואל העלפן מאכין אַטאנט אין זיין פּעלר אלא אַם רצח נאָר אז איינער וויל מאכין אַטאנט אין מיטען די פּעלד טונס וואָס שו וואָלט וואל ער מאכין דא נאָכצו פּעלד אויף זיין פלאץ אונ מיט זיין נעלט וועלש חיות פּהיב אונ דער וואָס מאכט דיא מאכט מאכט אַסיקן אז די טאָנט איז זינע אונ אויף זיין פלאץ גיבאָהט, דער סיבן איז אויף די זייט טאָנט וואָס צו זיין סקרים העלפט וואל ער בּעקלעבן מיט טאָפּע אַייל דיא ברייט אונ אַייל דיא ליינג זינד דריבער ווייל איינער האָט גיבאָהט דיא טאָנט פאר זיין נעלט אונ אויף זיין פלאץ אַס נפּי וואָלט אויב דיא טאָנט איז אויף גיפּאלין הפּאָס וואָס שו דער אָרט וואָס דיא טאָנט איז גיבאָהטען אויף אים, אונ די שמייער פון דיא טאָנט גיהער צו אים אליין אַס עשו סדעט שניח

רבי יוסף אומר. אם ע
מגדלין עליו את הכל
חייבין אותו לבנותו
בחוק שנתן עד שישיב
אמות ולמעלה [ו] אין
בותר לאמר א"ע שלא

וועגט וואלמיץ גינען געמאכט פון שטעקלאך, און וויא פיר עס דארף קאסמין קען זאל מאכין פיר וועגט אונזעלכע ווי די וועגן פון שטעקלאך, ווען שטעקלאך קאסמין וואלזוויל, אזוי פיר זאל שפען געבן די העלפט צו ראובן, און אפילו ראובן האט געמאכט דאס וועגט פון שטיינער צאהלסט גאר אויף שפען ווי דאס וועגט וואלמיץ גינען פון שטעקלאך, ווארום שפען קען זאגן איה וויל גיט מאכין די וועגט פון שטיינער, פאר מיר איז גענוג וועגט פון שטעקלאך, און ווען שטעקלאך קאסמין וואלזוויל, רבי יוסי זאגט אז מיר וויל אה תרביעית אויב ראובן האט געמאכט די פערטע וואגט מ'זאל זיי אה חצי דארף שפען געמאכט די העלפט פון אלע פיר וועגט, און ביים ווי די וועגט וואלזוויל פון שטעקלאך, גאר פון דאס וועגט וואס ראובן האט געמאכט, פון שטיינער אדער פון ציגלי, וויא פיר געלט ראובן האט אויס גיגעבן אויף דאס פיר וועגט, זאל שפען אים געמאכט די העלפט, און אויב שפען אליין האט געמאכט דאס פערטע וואגט פון די געבליבענע זאכן וואס ראובן האט געמאכט די דריי וועגט, איז געווען אז שפען דארף געבן צו ראובן העלפט הוצאות פון דאס דריי וועגט: דאס חצי שפ"ה ראובן און שפען האבן געהאט אהויף בשותפות, און האבן געמאכט אנוואגט אין מיטען הויף העכער וויא פיר אייזן, און די וואגט איז איינגעפאלן, ראובן וויל קען זאל צוריק מאכין דאס וואגט, אזוי הויף איז דאס גינען, און שפען וויל גיט שפען זאל מאכין אנוואגט סתריקן אזוי גענוג אז ער זאל שפען ער זאל געבן העלפט הוצאות קען זאל אויף באהען די וואגט ביז פיר אייזן, און אז די וואגט איז שוין געבאקט גיטארין, און ראובן

עדיין התקין: מגלגלין עליו את הכל. דגלי דעתא דניחא ליה כהנהנה דהאיד (יג): בחזקת שלא נתן. אם כה הראשון וחבשו לדיו לאחר שסמך את כותלו לכותל ראשון ולומר לו תן חלקך כמה שבהכתי אחרת וזה חומר נחתי חלקי. חזו נאמן חלה בעדים שאין משפט זה גלוי ועד שחייבוהו כ"ד חזו עשו ליתן: דה בופין אותו. חל כן החלר שאינו רוצה לסייע לכני החלר: לבנות. החלר: בורח שער. להיות שומר הפסח יושב שם כלל

בני י"י: (יג) וכי הא לא חמירין זה נכסה וזה לא חסר פטור חוס' ועתי'ט: [יג] שלא כ"י. חיידי כגון דידעין דקדי' חד וחרזי לחכדי'. והיה מסרסב כדמשמע לישנא חין מחייבין אותו ולכך הוי בחזקת שלל נתן. וא"ל להעמיד כשעשה חיות חו': (יד) כלומר למס' דללו לזרקס ומינס אחריים יש לישב כלשפי העיר כדליתא בגמרא: (טו) וכלל שוחסות קאמר בין שבו מן הספקר. בין שלקחו לו יעו.

מגלגלין עליו את הכל בחזקת [יג] שלא נתן ער שיביא ראייה שנתן: דה בופין אותו לבנות בית שער. ורלת לחצר. רבן שמעון בן גמליאל אומר. לא כל החצירות ראיות לבית שער. בופין אותו לבנות לעיר חומה ודתיים ובריה. רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל העיירות ראיות לחומה. במה יהא בעיר. ויהא באנשי העיר י"ב חורש. קנה בה בית רירה הרי הוא באנשי העיר מיד: ו אין חולקין את החצר. עד שיהא בו ארבע אמות לזה וד' אמות לזה. ולא את השרה. עד שיהא בה תשעה קבין לזה ותשעה קבין לזה.

ומדקדקת בני רה"ל מלהאין בחלר: ורלת. לשער החלר: לא כל החצירות ראיות לבית שער. חלר שאינו סמוכה לרשות הרבים אינה ראויה לבית שער. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דאפי' שאינה סמוכה לר"ה זמנין דדמקי רבים ועיילו ואתו: לא כל העיירות ראיות לחומה עיר שאינה סמוכה לגבול החושים אינה רכיבה לחומה. ואין הלכה כר"ש בן גמליאל דאפי' אינה סמוכה לגבול החושים רכי' לחומה דמנין דמקרי רבים ועיילו ואתו: לא כל העיירות ראיות לחומה עיר שאינה סמוכה לגבול החושים אינה רכיבה לחומה. ואין

הלכה כר"ש בן גמליאל דאפי' אינה סמוכה לגבול החושים רכי' לחומה דמנין דמקרי ואתו גיטוי: ויהא באנשי העיר. לשאת עמהם בשול (יד): י"ב חורש. והלכנה דניידו נהוג עלמא ל' יוס: ו אין חולקין את החצר חין אחד מן השוחסין יכול לכופף את חביו לחלוק החלר: עד שיהא בו ארבע אמות. לכל אחד מן השוחסין מן הפתחים שלל בית שבהלר לריד שיהיה לפני פתחו ארבע אמות לספק משלו מעל חומרו. ומן מחלתו ד' אמות לריד שיהיה בחלר ארבע אמות אחר' לכל אחד מן השוחסין ולשאר תשמישים ולי יהיה בחלר דין חלוק' (טו):

שקעון בן גמליאל אומר רבי שקעון בן גמליאל ואגמ לא כל העיירות ראיות לחומה גיט אצל שקעון בארפין ארום אקאהער, ריא שקטא וואם שקטיים גיט געבין גרענעץ, דארף קיין קאהער ארום בסי' יהא בעיר ויהא באנשי העיר. אפערקער קענקש וואהנען אין ריא שקטא עד זאל ויין גירעכונג ווא די קענקשין פון שקטא, צו אצל נאכין שנים עשר חודש צונועלף חודשים, אז איינער וואהנען אין אשקאט צונועלף חודשים, אז ער שוין גלייך ווי אצל איינעוואהנער פון שקטא קנה בה בית דיה אז רער פערקער וואם גיקויסט אין די שקטא אשטוב צום וואהנען חר' הוא באנשי העיר פיר נוערש עד בארר גירעכונג ווא די קענקשין פון שקטא צו אצל נאכין וואם די שקטא בארף: ו אין חלוקין את החצר עד שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה צונוי קענקשין וואם האבין שוחסות אהויף קען גיט גייטין איין שוחף דעם אנדערין שוחף קען זאל צו טיילין דעם הויף אונ קען זאל מאכין אונאנט אין מיטען הויף, סיידן נערער שוחף זאל האבין אין הויף פיר איילין אויסער ריא פיר איילין וואם פאר נערער מיר, צו נאקען בארף ויין דער הויף גרייט ועכצעהן איילין נערער שוחף זאל האבין אכט איילין אין הויף ווא את חשדה עד שיהא בה תשעה קבין לזה ותשעה קבין לזה אז צונוי שוחפים האבין אפערל, קען גיט גייטין איין שוחף דעם אנדערין קען זאל די פערל צו טיילין קען זאל מאכין אונאנט אין מיטען פערל סיידן נערער שוחף זאל האבין אויף ויין חלק אשטיקול פערל וואם איז גרויס גיין

געלייגט ריא בעלקעס פגגלין גליי את רבי פון דעקטונעגין מוז שקעון געבין צו ראובן העלקט הוצאות פון ריא נאנצע וואנט, אפילו פון ריא שקטיק וואנט וואם העקער ווא פיר איילין מוז אויף שקעון געבין צו ראובן די העלקט, אונ אויב דער נאך ווי שקעון האט צו גישטעלט ריא אנדערע וואנט, האט ראובן געמאנט צו שקעון עד זאל אים געבין ריא העלקט הוצאה פון ריא שקטיק וואנט וואם העקער ווי פיר איילין, אונ שקעון וואנט עד האט שוין גינעבין בחזקת שיהא נתן איז געוויס אז עד האט נאך גיט גינעבין עד שביא ראייה שיהא ביו שקעון נועם גריינגען עדות אז עד האט גינעבין: דה בופין אותו לבנות בית שער ורלת דחצר רי קענקשין וואם וואהנען אין אהויף קענען גייטין נאך איין איינוואהנער פון דעם ועלדינען הויף עד זאל ויין מיט העלפין צו קאהנען אשטיבול בייד דער מיר פון הויף דער שוכר פון הויף נאך דארטען ויצען היטען פערקער קענקשין ואלין גיט אריין קוקען זעהן וואם מען מוהם אין הויף, אונ עד זאל ויין מיט העלפין צו מאכין אשיר צום מויער פון הויף רבן שקעון בן גמליאל אומר רבן שקעון בן גמליאל ואגמ יא כל החצירות ראיות לבית שער גיט אצל הויסין דארפין אשטיבול בייד דעם מויער, דער מויער וואם איז גיט האפין אין ריא נאם, בארף קיין שוכר אונ בארף קיין שקטיבול בופין אותו לבנות דחצר חופת דתיים ודתיים ריא קענקשין פון שקטא קענען גייטין איינער דעם אנדערין קען זאל קאהנען ארום שקטא אקאהער אונ קען זאל מאכין מיטען מיט ריגלען אין דעם קאהער רבן

פרמ"ט: [יג] ולא בר'. משום דס"ל דכנ"ר מסכי לא חשיב למטרה עניה. נ"י: (טו) הר"מ כפי' לכל כחבורו כחכ דהיינו חקקם כנכל וכו' כנמרה דתנא דידן כפי' קאי: (יז) כנ"ן פירש' או שרש שמשקין אותו כנלי שיהיה כדי עבודת יום א' לכ"א פל"מ כחבורו: (יח) ויגד מל' קילנה כמו קין דמיס ויסיס מענין פורו חילנה רש"י ופירוט: [יג] אבד בר'. לא הדיר תני ליה חלל משום סיפא וזכתי סקודש ט'. גמ': [יד] וכתבי בר'. כ"ד ספרים וק"ו רגילין וכתבין כנל"ן כס"ת שלנו לסיק גמלי הדבר לחותן. רש"י: (טו) וכשהם שני עניינים דכל חד וחד לרד להאי ולהאי ולסיק רדו ח"ן לא רדו לא. גמרה:

רבי יהודה אומר עד שיהא בה ט' חצאי קבין לזה. וט' חצאי קבין לזה. [יב] ולא את הגינה עד שיהא בה חצי קב לזה וחצי קב לזה. רבי עקיבא אומר בית רובע. ולא את המרקלין. ולא את המורן. ולא את השוכר ולא את המלית. ולא את המרחץ. ולא את בית הכבד. עד שיהא בהן כדי לזה וכדי לזה. זה הכלל כל שיחלק ושמו עליו. חולקין ואם לאו אין חולקין. אימתי בומן שאין שניהם רוצים. [יג] אבל בומן ששניהם רוצים אפי' כפחול מכאן וחלוקין [יד] וככתבי הקודש אע"פ ששניהם רוצין לא יחלוקו:

שיטת בקלמ' השם שהיה כנולה: בומן שאין שניהם רוצים. אין יכול האחד לכופו את חברו לחלוק על כרחו אבל יכול לכופו לענין גוד או אגוד כלומר קנה חלקו או מכור לי חלקך (יח) כמה שהיה שוה: וכתבי הקודש. תורה וביאים וכחוכים: לא יחלוקי. ודוקא כשהם בכרך א' אבל ככרכים הרבה כל ספר בפני עצמו אם רצו חולקים (יט):

ג"ן קבין. ווערמ"ט רבי יהודה אומר רבי יהודה נאמט זר שיהא בה תשעת חצאי קבין לזה ותשעת חצאי קבין לזה אויב עם איז דא פאר יעדען בונדער ג"ן הארבע קבין. קען אויף איינער גייטן דעם אנדערן קען נאל צו טיילן די קעלד אונ מאכין אין מיטען אונאנטזא את חננה עד שיהא בה חצי קב לזה וחצי קב לזה או צוויי קענטשין האבין בשותפות אנארשען קען נים איין שותף גייטן דעם אנדערן קען נאל דעם נארטין צו טיילן אונ מאכין אין מיטען אונאנט. סידרין. יעדער שותף נאל האבין אויף ויין חלק אשטיקל נארטין וואס איז גרויס אהאלדער קב. רבי עקיבא איז רבי עקיבא נאנט בית רובע אז יעדער שותף נעם האבין אויף ויין חלק אשטיקל נארטין פון אשערטיל קב. קען אויף גייטן איין שותף דעם אנדערן קען נאל דעם נארטין צו טיילן ווא את הפרקלין ווא את האסין או צוויי קענטשין האבין בשותפות אפא לאסט וואס הייבט פרקלין אדער מורן ווא את השופד אדער ויין האבין בשותפות אפא האבין שלאק ווא את המלית אדער ויין האבין בשותפות אקלייד ווא את הפרק אדער ויין האבין בשותפות אבאד ווא את בית הבד אדער ויין האבין בשותפות אשטוב וואס קען סרעם אין אים איילדיקטען ארויס צו נעמען פון ויין דא אייז. ביי די זאכין קען נים גייטן איין שותף דעם אנדערן קען נאל דאס צו טיילן זר שיהא בהן כדי לזה ויגד לזה סידרין יעדער שותף נעם האבין גענוג אויף ויין חלק ווי פיר עד דארף וי' הג"י דאס איז דער קלד בי שותף ושמו עליו אז קען נעם די נאה צו טיילן

וועם יעדער טייל בונדער האבין אויף ויך דעם נעלבנען נאמען וואס די נאה האט געהאט ווען זיא איז גינען אין גאנצן היקלן קען גייטן איינער דעם אנדערן קען נאל די נאה צו טיילן וואס זיא אונ אויב אז קען נעם די נאה צו טיילן נעם גיט האבין יעדער טייל אויף ויך דעם נעלבנען נאמען וואס די נאה האט געהאט ווען זיא איז גינען אין גאנצן ווא היקלן קען נים גייטן איינער דעם אנדערן קען נאל צו טיילן אפטי ווען נאנץ סיר ויין נאלין נים צו טיילן נאנט שאין שנייה רוצים אז נים ביידע ווילען צו טיילן. נאר איינער וויל קען נאל צו טיילן. אונ דער אנדערער וויל גיט. קען נים גייטן איינער דעם אנדערן אזי נאנט שנייה רוצים אקבער אז ביידע ווילען קען נאל צו טיילן אפטי נאנט נאנט נעם וועם ויין יעדער חלק ווייניגער ווי דער שיעור וואס שטייט אין די משנה היקל וואלין ויין אויף צו טיילן ויגד היקל וואס אז ויין האבין בשותפות הנה נביאים וכתובים וואס נעמען נעשריבען אלע דריי אז זאמען אזוי וואס אקסר הנה אף על פי ששניהם רוצים אפילו ביידע ווילען קען נאל צו טיילן נא היקל וואס קען אויף גיט צו טיילן נוארום עם איז גיט שיינ קען נאל אפ שניידן איינס פון דאס אנדערע. נאר איינער נאנט צום אנדערן קאדף די סיינ חלק אדער איה נועל אפ קויפין דיין חלק. אדער וי' ביידע פאר קויפין צו איין אנדערן דיא הנה נביאים כתובים צו זאמען אונ צו טיילן ויך מיט דעם געקט:

גדול המעשה לזקק כסתר יותר
ממשה רבינו. פירוש יותר
משך חמה ממשה רבינו כחפזו
ואע"פ דמשה נני עשה לזקק
כסתר עמל אותה עשה כזר ספק
לחור זכות :

חמה אינו כוסס. חומה דבפרק
ד' נדרים (דף לב) אמרי
דחמה משה הרנו :

והמפייסו כדברים מתכרך כ"א.
יט מניסין והנותן פרוטה
לעני והמפייסו מזהו. למשמע
לכו דקראי איירי כנותן לזקק
דכתיב ותפק לרעב נפשך ונפש
נענה תשבע ולאו מלחא ה"ל
דנפש נענה תשביע היינו תשביע
כדברים שתפייסו כדברים וע"כ
לא נרמזין ליה ללחא נירסא
סוף ליה למימר מתכרך כ"א הנך
ו' דלעיל והני י"א :

כלה מלה כלי החטון דנצח דמלכות דנריאה במ
אמר רבי אלעזר גדול העושה צדקה כסתר
יותר ממשה רבינו דאלו במשה רבינו
כתיב כי יגורתי מפני האף והחמה ואלו
בעושה צדקה כתיב מתן בסתר יכפה אף
ושוחר בחיק חמה עזה ופליגא דרבי יצחק
דאמר ר' יצחק אף כופה חמה אינו כופה
שנא' ושוחר בחיק חמה עזה אע"פ ששוחר
בחיך חמה עזה איכא דאמרי אמר רבי יצחק
כל דיין שנמשל שוחר מביא חמה עזה לעולם.
והנותן פרוטה בשש ברכות והמפייסו בברכים מתכרך
באחת עשרה ברכות. הנותן פרוטה לעני מתכרך בשש ברכות
דכתיב הלא פרום וגו'. וענינים מרורים תביא בית וגו'. כי
תראה ערום וגו' והמפייסו כדברים מתכרך ב"א ברכות שנאמר ותפק
לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזוה בחשך אורח באפלתו בצהרים

אמר רבי אלעזר דרבי חנינא צדקה בסתר יותר משש רבינו
רבי אלעזר האם גיואנא דער מענקש וואס
גייט צדקה אין דער שטיבל קיינער זאל גיט וויסען
אין ער גרעסער פון משה רבינו דאזי במשח רבינו
כתיב ווארום ביי משה רבינו שטייט אין פסוק
משה רבינו האם גיואנא כי יגורתי מפני האף והחמה
איה האב מורא געהאט פאר דיא צוויי סלאכי
תכלה. אף אונ חכה וואזי בעושה צדקה כתיב אונ ביי
דעם מענקש וואס מוהט צדקה שטייט אין פסוק
ספק בסתר יכפה אף דער וואס גיט צו א ארעם מאן
אסתרנה אין דער שטיבל קיינער זאל גיט וויסען.
וועט ער איינגיין דעם סלאך וואס הייבט אף.
דער סלאך וואס הייבט אף וועט ויין אונטער-
שניג אונטער דעם מענקש ושתד בחיק חמה עזה
אונ אז ער גיט דעם ארעם מאן צדקה אין דיא
שוים ואין דער שטיבל דאס שטיילט איין דעם
שטארקסטן פערס פון דעם סלאך וואס הייבט
חכה ויגורתי מפני האף והחמה רבי יצחק קריינט אויף
רבי יצחק דאזי רבי יצחק ווארום רבי יצחק האם
גיואנא אף כופה חמה אינו כופה דער מענקש וואס
גיט צדקה אין דער שטיבל בייגט ער גאר איין
דעם אף אבער דעם חכה בייגט ער גיט איין
שטארק ווארום עס שטייט אין פסוק ושתד בחיק חמה
עזה דער שחר ורי צדקה וואס ער גיט דעם ארעם
מאן אין שוים ואין דער שטיבל פון דעם מענקש
אין דער בעס שטארק אף ער ששחר בחיק חמה
עזה אפילו דער שחר וריא צדקה ווערט גיגעבן
אין שוים ואין דער שטיבל צום ארעם מאן. פון
דעם מענקש אין שטארק דער בעס פון דעם
סלאך וואס הייבט חמה איכא דאזי אפי' רבי יצחק
אנדערע וואגן רבי יצחק האם גיואנא כי יגורתי מפני האף
והחמה חמה עזה ויגורתי מפני האף וואס נעמט שחר
בריינגט אשטארקן בעס אויף דער וועלט וואס
רבי יצחק נאך האם רבי יצחק גיואנא כי יגורתי מפני האף
והחמה עזה ושתד בחיק חמה עזה דער מענקש וואס גיט

ווערן

פייס דכרי ניחומים: ימצא צדקה. משמע יבא לידי עניות וימלא בני אדם טיעשו לו צדקה: ויהיו מוכשלים לפניך. את אנשי ענות היה

ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך וגו' ובנו ממך חרבות עולם מוסרי דור ודור תקומם וא"ר יצחק מאי דכתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד משום רודף צדקה ימצא צדקה אלא לומר לך כל הרודף אחר צדקה הקב"ה ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה ר"נ בר יצחק אמר הקב"ה ממציא לו בני אדם

המהוגנים לעשות להן צדקה כדי לקבל עליהן שכרם לאפוקי מאי לאפוקי מדרוש רבה דדרש רבה מאי דכתיב ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר רימיה לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע בשעה שכופין את יצרן ומבקשים לעשות צדקה לפניך הכשלים בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהם שכר רבי יהושע בן לוי אמר כל הרגיל לעשות צדקה זוכה והוי"ו לו בנים בעלי חכמה בעלי עושר בעלי הגדה בעלי חכמה דכתיב כי ימצא חיים בעלי עושר דכתיב צדקה בעלי הגדה דכתיב וכבוד כתיב הכא וכבוד

נוערין ווי האלקער טאג ויחך ה' תמיד נאט וועט דין שטענדיג פירען והשביע בצחצחות נפשך אונ צד וועט זאט מאכין דיין לעבין מיט קלארקייט וצטווייגן ויחך אונ דייןע ביינער וועט ער שטארקין ויחך בן דיה אונ דו וועסט ויין וויא אנארקטין וואס איז זאט מיט וואקער וכמזא פיס אשר יא יכבו פיסיו אונ אזוי וויא אקוואל וואקער וואס די וואקער וועט גיין מאהל פעלין ויבט פסד חרבות עולם מוסרי דור ודור תקופם עם וועלין גיבאקט ווערין פון דיר דיא אייביגע וויסמקייט דיא פוראקטשין פון יעדער רוד וועסטו אויפשטעלין יקרא יך גור מרן מען וועט דיה דופין דו פאר- צאהקסט די אויסגעקראכענע משוגב נתיבות לשבת דו גערקט צוריק דיא וויסמקע וועגין וויא זאלין בנעצט ווערין, איז ערף גרכות ואפר דבי יצחק נאך האט רבי יצחק גינאנט פאי דכתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד וואס מיינט דער פסוק דער מענטש וואס יאנט נאך צו טאהן צדקה אונ חסד וועט ער געפונען לעבין אונ צדקה אונ כבוד, האט מען געמיינט אז רבי יצחק זאנט דער מענטש וואס יאנט נאך צו טאהן צדקה וועט ער געפונען מענטשין וואס וועלין מיט אים טאהן צדקה. פרעגט די גמרא פשוט דרייף צדקה ימצא צדקה ווייל ער יאנט נאך צו טאהן צדקה דריבער וועט ויין דער שכר ויינער אז ער וועט געפונען מענטשין וואס וועלין מיט אים טאהן צדקה, דאס איז גיין שכר נאר אקללה, ער וועט ארעם ווערין אונ וועט דארפן מען זאל מיט אים טאהן צדקה אלץ יופי יך נאר רבי יצחק קומט דיר זאגין כי הרודף אחר צדקה דער מענטש וואס יאנט נאך צו טאהן צדקה הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה בריינגט אים הקדוש ברוך הוא ער זאל פאר- דינען אונ זאל האבין געלט צו טאהן צדקה רב נחמן בר יצחק אומר רב נחמן בר יצחק זאנט דער מענטש וואס יאנט נאך צו געבין צדקה הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות

זהו צדקה בריינגט נאט פאר אים אזעלכע מענטשין וואס זענען ווערט צו טאהן מיט וויא צדקה כדי קפני עליה שכר ער זאל געמען שכר פאר די צדקה זאגין פאי וואס קומט אויס צו ציהען, אויף וועלכע צדקה געסט מען גיט שכר זאגין מדרש רבה דאס קומט אויס צו ציהען וויא רבה האט גינאנט אין ויין דרשה דרש רבה ווארומ רבה האט גינאנט אין ויין דרשה פאי דכתיב וואס מיינט דער פסוק יקמיה הקב"ה האט גינאנט פאר נאט ויחך ויחך מוכשלים לעבין בעת אפך עשה בהם ווי זאלין געשטויכילט ווערין פאר דיר אין דער צייט וואס דו וועסט ויין אין בעס זאלסטו טאהן מיט ווי אפר יקמיה לפני הקדוש ברוך הוא דער גביא יקמיה האט גינאנט פאר נאט, רבנו של עולם בשעה שמיזין את יצחק ויבקשין גשלות צדקה לפניך ווען ווי גייט דעם יצחק וועט אונ ווילען טאהן צדקה פאר דיר הכשלים בבני אדם שאינם מהוגנים זאלסטו ווי טאכין שטרויכלען מיט אזעלכע מענטשין וואס זענען גיט ווערט מען זאל ווי געבין צדקה כדי שלא יקבלו עליהם שכר ווי זאלין גיט געמען שכר אויף די צדקה, רבי יהושע בן לוי זאנט כי הרגיל לעשות צדקה דער מענטש וואס איז געוואקנט צו טאהן צדקה זוכה והוי"ו לו בנים בעלי חכמה בעלי עושר דכתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד וואס מיינט דער פסוק דער מענטש וואס יאנט נאך צו טאהן צדקה וועט ער געפונען לעבין אונ צדקה אונ כבוד, האט מען געמיינט אז רבי יצחק זאנט דער מענטש וואס יאנט נאך צו טאהן צדקה וועט ער געפונען מענטשין וואס וועלין מיט אים טאהן צדקה. פרעגט די גמרא פשוט דרייף צדקה ימצא צדקה ווייל ער יאנט נאך צו טאהן צדקה דריבער וועט ויין דער שכר ויינער אז ער וועט געפונען מענטשין וואס וועלין מיט אים טאהן צדקה, דאס איז גיין שכר נאר אקללה, ער וועט ארעם ווערין אונ וועט דארפן מען זאל מיט אים טאהן צדקה אלץ יופי יך נאר רבי יצחק קומט דיר זאגין כי הרודף אחר צדקה דער מענטש וואס יאנט נאך צו טאהן צדקה הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה בריינגט אים הקדוש ברוך הוא ער זאל פאר- דינען אונ זאל האבין געלט צו טאהן צדקה רב נחמן בר יצחק אומר רב נחמן בר יצחק זאנט דער מענטש וואס יאנט נאך צו געבין צדקה הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות

ובתיב

יכתוב דתם וקבור חקמים ינחיו רארם שמיית אין חקמים וועלן ירשנן קבור, וועלעק פסוק דיא חקמים האבין קבור, נאר די חקמים וואס זאגן ררשות, זיי וועלן האבן קבור :

בנוונא דא עד לא תלכו ישראל בשעתא דקיימו ישראל על טורא דסיני אחשבר מנייהו וזוהמא דיהיא חויה דהא כדון כסול יר הרע הוה מעמלן ודחו ליה מנייהו ובדון אחשברו כאלתא דהיי וסליקו עשילא ולא נחתו לתתא. לדין הוה חמאן חספסקלריאן עשילא ואתהדרין עשייהו וזוהמן לא נמדע ולי' חמע. וכדון חמר לון קב"ה תגירין דחמון דשמוק קדישא דלא יכיל לנלמא עשייהו חויה וזוהא לא יאסח לון כדקבועמחא כיון דקשעו כענלא דאחשברו מנייהו. ל' חיון דרגין ויהורין עאלן אחשבר מנייהו חגירי מווייגין דאחשערו משמח קדישא עאלא ואחשיכו עשליה חויה בישא כמלקדמין ורגימו מוחא לכל עמלא. לבכתר מה כתיב וירא חויה ודל כדל וכלי ישראל את משח והנה קרן עור פניו ויראו מנצח אליו. ח"מ מה כתיב בקדמויה וירא ישראל את ה' בדבורה וכלהו חממן וזכרן ואתהדרין באספקלריא דגהא דכתיב וכל העם רואים את הקולות. ועל ימא הוה חמאן ולא דחלין דכתיב זה אלי ואנוהו לבתר דקעו פני הברסור לא הוה יכלי לתתא מה כתיב ויראו מנצח אליו. וח"מ מה כתיב כהו ויתעלל כל ישראל את עדים מחר חורב דאחשבר מנייהו חיון מווייגין דאחשברו כהו כטורא דסיני ציגן דלא יאסח כהו והוה חויה בישא כיון דאחשבר מנייהו מה כתיב ומשה יקח את האהל ויטה לו מחוץ למחנה הרהרן מה מנחה. ואחמר רבי אלעזר מתי האי קרן לגבי אלף כיון דידע משה דאחשברו מנייהו דירשאל חיון מווייגין עאלן אמר דהוה דחא מנחא ואלהה חויה בישא ייחי דליירא וזוהי יקוס מקדשא כהא כנייהו יסאחא. חיון ומשה יקח את האהל ויטה לו מחוץ למחנה הרהרן מה מנחה. ציגן דקמא משה דהיי כדון יעלוס חויה בישא מה דלא הוה מקדמא דנא. וזוהי חויה בישא מנחא ואלהה חויה בישא ייחי דליירא וזוהי יקוס מקדשא כהא כנייהו יסאחא. חיון ומשה יקח את האהל ויטה לו מחוץ למחנה הרהרן מה מנחה. ציגן דקמא משה דהיי כדון יעלוס חויה בישא מה דלא הוה מקדמא דנא.

מוסר

מספר שער קדושה ח"ב שער ד'

התקרה אב הסימטה ראם גלוקסונג וואם אפענקש (א) מצות עשה דהתפיל בכל יום עם איז אמצוה קען גלוקס ראם איז אנרויסע טוימאה איז

דעם מענטש. דער פאטער פון אלע מוסקאות
כי היא פביאה לשנאה ופגאה דאס בריינגט רעם
מענטש ער זאל פיינט האבן פיל מענטשן אונ
זאל ווי קאנא ווין ופביאה זיי גיט אונ דאס בריינגט
איינער זאל גולדן כיי רעם אנדערין ושבועת שער
אונ זאל פאלש שווערין זידי רצחה ער זאל איינס
הרגל אונ אונעק נעמען ווין פארטענין ויהי
השירות שבעשרה חדרות שקלה כסון איז דער
צעהקשער גאקאחט פון צעהן גיבאקחט. וואס
זי איז גיוואגין נעגין אלע צעהן גיבאקחט. וואס
זיגט לא שבעה עשר ווארום ווין אויג ווערט גיט
זאט מיט רייבקיט גען הנהש וויא דיא אויג פון
שלאנג שטאט בן ונהש עפר נחשו ווארום בייא דעם
שלאנג שטייט די ערר איז די ברויט פון שלאנג.
אלץ וואס דער שלאנג עסט האט ער גאר
אטעם פון ער פון דעםטוועגין וויל ער עסין
אלע עסיגטארג. גאר פון שלעכטקייט ווייל ער
ווי אונעק נעמען פון יענעם וכהי נהי ויהי איש
רע גיט זאט שטייט אין פסוק דער מענטש וואס
איז געאילט גי האבן פארמענין האט אשעכטע

אויג אויף דעם חברים פארקערטן וואסו רבנות זוכט איר צו בררן די רבן האבן גיאנקט תפלות מוציאה את העדה פון העולם וואס דער קעניגש גרויסט צו האבן אלע זאכן וואס איז פעלט, ראם עקסט

אֲלֵא חֵיב מִצְוֹה זוֹ כִּךְ הִיא שִׁיחָא אֲרַם מִתַּחְנֹן וּמִסְתַּלֵּל
בְּכָל יוֹם וּמִגִּיד שְׁבָחָא שֶׁל הַקֹּדֶשׁ"א וְאֵחָכ"ל שְׂרָאֵל צְרִיכוּ
שְׂרָוֹא צְרִירֵי לִבְכָּשָׁה בְּתַחֲבֹתָהּ וְאֵחָכ"ל נִתֵּן נִתֵּן
וְהוֹרִיאוּ עַל הַטּוֹבָה שֶׁחֲשַׁמְעִי לוֹ כֵּל אֶחָד לִפִּי כְּחוֹ:
(3.) אִם הִיא רִגִּיל מִרְכָּבָה בְּתַחֲבֹתָהּ וּבְכִשָּׁה אִם הִיא
כִּשָּׁה שְׁלֹמִית מִכִּשָּׁה כִּמִּי וְכוּלָּהּ וּבְכֵל עַל שִׁירָצָה וְכֵן
מִגִּין הַתַּפְּלוֹת כֹּל אֶחָד כִּמִּי וְכוּלָּהּ וְשֶׁ מִסְתַּלֵּל מִעַם
אֶחָד בְּיוֹם וְיֵשׁ מִסְתַּלֵּל עִמָּם הַרְבֵּה , וְהִכֵּל יְהוֹ
מִסְתַּלֵּל וְנִכָּח תַּקְרָא כְּבִי"ם שְׂרִיחֵיהּ וְכוּ

[illegible]

(חק לישראל ע"ט)

ועוד כי כהיותו כותב יעסוק בתורה ומלות ככל לנו כלי הסוד כלל:

נאמ' כימ' דעם נאנצין הארצין אן אקלערונג נועם ויין אז ער איז פארנויכערט אויף נאמ' אז
קאמער איז אנדערש ווער די בהיותו בופת יעסוק ויין פרנקא נועם אים גיט פעלדן נועם ער לערנען
ביתר ופצות בך לכו בלי תחרור בך נאך אמעלה תורה און נועם מאהן מצות מיט ויין נאנצע
הארץ און נועם נאר גיט פראקטיין:

אונקל'ס

תש"א יום ה תורה

לחשיך מל' רמ' יהודה נפש י יה יהו יהודה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה ויחיה ה' רמל' ה' אל שם
ב'ן שבעשיה בניקר חולם :

לבעל-בשר אדם לא יסך ובמתכנתו
לא תעשו כמהו קדש הוא קדש
יהיה לכם: לא איש אשר ירבה
כמהו ואשר יתן ממנו על-יד
ונברת-מעמיו: ס' ל' ויאמר יהוה

תרא' כל כשר אדם . כרימות ו : ו ובמתכנתו . כרימות ו : קדש יהוה . כרימות ו : ואשר יתן . כרימות ו : ממנו יס :

(לב) ובמתכנתו . בחשבון הכשרים של פרשה זו : (לג) קודש הוא קודש יהוה לכם . כנימקרא למלות בית דוד :
(לד) ואשר יתן ממנו . משכן שעשה משה :

רש"י
(לג) לא יסך . כשני יודי'ן ל' לא יפעל כמו (דברים
(ו) למען יסך לך : על בשר אדם לא יסך . מן
השמן הזה עלמו : ובמתכנתו לא תעשו כמהו
(כרימות ו) כסוד כממנו לא תעשו אחר כמהו כמקל
ממנו הללו לפי מדה הן י שמן אכל אס פחת או רבה
ממנו לפי מדה הן שמן מותר ואף העניו כמתכנתו
של זה אין הסך ממנו חייב אלא הרוקח : ובמתכנתו .
ל' חשבון כמו (שמות ה) מתכנת הלכנים וכן כמתכנתה
של קטרת : (לג) ואשר יתן ממנו . מחוץ כ של משה : על זר . שאינו נזרך ל כהנה ומלכות :

דעת זקנים מבעלי התוספות
(לג) איש אשר ירבה כסודו . וכן נבי קטרת יפי שאין
דרך להשמש בשרבים של פסח וכן אמר חז"ל שלא
יעשה אדם בית תבנית היכל ולא סגולה של שבעה :
מלכות אלא עכירה ולא יהיה עולה לרצון שהרי מלכות ענקית הנזיר חוטא כעבור עשור עלמו מן היין . אכל אס יס כינינו טעמו

פירוש לתורת אלהים
(לב) על בשר אדם אויף דעם לייב פון אקענטשין
זאל פון דעם אייל גיט געקאסין נוערין ובמתכנתו
און מיט ויין זאקל פון ויינע גינערצין און מיט
אזוי פיל אייז יא זאלט איר גיט מאכין אנדערין
אייל כסודו אזוי אנגלייבן מיט דער וואג פון דיא
גינערצין צו שמייען זיך דער מיט קירש הוא

מצות השם
(קח) [לא סכ] שלא למשוח זר בשמן האמור שנאמר על כשר אדם לא יסך :
(לב) על בשר אדם יסך וגו' . אנדערע קענטשין אויסער
דיא בלגים טאר מען גיט שמייען מיט דיא
הייליגע בויקאיי'ל :
ובמתכנתו יא תעשו כמהו וגו' . אנדערע בויקאיי'ל מיט
אנדערע קשמים און די נעלדיגע וואג וואס

בּוֹסְמִין וּמִזְפָּא וּמִזְפָּא
 וְחֵל פְּנֵתָא בּוֹסְמִין
 וְלִבְנֵתָא דְכוּתָא מִתְקַד
 בְּמִתְקַד יְיָ: הִי וְתַעֲבִיד
 יְתָה קְמוּרְתָּ בּוֹסְמִין
 בּוֹסֵם עוֹבֵד בּוֹסְמִינוּ
 מַעֲרַב דְּכִי קוֹדֵשָׁא:
 לִי וְתַשְׁחֹק מְנָה וְתִדְרִיק

תרא קת לך פנים. יומא ג כריתות ו : כד כדד יסיב. נריתות ה : ושחקת ממנה. יומא מס כריתות ו :

רעזב'ם

(לר) קח ק"ך משיח. מ"ח הכס תתרום ורביעי קחין. וכן י"ב
במ"ח לזכוכות וכן ונתחם על המערכת לזכוכה וכן. ותפלתו וכן
במ"ח מותן תפלתו קטורת לפניך ששפלתה דומה לקטורת כסם
וקח וכן קח ששפלתה לזכוכה שפלתה וכן. (ר) רוקח י.
תולעים. מעשה רוקח. ובינה מות ובי' קח (רוקח) וכן שרבו
דרכותיו סתיו גרניסכא קטורת לזכוכה כסם מוח ד' ואכסות
כסם מוח ד' קרת ששפלתה מוח גבי רוקח דרכותיו קטורת ואל'
תשם דאין הקטורת ממיית אל' תלזכוכה כמיית ששפלתה מוח
הקטורת ויכרע על כסם דרכוכי שרבו קדש אל' כחשת ממיית:

שפתי חכמים

רע"י

(לד) **גמף** . הוא כרי ועל שארט חלל שרף הנוטף מעלי הקספ קרוי נטף ובלעז גומ"ח (גוממח) והכרי קורין לו פריאק"ה (קטריק); ו**שחררת** . שורש בשם חק. מחזיר לכפורן ובלשון המשנה קרוי לפורן וזהו שחרס חזקתום ו**ספרי** : וחלבהנה . בשם ספרי רע וקורין לו גלכ"ח (גלחלכ"ח) ומזה הכתוב בין ספרי הקטורה ללמדת שלא

יָקָר בְּעֵינֵינוּ לְרַקֵּם עִמָּנוּ בְּאֻדוֹת חֲסִידוֹתֵינוּ וּמִסְתַּלְּחֵינוּ אֶל
 הַלְבָּנָה זָכָה. (כְּרִיתוּנו) מֵאֵלָּן לְמִדּוֹר רְכוּשֵׁינוּ אֶל
 וְשִׁמְלֵת וְהִבְנָה. ה' ה' סָמִים לְרַבּוֹת עוֹד כְּמוֹ ש' חֲלָלָה
 וְהַלְבוֹנוֹ מִדּוֹר וְקִיּוּשָׁה שְׂבֻלָּה נִרְדּוּ וְכִרְכֵּס ה' ח' הַשְׁבֻּלָּה
 הַזֵּה. כִּירוֹת כְּרִישֵׁינוּ חֲסִידֵינוּ יִקְרָק חֲלָלָה ש' שֶׁנֶּאֱמַר אֶת
 הַכְּרִישִׁים כֹּאֵן יִהְיוּ שִׁמְשֵׁן מִשְׁקָלֵנוּ מִשְׁכָּל עוֹד כִּךְ מֵאֵלָּן
 שְׂבֻלָּה שְׂבֻלָּה מִנֵּה וְל' כִּד גְּרָחָה בְּעֵינֵינוּ הַשּׁוֹל ל' יִיחֵד אֶחָד
 שֶׁעַל שִׁמְשֵׁן יִהְיֶה יִהְיֶה עִסָּה וְהַזִּמּוֹר חֲנִי שְׂדֵרוֹמָה
 יִשְׁלַח שִׁמְשֵׁן אֶת הַמִּים בְּמַשְׁתָּהוֹת כְּמַהֲרֵימָּה אֶת הַ
 וְכֵל דָּרַב שֶׁאֲדֻרָּה רוּחָה לְעַרְבֵי שֵׁן יִהְיֶה מִסְכּוֹ בְּחֻלְבָּה

ענייני סממני הקטרת

(ל) בד בבד. בפרק קמא דתשובות אמרו שלא יניח משקל בשר אחד ורש"י יושב אהל השוקלים כששוקלין בדבר אחד ורש"י נשקול לדבר אחד כזה נשקלין את המאנים את החמץ ושקולו ואחר כן שוקלין כנגד אותו דבר ששקל החמץ ורש"י נשקול ויש מי ש' שלא אותו חשקל במשקל דרך עשויין במשקל המאכל' בעל' עשוי' משקלית דבזה וזה תירוץ זה קמן תוך דורו וזה לא יעשה וזה לא תחבת' אמאי לא יעשה כן

לריח ניתוח כמו סמליות . דוגמת החלכנה העולה לריח ניתוח ככל שא

לקומים על התורה

[illegible]

אָלעס די קמורת מאכין אַמישונג פון גינערציי
ווען נעמישט ס'הער קורש און עס נאך ווין ריין און ר

הִדְקָ וְנִתְתָּהּ מִמֶּנָּה לְפָנֵי הָעֵדֻת
בְּאֶהֱל מוֹעֵד אֲשֶׁר אֲוַעֵד לָךְ
שְׁמָה קִדֵּשׁ קִדְשִׁים תִּהְיֶה לָּכֶם :

רש"י

שפתי חכמים

וְסוֹד יִהְיֶה וְקִדֵּשׁ יִהְיֶה : (לו) וְנִתְתָּה מִמֶּנָּה וְגו' .
היא קטרת שכלל יום ויום שכל מונח פ הפנימי שהוא
כאלה מועד : אשר אועד לך שמה . כל מועדי
דבור שאקבע צ לך את קיבצם לאותו מקום :

שלא יסתמסו בהן בטומאה ולא יסתמסו בה כחול ועו"פ מחולל
יסוס וסודר וקודש יהיה כלל מחולל ע"י עשייה וסודר וקודש
יהיה חלול : פ כלל לא שלדך שיהיה חמס לפני העדות למשמרת
אלה להקטיר וכו' : צ כאלו חמר ולמה נקרא אהל מועד
לפי שכל מקום וכו' שאני קובע לך לדבר עמך אינו אהל שמה :

קדושים על התורה

פירוש לתורת אלהים
בייבין גאנץ דין ונחמה אונ דו ואלקס דער פון
געבין קני פאר דעם ארון באוהי מועד אין אוהל
מועד אשר וואס איז נועל קימען צו דיר דארט
קידש קדשים גאנץ היידיג זאל דאס ניין צו אייך :

ווערן , וועט באדן שטעקן דער בית פון די קדשים , און
די קדשים זאלן אייביג ניון דיין , מען זאל היטען זיין
זאלן נישט שטא נוערן , ווייל זיי זענען הייליג , גאון האט
סען געדארקט אקטונג געבין עס זאל גוט געשטויסן
ווערן , ווייל עס זענען דא קדשים וואס ווערן געשטויסן
דין געשטויסן , און עס זענען דא קדשים וואס זענען
הארט צום שטויסן , קען אפאדיר זיין די הארשע שטיקלאך זאלן אויסגעמישט ווערן אין דיא געשטויסענע און סען
וועט זיי גאר נישט זעהן , און ווערן גלייבן שטיקלאך , דריבער האט סען געדארקט גוט אויסקלישען און זעהן אז
די גאנצע קדשים זאלן ווערן גוט געשטויסן :

תרגום

נביאים מלכים א י"ח

לחשק מנח דרא צבאות נש צ צב צבא צבאות רוח יהוה נשמה רננה ארני נשמה רחור : (נעה ויהי
יהודה רננה יהודה יהודה יהודה אל שם בן שבועיה :

א ויאמר אליהו לאחאב עלה אכל ושתה בירקול
המון הגשם : ב ויעלה אחאב לאכל ולשתות
ואליהו עלה אל ראש הפרמל ויגתר ארצה וישם
פניו בין פרץ : ג ויאמר אל נער עלה נא הבט
דרדדים ויעל ויבט ויאמר אין מאומה ויאמר
שב שבע פעמים : ד ויהי בשבעית ויאמר הנה
עב קמנה בכח איש עלה מים ויאמר עלה אמר
אל אחאב אמר ורד ולא יעצרה הגשם :
ה ויהי ערבה וערבה והשמים התקדרו עבים
ורוח יהי גשם גדול וירכב אחאב וילך יורעאלה :

סברכו קרי
ער קסודרו ונחית ושמא אתחפיו צנגא ורוחא נהגא קסור סני ורכיב אחאב ואול קינצאל :

רש"י

מצורת דוד

(א) עלה אכול ושתה . כלומר האיל ושכו כולם ואחריו פ' הוא
אלהים לזה עלה משה ואכול בשמחה לחמד ושמה כלל טוב
יחד כי הנה ישמע קול המיית הגשם : (ב) ראש הכרמל .
ראש הכרמל : ויגתר ארצה . נשחטת לארץ ואחר זס קס
ופס פניו בין כרכיו להספלל על המטר ואף ש' אחר לו ואחנה
מטר וגו' מ"מ הספלל למהר לחתו כשור אחאב עס ועל כי היה
בעות שיקבל חסלתו אחר לאחאב מתחלה כי קול המון הגשם :
(ג) ערה נא . כי הנער לא עלה עמו מתחלה אל ראש הכר
הבט דרך ים . וראה לפאת המצור אם נראה עבים עולים ובעלמו לא ראה להסנות אנה ולזה עד עת חקול חסלתו : שוב שבע
פעמים . ר"ל שבעה פעמים אחר לו לשוכ ולהכיע : (ד) אסור ורד . אסור המרכבה ורד לניתך לכל יעכב אחרך הגשם . כי אם
תססס עוד תהיה מושוכ מן הגשם : (ה) עד בה ועד בה . בין כך ובין כך ר"ל כשור שאסר את המרכבה וירד ממקומו חספי
השמים כרכיו העבים ונשכ הרוח ויהי הגשם וירכב עס שמים הגשם :

(כ) ויגתר ארצה . ונחמן לארעה להספלל על הגשמים :
(ג) ררך ים . תראה אם ענן עולה מן הים :
(ד) אסור ורד . אסור מרכבותיך ורד מהר הכרמל
לשוכ לבייתך סן ידחק אותך הגשם כדוד : (ה) ועד
בה . כחך שהלך הסליח וכחך שהסור המרכבה
התקדרו וכו' :

מלוח

עיקר תוי"ט : כלי אמנעי דהוד מלסט דליכא א אל אלה איהי אלהים
פרק ז : א התודה היתה באה חמש
 סאין ירושלמיות שהן שש
 מדבריות . שתי איפות . והאיפה שלש סאין . עשרים עשרון
 סאסיוס על המדה שהיתה בימי משה שחז דקיימא לן מוסיפין על המדות ואין מוסיפין יותר משמות ואחז
 שחז הוא שחז מלכר (א) : שתי איפות . כלומר הכך שז סאין הס שתי ליפות זהס . ק' עשרון . שחזי ככל

פרק ז : א התודה היתה באה חמש סאין ירושלמיות שהן
 שש מדבריות דיא מנהא וואס מען
 האט גיבראכט מיט דעם קרבן תודה . איז גינען
 פינף סאה מעהל אויף די כאס פון ירושלים .
 אונ אויף די כאס פון דער מדבר איז דאס גינען
 זעקס סאה . ווארום דיא כאס פון ירושלים איז

א"ת עשר עשרות: עשרה לחמץ. עשרה עשרות לעשר חלות חמץ שבתורה: רבובה: חלוטה כמים ברחוקין, קרויה רבובה. ורבינו משה בר מיימון פירש רבובה מרובה שכן וקלוייה כי לפי שיהיה בה שמן כנגד החלות והקיקין: נמצא שלשה עשרונים ושליש לכל מין. ומין שבתורה: שלשה חלות לעשרון. דהוי להו עשר חלות לג' עשרות ושליש: במדה ירושלמית. שלא היו בה עשרות אלא קבים: היו.

הנך חמץ סאין: ל' קבין. מהמאה ששה קבים ובגמרא בברייתא מיימי מנורה שיה שכל מין ומין מארבע מנינים שבתורה היו באים עשר חלות ואמרו נאמר כהן והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה' ונאמר בתרומת מעשר (ממנו) תרומה לה' מה להלן א' מעשר אף כהן א' מעשר ולמדנו שמיין אחד של חמץ היה עשרה עשרונים כנגד ג' מינים של מלה מדכתיב על חלות לחם חמץ למרה תורה כנגד חמץ הבא מלה (ב): ב המלואים. שהיו יומי משה כשנאמר להן וכו' לכהנה: היו באים במצה שבתורה. חלות ורקיקים ורבויה. דכתיב במלואים ומסל המלות אשר לפני ה' לקח חלת מלה אחת וחלת לחם שמן אחת ורקיק א'. חלת מלה אלו חלות. וחלת לחם שמן זו רבובה דמוסיף בה שמן כנגד חלות ורקיקים (ג). ורקיק זה ריק: נזירות. לחמי נזיר שנאמר וכל מלות חלות כלולות בשמן ורקיקי מלות משוח' בשמן ורבויה לא הוזכר שם: שני ידות. שני חלקים של מיני מלה שבתורה היו כנזירות, כדמפרש ואזיל נמצאו לנזירות עשר קבין שהיו בג' מיני מלה שבתורה היו ט"ו קבין והיו להו עשרה שני ידות של

עשה לחמץ עשרה למצה. עשרה לחמץ. עשרון לחלה. ועשרון למצה. ובמצה ג' מינין. חלות ורקיקים ורבויה. נמצאו שלשה עשרות ושליש לכל מין שלש חלות לעשרון. במדה ירושלמית היו שלשים קב. חמשה עשר לחמץ. וחמשה עשר למצה. חמשה עשר לחמץ. קב וחצי לחלה. וחמשה עשר למצה. והמצה שלשה מינין. חלות ורקיקים ורבויה. נמצאו חמשת קבין לכל מין (א) שתי חלות לקב: ב המלואים היו באים במצות שבתורה. חלות ורקיקים ורבויה. הנזירות היתה באה שתי ידות כמצה שבתורה חלות ורקיקים ואין בה רבובה נמצאו עשרה קבין ירושלמיות שהן

עשה לחמץ עשרה למצה. עשרה לחמץ. עשרון לחלה. ועשרון למצה. ובמצה ג' מינין. חלות ורקיקים ורבויה. נמצאו שלשה עשרות ושליש לכל מין שלש חלות לעשרון. במדה ירושלמית היו שלשים קב. חמשה עשר לחמץ. וחמשה עשר למצה. חמשה עשר לחמץ. קב וחצי לחלה. וחמשה עשר למצה. והמצה שלשה מינין. חלות ורקיקים ורבויה. נמצאו חמשת קבין לכל מין (א) שתי חלות לקב: ב המלואים היו באים במצות שבתורה. חלות ורקיקים ורבויה. הנזירות היתה באה שתי ידות כמצה שבתורה חלות ורקיקים ואין בה רבובה נמצאו עשרה קבין ירושלמיות שהן

ירושלם ות

מקרא : [כ] התורה כו' . דאין הלחם קדוש אלא כשחיתת
פזכה כדילפי' כדכתיב יקריב קרבנו על זבח :
(ד) וקשה דמאי' פ"ה כתב דהלכה כרבי דהריש על כסמוך
והתו' הקשו עוד דע"כ ל"ס ר' ורבנן אלא אי כעין על כסמוך
או על משה . וי"ל דהכל ליד' לטעם דתנוסס דשתי הלחם כעין

הקרבנות אכל סכא כשחיתת
דלמקדש לחם כעלמא ליכא
למחש' אלא שיהא קיים :
(ה) ודבר תימא הוא דמקרא
מלא כיוצא ל מ"ו זה המקום
אשר יבשלו שם הכהנים את
האֵש ואת הקטאת אשר יאפו
את המנחה לכלית הוליא אל
סחור החיטונס . וכמקום
שמכשילין ק"ק שם ארשין את
המנחות שנה' זה המקום גו' .
וכנא"י שמוסין בו חלות תורה

שהן ששה עשרונות ועודין . ומכולן היה
נומל אחד מעשרה תרומה . שנאמר והקריב
ממנו אחד מכל קרבן תרומה ד' א' שלא
ישול פרום . מכל קרבן שיהיו כל הקרבנות
שוין ושלא ישול מקרבן לחבירו . לכהן
הזורק את דם השלמים לו יהיה . והשאר
נאכל לבעלים : ג השוחט את [כ] התורה
בפנים . ולחמה חוץ לחומה לא קירש הלחם .
שחטה עד שלא קרמו בתנור ואפי' קרמו
בולן . חוץ מאחד מהן . לא קירש הלחם .
שחטה חוץ לזמנה וחוצ' למקומה . קירש הלחם , שחטה
ונמצאת שריפה . לא קירש הלחם . שחטה ונמצאת בעלת מום .

בגמרא מוקמי' לה חוץ לחומה בית פלגי . רבתי פירשו חוץ לחומה החיצונה של ירושלים (אבל חוץ לפזורה
קדוש) ואע"ג דכתיב והקריב על זבח המז' חלות דמשמע לכאורה שיהא הלחם אכלה בשעת זביחה לא דרשינן
על כסמוך (ד) . ורמב"ם גורם בית בני ומסרס שהוא מקום קרוב להר הכית אלא שהיא חוץ לחומה הר הכית
ושם אוסרס המנחו' (ה) וע"כ כך היו קורין לו בית בני לשון פה בג המלך : עד שלא קרמו בתנור . לאו
לקס ניתו אלא עיסה כעלמא : שחטה . ע"מ לאכלה : חוץ לזמנה . קדש הלחם ופגול . ע"מ לאכלה : חוץ
למקומה קדש הלחם . ופגול . ועממא דקדש הלחם משום דסמולו בקדש וקיימא לן כל שסמולו בקדש הקדש
מקבלו : שחטה ונמצאת שריפה לא קרש הלחם . דסמולו קודם שחט' הוא : שחטה ונמצאת בעלת מום

ירושלמיות . פינף קבין מעהל צו חלות אונ סינף
קבין מעהל צו קיבלאף שחן ששה עשרונות ועודין
אויף דיא קאם פון דער סדקר איז דאס נעקס
עשרונות מיט צוויי דריטול . דריי עשרונות מיט
אדריטול צו חלות . אונ דריי עשרונות מיט
אדריטול צו קיבלאף ואזוי ווי עס שטייט אין די
פריערדיגע משנה ופגול היה נופל אחד מעשרה תריסה
פון די אלע פיר מינים חלות וואס איז גיווען ביי
צקרבן תורה . האט דער פהן גענוקען איינס פון
צעהן תריסה . ואיין חלה חמץ . איין חלה מצה .
איין קיכול מצה . איין רבובה מצה שנאמר ווארום
עס שטייט אין פסוק והקריב ממנו אחד סגל קרבן
תריסה זח' ער זאל סקריב זיין פון אים איינס פון
יעדער מין דאס זאל זיין תריסה צו קאם אהר
שלא יסוי פרום איינס מיינט מען אנאנצע . ער זאל
זאל נישט געמען אצובראכענע פגל קרבן שיהי ביי
הקרבנות שוין פון אלע קרבנות . דאס מיינט מען
אלע קרבנות ואלע מינים זאלין זיין גלייך . עס
זאל זיין צעהן פון יעדער מין ושא יסוי פקרבן
זחברי דער פהן זאל נישט געמען צוויי חלות פון
איין מין . ער זאל פון אנדערין מין גאר נישט
געמען זיבן הונק את דם השלמים לו יהיה דער פהן
נואם שפריצט די בלוט פון די שלמים ער זאל
געמען תריסה פון דיא חלות והשאר נאכלי דבעלים
אונ די איבעריגע חלות זאל עסין דער בעל הבית :

גר גיבאקמ אויסקר דיא מאהער פון ירושלים
וועיין בהרעב וותויט! לא קבש את הלחם אויז דיא
ברויט ודי פערציג חלות נישט גיהייליגט גינארין .
אונ אויב ער האט גיבאקמ די ברויט ודי פערציג
חלות אין דיא ענה שחטה עד שא קרמו במנר גאר
ער האט גישאקטין דעם קרבן תורה ווען דיא
חלות זענען נאך גיווען טייג . איידער זיי זענען
פארשריקונט גינארין אין הויבין זאציו קרמו בלון
חוץ פארהר פון אפילו אלע פערציג חלות זענען
שוין גיווען פארשריקונט . גאר איינע פון דיא
פערציג חלות איז נאך נישט גיווען פארשריקונט
ווען מען האט גישאקטין דעם קרבן תורה יא
גדש הלחם זענען אלע פערציג חלות נישט
גיהייליגט גינארין שחטה חוץ לזמנה אויב ער האט
גישאקטין דעם קרבן תורה אונ האט גיטראכט
ער זאל אים עסין שפעטער ווי די צייט איז צום
עסין . זענען דיא פערציג חלות גינארין הייליג
אונ זענען פגול וחיץ לקוסת אדער ער האט
גישאקטין דעם קרבן תורה אונ האט גיטראכט
ער זאל אים עסין נישט אויף דעם ארץ וואס מען
דארף אים עסין גדש הלחם אויז דער ברויט הייליג
גינארין אונ איז פסול שחטה ונמצאת פגולה אויב
ער האט גישאקטין דעם קרבן תורה אונ עס איז
געפונען גינארין אז דער קרבן איז גיווען טרייף
גאך איידער מען האט אים גישאקטין יא גדש
הלחם זענען די פערציג חלות נישט הייליג גינארין
שחטה ונמצאת בעלת מום אויב ער האט גישאקטין
דעם קרבן תורה אונ עס איז געפונען גינארין

גר גיבאקמ אויסקר דיא מאהער פון ירושלים
וועיין בהרעב וותויט! לא קבש את הלחם אויז דיא
ברויט ודי פערציג חלות נישט גיהייליגט גינארין .
אונ אויב ער האט גיבאקמ די ברויט ודי פערציג
חלות אין דיא ענה שחטה עד שא קרמו במנר גאר
ער האט גישאקטין דעם קרבן תורה ווען דיא
חלות זענען נאך גיווען טייג . איידער זיי זענען
פארשריקונט גינארין אין הויבין זאציו קרמו בלון
חוץ פארהר פון אפילו אלע פערציג חלות זענען
שוין גיווען פארשריקונט . גאר איינע פון דיא
פערציג חלות איז נאך נישט גיווען פארשריקונט
ווען מען האט גישאקטין דעם קרבן תורה יא
גדש הלחם זענען אלע פערציג חלות נישט
גיהייליגט גינארין שחטה חוץ לזמנה אויב ער האט
גישאקטין דעם קרבן תורה אונ האט גיטראכט
ער זאל אים עסין שפעטער ווי די צייט איז צום
עסין . זענען דיא פערציג חלות גינארין הייליג
אונ זענען פגול וחיץ לקוסת אדער ער האט
גישאקטין דעם קרבן תורה אונ האט גיטראכט
ער זאל אים עסין נישט אויף דעם ארץ וואס מען
דארף אים עסין גדש הלחם אויז דער ברויט הייליג
גינארין אונ איז פסול שחטה ונמצאת פגולה אויב
ער האט גישאקטין דעם קרבן תורה אונ עס איז
געפונען גינארין אז דער קרבן איז גיווען טרייף
גאך איידער מען האט אים גישאקטין יא גדש
הלחם זענען די פערציג חלות נישט הייליג גינארין
שחטה ונמצאת בעלת מום אויב ער האט גישאקטין
דעם קרבן תורה אונ עס איז געפונען גינארין

גר גיבאקמ אויסקר דיא מאהער פון ירושלים
וועיין בהרעב וותויט! לא קבש את הלחם אויז דיא
ברויט ודי פערציג חלות נישט גיהייליגט גינארין .
אונ אויב ער האט גיבאקמ די ברויט ודי פערציג
חלות אין דיא ענה שחטה עד שא קרמו במנר גאר
ער האט גישאקטין דעם קרבן תורה ווען דיא
חלות זענען נאך גיווען טייג . איידער זיי זענען
פארשריקונט גינארין אין הויבין זאציו קרמו בלון
חוץ פארהר פון אפילו אלע פערציג חלות זענען
שוין גיווען פארשריקונט . גאר איינע פון דיא
פערציג חלות איז נאך נישט גיווען פארשריקונט
ווען מען האט גישאקטין דעם קרבן תורה יא
גדש הלחם זענען אלע פערציג חלות נישט
גיהייליגט גינארין שחטה חוץ לזמנה אויב ער האט
גישאקטין דעם קרבן תורה אונ האט גיטראכט
ער זאל אים עסין שפעטער ווי די צייט איז צום
עסין . זענען דיא פערציג חלות גינארין הייליג
אונ זענען פגול וחיץ לקוסת אדער ער האט
גישאקטין דעם קרבן תורה אונ האט גיטראכט
ער זאל אים עסין נישט אויף דעם ארץ וואס מען
דארף אים עסין גדש הלחם אויז דער ברויט הייליג
גינארין אונ איז פסול שחטה ונמצאת פגולה אויב
ער האט גישאקטין דעם קרבן תורה אונ עס איז
געפונען גינארין אז דער קרבן איז גיווען טרייף
גאך איידער מען האט אים גישאקטין יא גדש
הלחם זענען די פערציג חלות נישט הייליג גינארין
שחטה ונמצאת בעלת מום אויב ער האט גישאקטין
דעם קרבן תורה אונ עס איז געפונען גינארין

קרי

ממערער שני עצמו אף לתם כן: ו מה פסח שהוא בא
בבחובה אינו בא אלא מן החולין. דפסח מזרים
גלגל בא חלה מן החולין שעדיין לא היהם להם שום מצוה
ממערער שני אף מ"ע" חלה משכנסו לאחר ומ"ה פסח מזרים
גלגל בא חלה מן החולין אף

וּמִן הָעוֹשִׁים . אִ"כ לִמָּה נִאֶמֶר צֵאן וּבִקֶּר , אֲלֵא
 [ה] לְהִקְשִׁיכׁ כֹּל הַבָּא מִן הַצֵּאן וּמִן הַבִּקֶּר לִפְתָּח
 מִה לְפִתְּחָהּ שְׂהוּא בֹא בְּחֻבָּה אִינוּ בֹא אֲלֵא
 מִן הַחֻלּוּץ . אָף כֹּל דְּבִר שְׂהוּא בֹא בְּחֻבָּה לֵא
 בִּי אֵלֵא מִן הַחֻלּוּץ . [ו] לְפִיכֵךְ הָאוֹמֵר הִרִי
 עֵלִי תֹרֵדָה הִרִי עֵלִי שְׁלָמִים הָאוֹיֵל וְהֵם בָּאִים
 חֻבָּה לֵא וְיִבְאוּ אֲלֵא מִן הַחֻלּוּץ . וְהַנֶּמְכִּים
 כִּבֵּר מִקּוֹם לֵא וְיִבְאוּ אֲלֵא מִן הַחֻלּוּץ :

עליו חוכה כללמן: [ה] יחקיש ב'. יתוא חיינה זכמים טוקת
מנחת ודמי דמחזק מנלן. ולמלן דליק בנדרה ממחלחל יתוא חוס'
טוקת: [ו] וסמח מנרים סמח דורות כלללן יניבוי דמי
סמח אחר הוא וזכרי לא דכר הלמד כסיקס דליאו חוזר ולמד
כסיקס וטוקת: [ז] לפיכך ב'. משום שאינה יריס
היא. יא לא טוקס סימל דקמתי
והכמים כמ"ר רש"י. וליך דמי
לחטוטין כמ"ר רש"י. דללו לא דמי
טוקס סמח חוכה וטמא משא"כ
אלו סמח מקבל עממור דין
סכך קיטל טלוי נשיא חס'
גמור ולכן דליק לפיכך ב' ודאלי
וס' ב' רש"י שער חס' חסמח
חס' (ט) מחמט' לה מדחבי
וזלחל משער דגנך וטמא -
היכלה שיע עממח סמ' :

שְׁלֵמִים הָיוּ! וְהָן בָּאִים חֻבֵּה דְקֹאֲמֵר הָרִי עָלֵי לֹא יִבְיֹא אֱלֹה מִן הַחֹלִין : וְהַנְּסִיכִים , אֲסִי' אֲמַר הָרִי עָלֵי לְהִבְיֹא
וּמִמַּעֲשֵׂר לֹא יִבְיֹא אֱלֹה מִן הַחֹלִין דְּכִי שְׂרִי רִחְמָנָא לְאִתְּחִי שְׁלֵמִים מִמַּעֲשֵׂר הָרִי מִינֵי שְׁלֵמִים נִטְעִינּוּ דְּכִנִּי אֲכִילָה
יִנְהִו אֲחֵל נִסְכִּים דְּכִלִּיל הֵם לֹא יִבְיֹאוּ מִן הַמַּעֲשֵׂר (קו) :

וְעָנָה רַחֵם הַיְיָ לִי לִמְדָה חֲסִידֵי הַרְבֵּי עַל הַתּוֹרָה חֲבִיבִי
שְׂמִי רַחֲמֵיךָ אוֹיֵב אֵינִי עֲדָה וְאֵתְּ אִיךָ נָעַם אוֹיֵב
מִיר אִיךָ וְאֵל בְּרִינִינֵנו אַתְּהָרָה, אֲדָרַר עַר וְאֵת
אִיךָ נָעַם אוֹיֵב מִיר אִיךָ וְאֵל בְּרִינִינֵנו שְׂמִי
חֲסִידֵי וְעַם בָּאִים חֲבִיבִי וְיִי אֵל עַר הָאֵם אֲנִי גִטְאָהוּ
מִזֶּה עַר רַחֵם שׁוֹרֵי בְּרִינִינֵנו דִּי קִרְבָּנוֹת לֹא יִבְאֹר
אֵל מִחֲחִילוֹ מִזֶּה עָנָה וְיִי בְּרִינִינֵנו נָרָה פִּן גְּעֻלָּה
וְנָאם אִיזִי גִטְ הַיְיָ וְהַתְּכִיבִים בְּכִי פִּסְקֹם לֹא יִבְאֹר אֵל
מִחֲחִילוֹ אִנִּי דִּי מִנְחֹת וְנָאם וְעַרְרִי נִקְבְּרָאכֶם צו
אֲקָרְבָן, אֲפִילוֹ וְעַר וְעַר הָאֵם אֲנִי גִטְאָהוּ הָאֵם
עַר גִּטְאָהוּ עַר אֵל מִנְחֹת וְנָאם בְּרִינִינֵנו פִּן
מַעֲשָׂר, הַעֲלָם נָא, נָרָה עַר מִזֶּה דִּי מִנְחֹת
בְּרִינִינֵנו פִּן גְּעֻלָּה וְנָאם וְעָנָה גִטְ הַיְיָ,
וְיִי דִּי מִנְחֹת וְעַרְרִי אִיזִי נִקְבְּרָאכֶם
אוֹיֵב דָּעַם מִנְחָה, אִנִּי גְעֻלָּה פִּן מַעֲשָׂר מִזֶּה
גִּינְעִסִין וְעַרְרִי, רַחֲמֵיךָ אוֹיֵב עַר הָאֵם אֲנִי
גִטְאָהוּ עַר וְאֵל בְּרִינִינֵנו פִּן מַעֲשָׂר אִיזִי
אֲקָרְבָן וְנָאם וְעַרְרִי גִינְעִסִין וְשְׂמִי אֲדָרַר
הַתּוֹרָה אֲדָרַר דִּיא בְּרוּם פִּן אַתְּהָרָה מִנְחָה
עַר בְּרִינִינֵנו פִּן מַעֲשָׂר, אֲבָרַר אֵל עַר הָאֵם
אֲנִי גִטְאָהוּ עַר אֵל בְּרִינִינֵנו פִּן מַעֲשָׂר
אִיזִי אֲקָרְבָן וְנָאם וְעַרְרִי פִּרְבִּירָעֵנִם, מִרָה עַר
גִטְ בְּרִינִינֵנו פִּן מַעֲשָׂר :

נמרא מנחות דף צ"ט ע"א

כלכה ה' כלה כני החילון דחוד דמלכות דכריאה במוכן

מנא לן דמעלין בקודש אמר רב אחא בר יעקב ראינן את מחלות החמאים האלה בנפשות ועשו אותם רקועי פחים ציפוי למזבח וגו' בתחלה תשמישי מזבח ועכשיו גופו של מזבח.

מאז נ' דמלין בקוש פון טאנען ווייסן מיר אז
בייא היידליקייט גייט מען אלע קאהל צו
פארקעסערן איר רב אהר בר יעקב האט רב אהר
בר יעקב גלאנצט דאסר רב אה אה מחותן החסאים
האזאל געקופטן אראוס די תורה האט געלאזט מען
נעמען דראפ פייגראפאנען ריא געקעשלין
נאם האבין געווינגט ואון זענען גישטראפט

אָהַב

אשר שבת ושמחתם אשר שבת ושמתם בארון. תני רב יוסף חורף להולאת המת ולהנחתם בארון. טיפס מלמד שהלוחות ושכרי לוחות מונחים בארון כלה: זהו יסודה. כלי' הסגרים בלוח: שביטולה מכאן לתלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת מקבל כאלו יוסב ומיסדה של תורה. כנון שמעל אונסו שאין נוהגים בן מנהג בזיון אמר ר"ל ועוסק בה שנאלר אשר שבת פועמים שביטולה של תורה זה היא יסודה

דכתיב אשר שבת. אמר לו הקדוש ברוך הוא לקשה יישר כחך ששבת ואמר ר"ל הלמד חכם שסרח אין מבין אותו בפרהסי' שנא' ובשלת היום ובשל גם נביא עמד לילה כסחו כלילה ואמר ר"ל כל המשבח רב רב אחר מלימודו עובר בלאו שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאור פן תשכח את הרברים וברר' אבין אמר ר' אילעאי ראמר ר' אבין א"ר אילעאי כל מקום שנא' השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה. רבינא אמר השמר ופן שני לאוין נינהו

האם גי'אנאם צו משה ר' ואלקטם נעקען די לוחות אשר שבת ושבתם בארון וואס ר' האקט צו בקראין און ואלקטם וי'א קאהן ואריין ליינין אין ארון תני רב יוסף מלמד שהלוחות ושכרי לוחות מונחים בארון רבי יוסף האט גילערונגט דער פסוק לערונגט אונז און די נאנצע לוחות און דיא צו בקראקענע לוחות נעקען גילערנין צו ואקען אין איין ארון פאן תלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונסו שאין נוהגים בן מנהג בזיון פון דאקען ווייסן סיר אויב אפלקיר חכם האט פארקענין ויין לערנען דירק אונגליק וואס אים האט גי'אנאפין. קאר קען אים גיט פארשעקען. נאר קען מוז אים נעבין דעם פבור וויא קען גיט אהלקיר חכם, ווארום ער הייסט אויך שברי לוחות. צו בקראקענע לוחות ווארום דער קרש זאגט ווען משה האט צו בקראין דיא לוחות ונעקען די אהיות פון דיא לוחות אונעק געפליגן. פון דעקטוענין האט קען וי' גילענין פבור און קען האט וי' געלייגט אין ארון צו ואקען מיט דיא נאנצע לוחות אזוי דער תלמיד חכם וואס דיא אהיות פון דיא לוחות ונעקען פון אים אונעק געפליגן. פון דעקטוענין דארף קען אים נעבין פבור אזוי ווי פריער' אפר ריש דקיש פקמים שביטולה של תורה ויהי יסודה ריש דקיש האט גי'אנאם אקאהל איז קען קבטל דיא לוחות לערנען און דאס איז דער פונדאקענט פון דיא לוחות ורהינינו ער איז קבטל פון לוחות לערנען און גייט נעקען נכבות אויף דקנסת בלה וחתונה צו מאכין אפליח, און עס איז גיין אנדערער דא צו ואקען נעקען דיא נכבות קאר ער, דאס איז אזוי אכזוה וויא ער וואלט גילערונגט לוחות דיא נאנצע צייט וואס ער איז גענאנגען נעקען דיא נכבות דכתיב אשר שבת ווארום עס שטייט אין פסוק נאם האט גי'אנאם צו משה ר' ואלקטם נעקען דיא לוחות אשר שבת. וואס ר' האקט צו בקראין אפר יי הקדוש ברוך הוא נמשה נאם האט גי'אנאם צו משה יישר כחך ששבת עס נאל געשטארקט ווערין דיין פון וייל ר' האקט די לוחות צו בקראין, ווארום מיט דעם וואס ער האט דיא לוחות צוקראין האט ער גילערונגט דיא וי'א ואלקטם נעקען

גי'אנאם ווערין אויף דעם וואס וי'א האבין געמאכט דעם עגל וויא עס שטייט אין בקרא און קדוש פיר טעמים וואס דאס ריש דקיש נאם האט ריש דקיש גי'אנאם תלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונסו שאין נוהגים בן מנהג בזיון אמר ר"ל ווען משה האט געזינענין אין קבין אוחו פארקייט קאר קען אים גיט פארשעקען פאר פיר קענקשין שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק וקשית היום וקשית גם נביא קדש ליה דו וועקט געשטרויכילט ווערין אין אעבירה בייא קאנא און דער נביא וועט געשטרויכילט ווערין מיט דיר אין אעבירה בייא נאכט, וואס קיינט קען בייא נאכט נפחו דילי' נאלקט דערקען די עבירה פון דעם נביא, עס נאל קיינער גיט וויסען פון די עבירה, אזוי וויא קען ווייסט גיט אין דיא פיקטועניקייט פון בייא נאכט וואס ריש דקיש נאם האט ריש דקיש גי'אנאם די משבח דר' אפר פליטחי דער קענקש וואס פארקענט אפילו איין זאך פון ויין לוחות וואס ער האט גילערונגט שבר גלאו האט ער אעבירה שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק דק השמר דק ושמור נפשך מאור פן תשכח את הרברים וי'א קען ואלקטם דיר היקען און ואלקטם היקען דיין לעבין קאמער וועקטו פארקענין דיא כיד פון דיא לוחות וברכי' אבין אפר רבי אילעאי און אזוי וויא רבי אבין האט גי'אנאם פון רבי אילעאי' ווענין דאס רבי אבין אפר רבי אילעאי ווארום רבי אבין האט גענאנט פון רבי אילעאי' ווענין די פסוק שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה ווא עס שטייט אין פסוק אייגם פון די דרייא ווערער, עס שטייט השמר, ר' ואלקטם דיר היקען פון דיא זאך, אנדער עס שטייט פן, קאמער וועקטו קאהן די זאך, אנדער עס שטייט אל, גיט אפילו עס שטייט גיט דער ווארט לא, נאר עס שטייט אל קיינט קען אויך, ר' ואלקטם די זאך גיט קאהן, און אויב ער האט די זאך יא גיטאהן, האט ער אעבירה, נאם האט גי'אנאם קען זאל גיט קאהן די זאך און ער האט יא גיטאהן רבינא אפר השמר יפן שני זאין נינהו רבינא נאנט ער איז עובר אויף צוויי זאין, ווארום אין פסוק שטייט השמר דק פן השבח, ואלקטם דיר היקען קאמער וועקטו פארקענין, השמר איז אלא און פן איז אלא

תקפה עליו משנתו ת"ר ק. ר' יוחנן ור' אלעזר דרמתי תריווייה הורה ניתנה בארבעים ונשמה נוצרה למ' כל המשמר את התורה נשמתו משתמרת וכל שאינו משמר את התורה אין נשמתו משתמרת תני רבי ר"י משל לאדם שמסר צפור דרור לצביו ואל' כמרומה אתה שאם אתה מאכרז שאני נוטל ממך איסר כדמיא נשמתך אני נוטל ממך לפיכך כל המשמר את התורה נשמתו משתמרת:

דב נתקן בר יצחק אשר בשישה ימים רב נתקן בר
 יצחק ואנאם ער איז עובר אויף רביי לאוין שגאמר
 ווארעם עם שמיים אין פסוק השמר דך ושמוד נשדע
 פאר פן משבח את תלדיהם דו נאלקט דיה היטען אנ
 נאלקט היטען דיין לעבין סאקער וועסטו פאר-
 געסין די בייך פון די תורה, שמיים צוויי סאהל
 דאס ווארט היטען אנ איין סאהל שמיים דאס
 ווארט פן. סאקער, איז רביי לאוין ימי אפיו
 פסח אונס איה וואלט מיינען אפילו ער האט
 פארגעניגט דאס לערנען דורך אסכה וואס איז
 האט גיטראפן איז ער אויף עובר אויף אלאו
 נאדער אויף צוויי לאוין אדער אויף רביי לאוין
 תלמוד דובר ופן סודו מלכד נאנאם דער פסוק סאקער
 וועלן דיא בייך פון דיא תורה אפגיטארן ווערן
 פון דיין הארץ גמסיד מלכו תחבב מדבר דער פסוק
 שמועסע נאר פון דעם קעניגש וואס ער אפיו
 מוהאם אפ פון זיין הארץ דיא בייך פון די תורה
 ער וויל גיט לערנען די תורה אנא עם הארט אים
 גיט אויב ער פארגעקט וואס ער האט גילערונט
 דבי דוסמא דבי ינא אופר רבי דוסמא דבי ינא
 נאנא ימי אפיו קסח עלי משנה איה וואלט מיינען
 אפילו עם האט זיה געשטארקט אויף אים זיין
 לערנען. וויי ער האט אקורצין זקרון וזיין בל
 פון געדינגען איז ווייניג דריבער האט ער
 פארגעסן, איז ער אויף עובר אויף דיא לאוין
 תלמוד דובר דב שמיים דער ווארט איה השמר.
 נאר נאלקט דיה היטען, דעו ווארט דב קומט

[illegible]

מוחל לכל עלמא ודא הוא כד אסתאב מקדשא עד זמנא קליב דלחתקנת סיהרא ותבת ללחרא ודא הוא אהל מועד
זכאין אינן לדיקיא לידעין רזין לאורייתא ומתדבקין בה באורייתא ומקיימין קרא דכתיב והגית בו יומם ולילה וגו'
ובגניה יוכון לחיי עלמא דלחי דכתיב כי היא חייך ואורך ימך וגו' בילא"ו :

מוסר

יוסף לחק

הלכה פסוקה

משערי תשובה ח"ב שער ד'

חומכ"מ חלכות הפלה פרק א

תארת התענוגים רעה מכל הנזכר לעיל כי כהיתו גרגרן ויבאזה
לדידו חמדה וגו' וסכנות סקר ענאח הכריות וקנאס
דומה לעשו שנאמר כי הלטיני נא וגו' ועליו נאמר וזמית סכין
כלועף חס כעל נפש אחת כי על ידי כן יאכל נכילות וסרפות וכל
מחללות אסורות וכתיב כל עמל אדם לפריו וכתיב ובעת רשעים ותחמר
וכתיב וישמח ישרון וגו' ויפוש אלוה עשהו כי מנולו לכתוב כש"ח

כפי כל ישראל כדי שיהא ענין כל ברכה ערוך כפי
הקרבנות שהיו תפלות בכל יום כנגד שני המירין
העלג . וכן חקנו שיהא מנין התפלות כמנין הקרבנות

תאנת התענוגים רעה מכל הנזכר לעיל כי כהיתו גרגרן ויבאזה
לדידו חמדה וגו' וסכנות סקר ענאח הכריות וקנאס
דומה לעשו שנאמר כי הלטיני נא וגו' ועליו נאמר וזמית סכין
כלועף חס כעל נפש אחת כי על ידי כן יאכל נכילות וסרפות וכל
מחללות אסורות וכתיב כל עמל אדם לפריו וכתיב ובעת רשעים ותחמר
וכתיב וישמח ישרון וגו' ויפוש אלוה עשהו כי מנולו לכתוב כש"ח
כפי כל ישראל כדי שיהא ענין כל ברכה ערוך כפי
הקרבנות שהיו תפלות בכל יום כנגד שני המירין
העלג . וכן חקנו שיהא מנין התפלות כמנין הקרבנות
(א) עזרא וביה דינא חקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר
עזרא און ויין בית דין האבין מתקן
גינען דעם סדר פון דיא אבסצעקן ברכות
ושמונה עשרה שיש ראשונות שבה נח' די ערשקע
דריי ברכות איז אלוה צו גאט וקען נאגט דיא
גרוסקייט פון גאט וישל אחרונות הודיה די לעצמא
דריי ברכות דאנקט קען גאט פאר דיא טובות
וואס ער טוהט מיט אונז וספעציעל יש בהן שאילות די
חברים שהן כמו אבות וכל חפצי איש ואיש ויצרכי הצבור
קנו און די מיטעלסטע צוועלף ברכות אין ויין איז
דא דאס פארלאנגען פון אלע ואכין וואס יעדער
אייגעלנער קענטש פארלאנגט און וואס אלע
יודין צו זאסען דארפין . און דיא ברכות זענען
דיא פאטערס פון אלע ברכות . אין דיא ברכות
זענען שוין דא אלע ערליי ברכות כדי שיהיו ערבות
בפי תלי אלע קענטשין זאלין וויסען אויסצוייגן
צו זאגן די ברכות וילקדי אותן און זאלין לערנען
די ברכות ויהיה תפלה איז העלגים תפלה שפלה בתפלה
בני הלשון הצחה דיא תפלה פון די קענטשין וואס
האבין גיט גילערונג דעם לשון הקודש זאל ויין
דיא זעלבניגע תפלה ווי פון . עם קענטש וואס
האט יא גילערונג לשון הקודש ופגני ענין זה חקנו
די ברכות והתפלות מסודרות כפי די ישראל דריבער
האט קען געמאכט אז אלע ברכות און תפלות
זאלין אלע יודין קענען זאגן כדי שיהא ענין די ברכה
שירי בפי העלג עם זאל ויין יעדער ברכה בפרט צו
זאגן אפילו ביא דעם קענטש וואס קען גיט
לשון הקודש ובו חקנו שיהא מנין התפלות כמנין הקרבנות
גאך האט קען געמאכט וויא פיל קרבנות קען
האט יעדער טאג מקריב גינען אזוי פיל תפלות
זאל קען יעדער טאג דאוונען שני תפלות כדי יום
כנגד שני חסידים יעדער טאג זאל קען צוויי מאהל
דאוונען אזוי ווי קען האט מקריב גינען יעדער
טאג צוויי חסידים ואיין שעפס אין דער כריה
לא"ן דעם גאט וואס האט אים בשאפן די בריאה וקחש
בשם יתברך וייל דאס עסין בריינגט אים

תאנת התענוגים רעה מכל הנזכר לעיל כי כהיתו גרגרן ויבאזה
לדידו חמדה וגו' וסכנות סקר ענאח הכריות וקנאס
דומה לעשו שנאמר כי הלטיני נא וגו' ועליו נאמר וזמית סכין
כלועף חס כעל נפש אחת כי על ידי כן יאכל נכילות וסרפות וכל
מחללות אסורות וכתיב כל עמל אדם לפריו וכתיב ובעת רשעים ותחמר
וכתיב וישמח ישרון וגו' ויפוש אלוה עשהו כי מנולו לכתוב כש"ח
כפי כל ישראל כדי שיהא ענין כל ברכה ערוך כפי
הקרבנות שהיו תפלות בכל יום כנגד שני המירין
העלג . וכן חקנו שיהא מנין התפלות כמנין הקרבנות
(א) עזרא וביה דינא חקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר
עזרא און ויין בית דין האבין מתקן
גינען דעם סדר פון דיא אבסצעקן ברכות
ושמונה עשרה שיש ראשונות שבה נח' די ערשקע
דריי ברכות איז אלוה צו גאט וקען נאגט דיא
גרוסקייט פון גאט וישל אחרונות הודיה די לעצמא
דריי ברכות דאנקט קען גאט פאר דיא טובות
וואס ער טוהט מיט אונז וספעציעל יש בהן שאילות די
חברים שהן כמו אבות וכל חפצי איש ואיש ויצרכי הצבור
קנו און די מיטעלסטע צוועלף ברכות אין ויין איז
דא דאס פארלאנגען פון אלע ואכין וואס יעדער
אייגעלנער קענטש פארלאנגט און וואס אלע
יודין צו זאסען דארפין . און דיא ברכות זענען
דיא פאטערס פון אלע ברכות . אין דיא ברכות
זענען שוין דא אלע ערליי ברכות כדי שיהיו ערבות
בפי תלי אלע קענטשין זאלין וויסען אויסצוייגן
צו זאגן די ברכות וילקדי אותן און זאלין לערנען
די ברכות ויהיה תפלה איז העלגים תפלה שפלה בתפלה
בני הלשון הצחה דיא תפלה פון די קענטשין וואס
האבין גיט גילערונג דעם לשון הקודש זאל ויין
דיא זעלבניגע תפלה ווי פון . עם קענטש וואס
האט יא גילערונג לשון הקודש ופגני ענין זה חקנו
די ברכות והתפלות מסודרות כפי די ישראל דריבער
האט קען געמאכט אז אלע ברכות און תפלות
זאלין אלע יודין קענען זאגן כדי שיהא ענין די ברכה
שירי בפי העלג עם זאל ויין יעדער ברכה בפרט צו
זאגן אפילו ביא דעם קענטש וואס קען גיט
לשון הקודש ובו חקנו שיהא מנין התפלות כמנין הקרבנות
גאך האט קען געמאכט וויא פיל קרבנות קען
האט יעדער טאג מקריב גינען אזוי פיל תפלות
זאל קען יעדער טאג דאוונען שני תפלות כדי יום
כנגד שני חסידים יעדער טאג זאל קען צוויי מאהל
דאוונען אזוי ווי קען האט מקריב גינען יעדער
טאג צוויי חסידים ואיין שעפס אין דער כריה
לא"ן דעם גאט וואס האט אים בשאפן די בריאה וקחש
בשם יתברך וייל דאס עסין בריינגט אים

ובל יום שיש קרבן מוסף תקנו כו ותפלה שלישית כנגד קרבן מוסף ותפלה שהיא כנגד וזמיר של בקר היא הנקראת תפלת השחר ותפלה שכנגד המזיר של כין הערבים היא הנקראת תפלת מנחה , ותפלה שכנגד המוספין היא הנקראת תפלת המוספין :

ואנא איין שעקס פארין נאכט) וקל יום שיש קרבן
מוסף און יעדער מאן וואס מען פלעגט אין אים
סקרירב זיין אקרבן מוסף הקטן בו תפלה שנישית כנגד
קרבן מוסף האט מען געמאכט נאך אדרייטע תפלה
גענין דעם קרבן מוסף ותפלה שהיא כנגד תמיד שני
בוקר און די תפלה וואס ווא איז גענין דעם קרבן
תמיד פון דער קריה היא תהקראת תפלת השחר ווא
נוערט גערויפן תפלת שחרית ותפלה שנגניד תמיד
שש זיין תהקראת דיא תפלה וואס ווא איז גענין
דעם קרבן תמיד פון פארין נאכט היא תהקראת
תפלת מנחה די תפלה נוערט גערויפן תפלת מנחה
ותפלה שנגניד תמוזין און דיא תפלה וואס ווא איז
גענין דעם קרבן מוסף היא תהקראת תפלת תמוזין
די תפלה נוערט גערויפן תפלת מוסף :

תשנ"א ר"ו תורה

אונקל'ס

כ"ו פסוקי שמו"ת נגד בילוי ב"ן רד' ה' ו' ח' ותעשה ממנו צירוף וחית בניסוד ששי

וְיִהְיֶה קִטְלָתָהּ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכַנְתָּהּ
לֹא תַעֲשֶׂה לָכֶם קֹדֶשׁ תְּהִיָּה לָהּ
לִיהוָה: ^לאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְמוֹתָ
לִהְרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת מַעֲמֹו: ^ס

בעל המורים

(לו) והקטורת אשר תעשה. י"א תיבות בפסוק זה כנגד י"א סמים שבקטורת:
פתי חבמים

שפתי חבמים

(לו) בַּתְּכִנְתָּהּ, בְּמִין סַמְמִיָּה: קָדַשׁ תַּחֲיָה לָךְ
 דָּהּ. שֶׁלָּא ק' תַּעֲשֶׂה אֵלֶּךָ לְשִׁמִּי: (לז) לְהַרְיֵחַ בָּהּ.

פירוש לתורת אלהים

אָנט בלוּמער די קטורת פון די גיווערעצין אָסר
מיר גאט וועניג אונז גיט פון אאנדרערע וואָ
וועניג: (וה) איז אַשער יעשעל כּמיה אַפּעקענש וואָס
ער וועט מאַכן אזוי אַנגלייכע וויא דיא קטורת

מצות השם

[illegible]

וידבר

לא וידבר יהוה אל משה לאמר:
 ב ראה קראתי בשם בצלאל בן
 אורי בן חור למטה יהודה: וואמלא
 אתו רוח אלהים בחכמה ובתבונה
 ובדעת ובכל מלאכה: ו לחשב
 מחשבת לעשות בזהב ובכסף
 ובנחשת: ויבחרשת אבן למלאות
 ובחרשת עין לעשות בכל מלאכה:
 וואני הנה נתתי אתו את אהליאב
 בן אחיסמך למטה דן ובלב כל
 חכם לב נתתי חכמה ועשו את

מעמיה: א ומלי י עם
 משה למימר: ב חיו
 דרכתי בשום בצלאל
 בר אורי בר חור לשבט
 דיהודה: ג ואשלימית
 עמיה רוחא מן קדם יי
 בחכמתא ובסודותה
 ובמדע ובכל עבידא:
 י לאמלא אומונו למעבד
 בדהבא ובכסף
 ובנחשת: ה ובאומנות
 אבן טבא לאשלימא
 ובנרות אעא למעבד
 בכל עבידא: ו ואנא הא
 יהבית עמיה ית אהליאב
 בר אחיסמך לשבטא דדן
 ובלב כל חכמי לבא
 יהבית חוכמתא ויעבדון

רמ"א רחם קראתי. כרסום זה: כנאלל בן. סהדרין סם: ואמלא אותו. כרסום סם: אהו אה. פרכין טו: ובלב כל חכם לב. כרסום סם:

רשבים

בעל המורים

(ז) לחשב מחשבת. חסר וי"ו שכשהם ימים יש לחשוב ולעשות
 ולא כשיש:

רש"י

אכל עושה אהה במחשבתה משלך כדי למוכרה לזכור:
 (ב) קראתי בשם. לעשות ש מלאכתי את כנאלל:
 (ג) בחכמה. מה שלדס שומע דברים מאחרים ולמד:
 ובתבונה. מכין דבר מלכו מחוץ דברים שלמד:
 וברעת. רוח הקדש: (ד) לחשב מחשבת. חריגת
 מעשה השם: (ה) ובחרשת. לשון אומנות כמו (ישעיה מ) חרש חכם ואונקלוס פירש ושינה כפירושן שזומן אכנים
 קרוי זומן וחרש עין קרוי נגר: למלאות. להושיבה במשכנא שלה במלוכה לעשות המשכנא למדת וושב האבן
 ועניה: (ו) ובלב כל חכם לב ונו'. ושוד שחר חכמי לב שכנס נחתי בו חכמה ת ועשו את כל

ענין חכמת בצלאל

דעת וקנים מבעלי חרופות

(ב) ובצלאל בן אורי בן חור. לכך הוכיח בצלאל אבי
 אביו מה שלא הוכיח באהליאב אלא אביו פשי שחור
 והרג על מעשה העגל והמשכן בא לכפר על מעשה העגל
 כן נזכר כאן במשכן:

זלזל היה ראוי שימלא בהם שום אדם שיהיה כפי כשום מלאכה דקה כי לא ראו אותה ולא אחד בהם שאמן את ידיו בה.

פירוש לתורת אלהים

(ר) לחשוב פחשבות צו בראבמין לעשות צו קאהן
 בזהב אין נאלד ובכסף אונ אין וילקער ובנחשת אונ
 אין קופער: (ה) ובחרשת אונ אין מייסערשאפט
 אבן פמלאות צו דער פולען די אבנים מוכות אונ
 צו איין ועצמן ויין אין ויערע קעסטעלאה
 ובחרשת עץ אונ אין מייסערשאפט פון האלץ
 לעשות צו מאבין בבי פמאכה אין אלע ערלייא
 קלאכות: (ו) ואני אונ איך הנה איך האב גינעבין
 מיט אים את דעם אהליאב דער ויהן פון אחיסמך
 פמשה דן צו דעם שקט דן ויב אונ אין דעם

תאריצין

כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתָךְ: וְאֵת אֹהֶל מוֹעֵד
וְאֵת־הָאֹרֶן לְעֹדֹת וְאֵת־הַכִּפֹּרֶת
אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל:
וְאֵת־הַשִּׁלְחָן וְאֵת־כִּלָּיו וְאֵת־
הַבִּנְיָן הַהֵרֶה וְאֵת־כָּל־כְּלֵיהָ
וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: וְאֵת־מִזְבַּח
הָעֹלָה וְאֵת־כָּל־כְּלָיו וְאֵת־הַכִּיּוֹר
וְאֵת־כִּנּוֹ: וְאֵת בִּגְדֵי הַשֹּׂרֵד וְאֵת־
בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֵת־
בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן: יָא וְאֵת עֲשָׂן

רש"י

(י) בגדי השרד. במין קליעות והם בגדים שמצפים בהם הארון והשלחן והמזבחות המפורשים בפרשת במדבר

שפתי חכמים

לס כללל ואלהיאכ ושיעור הכתוב כי הוא ראש קדמתי כסם כללל וכו' וגם נחתי חתו חת אלהיאכ וכו' ועוד כל שאר חכמי לב הנמללים פנייהם עם כל אותן שנחתי חכמה כללם ועשו את כל אשר צויתך: א דק"ל דמשמע דשאר הכלים לא היו עשויים לים שר"ל מוקק לא עשור ממומלח. רא"ס: ב כלומר הא כיון לכהן אלא חלי בגדי השרד הם בגדי התכלת והארגמן ותולעת שני ועדין דברי שנאמר (שמות לט) ומן התכלת עליו בגד תכלת ונחתו עליו בגד ארגמן ונחתו עליהם בגד תולעת שני ועדין דברי שנאמר (שמות לט) ומן התכלת עניני חכמה בצלאל

וכ"ס שיהיה כפי ושלם ככל האופניות כלם כנסף וכנסף וכנסושת ונחשושת אכן ונחשושת פן וחושב ודוקס ואורג הנה זה פלג גדול ויהיה שלם כחכמה ונחשושת ונדעת. פ"כ אחרי שכתב משה מהקפ"ה תכנית המשכן ותכנית כל כליו ותכנית הבגדי כהונה ושמן המשחה וקטרת הסמים התפלה משה מן יהיה העובד במלכה זו. את מי יבחר ואת מי יקריב לאלו המלאכות הדורות מראש. ועוד משעת ימי כראשית כאשר עלה במחשבותי שכדור זה וכנסה זו יבנה המשכן כנתי חייך שכדור זה יולד האיש אשר יוכל עשוקה וקראת שמו כללל. יען כי לו כשעת ימי כראשית היתה נשמתו כללי. כלל אל. והוכנה נשמתו ככל המעלות שיעטר למלאכת המשכן. וכל מלאכת המשכן נחקקה מאלו כשעתו. ולזה אמרו במדרש פירוש הקפ"ה למשה ספרו של אלם הראשון והיה כתוב שמה ראשי כל הדורות ומעשיהם וגם כללל היה כתוב שמה שהוא יעשה המשכן:

פירוש לתורת אלהים

הארצין כי פון אלע קלוגע הערצער וואס זענען צווישען אייך גתהי הקפה האב איך אין ניי גיגעבין קלוגשאפט זעטו אונ זייא ואלין טאכין את אלע ואכין וואס איך האב דיר גיבאמין: (ו) את אלה מועד דעם אהל מועד ואת הארון ואת דעם ארון גדרות פון דיא לוחות וועגין ואת אונ דעם כפורת וואס אויף אים איז ואת אונ אלע פלים פון דעם גיגעלם: (ח) ואת השלחן אונ דעם מיש ואת כניו אונ וייגע פלים את הקטרת אונ די מנורה המסורה וואס זיא איז ניסאכט גיווארין פון ריין גאלד ואת אונ

ואת

ית כל די פקידות: י ית משכן זימנא וית ארונא לטהרותא וית כפורתא די עדותי וית כל מני משכנא: ח וית פתורא וית מנוחי וית מנרתא דכיתא וית כל מנחא וית מדבחא דקטורת בוסמיא: ט וית מדבחא דעלתא וית כל מנוחי וית פירא וית בסיסיה: י וית לבושי שמושא וית לבושי קודשא דאהרן פתנא וית לבושי פנוחי דשמשא: יא וית משחא

תולדות אהרן

אלה שמן. מנחות כ:

דְּרִבּוּתָא וַיֵּת קְמוֹרָת הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְמוֹרָת הַסָּמִים
לְקֹדֶשׁ כָּכָל אֲשֶׁר־צִוִּיתָךְ יַעֲשׂוּ: פ
י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
י וְאֵתָה דְּבָר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר אַךְ אֶת־שִׁבְתִּי תִשְׁמְרוּ
כִּי אֹתָהּ הוּא בִּינִי וּבִינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם
לְדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקֹדְשְׁכֶם:

דְּרִבּוּתָא וַיֵּת קְמוֹרָת
בּוֹסְמִיָּא לְקוֹדֶשׁא כָּכָל
דִּי פְקִידָתְךָ יַעֲבֹדוּ:
י וַיֹּאמֶר יְיָ מֹשֶׁה לְמִיָּמֶר:
י וְאֵת מִלִּיד עִם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמִיָּמֶר דְּרָם יֵת
יִמִּי שְׂבִיָּא דִּינִי תִמְרוּ
אַרִי אֵת הִיא בִּין מִיָּמֶרִי
וּבִינִיכֹן דְּרִיבּוּתִי לְמִידַע
אַרִי אֲנִי יְיָ מְקֹדְשְׁכוֹן:

תולדות אהרן

אם שבתותי יומא פס: לעת כי אני
שבת י בילה טו:

בעל הטורים

(יג) אך את שבתותי. אפי' בלאבת חמשון לא תעשו
בשבת: כי אות הוא שאחם שובתים במוני לפי

שפתי חכמים

מיד א"כ כתיבי כגדי הקדש ש"מ שאלו חמשים כן: ג שמתחננים
פרדיו ע"ש שהיו וכו' א"כ שרד נמי פ"י כן: ד (ב"א) והלח"ץ
הוא במקום כעבור. ולא מירש דמלת לקדש קאי ג"כ על שאל
המשפחה כמשמעות המקרא מפני שפ"י השמן נעשה קדש והל"ל
לקדש כפתי"ח תחת הקוף ומלת לקדש משמע שכתב הוא קודש:
ה' דק"ל ה"לך כלה פרשה זו נלחן: ו א"ת לעיל ממעט פס
מדמתי פרשה זו נלחן וי"ל דלמיל לא הוי ממעט אלא כנור כחו

והארגמן וחולעת השני עשו כגדי שרד לשרת בקדש ולא
הוזכר שם עמם וחס כגדי כהונה מדבר לא מלינו כאלה
מהן ארגמן או חולעת שני בלא שם. כגדי השרד.
י"מ לשון עבודה ושירות כתרונמו לכושי שמואל ואין לו
דמיון במקרא ואני אומר שהוא לשון ארמי כתרונמו של
קלעים ותרונם ג של מכבר שהיו ארונים כמחט עשויים
נקבים נקבים לזיר"ן בלעז (שלינגווערק): (יא) ואת
קדש: (יג) ואתה דבר אל בני ישראל. ואתה אע"פ
לדמות חת השבת כשכיל אותה מלאכה: אך את שבתתי תשמרו. אע"פ שכתבו רדופין וריוון צריזות המלאכה
שבת אל תדחה מפניה כל אכין ורקין מיעוטין למעט ו שבת ממלאכת המשכן: כי אות הוא ביני וביניכם:
אות גדולה היא בינינו שבתתי ככס כהמחלי לכס את יום מנוחתי למעשה: לדעת. האומות בה כי אני ה'

דעת וקנים מבעלי התוספות

(יג) אך את שבתותי. אע"פ שצויתי לכם על מלאכת
המשכן לא נהנה שבת לרחות כעבודה וסבאן יש
דלמור שכל מלאכות שכתבן אסורות לעשות בשבת:
שבת. ודרשו רז"ל לא תרבה ירושלים אלא בשכיל שחללו את השבת וכן כשערי ירושלים כיום השבת והלוי אש כשערים ואכלו ארמונות ירושלים ולא תכבה
אלי לקדש את יום השבת ולכלתי שאת משא וכן כשערי ירושלים כיום השבת והלוי אש כשערים ואכלו ארמונות ירושלים ולא תכבה.
ודרשו רז"ל אלמלא היו ישראל משמרים אפי' שמי שבתות מיד היו גנאליים. ואחר שהוכיח את שבתותי תשמרו חור לומר שתמרחם את
השבת. שר"ך שמי שמירוח. אחת קודם השבת ואחת לאחר השבת להוסיף מחול על הקודש ככניסתו וכיציאתו:

פירוש לתורת אלהים

וְאֵת אֹנֶן דִּי קְמוֹרָת פֹּון דִּי גִיווירָצֶען לְקֹדֶשׁ נוֹאֵם
וַיֵּא ווערין געמאכט פֹּון קְמוֹרָת וועגן צום היכל
וְאֵם עַר אִיז הַיִּלְיֹג כָּלִי אַזוֹי אַלְץ ווִיא אִיךָ הָאֵב
דִּיר גִּבְאָטִין גִּישוּ וְאֵלִין וַיֵּי טָאָהֶן: (יג) וְאֵתָה אֹנֶן
רוּבֵר בִּיד צוּ דִּי קִינְדֶּר יִשְׂרָאֵל אַךְ אֵת שִׁבְתוֹתֵי
אִפִּילוּ אִיר וועט ווין געאייגלט אין דער מלאכה
פֹּון דעם מִשְׁכָּן וְאֵלֶּט אִיר הַיִּשְׁכָּן מִיִּנְגַּע שִׁבְתִּים

משלי חכמים

(יג) אך את שבתותי תשמרו וכו'. נאם האם גימאגם צו
משה ער נאל וְאֵלִין צו ריא יורין איר וְאֵלֶּט הַיִּשְׁכָּן
מִיִּנְגַּע שִׁבְתִּים, רי צייט וואס אָפֿענשט רוקם, אָפֿאָהל רוקם
ער פֿיס ווין ווילען, נוייל ער וויל רוקען, אונ אָפֿאָהל רוקם ער
נוייל ער טו רוקען, רִמְשֶׁל אַיִנער פֿארם אין וועג אונ ער
דאָרף גייסטיג צין צו דעם טאָג אויף דעם יִיד, ער וואָלט גערין
גִּיפֿארין טאָג אונ נאָכט, ער קען אָפֿער נִיט, אַלע עקליקע
שָׁעָה טו ער וָךְ שְׁטעלן, צו געבן עסין ריא פֿערר, אונ ער

געקומען

יי ותמרון ית שבתא ארי
 קודשא היא זכון
 ריטליה אתקמלא
 יתקמיל ארי כל דעבד
 ביה עידידא וישתיצי
 אנשא הדא מנו עמיה:
 שפא וימן תתעבד
 עידידא וביזא
 שביעא שבת שבתא
 קודשא קדם יי כל
 דעבד עידידא
 ביומאד שבתא אתקמלא
 יתקמיל: ^{טו} וימרון בני
 ישא ית שבתא
 דמעבד ית שבתא

בעל המורים

שפתי חכמים

עניני שמירת שבת

לקומים על התורה

משלי חכמים

170

קדוהו קנים עלם : קדוהו ברית עולם : י בני ובין
י בין מימרי ובין בני ישראל את היא עלם
ארי שפא יומין עבד יי ית שמיא וית ארעא
ובימא שביעאה שבת ונח : יח ויהב למשה פד
הרא ימי ובין בני עקידס שפר שח
ספר חסדו פרשם ויקבל גילם שח :
שכס וינסם . בילה שם חסדו : יח ויח
אל פשם חסדו לח :

בעל הטורים

(יו) בני ישראל אוח הוא . ר"ת כחם שניאחו על ח"ת מע"ש
לע"ס . אוח הוא לעולם כי . ר"ת אהלך וידעת כי שום
אהלך ודרשין מיניה הדלקת נר כליל שבת : וכיום השביעי
שבת וינסם . ס"ת שמים ששמים נפשות יש לאדם בשבת וע"כ
פ"א דוינסם כסולם שום כי נפשות : וינסם . בנימתי אלו
רש"י

שפתי חכמים

מטחם שחוק : מ לשון קושא הוא ר"ל הקב"ה שכתוב בו
לא יעק וגו' : י ר"ל הוא אומר לנחוב מנוחה על עולמו :
ב מסקנה דחירואל הוא : ל דל"כ ח"ד ידע משה אם תהרס
הקב"ה לישראל על מעשה המעשן עד שום להם משה על דרכת
המעשן שחם לא תהרס הקב"ה רק על נחיתת הלוחות לישראל
שנאמר לו כפרו פסלך שני לוחות אבנים וגו' ופוכרת לזם
מפני קיום הדת שאל ללוחות מן הדת מאחר שכבר נתגירו
בתמוז נשתכרו הלוחות וזיום הכפורים נתרס הקב"ה
לישראל ולמחרת התחילו כדרכת המעשן והוקם באחד כניסן
היה בארבעים ימים הראשונים קרס שטחם העגל וקודם
עד למחרת יום הכפורים שהיו ישראל מרוצים להקב"ה . וכן
כתיב מאת כל איש דהיינו גם ערכ רב כמו שדרשו רבותינו ו"ל
קחו מאתכם דיקא ולא מערכ רב לפי שהם גרמו כמקין וק"ל :
בבלתו . ככלות כתיב חסר שמערה לו חירה

עניני שמירת שבת

(יו) בני ובין בני ישראל את היא לעולם . ר"ל השבת הוא
אוח וימין לתדוש של עולם כי שבת ימים פשה ה' את
השמים ואת הארץ . וקדושת שבת נתקן לשמים . חלק אחד הוא
הקב"ה שבת לה' : שהוא ניתן לישראל להודות לו לה' כאומרו
וינסם השביעי משבת ואומר מוזני שיר ליום השבת טוב להודות
לה' וכו' למיכא יאמרו ויכרכו לאל כל ימיו . ועוד ניתן שבת
קדש לעסוק בו כחורס כדליתא כמדרש ונאמ"ק ודברי סכל
בשבת ניתנה תורה אף אור החורס ורזין דלורייתא לר"ך אדם
לחדש כיום שבת למי שזכור הש"י להבין זה . חס לשון הסר
סקדוס וזכא חסור חסר דנשמתי בשבת אספידת קמי מלכא
כל כו' כלהו מתעטין כסהוא מלס כו'
בשבת ניתנה תורה אף אור החורס ורזין דלורייתא לר"ך אדם
לחדש כיום שבת למי שזכור הש"י להבין זה . חס לשון הסר
סקדוס וזכא חסור חסר דנשמתי בשבת אספידת קמי מלכא
כל כו' כלהו מתעטין כסהוא מלס כו'

לקושים על התורה

אמנם די שביעה דער וואהנגונג איז גיט פון איד . רבי
אליעזר בן פרנך אמנם פון וואגען ווייזן מיר אז דער
וואס הייט דעם שבת איז גלייך ווי גר וואלט געמאכט דעם
שבת . ווארום געם שטייט אין פסוק די יודין נאלין הישען
דעם שבת צו מאכין דעם שבת . רבי אמנם פון וואגען
ווייזן מיר אז דער וואס הייט איז שבת וואס דער דין איז
איז גלייך ווי גר וואלט געהיט אלע שבתים פון דעם קאג
וואס גאט האט געשאפן די וועלט גיט דא שמים קעלין
(יח) ויחן אי ששה אונ גאט גינעבין צו משה גינעבין צו ריירין מיט אים

משלי חכמים

פון דעם מענטש . גאר הקב"ה וויל דער מענטש ואל ריהקן
שבת כים זיין אכתיב זאגן ווילען גלייך ווי גר וואלט גאר
קין גישעמם גיגאט צו שאתן , ווי גר וואלט גאר גיט גיגאט
פארין . ווי גר וואלט קין האקירל געהאט , אונ וויא גר וואלט
גערעהט

לְדַבֵּר אֹתוֹ בְּתֵר סִינֵי שְ�נֵי לָחַת
הָעֵדֻת לָחַת אֶבֶן כְּתָבִים בְּאֶזְבֵּעַ
אֱלֹהִים: לֵב * וַיֵּרָא הָעָם כִּי־בָשָׁר
מֹשֶׁה לָּרַדָּת מִן־הָהָר וַיִּקְהַל הָעָם
עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּמֹה

בעל המורים

שִׁינִי לְמִדְלָא עֲמִיה
בְּמִדְרָא דְּסִינִי תִרְיָן דְּחִי
סִהֲדוּתָא דְּחִי אֲבָנָא
בְּתִיבִין בְּאַזְבָּעָא דְּיָי
וְחֻזָּא עֲמָא אֲרִי אֲחִיד
מִשָּׁה לְמִיחַת קִין מִדְרָא
וְאֲחִנְיָשׁ עֲמָא עַד אֲחִיד
תּוֹלְדוֹת אֲהֵרִן
(לחוס אכן . שְׁוִירִין דִּי : וְיֵלֵא סִכּוּס דִּי .
שִׁכּוּס דִּי :

להיות מקושט כ"ד ספרים. ויתן אל (מושה). כנמטריא זה
התלמוד: שני לוחות. כנגד שמים וזרז, וכלה כי כורסת
והת' שולחן: שני ט"ס שניש' ט"ס. לתת בלתי" כ"ס חורט

שפת חבמים

[illegible]

וקבלו עניים שול חורב ומלח וזמ"ס שחזרו לטורן הראשון פרי
 כי ישראל חסדו הוא כישראל לכל דבריו וכל שכן ישראל שכבר
 ידו בתחבוס דכתיבי ויתחנן לא דכדשי וגו' שחזר ונ' הדין
 יתן להם את שלוחות אכל לעשות גם המשכן לשכון בחבורי שהיא
 חסד ישראל שחזר אל נחמיה וכל אלה ודאי וכו' כך מפרש
 לו ככלל בחבור שהיא קושיט לו ד' קל' לילכא למיחזר מלחמא
 ז"ל שכן דהא מחסה הסגל קודם לכן היה כדפריש' לעיל
 ויש ככללם לזכר את החקים והמשפטים שחזרם המעשים
 ובחזר הראש' וזל וזל שהרסם דבקם כל"ס משפטים דכתיבי כיה
 זכר משה כתיב העני ויהי משה כסר ארבעים יום וגו' וזל
 ויכתיב שפסחא דחור ויהי המשפט' ומוסיף לו ד' ראשונים וכו'
 ופירשונו שם שסדקורם נחמיה בקולות ויכריסו כמעמד כל ישראל
 כי משפטים כן ע"ל ו' מדכתיבי דכר את חזו חזר בחיב דר
 אלו אלה מלחם שהיא וכו' ע' באלו לא היה כר אחד ע' בלו'

ולילו עמו ויום עלייתו אין לילו עמו שה
והראה דמות תשך ואפילה וערבויה למו
פ שש שעות ולא בא וכו' כדאית' במ

עניני שמירת שבת

דרשות רוחות וגשמים אמר לו יורע אני כך שאתה בקי
בכתורת היהודים ושני בני אדם דרין בהצר א' אפילו
באנפוכיאי טוהר ופסלם כבודה והקב"ה השמים כסא
והארץ חרום רליו ומלא כל הארץ כבודו והכל שלו
פסיכר יכיל לשלם בכל העולם כולו ;

[illegible]

מנהיג שיפיה להם במקום משם לנחותם דרך . ומי יכול להכריע
בעת רעתם מה שהיו זה מחלות כשנים . ומתחת שכל אדם לדרך
לדון את חברו לכך זכות וכ"ש אומה שלמה קדושה עם בני
ישראל מי יוכל לדון אותם ח"ו שרט לעבור על לא יפיה לך

(א) וידא חעם כי בושש משה וגו'. כתב מהרי"א התחלפו דעות החכמים והמפרשים בענין הענל חלוק רב. על מה ולמה נקבלו ישראל אל אהרן מה רזו ממנו. מה יעשה להם יש אומרים שרזו עבודת אלילים גמורה. ויש אומרים שנקשו

לקוטים על התורה

אויף דעם בארג סיני שני יוחות די צנוויא לוחות
כצייגעניש יוחות און שטיינערנע
לוחות תבונים וויא נעען געשריבען באצצ אהיים
די פיינער פון גאט ביה: (א) ויהא העם ראם
פאלק האט געזעהן יא משה וואהטט נוי גרר
אומאם צו יודערין פון דעם בארג סיני ונחל אור
אסרו און ויי האבין גיואנט צו אים קום שמיא

לעקערט ווערן, ווארעם עס שטייט אין פסוק דא יידן
וואלן הישען דעם שבת ווארעם, אז נאָלע חרות, אז זיי
וואלן וואס זענען גענוג אונז זיך צו רוחן וואס וועלן זיך
דער זיך פון דעם שבת אז וויא דער באר מים חיים
צווייטער דער מענטש וואס איז געקענט וואס
פון צדיות, אז עס קומט שבת איז דא נאָשקע צוהיל
אונז דעם גאנצן טאג שבת קער יז נאָשקע יז געשטענען
דאס פאלק האט זיך איין גינאמולט אויף אהרן

פרקי דרבי אליעזר

ערוהט רעם ערשטין שבת, ווייל אין די זעקס טעג האב איך אלעקערשט געטאקט און האב גאר גוט געהאט פאר וואס צו מאכן, אזוי וואס איך רוהען יעדער שבת גלייך ווי איך וואלט אין די זעקס טאג אלץ אנגעטאן און עס איז אייך גאר גוט.

(א) וַיֵּרָא הָאֵם כִּי בָשִׁישׁ מִשָּׁה וּגְרִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָי
זִמְנָט וְעוֹן הַקֶּבֶה אִיו גִּיעָהָן גִּיחֻאָרִין צוּ מִשָּׁה
אֹחִיף רַעַם קֶהָ הָאֵם עַר גִּישִׁיקָט מִשָּׁה'ן אִיו מִצְרִים הָאֵם
מִשָּׁה גִיזִמְנָט פֶּהָר הַקֶּבֶה רַבּוֹנֹן שֶׁל עוֹלָם שְׁוֹעֵר מִיר אִו

על סארלאנגען סון דיר

טאהן אונ רז וועקט גיב טאהן וועט פירעז מיד היקלגן.
האט

וְעַכְשָׁיו טָהוֹן, טָמֵעַד נָעַר אֵיךְ צוֹ נֶאֱמָר צוֹ פִּרְעָה אֲמָרָה א

Age Group	Percentage of Respondents
18-29	85%
30-49	80%
50-69	75%
70+	70%

Age Group	Education Level	U.S. should take action (%)	U.S. should not take action (%)
18-29	High School	85	15
	College	90	10
	Graduate	95	5
30-49	High School	80	20
	College	85	15
	Graduate	90	10
50-69	High School	75	25
	College	80	20
	Graduate	85	15
70+	High School	70	30
	College	75	25
	Graduate	80	20

עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ
כִּי־זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מִהִתְהַיְתֹה
לוֹ: בַּיּוֹמָא דְהוּא אֶהְרֵן פִּרְקוֹ
נִזְמִי הַזֶּה אֲשֶׁר בָּאֲנִי נִשְׁיכָם
בְּנֵיכֶם וּבְנֵיתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלַי:

נאמר ליה קום עבד לנא
דחזן די יהכו קדמנא
ארי דין משה נבא די
אסקנא מארעא דמצרים
לא ידענא מה הוה ליה:
ב יאמר דהו אהרן פריקו
קדשי דהבא די באודני
נשיכון בנכון ובנתיכון

תולדות אהרן

כי זה משה. שבת שם מנחם נב :

בעל הטורים

דמות מטתו כרקיע: כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו. כנ"י שהראה להם השטן מטתו של משה רבינו:

רש"י

בין לאחר חלות שהרי לא ירד משה עד יום המחרת שנאמר וישכימו ממחרת ויעלו עולות: אשר ילכו לפנינו. אלהות הרבה היו להם: כי זה משה האיש. כמין דמות משה הראה להם השטן שזאבים אותו כאויר רקיע השמים: אשר העלנו מארץ מצרים. והיה מורה לנו צ דרך אשר נעלה בה עתה לריכין אנו לאלהות אשר ילכו לפנינו: (ב) באוני נשיכם. אמר אהרן כלבו הנשים חסידות כחשיותיהן שמה יתעבב הדבר ונחוך כך יבא משה והם לא המתו ופרקו מעל ענמן: פרקו. לשון ליווי מנזרת פרק ליוחיד כמו ברכו מנזרת

רש"י
שאתם עמי: (א) אשר ילכו לפנינו. בעין חרפים העשויות במבשפות שינידו צורכיהם:

שפתי חכמים

כשם נעתיקון כל שם: צ דקל מדכתיב תחלו אשר ילכו לפנינו הילל את"כ כי זה משה האיש אשר הלך ילל זה משה האיש שהלך בתחלה לפנינו ועכשיו מת לכך עשה לנו אלוהים אשר ילכו לפנינו ולמה כתיב אשר העלנו ומפרש דכאמת כן פירשו אשר העלנו אינו כמשמעו מארץ מצרים אלא הי' מורה לנו דרך: אשר העלנו לנו צ דרך אשר נעלה בה עתה לריכין אנו לאלהות אשר ילכו לפנינו: (ב) באוני נשיכם. חסידות כחשיותיהן שמה יתעבב הדבר ונחוך כך יבא משה והם לא המתו ופרקו מעל ענמן: פרקו. לשון ליווי מנזרת פרק ליוחיד כמו ברכו מנזרת

עניני מעשה העגל

אלהים אחרים. ונעבור זה ראו שנאמר הכס היואל ממלךים עם היות שאלו מעשה כ' כי נורא הוא. אעפ"כ תמיד היו נותנים לאמונות מלכים הנפסדות וכשפיהם ופחיתות טפלותיהם הנכריות עד שנעמד מן הספקה היו עוזרים לאמוניהם הטובות

כלב או נחשון יהיה ראש עליכם אם ימליכוהו עליהם כשיבא משה אם יורידוהו מנרדחו תרבה קספת ביניהם ויבואו ירדי שפיות רמים. ואם אוטר לא אתן ראש עליהם הם יחנו סעצם ויהי הקספה ואם אוטר אני אהיה ראש עליהם שמה יקשה בעיני משה אתחיקם בדברים שאין להם סמך עד שיבא משה ולכך אמר פרקו לפי שהנשים חסות על תכשיותיהן וישימו ערבוביא בדבר:

דעת וקנים מבעלי התוספות

(א) עשה לנו אלהים. לא דשם ע"ז נחבנו כי אם להיות שופם בסקובו של משה וכן שמשע מרקאמר כי זה משה האיש אשר בו ומה שאמר רור וימירו את כבורם בתבנית שור שהמירו משה שעשה להם הקב"ה כמה נסים על ידו והא דכתיב וישתחו לו לכבוד ה' ולא דשם ע"ז: (ב) פרקו. אהרן דשם שמים נחבון אמר אם אוטר להם כלב או נחשון יהיה ראש עליכם אם ימליכוהו עליהם כשיבא משה אם יורידוהו מנרדחו תרבה קספת ביניהם ויבואו ירדי שפיות רמים. ואם אוטר לא אתן ראש עליהם הם יחנו סעצם ויהי הקספה ואם אוטר אני אהיה ראש עליהם שמה יקשה בעיני משה אתחיקם בדברים שאין להם סמך עד שיבא משה ולכך אמר פרקו לפי שהנשים חסות על תכשיותיהן וישימו ערבוביא בדבר:

פירוש לתורת אלהים

אויף עשה מאך צו אונו אנאמט אשר נואם ווי נאלין גיין פאר אונו, ורש"י שרייבט דרום שטייט ילכו לשון רבים דען ווי האבין גינדקסט צו האבין פיר געקערן כי ווארום דער קענקש משה רבינו, ורש"י שרייבט דער שטן האט געוויזען צו דיא ישראל אזוי ווי אנשטאלט פון משה רבינו נואם

מיט תפלת אנ תורה לענען אנ מיט היינעק מלשבות, אקער דער קענקש נואם האט אנאנצע נואד פארשיקט קערט די נשקה מיט עבירות, אז עס קוקט שבת איז דיא נשקה מויער, דריבער זאגט דער פסוק ושמור כני ושמאל את השבת. די יורין נאלין היטען די גאנצע נואד גיט צו זינדען, לעשות את השבת. ווי נאלין קענען מאכין דעם שבת מיט היינעקייט:

קען טראגט אים אויף אקטא אין דעם אויר פון דעם היקעל) אשר נואם ער האט אונו אויף גיבראכט פון לאנד מצרים אנ האט אונו געוויזען דעם וועג מיר נאלין גיין יא דרעט מיר טייסין גיט מה נואם צו אים איז גינוארין, דרום באדארפין מיר האבין היינט פיר געקער נואם ווי נאלין גיין פאר אונו: (ב) ויאמר אלהם אהרן אנ אהרן האט גינואגט צו ווי פרקי ליידיגט אפ די גילדענע אוירינגלאה אשר נואם גענען אין דיא אויערין פון אייערע טייקער גינגט אנ פון אייערע זיהן ובנתיכם אנ פון אייערע קעקער והביאו אלי אנ בריינגט צו מיר, אנ אהרן האט דרום געהייסן געקען ביי דיא ווייקער אנ בייא דיא קינדער נוארום ער האט גיבראכט מאקער וועלין

משלי חכמים

געבליבען סער נואם צו סאהן, ווי דער מדרש זאגט נאלקס גיט געקענען אז ריר שלעכט צו סאהן ריבער האב איף ריר געהייסן ריהען שבת, גיין, מיט דעם שבתריגען ריהען האב איף געפיינט בייך סובה, די נאלקס עסין אנ סרינגען משה האט ארום גענומען די יורין פון מצרים אנ הקב"ה האט וויא גיגעבן די תורה, האבין דיא יורין געמאלקען דיא

פרקי דרבי אליעזר
האט הקב"ה גישנוארין צו משה א"י נואם ער נעמט פאלאנגען נעמט ער סאהן, נאר ענווי נאבין נעמט ער גיט סאהן אז משה נעמט וועלין אריין גיין אין ארץ ישראל, נעמט ער גיט אריין גיין, אנ אז משה נעמט וועלין אייביג לעבין, נעמט ער גיט לעבין, אנ נעמט משה האט ארום גענומען די יורין פון מצרים אנ הקב"ה האט וויא גיגעבן די תורה, האבין דיא יורין געמאלקען דיא

וַיִּתְּפֶרְקוּ כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי
הַזָּהָב אֲשֶׁר בָּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֵלֶי־
אַהֲרֹן: וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיַּצַּר אֹתוֹ
בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֲגֹל מַסֶּכֶה וַיֹּאמְרוּ
אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֲלֹנוּ

וַיִּתְּפֶרְקוּ כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי
הַזָּהָב אֲשֶׁר בָּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֵלֶי־
אַהֲרֹן: וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיַּצַּר אֹתוֹ
בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֲגֹל מַסֶּכֶה וַיֹּאמְרוּ
אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֲלֹנוּ

בעל הטורים

רשבים

(ד) אלה אלהיך. שאלו לאלהות הכנס:

(ד) ויצר אותו בחרט. הזהב לקח מיד כל אחד וקצץ
אותו וקצר את כולם כבגד עד שעשו דפוס של חמר
ושל שעות כדרך המתכין ועשו בו צורת עגל והשליכו הזהב בתוכו ונעשה עגל. כרתיב ואשליכוהו כאשר
ויצא העגל הזה. וכתיב ויצר ככרים כסף בשני חריטים: אלה אלהיך ישראל אשר העלוך. וכי שוטים היו

רש"י

שפתי חכמים

כך: (ג) ויתפרקו. לשון פירוק משא כשנעלם מאזניהם
נמלכו הם ק מסורקים מנמיהם דשקרי"ר כלעו
(עגללאזטעס): את נזמי. כמו מנזמי כמו (שמות ט)
כלאחי את העיר מן העיר: (ד) ויצר אותו בחרט.
יש לתרגמו כשני פנים האחד ויזר לשון קשירה בחרט ל'
סודר כמו (ישעיה ג) והמספחות והחריטים (מלכים כ ה)
ויזר ככרים כסף חריטים. והז' ויזר לשון צורה. בחרט
כלי אומנות הגורסין שחרטין וחורטין בו צורות כזהב כעט
סופר החורט אומנות כלומות וסנקטין כמו (ישעיה ח) וכתוב
עליו בחרט אנוס וזהו שח"א וזר תיה כזופא לשון וזה הוא
(גראכשטיקעל) וזוויסין על ידו חותמות: עגל מסכה. כיון
ממלרים ועשאוהו בכשפים ויס אומרים מיכה היה שם
שכתב בו משה עלה שור להעלות ארזו של יוסף מתוך גילום
מסכה. ל' מתכת. ד"א קכ"ה קטריין וזה היה בו בנימטריא
של מסכה: אלה אלהיך. ולא נאמר אלה אלהי

בן ולכן פירש"י ח"א"כ את נזמי מנזמי שהחירו מחפעת
אל היה פתיב ויטקו אז לא לר"ך לפרש את נזמי מנזמי ועוד
מלאתי שיהיה נוס קטן כלזנס וכו' היו תלויים חכמישנים: ר' פי'
כשני ישראל במלרים והיו כושים את פיהם ואת רעמםס וכאל
פיו עשין שיער עבודתן מה שאמרו להם כלו המלרים ונעלו
הילדים ונחמס בחומה של כנין והכניסו חכמים סביבותיהן ועליהן
כדי שיהא השיעור של עבודתן מלא ואמר משה רבינו ע"ה לפי
ספק"ה רכש"ע למה יעשו הקטנים במיתה זו ואל' הקב"ה אין
פוסקן של ילדים אלו לטובה שילכו לחכמות רעה כשיגדלו מוטב
שימותו וכלים והלך משה והוליך אחד מתוך שורת הכנין
שנחמטך בו וקרא מיכה: ש' הוליך והיה כחוב עליו עלם שור

עליו בחרט אנוס וזהו שח"א וזר תיה כזופא לשון וזה הוא
(גראכשטיקעל) וזוויסין על ידו חותמות: עגל מסכה. כיון
ממלרים ועשאוהו בכשפים ויס אומרים מיכה היה שם
שכתב בו משה עלה שור להעלות ארזו של יוסף מתוך גילום
מסכה. ל' מתכת. ד"א קכ"ה קטריין וזה היה בו בנימטריא
של מסכה: אלה אלהיך. ולא נאמר אלה אלהי

עניני מעשה העגל

(ד) ויצר אותו. שחית עשה בו צורות כדי לאמר וההשות
עד שיבא משה וכל כונתו היתה לש"ש כמו שסצינו
שהכחוב משבחו דכתיב כי שפתי בהן ישמרו דעת ורכיבם
חשיב מען זה עין העגל ואילו הרגוהו לא היתה להם חקנת
ויתקיים בהם אם יחרג בסקדש ה' בהן ונביא:

ומספיקים כספ. הלא תראה שחמלרים כשעשה משה לפניהם
השוחות נאמר ויהאן העם ומיד חזרו לומר ירא' ס' עליכם
ויספוט. ואם חלמיט כיילתם ממלרים מיד וימרו על יס כס
סוף. ואם כקריעת הים נאמר ויהמיט כס' ומשה עבדו מיד
אחר כך היו מסתפקים ואמרו סיה' ס' כקרכנו אס אין. ותמיד
היו חושכים מחשבות והרהורים לדעת כמה היה כחו של משה
גדול לעשות את כל המעשים אשר עשה. ולכן כחלונותיהם תמיד

פירוש לתורת אלהים

זי אזוי גיה ניט וועלן קעבין וועט דער נוייל
קוקען משה: (ג) ויתפרקו כל העם אונ דאס נאנצע
פאלק איז גינוארין אפ געליידיגט אה פון דיא
גידרענע אוירונגלאה אשר וואס זענען גינוען אין
זייערע אויערין וגיבאו אונ זייא האבין דאס
גיבראקט צו אהרן: (ד) ויקח מידם אונ ער האט
גענוקען פון זייערע הענט ויצר אונ האט דאס
איין געבונדן אין אסוף אדער ער האט אויף
דעם אויס גיקריצט אצורה מיט אפלי פון גאלד-

זי אזוי גיה ניט וועלן קעבין וועט דער נוייל
קוקען משה: (ג) ויתפרקו כל העם אונ דאס נאנצע
פאלק איז גינוארין אפ געליידיגט אה פון דיא
גידרענע אוירונגלאה אשר וואס זענען גינוען אין
זייערע אויערין וגיבאו אונ זייא האבין דאס
גיבראקט צו אהרן: (ד) ויקח מידם אונ ער האט
גענוקען פון זייערע הענט ויצר אונ האט דאס
איין געבונדן אין אסוף אדער ער האט אויף
דעם אויס גיקריצט אצורה מיט אפלי פון גאלד-

פרקי דרבי אליעזר

אונ אנקליידן סיס שיינע קליידער, אונ פארנארגין דיא
גשסס סיס תורה אונ סיס תפלה דעם גאנצין סא: שבת,
ועל אף דיר געבין שחר וואס דו וועסט עסין אונ פריגקען
אום שבת:

דיא תורה נאר גיז פערציג טעג, נאך פערציג טעג
האבין זיי פארנעמין וואס הקב"ה האט זיי גיקאטין אונ
זייא האבין גיקאט צו אהרן די מוצרים קלעגין גראגין
זייערע נאטער אונ פלעגין וינגען אונ שפילען פאר זיי
אונ זיי האבין גינעקן זייער נאט שפייט פאר זיי, מאך

פאר אונ אויף אזוי אקאט וויא די נאטער פון מוצרים מיר נאלין זעקן דער נאט שפייט פאר אונ, וויא תיר
ראט

ה'רא וילא חסרן . פסהדרי'ן : **רשבים**
(ה) מזכר לפני . בגמ'מרי'ת זה חור דררשי'ן מזכר פניו : **שלא** היו יורעים שעגל זה שנוכל היום לא העולם ממערים

מכאן שערכ רב שעלו ממזרים הם שנקלחו על אהרן וזהו ששעשוהו ואחר כך העשו את ישראל אחרי: (ה) וירא אהרן. שהיה בור רוח חיים שנאמר (תהלים ק) כתבנית שור אולי אש ערה שהללתי מעשה ב שכן ולא היה לו שכל דוחס לעמרי: ויבן מוצא: לדחות: ויאמר חג לה' מחר. ולא היום שמא יבא משה קודם שיבדוהו וזה פשוט. ומדרשו ביזקרא רבה דברים ורעה ראה אחר מורכב כי אחותו מושיבם ב ויבן מוצא: ואחר מוצא כי אחת מוצא: ואלו בהם עוד ראה ואמר אם הם בונים את המזבח זה מביא לרוד וזה מביא אבן ומנחת מלאכת עשוייה ככת אחת מתוך שאני בונה אותו ומתעלל כמלאכתי בין כך ובין כך משה בא: חג לה'. כלבו היה לשמים כעוה היה שיבא משה ויעבדו את המקום: (ו) וישכרמו. שהם צרם כדי שיחשבו:

אחרים קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש ר"ל כי הנה משה להיותו איש שהוא נוסף לא ידענו מה היה לו אם שררו השם אשר בדרוש ההר זה מה או נספר או נשבע אין דורש ואוליך לא יכלו עוד כלים שיציגו כן אדם שאין לו תשובה חלף רוחו ישוב לאדמתו ובה תחללו מאהרן למה לא ימנו אותו נבדל ומלמד במקום ענה כי לא יכלו עוד כלים אשר

לְקוֹשִׁים עַל הַתּוֹרָה

מִיִּבְרֵחַ אֶחָדָם אֲדֹמִים

נָתַם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נָתַם עַד הָאֵם דִּיה אוֹיֵף
נִיבְרַאכְט פֿון דעם לֵאנֵד מַצְלִים: (ה) נִיבְרַא אַהֲרֹן
אֹנ אַהֲרֹן הָאֵם נִינְעֵהן אָז עַם אִי דִרְגִיעֵן פֿאַר-
האַנְדֵּן אַלעפֿעדִיגער אַטום די מַעֲשֶׂה שְׁלֹן הָאֵם
מַצְלִים נִינְעֵן הָאֵם עַד וַיֵּא נִים נִיגְעֵנִם מִכְּחָה
וַיֵּין אִין נֶאֱנָצִין וַיִּבֹּן מִכֹּחַ אֹנ עַד הָאֵם נִיגְעֵנִם
אִמְכֹּחַ פֿאַר אִים, וְרִשִׁי שְׁרִיבֵּשׁ עַד הָאֵם דִּיה
נִימְאָהן פֿון דעקסִטענִין בְּדִי וְאָל וַיֵּא מִכְּחָה
וַיֵּין וַיֵּא וְאִלֵּין דִּיאִמִּין בְּזִי עַד נִועַם אוֹיֵף בִּאֵהֶן
דעם מִכֹּחַ אֹנ וְאִלֵּין דער טֵייל גִּים דִּיעֵן צו דעם עֲגֹל וַיֵּאסֵר אֹנ עַד הָאֵם נִינְאָכְט חֲזִי
מֶאֱרֵקִין וְאָל וַיֵּין פֿייעַר טֶאָג צו נָאֵם, וְרִשִׁי שְׁרִיבֵּשׁ דִּרוֹם הָאֵם עַד נִינְאָכְט מֶאֱרֵקִין אֹנ פֿאַר
וַיֵּאֵם גִּים הֵינִיב, וְהֵאֲרוֹם עַד הָאֵם נִיבְרַאכְט מֶאֱמֵר נִועַם דער נֵיילִי מִשָּׁה קֹמֵעֵן אֹנ דִּרוֹם
הָאֵם עַד נִינְאָכְט פֿייעַר טֶאָג צו נָאֵם, וְהֵאֲרוֹם אִין הֶאָרְצִין הָאֵם עַד אִין וַיֵּין גִּיהָאֵם פֿון גֶּאָסִם נִועִגִין
עַד אִין כְּסוּחַ נִינְעֵן מִשָּׁה נִועַם קֹמֵעֵן אֹנ וַיֵּא נִועֲלִין דִּיעֵן צו נָאֵם: (ו) בִּשְׁכִּיסִי סִמְחָה אֹנ

האט ג'הערשט וואס די יידן ווילען האט ער זיי גלייבן געט, דאס פראקטע מענטשן פון יידן האבן אים פאר דעם שטראפן געקענט, וויא מ'האט געזעהן דאס אז ער ווערעט געווארן האט ער מורא געהאט פאקער ערשט פארן דריי אלעזן.

מען אים אויף דענן, האט ער געזאגט אפגא, נאכדעם האט מ'האט זיי זיך אליין געשטראכט אונ געלערשט וואס ער זאל טאן, אויב איך וועל נאכזיין צו די יידן גוט נאט זיכער אונ גאנץ וועל איך פאר זיך מאכן אפגא וועלן.

**וַיַּעֲלֵוּ עֲלֵת וַיִּגְשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב
הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׂתוּ וַיִּקְמוּ לְצַחֲקָא פִּי-
וַיִּמְשְׁתִּי וַקְמוּ לְחֵיבָא :**

יום ו כרי דהשנים כל חסדרה שנים מקרא ואחר תרגום תצננו תשלוס כל חסדרה ותרגום ותפסרה :

**וַיַּדְבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר כִּי
וּמַלְאֲכֵי יְיָ עִם מֹשֶׁה אִיזִיד**

תרא וידבר ה' אל . כטות נג :

בעל המורים

רשבים

של מעלה ולחגיר גולדות לדעת אם יחיו חמים לח' (ו) ועלו עולות . ננימ' כטות שהכטות העלו עולות לפני :

אלהיהם . ולא יהיה בהם מעונן ומנחש ומכשף ולא מאמין לאות ומותה של רוח הטומאה כדכתיב כי מנחה ה' אליהם אתה הישכם אוהבים את ה' אלהיהם וגו' :

שפתי חכמים

לדחותם וכו פשוט והמדרש דורש על מה דקשה לו למה בנה אהרן ולא אחר : ד אכל וידבר ה' אל משה לאחר חינו לשון קושי הוילי וכתבי אחריו לאחר וידבר הוא הכלל ולאחר הוא

(י) וידבר . ל' ד קושי הוא כמו (כראשית מנ) וידבר אחס קשות : לך רד . (כרכות לב) רד מגדולתך לא

עניני מעשה העגל

שלא עשה אהרן את העגל בדמוס אלא התיך הכלים באם כמ"ש ואשליכו כלם . ומאחר זכר שהיה חומר אחד לזכר כהרע ועשאו כידיו כלורת שור קטן שהוא הנקרא עגל כמ"ש וילך אותו כהרע . והיה זה ג"כ כזי שיתאריך הזמן יותר בלורך המלאכה ויבא משה ולא ישלם הדבר . והיתה כונת אהרן כפועל כזה שבראיתו אותם להטיס אחרי הטלסאס הזה רלם להראות את עזמו כלל הוא היה מודרו כלל כמו לעשות שאלתם ובקשתם באופן היחור שלם שאפשר כדי שבסוף יראו שאין בו ממש וגם רוח אין כקרבן לא ידע ולא יודע דבר ולא יבואו מעוולותיהם ויכלמו ממתכחיותיהם ותקשו תשקוטם הפחיתות ולא יהיה לה עוד תקומה . מה שלא יהיה כולת זה האופן . סוף דבר שהיה כונת אהרן לגלות להם שהם רודפים אחרי הכבל . אכל היו כהם אנשים כוערים בעם בלי שום דעת ותכונה שבראיתם תמונה העגל ויופי הוהב והמלאכה אשר בו השתחוו לו ויאמרו אלם אלהיך ישראל אשר העלוך ממצרים . והיתה כונתם כאמורם אלא אלהיך כמורה אחרת כואת מקבלת השפע מהעליונים הוהבם משה ממזרים . לא שאמרו שהעגל הזה היה סכס ראשונה שהוהבם אלא שהיה דעתם שלא ה' פעל כל זאת אלא שמה כמורה כואת מושפעת מהעליונים הוהבם אותם ממזרים . ולא שאלו ישראל את העגל לעבדו לשם אלהות ולא עלה על לבם שהעגל הוא סבת כל הטבות שמה שמים וארץ . אכל בקשו הטלסאס שיקבל כחות מהעליונים ועל ידו יהיו מונגסים באשר היה ע"י משה . והאמינו שהקב"ה יוכל להשקות שכינתו על העגל הוהב כמו שמשרה שכינתו על ילוד אשה . ולא רלו שיטב אהרן במקום משה כאמורם שאל ימות גם הוא כאחיו ולא רע בשום בעל מי שהוא כן תמותה רק בטלסאס מתחכות שהול דבני המתקיים לעד :

(י) וידבר ה' אל משה דך רד וגו' . ר"ל לך מכלל ורד מן החר כי ישיבתך כאל חיה לריס עוד כי חניך לריך עוד

פירוש לתורת אלהים

זיאי וענען געקומען בארגין פריה וגי' אויג זיאי האבין אויף גיבראבט עולות וגי' אויג האבין גימאבט גינעהנען שלמים וישב אויג דאם פאלק האם זי' גינעצט גאבול צו עסין ושתו אויג צו טרינקען וקיסו אויג זיאי וענען אויף גישטאנען צחק צו לאבין ועיין רשיו' : (ו) וידבר ה' אל משה

אויג נאם האם גירעט צו משה דך גיי בר גידער אראפ כי ווארום דיין פאלק וואס דו האקסט אויף פרקי דרבי אליעזר

(ו) דך בר כי שחת עקד וגו' . נתן דיא יידין האבין געפאכט דעם עגל האם נאם גינאנס צו משה גיאי אראפ פון היקטל ווארום דיין פאלק האם געוונדיגס דאס וועלן סיר פארשעין כמשל אסלד האם געשריבען תנאים סיס יין

אויג זיאי בארד גינענען , נאר איך וועל זיאי נאגין זיאי זאלן סיר געבין די אויגרינקליך פון זייערע ווייבער אויג וואן אויג טעכטער וועלן גיט געבין זייערע אויגרינקליך וועלן די יידין שוין גיט געשין פון סיר איך נאר זיאי מאכין אגאט , אויג אזוי איז גינען די ווייבער האבין גינאגט סיר גינען גיט געבין אויגערקליך צו מאכין אגאט

כיון שמהם להיווה איש קרה לו מה שקרה . ולכן יעשה אליהם אלהים שהכונה בו אל טלמאות שיהיה להם כל עליון להגיד להם העמידות ולעשות אותות ומופתים ולעמוד להם במקום משה להנהיג אותם ולהודיעם מה שיקרה להם כמו שהיה בזמן ההוא במזרים עם נורחיהם . ואמרו אשר ילכו לפנינו רלו שלא יעשה כמו שמהם היה עוש : שהיה עולה להם ומניחם במחנה אכל הטלסאס לא יוז ממקומו אלא כאשר ייעשו ויעתיקו ממש . ואפשר לומר שגם הם כחור בורות נוול שור כי ע"כ אמרו אשר ילכו לפנינו כלומר לפני מולנו עלם שהינו תחת ממשלתו [כי הנה מול שור הוא עומד לפני מול עליה בסדר האפורי כלומר למורת השולם כשהם על האופק ואם הוא אחריו כהנועה היומית] ותשנו שככת מול שור נלח משה לבחו של עליה מול מזרים . ואפשר לפרש כי זה משה האיש וגו' לא ידענו מה היה לו שהם בקשו מאהרן שיעשה להם אלהים ככת העליונים אכל לא בקשו כפרע בורת שור . והתנוללו למה לא ביררו בלורך שיחפלו בה כאמורם כי זה משה האיש אשר העלונו מארץ מזרים לא ידענו מה היה לו ר"ל לא ידענו כידיעה אמיתית מה הכח אשר היה לו שבו היה עושה נפלאות ומגיד העתידות ולכן אהנו שאלים בכלל אלהים אשר ילכו לפנינו בחר לך הוצר היחור נאחזה לה . ואין ספק אלא שבקשו זה מאהרן לא יום אחד ולא יומים אלא ימים רבים זה אחר זה והיה דוחה אותם עד שהרגו עליו את מור לפי קבלת חז"ל ואז נקבלו כערכוביאל על אהרן שיעשה זה ולא ידעם ממנה עוד . ואהרן אמר כדי לדחותם פרקו נומי הזהב אשר באנו נשיבם בניכם וכנותיכם וביאלו אלי כי הגיד להם שאחרי שהיו חפזים בטלסאס נכבד מקבל כם עליונים ראוי שיהיה מזהב ושיהיה עשוי מהכלים היחור חביבים ולדוקים עמקם . כחוסכו שהנשים והילדים יעבדו הדבר ויעבור זמן עד בוא משה . והם כדי למהר הדבר לא חששו לנשים ולבנים אכל פרקו הנמים שהיו על עמם וביאלו אל אהרן . והרלג' פי

לקומים על התורה

וועלט געבליגען שאיין אויג איז גיט הרוב גינאמין ווען אהרן האט געמאכט דעם עגל , ווייל די טומאח פון עגל איז גיט גינאמין געבין די גרושה פון דעם מנבח , פון דיעקטווענין איז אהרן געשטראפט גינאמין פאר דעם וואס ער האט געמאכט דעם עגל , אויג זייער צוויי קינדער גיט געבן ווען גענען גישטאנען :

מצרים: ויאמר יהוה אל משה ראי אתי את העם הזה והנה עם קשה ערף הוא: ועתה הניחה לי

מארגא דמצרים: ויאמר ר' משה ל'י קדמי ית עמא דרין והא עם קשי קדי דהא: ויגן אונקלוס תרא ופס פסח: כרטא ג'

בעל המוריס

(י) הניחם. ב' כמס'. הניחם לי הניחם אותי והמיני את פסחם נבי שמעון לומר לך שסרג כסם כמור יחזר ממה רש"י

והאחיתו: (ט) קשה ערף. מחזירין קשי ערפם לנגד מוכיחם וממאנים לשמוע: (י) הניחה לי. לי אלא כהן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו

עניני מעשה העגל

ר"ל הם עתה עשו העגל כי מוסכם וכמלכות נעשה ועכו' וישתחו לו כאלו הם עבדי כנענים לפני ויראים ממנו ויזכרו לו שהוא הקדוש והכבוד הניתן לנבוא. ויאמרו אלה חלוקי ישראל שסוף הסילול והשכנת ואלו הן העבודות הראשונות שמיוחדות לבורא השלם. ונראה שהדבור סלסלי סוף שנים מדבר למשה חזל ויסק לראות מה ידבר משה ומה ישיב על תוכחתו. ומשה נאלץ דווקא וגם הוא שמח ולא השיב אל ה' כלום. כי לא ידע מה ישיב. ואלו הולך ית' לדבר דבור שני למשה ולזה נאמר שנית ויאמר ה' אל משה ראי את העם הזה כי הם זה דבור מודע ואמירה כפ"ס. ואמנם אמרו ראי את העם הזה ומה עם קשה ערף הוא. לשון קשה ערף הוא שכל להיתם כהמייס נמשכים לתאוותם ולא יראו את הטעם כי הם סקנע כחכמת כוראו נתן כתי עינים כראשן כדי שיסיו עינים ומכוננים למס שיכל ויהיו את הכי כזי להקפיד אל שמועיל ולברות מן המזיק. ומפני שהענינים לטוב יכינו וסם ישמרו הנוף מלד הסנים. ותי ישמור את אחורי גופו שאין שם עינים עשה סקליה כולאר התי חוליות מתנוטעות בקלות כדי שיזל לטופר משם את פניו לאחוריו כדי שהענינים שם כנפים יכינו ג"כ לאחור וישמרו את הנוף מכל לז. אמנם יזי שערפו

פירוש לתורת אלהים

(ס) ויאמר אונ נאמם האם ווימער ניואנמ צו משה ראי אתי איה האב גיועקן דאם סאלק והנה עם נויא

פרקי רבבי אליעזר

המקטו נייא גערוסין עמי [סין סאלק]. אונ איצט אז נייא האבין געזינדיקט זאנקטו צו מיר וייא נענען סין סאלק. די יודין נענען אייביג ביין סאלק, משלח האב גענוקען די דוחות אונ איז צוראמגעזאנקען פון בארג סיני די דוחות האבין גיטראגין ויה אללין אונ משה'ן אויף, אונ ווי די אוהות פון די דוחות האבין גינעקן די יודין מוסיקין אונ מאנצין ארום דעם עגל נענען וייא אנקלאמפן פון די דוחות אונ נענען ארויף אין היקעל, נענען די דוחות שווער גינארין אויף די הענט פון משה, אונ משה האט ניי גיט געקענט מאלטין האט ער וייא טראפגיווארפין פון ווינע הענט נענען וייא צוראמבין גינארין, גאכרעם האט משה גינאנט צו אהרן וואס האט דאס סאלק דיר גיטארטן וואס די האטט אויף אים געגריינגט אונ אהרונסע זיך, האט אהרן גינאנט נוייל איה האב גינעקן וואס די יודין האבין גיטארטן צו חור וייא האבין אים געברענגט, האב איה כורא געהאט וויא וועלין מיר אויף הרקנן, רבי זאנט אלע גיטארים האבין גיט געריגט צום עגל, דריבער האבין זיי וזקת גינען צו נעקן דיא שכינה, כפי יהודה זאנט דער שובט לוי האבין אויף גיט געריגט צום עגל, ווי משה האט גינעקן אז דער שובט לוי האט גיט געריגט צום עגל, האט ער ויה געשטארקט אונ האט גענוקען דעם עגל אונ האט אים פארברענגט אין פייער, אונ האט אים צושטויסן וויא שטויב פון ערד אונ האט די שטויב פארשפרייט אויף נואסער אונ האט די נואסער זיט ד' שטויב גינעקין שרינגען די יודין, אונ דער יוד וואס האט געקושט דעם עגל

פְּעִיתָהּ מִן הַדָּבָר וַיִּתְּנָהּ
רֹגְזִי בְּהוֹן וַאֲשִׁיצִינוּ
וַאֲעִבִּיר יָתֶךָ דָּעַם מִנִּי
יֵא וְצִדִּי מִשָּׁה קָדָם יי
אַלְהִיָּה וַאֲסֵר לְמָא יי
תִּרְא וַיִּתֵּן מִשָּׁה בְּכֹחַ לֵב :

בעל המורים

זו סדרתו של פורענות של פסוק ממשנה הענל : ואעשה
אותך : ענל וי' מילא ממך ו' מלות אלף : (יא) ויתל : ד'

רש"י

שאל יתפלל : ליהם לא יכלם (ש"ר) : (יא) למה ה'
וגו' : כלום מתקנה אלא ה' חכם כחכם נבור כנסר :
להקדים כלום מתקנה ט' . אכל כס' יתרו גבי אכזי ס' אלהיך

חפלת משה

לעכרם טס היתרו עון פלילו כפי התורה . אכל לא נחלדס
הכרע הולח עתה כהס כי מורגלים סיו כס כמלרים וכלו
נשחטה לסס כדכר עכטי וכסחוליל אוחס ממלרים כלוחו טסל

פירוש לתורת אלהים

הפלה צו סאקו צו מיר ויתר אונ לאו מין צארין
ברענען אין וייר ואכנס אונ איך נועל וייר פאר
לענדין . רש"י פרענעם וואס האם גאט צו אים
ניאגט הניחה . משה האם דאך גאך גאר גיט
מתפלל גינען גאר גאט האם אים מודיע גינען

משלי חכמים

דאס גאנצע ארבעס בייגע איז דאך גינען צו ויין אשליח
צווישען מיר אונ דיר , צו געבן ויין גאך מורח אונ סעות ,
אז איך נועל דיר ויין . פארלענדין אונ עס נועס גינער פון
וייר גלייבן , וואס האסטו שוין צו סאקן בייא מיר , וייר
משה האם גינערס דיר ווערשער פון גקדולש ברך הוא , האם
ער איצט אנגעווייבן ביידין מיט גאט צו מאכין שלום צווישען
גאט אונ דיר ויין :

(יא) ויתר את פני ה' וגו' למה ה' ויתרה אסף בעקד וגו' .
משה האם גינעסין בייא גאט אונ האם גינאנס
פאר וואס נאל ברענען ביינ בעס אויף ביינ סאלק וואס דו האסט
זי ארויס גענוקען פון סצרים מיט גרויס כח , איז דאך דיר
קשיא וייל גאט האם ויין ארויס גענוקען פון סצרים מיט גרויס
כח אונ האם ויין גיטאקן אזוי אנרויסע שובך , אונ ויין האבין
געגין אים געווייניגס , דאך דאך גאט ביינ ביינ , דעם הירוח
וועגין מיר פארשפיינ מיט אכשול , אנרויסער גביר האם
אקאהל גינאלקס געסען אטייב , האם קען אים גינאנס אז אין
אנרויסע שטאט איז דא א אשה וואס ניר איז דיר שענקסע אין
דער העלט , דער גביר איז גיטארין אין דיר שטאט אונ האם
גינען עס איז אקט די אשה איז סאקי דיר שענקסע פון דער
וועלט גאר וייר איז שטארק ארעס , דער גביר האם בערעכונג
איד גנד דאך איך גיט , איך גין גענוג בייך , האם ער מיט
איר געשריבען תנאים , אונ קען האם אפגעלייגט דיר התנה
אויף איהר , וייר עס איז אונעק געגאנגען עסליקע הרשים
גאט ער תרסח געחאט וואס ער האם אפגעלייגט דיר התנה
אויף איהר , וייר עס האם אין אים גינערס די גיבשאפט צו
דיר בלח אונ ער האם ויך דערפאנס ניר נאל ויין גאך אזוי
לאנג אין ארעסקיים האם ער שוין גינאלקס מיט איר התנה
האבין , ער האם באלד אנגעגרייט ביי ויך אין דערתיים אלץ
וואס קען דאך צו דער התנה , אונ קען האם געמאכט
קליידער פאר דיר בלח אונ ער איז גיטארין צו איד ער נאל מיט איד שוין התנה האבין , ער האם איר גינעבין די גיב קליידער
וואס ער האם געבריינגט , אונ וייר וייר האם אויסגיטאקן דיר אלסע קליידער האם ער אנגענוקען דיר אלסע קליידער אונ
וואס

ענל מיט ביינ גאנדין הארצין וענען וינע לעפצין גינארין
גאלד , האבין דיר לויס אים געזענען , ביינ עס וענען
געפאלטן פון די יודין דיינ שווענד קענטשון , אונ הקב"ה
האט אנאפגעשניקט פון וויסעל סיף פלאכים ויין גאלד
פארלענדין די יודין , דאס וענען וינערע געסען , קצף
אף חסות כשחית חרון , וייר משה האם גינערס אז די
סיף פלאכים קוסען פארלענדין די יודין איז ער געגאנגען
צו אברהם ויךק געקב אונ האם גינאנס צו ויין איר אלס
איצט שטיין פאר מיר ווארום איינער קינדער וענען
גינעבין גיטארין ויך די שעפסין צום שעפסין , וענען דיר
דריי אבות געשטאנען פאר משה , אונ משה האם גינאנס
פאר הקב"ה רבונג ש"י עולם דו האסט דאך גיטארין צו
די דריי קענטשין דו נאלסט קערין וינערע קינדער אזוי
פיל וייר די שטערין אין היסעל , אונ איצט וויילסטו וייר
פארלענדין , אונ וועגין דעם זכות פון די דריי אבות וענען
דריי פלאכים קצף אף חסות פארבאלטן גיטארין אין
היסעל אונ צוויי פלאכים גענען אנאפגעקוקען , וואס
משה גינאנס פאר הקב"ה רבונג ש"י עולם וועגין דיר
שכנעה וואס דו האסט געשטארין האלט אין דעם פלאך
משחית ער נאל ביינ שטעקסן סאקן צו די יודין , האם
הקב"ה אין געחאלטין דעם פלאך בשחית אונ ער איז
צוריק ארויף אין היסעל , גאכדעם האם משה גינאנס פאר
הקב"ה רבונג ש"י עולם וועגין די שכנעה וואס דו האסט
צו מיר געשטארין האלט אין דעם פלאך חרון ער נאל
קיינ שטעקסן סאקן די יודין , וואס האם משה גיטאקן ,
אין די גהלה (חלק לאנד) וואס גינער צום שבת גר האם
משה גינאנס אקעלער אין די ערד אזוי וייר אנרויסע
שטוב , אונ אין דעם קעלער האם ער געחאלטין דעם

יחרה אפל בעלך אשר הוצאת מארץ מצרים בכת גרול וביר

רשבים
(יא) עמך אשר הוצאת. עמך ולא עמי : אשר הוצאת. ולא אני העליתי אלא אתה :

בעל הטורים
תסלם לתסלם כדי שתתחולל דעתו עליו ומפרש לו מותו כנגד ד"ס ויחל :

חפלה משה

ורעם הולאים. ועל זס אמר למס ה' יחרה חסך בעמך אשר הולאת מתזרים. ר"ל כלל ידעת שהולאת אותם מתזרים עיר ומדינה מלחם גלולים אשר היו שם מלומדים ככל החוטבות תסלם וכן אמרו במדרש אמר משה לפני סקל"ה רכטו של פירוש לתורה אלהים

יחרה נאל בקרענען ביין צארין אין דיין פאלק ישראלי אשר וואס די האקט אויס גיצויגין פון דעם לאנד מצרים בכת מיט אנרויסין פס יבדי

פרקי דרבי אליעזר

פלאך תרון אף אונ פלעגט געגען זיין מויל געגין די יודין ער נאל זיי בייטין אונ פארלענדן, אונ משה פלעגט דערמאנען דעם נאמען פון הקב"ה פלעגט ער אים צוריק פראפאגאנדעו אין דער ענד אין זיין וואהנגאנג, אונ ווען משה איז גישטארבן האט הקב"ה געמאכט דעם קבר פון משה געגין דעם קעלער שטוב פון דעם פלאך, אונ ווען די יודין האבן געווינדנט אונ דער פלאך האט געקלינגט זיין מויל צו בייטין די יודין אונ זיי צו פארלענדן, ווי ער האט דערנענטערט דעם קבר פון משה האט ער ויה דערשטאנען אונ איז צוריק געוואנדען אין זיין וואהנגאנג, דאס איז דער פער, ווי עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט בנאמין משה'ן אין טאהר געגין די שטוב פון פער :

רבי אלעזר בן עזריה זאגט (ערכ) שבת דעם זעקסטן טאג אין חודש סיון די זעקסטע שעה אין טאג האבן די יודין גענומען די עשרת הדברות (זענען גיבאט) פון הקב"ה אונ רי ביינאטע שעה אין טאג זענען די יודין אונגעגענגען פון בארג סיני נעדרע קענטש איז געמאכען אין זיין געמאכט אונ דער קן איז גיווען פאר וויא זענענדיג אויף צוויי טעג, דריבער האבן די יודין גערוקט דעם שבת מיט שבתה נוי"ל עס איז ביי וויא גיווען שבת אונ יום טוב (שבוועת), אונ אין דעם טאג האבן וויא גייערס די שטוקעס פון הקב"ה, אונ הקב"ה האט גיזאגט צו משה זאג די יודין נעדרע נאל גיין צו געמאכט, זיי קעגין ויה בהעשטין מיט זייערע נויבער, אונ צו משה האט הקב"ה גיזאגט די זעקסטע שעה אין טאג, האט משה פארשטאנען אז ער מוז זיין אפגעשניידט פון זיין נויב, אונ פון דעם טאג וואס דיא תורה איז גיגעבן גיווארן האט משה גיט גיגענט צו זיין נויב בוי ער איז גישטארבן, רבי יהושע בן קרחה זאגט פערציג טעג איז משה גיווען אויף דעם בארג סיני ביי טאג האט ער געלערנט תנ"ך, ביי נאכט האט ער געלערנט משניות. נאך די פערציג טעג האט משה גענומען די דברות אונ איז געקומען מיט זיי צו דיא קהנה, אונ דעם זיבעצעטן טאג איז פסח האט משה צוגראבן די דברות אונ ער איז גיווען פערציג טאג אין די סנהד בוי ער האט פארברענט דעם עגל אונ האט אים צושטויסן ווי די שטוב פון דער ענד אונ ער האט געברענגט די אלע יודין וואס האבן געקויפט דעם עגל אונ ער האט פארשניטען די עוברת ורות פון יודין אונ ער האט זענענדיג נעדרע שבת אויף זיין ארט, ביי ארזיק צו מיר אויף דעם בארג, אונ קען נאל בלאזן מיט אשופר אין די גאנצע סנהד יודין זיי זאגן וויסען אז היינט

היינט

מקיפא: יב למא יימרו חזקה: יב למא יאמרו מצרים לאמר מצראי למימר בבישא אפיקינון בקמלא יתהון ברי מוריא ולשיציותהון מער אפי ארעא תוב

רשבים

(יב) למח יאמרו . עשה למען שמך שלא יתחלל :

תמלת משה

מלכים מלכים למען יאמרו כך [כמחמור הכתוב כל אל פרעה כי אני הכנתי את לבו וגו' ולמען חספר כלואי כנך וגו' וידעתם כי אני ה' . הרי מטורש ואלא מפיו יתכרך כי הכנתי לב סרעה וכל האותות והמופתים שעשה במלכים לעיני בני ישראל היום רק בשביל ישראל לקבוע בלכם שיש אלהי הכבוד וסיוולת כל העולם . מחמת שער עכשיו היו כולם עובדים אליה

פירוש לתורת אלהים

נאמר אזוי צו זאגין גרשה מיפ ביינקייט האט ער ניי ארים גיצויגין גהרוב צו הרנגן ניי צווישען ריא בערעג וקניותם אונ צו פאר לענדן ניי פני פון ריא

פרקי דרבי אליעזר

היינט גיט ארופ געזאגט ארופ דעם בארג אונ פון קארטין זאגן ניי צוויגן פערציג טעג , אונ ניי זאגן נים אשעות האבין נאך אקאמל צו רינגען עבודה זרה , דרייער האט מען : אנט אלע יאהר נאך מען ראש חודש אלול אנהייבן קלארן שופר , רבי כהנא זאגט די לוחות נענען נים בשאפין גיווארין פון די ערד פון האר פון אויף הקב"ה אליין האט ניי געמאכט , אונ ווען הקב"ה האט גימאכט צו משה רב ואלקט מאבין צוויי שטיינערנע טאונלען איז בשאפין גיווארין אין זיין שטוב אגרויסער ברייאנט וואס הייסט ספיר אונ פון אים האט ער אויף געהאקט די צוויי ברייאנטען טאונלען , אונ פערציג טעג איז משה גיווען ארופ דעם בארג מיט הקב"ה אונ ער איז גינעסן פאר הקב"ה ווי אפלימיר יוצט פאר זיין רבי , אונ ער האט גילערונגט חוב"ב ביי טאג אונ משניות ביי נאכט , די מלאכים האבין גימאכט צו משה די תורה איז גינעבין גיווארין נאר פון אונגערשטונען , האט משה צו זיי גימאכט אין די תורה שטייט מען זאל געבין קבד צו פאטער אונ מיטער , האט איר רען אפאטער אונ מיטער , אין די תורה שטייט אויב אפגעשט וועט שטארקין אין אנגעזאגט , מלאכים שטארקין דאך גיט , איז דאך די תורה נים גינעבין גיווארין צו איהר נאר צו אונז , האבין דיא מלאכים געשוויגען אונ האבין נאר גיט גינעבן אונ משה , ווי די מלאכים האבין גינעבן אונ הקב"ה האט גינעבן די תורה צו משה האבין ניי גינעבן מכות צו משה , ברייטליך אונ קוויטליך פון רטואות פאר מענטשן , בן בתירא זאגט פערציג טעג איז משה גיווען ארופ דעם בארג ער האט גילערונגט תורה אונ האט געפארשט [געקערט] צו וויסן די אותיות פון די תורה , אונ נאך פערציג טעג האט ער גענומען די תורה אונ איז מיט איר אראפגעזאגט צו די יידן דאס איז גיווען דער געהערטער טאג : אין תורה שטייט אונ יום כפור אונ האט גינעבין דיא תורה צו דיא יידן אירשעה ארופ אייביג משה האט גימאכט יום כפור וועל איהר נעקן דעם קבור פון הקב"ה נאכדעם וועל איהר כפאר זיין די עבירות פון דיא יידן , משה האט געזאגט צו הקב"ה רבונא שיי עולם ווייט פיר זיין קבור , האט הקב"ה גימאכט צו משה רב וועקט גיט קענען נעקן פאר , ווארים , עס קען נים זיין אפגעשט זאל מיר נעקן , נאר וועגן דיא שבוה וואס איהר האב צו דיר גישווארן אונ מיין נאמען וואס איהר האב דיר געמאכט וויסען וועל איהר טאגן דיין וויילען שטעל דיר אין : דיא מיר פון דעם קערער אונ איהר וועל דירך פירען פאר דיר דיא מלאכים וואס בעדינען פאר מיר אונ אז די וועקט הערן עלי רויפן דעם

משלי חכמים

גיווען , איז דאך נאר וועגן זיין גרויס ליבשאפט וואס די האסט מיר געליבט , פאר וואס אז איהר האב עפעס געווינדט גען דיר האסט שוין פארנעסן די ליבשאפט אונ ווילסט מיר שוין בעשקראפן , דאס האט גימאכט משה פאר הקב"ה , די האסט גימאכט צו אברהם אבינו דיא יידן וועגן זיין אין מצרים פיר הונדערט יאהר , נאר וועגן זיין גרויס ליבשאפט וואס די האסט געהאט צו די יידן האסט גיט געקענט פארשארטן זיין זאגן זיידן נאך אזוי לאנג אין מצרים , דרייער האסט וויא ארויס גענומען פון מצרים פאר די צייט , אונ האסט ניי פקבל גיווען ארופ דעם בארג סיני וויא זאגן ווערן זיין פאלק , אונ אירער דיא יידן נענען ארויס געזאגט פון מצרים האסט וויא געוויילט זיין זאגן געשוויגט ארויס גיין , זיי האבין אנגעברייט מיין אונ האבין געוואלט באקן דאס פייג זיין זאגן האבין וואס צו עסן אין וועג , האסט ווי גיט גילאזט אפאקן דאס פייג , נאר מיט דעם פייג ארופ די פלייצעס האבין זיי געסונט ארויס גיין פון מצרים , אונ נאך נאך דיא תורה האבין יידן געווינדט ריגט אונ האבין געמאכט דעם עגל אונ נאם האט וויא געוואלט פארלענדן , ווייל ער האט מיט וויא גיטאקן אנעקע גרויסע סובות אונ זיי האבין געווינדט , האט משה גימאכט פאר נאם , פאר וואס האסט אזוי געשוויגט פארנעסן די גרויסע ליבשאפט זון דיא יידן , די האסט וויא ארויס גענומען פון מצרים פאר דיא צייט , אונ האסט וויא ארויסגענומען מיט לב אונ מיט שטארקייט וויא האבין אפילו דאס פייג געסונט מיט געסען גיט געמאכט , וויא דער בעל הגדרה זאגט שלא חספיק בצקם של אבותינו להחסיק . עס איז קיין צייט גיווען די פייג פון אונגערע אלטערן זאל זאגן ווערן , ער שנגלה עליהם פלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם . ביי נאם זיך געווינען צו זיין אונ האט וויא אויסגעלייזט פון מצרים , אונ איצט האסט דאס נאמען ליבשאפט מיט און מאהל אפגיסאקן פון זיי , געדיינקט זייערע אלטערן וויא עס שטייט ווייטער אין די פסוקים :

מִתְקַוֶּה וְיִגְדֹּל וְאֵתִיב מִן
בְּשֵׁתָא דְחִשְׁבִּיתָא
דְּמַעְבַּד דְּעָמְדָא יִי אֵידְכֵר
לְאִבְרָהָם לְיִצְחָק
וְלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֵיהּ דִּי
בְּמִימְרָהּ
וּמְלִיכֻתָא עֲמֹהוּן אֲסָגִי

מִתְרִין אֲפֹךְ וְהִנֵּחֵם עַל-הָרֶעָה
לְעָמְדָא: יִי זִכֹּר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וְלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֵיהּ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
לָהֶם בְּךָ וְהַתְּדַבֵּר אֱלֹהִים אֲרֻכָּה אֶת-

ת"א וזכר לאברהם. כדכתיב: יי' זכור לאברהם וכו'.

בעל המורים

(יג) זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך. כאן הקדים אבות לעבדיך וכו'. עקב זכיר לעבדיך לאברהם וכו'. קדים עבדיך לאבות לומר כי היו עבדיו מתחלה ועד סוף כיוצא בו דוד עבדי. וענדי דוד:

רש"י

שפתי חכמים

(יג) והנחם. התעשת מחשבה אחרת ו להקטין להם: על הרעה. אשר חשבת להם: (יג) זכור לאברהם. (ש"ר) אם עברו על עשרת הדברות אברהם אברהם נחמה בעשר נסיונות ועדיין לא ז קבל שכרו תהיה לו ויאלו עשר בעשר: לאברהם ליצחק ולישראל. (ש"ר) אם לשפיהם הם זכור ח לאברהם שמסר עצמו להשקף עליך באור כשדים אם להריגה זכור ליצחק שפסע צוארו לעקידה אם לגלות זכור ליעקב שגלה לחור ואם אינן נולדו בזכות מה אחה אומר לי ואתה אומר לגוי גדול ואם כסא של ג' רגלים אינו עומד לפניך כשעת כססך ק"ו לכסא ש של רגל א' (כדכתיב: לב) אשר נשבעת לדוד בך. לא נשבעת להם בדבר שהיו כלם לא בשמים ולא בארץ לא כהרים ולא כגבעות אלא כך שאתה קיים ונבועתך קיימת לעולם שנאמר (בראשית כב טו) כי נשבעתי נאם ה' וליצחק נאמר (שם כו ג) והקיימתי את השבועה אשר

למה יחרה אפך בעמך לא להם נתיב אלא לי לבד. זה חס יכשר: ו' ס' התפעל להם לעשות הסתנות ממחשבה רעה למחשבה טובה דכל לשון נחום ל' מחשבה אחרת הוא: ו' דל"כ מ"א זכור לאברהם אם היה הוא זדון הרי קבל שכר ושוב אינו מחוייב בעבורו לבנו כלום: ח' דל"כ למה זכרו שלשון באברהם פני. ר"ס. א"נ דק"ל למה כתיב וזכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם חופה הל"ל זכור אשר נשבעת לעבדיך לאברהם וכו' דהא הזכיר השבועה ק"ו. ועוד שבועה בני אברהם הוא דכתיב שנאמר כי נשבעת וכו'. י"פ זכור לאברהם עשר נסיונות וכו' ולא ק"ו הזכיר על השבועה אלא על זדון אברהם וכו' ותו קשה ל"ס מ"א זכיר עיך לבני יצחק ויעקב ל"ס אם לשפיהם וכו'. ואין להקשות למה ס' נכי אברהם עשר נסיונות דלמה שריפה לחור. י"ל דמי מנייהו מסתק כיון דתרווייהו איתנהו בני אברהם: מ' י"פ מקשים מ"א ק"ו הוא זה והא משפ ג"כ י"פ לו זכות חנות דהא הוא מוכיב בניהם כדפירש"י כ"פ' שלח ואתה אומר לגוי גדול ולא כתיב ואתה את ורעך וכו' שאתה מורע ומתורגל אלו לא חטאו בעגל היו נכספין לארץ כמו שהכתיב הפס' את אברהם לורעך אתן את הארץ ועשיו שכלם ש"מ א"כ דהחטא גרם שלא יתקיים הכתוב אברהם וא"כ כמה יודע איטו שחוקים הכתוב משפ שיהיו נצוי לגוי גדול אולי ימטאו בניו ולא תתקיים ג"כ

תפלת משה

בעינים ולקחה בקידושין וכחוכם להיות לו לאשה והזכיר שאל משה שור. ואם אחרי כן חטא ונתה ארץ ראו שחמה אפס פניה להורגה כי אשה זונה לקח וזכה הוא עכבה והרגלה. אבל לזכרה מפני זה מוסר ועונשים לא הריגה וכלי מוחלעת.

פירוש לתורת אלהים

אשר שוב קער וינדער פון דיין גרים צאריין ויהנחם אונ האב חקקה על הרעה אויף דעם בייז דעפד וואס דו האקסט גינואלט מאהן צו דיין פאלק: (יג) זכור גידענק צו אברהם אונ צו יצחק אונ צו

פרקי דרבי אליעזר

גאמקען וואס איז האב דיר געמאכט וויסען נאליקט וויסען אז איך שטייט דארטין פאר דיר אונ דו נאליקט שטיין מיט כל אונ נאליקט גיט שרעקן, די מלאכים האבין גינאנט פאר הקב"ה קיד געדינען פאר דיר ביי טאג אונ ביי נאכט אונ קיר קענען גיט זעהן דיין גבול, אונ בושא איז גאר אפגעשטש גינאריין פון אאשה אונ ער וויל זעהן דיין גבול, זענען די מלאכים געשטאנען מיט דעם אויף משה אונ האבין אים גינואלט דרגען, איז פאלד הקב"ה גינעקן גינואריין צו משה מיט אונאלקין אונ הקב"ה האט מיט זיין האנט געקעט אויף משה קען נאל אים גיט דרגען, אונ ווען הקב"ה איז אריבער געגאנגען האט ער צו גענוקען די האנט פון משה האט משה גינעקן די שכינה פון אינגעקען ווען אונ האט גינאנט צו אים איך וועל דיר דרגען, צו דעם געשריי איז אריין געקומען אגוסטער פריינד אונ האט גינאנט צום פאטער דו אליין האקסט איבערגעפירט [קאלע געמאכט] דיין ווען אונ דו שרייסט נאך אויף אים, דו האקסט אונעק גילאזין אלע האנדלען אונ האקסט געמאכט דיין ווען אהאנדל מיט אונעלעקע נאכין וואס זונות געקענען אונ האקסט אונעק גילאזין אלע

ית בגיכון ככוכבי שמיא
וכר ארעא דרא די
אמרית אתן לגיכון
ויחסנו לעלם: י ויתב יי
מן בשתא די מלי
למעבד לעמיה:
שו ואתפני ונתת משה מן
טורא ותרין יוחי
סהדותא בידיה דוחין
תורא וינתם ס' על. סנסד/ קח:

ורעכם ככוכבי השמים וכד הארץ
הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם
ונחלו לעלם: י וינתם יהוה על
הרעה אשר דבר לעשות לעמו: פ
מו ויפן וירד משה מן ההר ושני
לחת העדת בידו לחת כתבים

דעת וקנים מבעלי התוספות

(עו) לחת חסר כתיב וי' ששניהם שוות ושנים כנגד שמים
וארץ וכנגד חתן וכלה וכנגד שני שושבינין חמישה
דברות על לוח זה וחמישה על לוח זה כנגד חמשה חומשי
תורה ושניהם עשרה כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא
העולם ובעירובין פרק כ"ד כמבין אר"א מאי דכתיב
לחות אבן אם שמים ארם עצמו כאבן תלמידו מתקיים
בידו ואם לאו אין תלמידו מתקיים בידו וא"ר אלעזר מאי
דכתיב חרות על הלוחות אלמלא לא נשתברו לוחות
הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל רב אחא אמר אף
אין אותה ולשון שולשות בהן שנא' חרות אל תיקרי חרות
אלא חירות:

תפלת משה

היום מיומים. הלא כרעה הוליום ממלרים. ר"ל הרעה החלה
אשר עשו כעת כמדבר עשו ג"כ כהיום ממלרים. כי גם כמלרים
עבדו אלילים ואעפ"כ הוליום ממלרים כרכוש גדול כלהכס
ומכס. וכאשר עשו כעת הדבר הזה שעשו ממלרים כעם עליהם
עד מלך לבלותם. ולמה לא הכנסו או הכרנס עתה. אם הם
רק עבדו העגל שעשו. אלא מסתמא כעודם כמלרים ר"ל
להורנס ממלרתו אותם. רק היה אלו חיות מניעה שלא הם
יכול להורנס עודם כמלרים. ע"כ רמז ארסם על ידי משם
והוליום ממלרים אל המדבר שמש הוללות אותם ממלרים ידעם
מעל פני האדמה. לכן כיון שכאשר הוללות אותם ממלרים ידעם
כי תמיד יהיה העבדות אלילים עמם ולא כלותם גם עתה שוב
מחרון אפך ולא ישלטו בהם החרי אף לבלותם יחד. והנהם על
ג"כ שחמרת אלי ואעשה אותך לגוי גדול. מה יסיה אם העם אשר יולדו ממני ג"כ
כרעה עבדו שם עמך. ועוד אשיך מלים. שאמרת אלי ואעשה אותך לגוי גדול. מה יסיה אם העם אשר יולדו ממני ג"כ
יעשו כמלרים ויעבדו אלילים מה תעשה או עמם. הלא נעם כונתך שחכר ללם בזכותי. הלא נלעם הוה יס זכות ויתר גדול מזה.
זכור לאברהם וליצחק ולישראל עבדיך. והם שלשה לדיקים ואני אחד. ואם לא תרעה למחול לעם הזה. אף תמחול להם היום
ממני. וזכו מאמרם ו"ל אם כסא. של שלש רגלים לא יכול לעמוד חסני כעסך כסא של רגל אחד אף יכול לעמוד ממני כעסך.
אם זכות של שלשה לדיקים לא יוכלו להשקיט כעסך מנייהם ואף זכותי האחד יוכל להשקיט כעסך מעל בני. ועוד אשר נשכחת
ללם כך ומדבר אליהם ארנה את זרעכם ככוכבי השמים. ולי לא נשכחת. ומדוע תאמר אלי ואעשה אותך לגוי גדול. מיד

פירוש לתורה אלהים

צו דער עקירה. ולשאלא אונ אויב דיא וישראל
וענן חייב גינארין גלות צו האבין גידענק דעם
זכות פון געקב אבינו וואס ער איז פארטריבען
גינארין אין תרן. אונ אויב די וישראל קאנען נישט
נצור נוערין מחמת ויערע זכותים וואס זאגסטו
מיר צו אז רי נועקט מיר מאכין צו אגרויס
פאלק אז אזכות פון דריי צדיקים העלפט נישט
נוען רי ביזם ברוקו איז שוין אפגל שגבן אז דער
זכות פון מיר אלליין נועט נישט העלפן אקעגן
דיין פערסן: (יד) וינתם יי וינתם וינתם וינתם
הרעה געהאט זי הרעה אויף דעם בייז אשר וואס
ער האט גירעט געשט צו סאדן צו זיין פאלק:
(סו) ויפן אונ משה האט זיך גיקערט וירד משה
אונ משה האט גענידערט פון דעם בארג סיני
ושני לוחות אונ דיא צוויי לוחות הקדוה דאס
בצייגעניש בידו אין זיין האנט מוחות דיא לוחות
וענן גיווען געשריבען פון ויערע צוויי וייטן
דיא אותיות וענן געלייגט גינארין פון ביינע

האקסט גירעט צו זיי ארבה אף וועל מערין אייערע
קינדער אז זיי וועלן זיין אזוי פיל ככוכבי אזוי ווי
די שטערן אין הימל וזי הארץ אונ דאס גאנצע
לאנד אשר וואס אף האב גינאנט און וועל אף
געבין צו אייערע קינדער ונחיו אונ זייא וועלן
דאס ארבין אויף אייביג, ורשיי שרייבט אזוי
האט משה גינאנט פאר השם ויהברך ווען דיא
וישראל האבין עובר גיווען אויף דיא געשרה
הדברות גירענק דעם זכות פון אברהם אבינו
וואס ער איז געפרובט גינארין מיט צעהן
נקיונות אונ האט נאך זיין שכל נישט מקבל
גינען, אונ ווען די וישראל וענן שולדיג גינארין
פארברענט צו ווערין גירענק דעם זכות פון
אברהם אבינו וואס ער האט זיך פון דיינעטונעגן
גילאנט ווארפן אין באלה אויבין. ליצחק אונ
אויב די וישראל וענן שולדיג גינארין געהרגה
צו ווערין מיט אשנער גירענק דעם זכות פון
יצחק וואס ער האט אויס גישטרעקט זיין האלדז

משלי חכמים

אנע גאסין אונ האסט געמאכט די קאס אין גאס ווא זונות
וואקענען, דריבער האט ער געזינדיגט, איצט דארפסטו אים
זינד וואס זיי האבין געמאכט דעם עגל, אונ ווען משה וואלט גיגעטין ביי הקב"ה ער זאל אייביג מוחץ
זיין

פארק דרבי אליעזר
אונ משה האט אנגעהויבן שרייבן מיט אהויבע שטיקמע
ה' ה' אל דחום ונתנו. זייא גאנצע דרייצען מלות, אונ
משה האט גינאנט פאר הקב"ה זייא מוחץ די וידן ויער
זינד וואס זיי האבין געמאכט דעם עגל, אונ ווען משה וואלט גיגעטין ביי הקב"ה ער זאל אייביג מוחץ
זיין

מִשְׁנֵי עֲבִרְיָהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם
כְּתוּבִים: וְהִלָּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים
הַזֶּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא
חֲרוֹת עַל-הַלָּחַת: וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ
אֶת-קוֹל הָעָם בִּרְעָה וַיֹּאמֶר אֶל-
מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בִּמְחָנָה:
וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין
קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עֲנוֹת אֲנָכִי

ת"א מזה וזה: וכלה: אבות: פ' הויה: פ' עשית: חרות: ע' עירוב: ד' ושמע: יוהשע: פ' הויה: פ' ויקח:

רשכים

(ו) מעשה אלהים הזה, ולא פסל אותם משה אבל
האחרונים כתוב בהם פסל לך: חרות, בסו חרות:
(יח) חלושה, נצחון, בדכתיב וחלוש יהושע:

שפתי חכמים

בני ח'ק"ו הוא הרי וזות על ג' אבות לא הוהיל זכותם להגן
בשכיל הסטא ולהכילם לארץ ק"ו וזותי לכד: י' פ' כנון גבוה
נקרא כוכן וכן כל החיות ומעשה נסים הוא פ' שהכח היה
חוק משי עכריהם וא"כ מ"ס וסמ"ך שבו היו נמי חוקים
סביב וסביבם שכלמלע לא היה בשום דל מוכר ולא נסלו וככ"ר
מסורס כמו שהכח נקרא כעבר זה כך היה נקרא כעבר השני
במלאכה פלונית כך כל שמשועי של הקב"ה בחורה: חרות, ל' חרת ומרע אחד הוא שניהם לשון חיקוק אנעלי"ר
בלעז (איינשניידען): (יז) ברעה, כהרעו שהיו מריעים ושמים ולוחקים: (יח) אין קול ענות גבורה, אין קול
הזה נראה קול עניית גבורים הלועקים נלחון ולא קול חלשים שלועקים וי' או ניסה: קול ענות, קול חרושין וגדושין
חפלת משה

וינתם ס' על הרע אשר דבר לשפות לעמו, והסיב משה חמת ה' מעל ישראל שלא יכלה אותם כחמחו, וכן אמר חז"ל כמדדש
אמר משה אם מנית אני את ישראל וארד לי אין לישראל תקומה כעולם אלא חינו וז' מכלל עד שחבק עניהם רחמים מיד החתול
משה ללמד פניהם פניגוריא, וכאשר ראם משה כי נחם ה' ולא יכלה את ישראל אח"כ ויסן ויירד וגו':

ענין השלכת הלוחות

(טו) ויסן ויירד משה בן החד וגו' ריחי כאשר קרב אל
הסנה וגו' וישלך מידיו את הלוחות וגו', יש להבין
(ס), הלא שמע מפי הקב"ה שישלח עשו העגל מדוע לקח

פירוש לתורת אלהים

וייטין דאם איז גיוועזין מעשה נסים מזה וסנה פון
דער זייט אונ פון דער אנדערער זייט הם כתיבים
זענען ויי גיוועזין געשריבען: (טו) והלוחות אונ די
לוחות כעשה זענען גיווען גאטם ווערן וחסכתב
אונ דאם געשריפטן סכתב איז גיווען אנגעשריפטן
פון גאט ריחית איז גיווען אויסקעקריצט גי' הלוחות
אויף דיא לוחות: (יז) וישמע אונ יהושע האם
גיהערט אה קי דאם קול פון דעם פאלק בעה
סיט דאם שרייען וואס ויי האבין געשריגען אונ

פרקי דרבי אליעזר

זיין די זיגד פון די יודין ביו סוף ארבע דורות ווא"ס הקב"ה
אחי גיטאמן, ווי"ל באקאמ"ס איז גיווען אפגעווייליגטע
צייט בייא הקב"ה, משה האם אדער גאר גיבעטין בייא
הקב"ה ער נא"כ מו"ל זיין דיא זיגד פון עג"ל האם הקב"ה גיטאמן צו משה איה האם גיטאמן ווי די האם גיבעטין
רבי

תו"א ויסי כאשר . תענית כח עקרים מ"ד פט"ו :

•מידיו קרי

ר'עב'ם

רענע

דעת זקנים מכעלי התוספות

(כ) ישק. פירש'י בשלשה מיחות נידונו ע
בסיף כדון עיר הנדחת שהן מרובין וכו'
יחא ממנם אבר וי"ל שנדונו בסיף כדון בני
בסנהדרין שדינן בסיף :

פירוש לתורת אלהים

משלי חכמים

מבני פאבריק

בְּאִישׁ וַיִּטְחֶן עַד אֲשֶׁר־דָּבַק וַיִּלֹּךְ עַל־
פְּנֵי הַמַּיִם וַיִּשָּׁק אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
כֹּה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מַה־
עָשִׂיתָ לָּךְ הָעַם הַזֶּה כִּי־הִבֵּאתָ
עָלֶיךָ חֲמָאָה גְדֹלָה׃ כֹּה וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן
אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתָה יָדַעְתָּ אֶת־
הָעַם כִּי בָרַע הוּא׃ כֹּה וַיֹּאמְרוּ לִי
עֲשֵׂה־לָּנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ
כִּי־זֶה מִשֶּׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הִעֲלֵנוּ

רשבים
(כ) ויור, ויפור, ויקן, מן קנה, ויור מן זרת, הנח (ככ) כי ברע, אלויות ערכ ערכ רכ גרמו לסס (לעשות)
הוא זורה, ואת האש זרת הלאה: וישק את בני ישראל, ברקן כמסות:
רש"י

כ לרגלי החר: (כ) ויור, לי נסח וכן (איוכ יא) יורה
על נוה גפרית וכן (משלי א) כי חס מורה הרשת שזרין
כה דגן וקטנית: וישק את בני ישראל, (יומא כו)
נחבין לנדקס כסות ל שלג מיתות נדוט שס אס יש
עדים והתראה כסיף כמשפט אנשי עיר הגדלת שן
מ מרובים עדים בלא התראה כמספה שאלמר ויגוף ה'
ולכו כעניהם: (כא) מה עשה לך העם הזה, כמה
אזורים סבלת שיסרוך נ עד שלא תביא עליהם חטא זה: (ככ) כי ברע הוא, כדרך רע הם הולכין תמיד

רעת וקנים מבעלי החוספות
(ככ) כי ברע הוא, ואילו לא עשה להם חיו מעמידן להם
מלך ויחיה סרה באחרונה:

ועשאו הלוות כלי אלויות, וידוע כי סיס
נשאלו הלוות גוף בלא נסח ונוף בלא נסח רחוי לקברו תחת הקרקע
לספרו סלוחות מעל הלוות מס עדרשו רחל סוסרו כוקן
ועל כן ספיקם דעתו לסבר אלוות תחת ספר, ורחלים לוס ספרו סלוחות מעל הלוות מס עדרשו רחל סוסרו כוקן

לקומים על התורה
גועלס וענען וי גיוארין גשקיות, וי די סלאכים וואס
וענען געקומען צו אברהם אונ צו קגור, איצט וועלן וי
צוריק ווערן רוחניות אונ וועלן אריות פליהען צוריק אין
הקער, אזוי האט משה געסויגט, אז קען האט אקעד

מיס דיא קיגער ישראל: (כא) ויאמר אונ משה האט גיואגט צו אהרן מה עשה וואס פאר איין
יסורים האט דיר דאס פאלק גיטאקן בי הבאת או דו האסט געמוגט גרינגען אויף אים אזוי
אגרויסע ניגד: (כב) ויאמר אונ אהרן האט גיואגט צו משה אז יור לאו גיט גרענען דער צארין סון
מיין העקר אפה יבנת דו ווייסקט דאך וואהל דאס פאלק בי ברע היא אז ויאי גייען שטענדיג אין
שלקעכטין וועג: (כג) ויאמרו אונ וי האבין צו מיר גיואגט גשה מאך צו אונן געקער אשר וואס ויאי
נאלין גיין פאר אונן בי נח משה ווארום דער דאן גער קענטש משה אשר וואס ער האט אונן

פרקי דרבי אליעזר
אונגישאקן די נעקס סאהל הונקערט מווענד יודין דיא
קריגען, די אלע טעג פון די צייט וואס דיא יודין האבין
געוואגט געשעה ונשמע ביי דעם טאג וואס ויאי האבין
געטאקט דעם עגל, וענען די יודין גיווען ביי הקב"ה געקער פון די סלאכים, אונ דער סלאך הקדש האט גיט
גיוועלשנע

ושף עד די הנה דקיק
ורא עד אפי מלא ושאקי
ית בני ישראל: כא ויאמר
משה לאהרן מה עבר
לך עמא הדיו ארי
איתתא עדותי חובא
רבא: כב ויאמר אהרן
לא יתקוף רונא דרבונא
את יבעת ית עמא ארי
בבליש דוא: כג ויאמרו די
עבדי קנא דחזן די יתבו
קדמנא ארי דין משה
נברא די אסקנא מארעא

תולדות אהרן
ויר על פני, פ"ד ס' הזכר פ עשססס:
ויאמר פשה אל אהרן, פגילס סס:

בעל השורים
(כ) ויור, ויפור, ויקן, מן קנה, ויור מן זרת, הנח (ככ) כי ברע, אלויות ערכ ערכ רכ גרמו לסס (לעשות)
הוא זורה, ואת האש זרת הלאה: וישק את בני ישראל, ברקן כמסות:
רש"י

כ לרגלי החר: (כ) ויור, לי נסח וכן (איוכ יא) יורה
על נוה גפרית וכן (משלי א) כי חס מורה הרשת שזרין
כה דגן וקטנית: וישק את בני ישראל, (יומא כו)
נחבין לנדקס כסות ל שלג מיתות נדוט שס אס יש
עדים והתראה כסיף כמשפט אנשי עיר הגדלת שן
מ מרובים עדים בלא התראה כמספה שאלמר ויגוף ה'
ולכו כעניהם: (כא) מה עשה לך העם הזה, כמה
אזורים סבלת שיסרוך נ עד שלא תביא עליהם חטא זה: (ככ) כי ברע הוא, כדרך רע הם הולכין תמיד

רעת וקנים מבעלי החוספות
(ככ) כי ברע הוא, ואילו לא עשה להם חיו מעמידן להם
מלך ויחיה סרה באחרונה:

ועשאו הלוות כלי אלויות, וידוע כי סיס
נשאלו הלוות גוף בלא נסח ונוף בלא נסח רחוי לקברו תחת הקרקע
לספרו סלוחות מעל הלוות מס עדרשו רחל סוסרו כוקן
ועל כן ספיקם דעתו לסבר אלוות תחת ספר, ורחלים לוס ספרו סלוחות מעל הלוות מס עדרשו רחל סוסרו כוקן

לקומים על התורה
גועלס וענען וי גיוארין גשקיות, וי די סלאכים וואס
וענען געקומען צו אברהם אונ צו קגור, איצט וועלן וי
צוריק ווערן רוחניות אונ וועלן אריות פליהען צוריק אין
הקער, אזוי האט משה געסויגט, אז קען האט אקעד

מיס דיא קיגער ישראל: (כא) ויאמר אונ משה האט גיואגט צו אהרן מה עשה וואס פאר איין
יסורים האט דיר דאס פאלק גיטאקן בי הבאת או דו האסט געמוגט גרינגען אויף אים אזוי
אגרויסע ניגד: (כב) ויאמר אונ אהרן האט גיואגט צו משה אז יור לאו גיט גרענען דער צארין סון
מיין העקר אפה יבנת דו ווייסקט דאך וואהל דאס פאלק בי ברע היא אז ויאי גייען שטענדיג אין
שלקעכטין וועג: (כג) ויאמרו אונ וי האבין צו מיר גיואגט גשה מאך צו אונן געקער אשר וואס ויאי
נאלין גיין פאר אונן בי נח משה ווארום דער דאן גער קענטש משה אשר וואס ער האט אונן

פרקי דרבי אליעזר
אונגישאקן די נעקס סאהל הונקערט מווענד יודין דיא
קריגען, די אלע טעג פון די צייט וואס דיא יודין האבין
געוואגט געשעה ונשמע ביי דעם טאג וואס ויאי האבין
געטאקט דעם עגל, וענען די יודין גיווען ביי הקב"ה געקער פון די סלאכים, אונ דער סלאך הקדש האט גיט
גיוועלשנע

מִצְרַיִם מִצְרַיִם לֹא יִדְעֵנוּ מִהֵיְהִיָּה
לֹא: כִּי וַאֲמַר לָהֶם לְמִי זֶהב הַתַּפְּרָקוּ
וַיִּתְּנוּ לִי וַאֲשַׁלְכֶהוּ בְּאֵשׁ וַיִּצָּא הָעֶגְלָה
הַזֶּה: כִּי וַיֵּדָא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי
פָּרַע הוּא כִּי־פָרַעַה אֶהְרֹן לְשִׁמְצָה

דִּמְצָרִים לֹא יִדְעֵנָא מִהֵיְהִיָּה
הַזֶּה לִיה: כִּי וַאֲמַרִית
לְהוֹן לְמָאן דְּהִבָּא פְּרִיקוּ
וַיִּתְּבוּ לִי וַרְמִיתִיה בְּנוֹרָא
וַנִּפְקֵי עֲגָלָא תְּרִין:
כִּי וַחֲזָא מֹשֶׁה ית עֲמָא
אַרְי בְּמִידָּהּ הוּא אַרְי
בְּמִידָּהּ נִוּוֹן אֶהְרֹן
לְאַכְבוּתְהוֹן שׁוּם בִּישׁ

תו"א ואלשכרו . שם : וירא . פסס . מניסל שם : כי פרוע הוא . שבת קי"ט

בעל המורים (כז) פרוע . כי . כי פרוע הוא ורשאו יסיה פרוע מס מלרע
עמא אף עכ"ס מטמאס :

עצמי . פרועה אל תעבר בו : לשמצה . לדברי לעג וקלס כשונאיהם . כמו והקח אזני שמע מנהו כמין דיבור :
רש"י

ס ונכסיונות לפני המקום : (כז) ואמר להם . דבר אחד
למי זה ע' לכד וסס מהרו והתפרקו ויתנו לי : ואשליכוהו
באש . ולא ידעתי פ שלא העגל הזה וילא : (כז) פרוע .
מנולה נתגלה שמו וקלסו כמו (כמלכר ה) ופרע את
פלת תמיד כלומר כל מעשיו הם תמיד כרע : ע דלית כל
זכר כלכד וסס מיסרו והתפרקו : פ סי וילא העגל הזה מנלתי
דעת זקנים מבעלי התוספות

(כז) ויצא העגל הזה . נראה שהחיד זהב באש ויצא אותו
ברפסו ויצא מסנו עשוי בבת אחת וסס ראו לעשות
צורה העגל י"ל משעה שראו את אלתי ישראל והחיות הם
בכף רגל עגל לכך בחרו דמות עגל . ויש אומר שהשליך שם
סס שהעגל בו ארזו ש' יוסף שכתוב בו עלי שור זכר :
(כז) דשמצה . זה שמע וססיל שכל העכ"ס מלעגים עמינו
ע' פח שלש אבותינו העגל ויש להשיב דחם שכל

פירוש לתורת אליהם
אויף גיבנאקט פון דעם לאגד מצרים לא ידענו
וויסין מיר גיט סה וואס צו אים איז גינוארין:
(כז) היסר אונ איך האב צו נייא גאר איין ווארט
גינאקט גי' וזב צו נועקען איז פאר האגדין גאלד
התפרקו וזי האבין גאלד געאייגלט אונ האבין דאס
גאלד אפ געליידיגט פון ווייערע אויערין אונ
האבין מיר גיגעבן וישלכתי אונ איך האב דאס
גאלד אריין גינוארפין אין פייגער ויצא אונ עם
אין ארויס גינאנקען דער עגל אונ איך האב גיט
געוואקט אז עם נועם ארויס גיין איין עגל:
(כז) וירא אונ משה האם גינעהן דאס פאלק כי
פריש אז ער איז גינוארין אנפלעקט וייגע שלעקטע

מאכונג פון דעם עגל גי' משה נועם קוקען . וייא האבין אָבער גיט אזוי גיטאקען . זיי נענען גיט גענאנקען גריינגען
גאלד . גאר זיי האבין אַראפגעקוקען פון זיך . דיא אונדערדינגלאך אונ האבין מיר גיגעבן . אונ איך האב דיא
אונדערדינגלאך אריין גינוארפין אין פייגער איז ארויס גענאנקען דער עגל . אונ די צוויי גרויסע קבששים גיט
אונ וקרום האבין געמאקט מיט בשוף עם זאל ארויס גיין פון דעם גאלד דער עגל :

(כז) וירא משה את ה' וירא . דער אלשיך שרייבט גי' איצט נענען די יורין גינען בלעקט מיט דיא
וואלדקיס אין דעם זכא פון אהרן . איצט איז דערווייל דער זכא פון אהרן אפגישאקטן גינוארין . נענען
משרי חכמים

זיאו גיט תרננו . גאר אפילו איין אנדער שלעקס סאקסטו זיאו
אויף גיט סאקט :

האב געבייגט מיר נועם זיין מיר וויא סאקס , אונ פון איצט אונ ווייערע נועם איר שטאקטן וויא אַלע
בענדיגן

פירק דרבי אליעזר
גינעלטיגט אויף זיאו . עם איז קיינער גישטאקטן . אונ
ווי דיא יורין האבין געמאקט דעם עגל איז הקב"ה גיין
גינארין אויף די יורין אונ ער האט גינאקט צו די יורין איך
האב געבייגט מיר נועם זיין מיר וויא סאקס , אונ פון איצט אונ ווייערע נועם איר שטאקטן וויא אַלע
בענדיגן

בְּקִמְיָהֶם: כו וַיַּעֲמֵד מִשָּׁה בַּשַּׁעַר
הַמִּחְנֶה וַיֹּאמֶר מִי לִיהוָה אֵלַי
וַיֹּאסְפוּ אֲלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי: כז וַיֹּאמֶר
לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
שִׁמּוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יָרְכּוֹ עֲבְדוּ
וְשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בַּמִּחְנֶה וְהִרְגוּ
אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
וְאִישׁ אֶת־קָרְבּוֹ: כח וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי

בְּדִרְיוֹן: כו וְקָם מִשָּׁה
בַּשַּׁעַר מִשְׁרִיתָא וַאֲמַר
מֵאן דְּחִילָא דְּבִי יִיתֹן
לִי וְאֶתְכֻנְשׁוּ לְוָתִיה
כָּל בְּנֵי לֵוִי: כז וַאֲמַר
דְּהוּן כְּדִנְן אָמַר יי אֱלֹהֵא
דִּישְׂרָאֵל שׁוּבוּ נְכֵר חֲרִפִּית
עַל יָרְכֵיהּ עֵיבְרִי וְתוּבוּ
מִתְּרַע לְתִרְעָא בְּמִשְׁרִיתָא
וְקִטְלוּ נְכֵר יֵת אֲחוּהִי
וְנְכֵר יֵת חֲבֵרִיהּ וְאֶנְשֵׁי יֵת
קָרִיבִיהּ: כח וַעֲבָדוּ בְּנֵי

ת"א ויפגוד כסס. יומא כו :

רש"ם

(כו) איש את אחיו. החוטא בעל :

רש"י

שפתי חכמים

ראש האשה: לשמחה בקמיחם. להיות להם הדבר
הזה לנגות כפי כל הקמים עליהם: (כו) מי לה' אלי.
יבא צ' אלי: כל בני לוי. (יומא סו) מכלן שכל השבט
כשר: (כו) כה אמר וגו'. והיכן אמר (שמות כב)
וזכה לאלהים ויתרס כך שניה במכילתא: אחיו.
ישראל ממנו יבא אלי ויתרס מלת יבא דלניכ משמע מי שיהא

לוחם בלש ומהך לוחם שר בו לוחם העגל בסכרת הוא
פילג העגל הוא חבל ממה שהעיד עליו הכתוב שחמר להרן
פרקו נזמי וגו' נפיקם וגו' וכתוב וילך לוחם כחרט וגו' וז"ל
היך חמר להרן ולומר להם דבר אחד וכו' וגם מ"ס ואשליכסו
בשם וגו' דמשמע שחשבו יא סא הוא לקח את הוסב ולר
לוחם כחרט ויעשו עגל מסכת נראש שאפני ירחמו על משה
הואיל שקר מטי עכ"ל רש"ם. אך קשה היך הואיל חמר
קדוש ס' דבר שקר מטי ועיין (נחמ"י): צ' פ' מי שהא לר

דעת וקנים מבלי התוספות
שהיתה לו אשה יפה והיו שפחותיה אומרות אדוני הסך
יגרש אותך ויחך אותנו לנשים אומרות דחם לסת אמרתם פן
אמרו לה כי אתמול כשבא אדונינו הסך מן השוק ראב
בעם טנף ספחה על ידך ומאם כך אומרת לחם שושות וסות
אשה יפה כמנוי בשביל כללך סועם שאוכל לחדיה אותך
במים ובכסוי הקדרות כל שעה ושעה יפה נשים:
אלי סיד ויאספו אליו כל בני לוי כל השבט שלם שלא נפקד
שום כתוב בחם האומר דאביו ולאמו לא ראתיו
במעשה העגל ואת אחיו לא הכיר בעגל ואת בניו לא ידע בעגל כי כלם שטרו אסרתך פת שאין כן בשאר השבטים
וג' דמי שחיו שבט מי קרובים למשה לפיכך לא נתרצה אחד מהם לחיות מנהיג בסקטו ובספר חרסב"ן וז' אומם

ענין השלכת הלוחות
הטורים. והעכרי לוחות ג"כ פרטו מהם לוחות הטורים. וכמו
שזה הקב"ה ליתן כבוד להשכרי לוחות מחמת שפעם ס' עליהם
לוחות הטורים כן לריקים ליתן כבוד לזקן ששקת תלמודו מחמת
פסיו בו לוחות הטורים] ור"ל דרשו שפלו הלוחות מידו מתוך
ולא יח' רשום ניכר יניה אותי אתם שמוכזב"ב
(כו) מי לה' אלי. מי שעמד ביראת ה' ולא פשע בעגל יבא
מכנו איש אבל שאר השבטים לא נמצא כל חשבם שדם
במעשה העגל ואת אחיו לא הכיר בעגל ואת בניו לא ידע בעגל כי כלם שטרו אסרתך פת שאין כן בשאר השבטים
וג' דמי שחיו שבט מי קרובים למשה לפיכך לא נתרצה אחד מהם לחיות מנהיג בסקטו ובספר חרסב"ן וז' אומם

לְקוֹטִים עַל הַתּוֹרָה
דאך די וואלקינס אויף אפניסאון גיווארין פון די יודין
דרקער זענען דיא יודין אויפגעקעמט גיווארין פון דיא
וואלקינס, אונ דאס איז דאך פאר די יודין אקלפה, אונ
אויסער דיא דאך וועלן איצט דיא פערקער אויפשוין
געגין די יודין מיט זיי ב'קלפה האלשין:

ויה גישטעלט גשער אין דעם מויגער פון דער מנהג ישראל ויאמר אונ גר האט גיואגם פי נוער
חייך דינען צו נאט די אלע נאלין קוקען צו סיר נאספי אונ זיי האבין זיך צו אים איין גיואמול
אלע קינדער פון שבט לוי: (כו) ויאמר אונ גר האט צו זיין גיואגם אזוי האט גיואגם זיין דער
נאט פון די ישראל שייט מיהט אימליקער קענטש זיין שווערר זי ירבו אויף זיין דין גדי קארט
איבער ושונו אונ קערט וויכער ששער פון איין מויגער צום אנדערין מויגער זינגט אין דער מנהג
ישראל ויהט אונ הרגת אימליקער קענטש זיין ברודער נואם איז פון מוסער זייט אונ אט
אישראל ויש אונ אימליקער קענטש זאל הרגן זיין פריינד ויש אונ אימליקער קענטש זאל
הרגן זיין קרוב נואם האבין דאס גגל געדינט: (כח) ויגשו אונ די קינדער פון לוי האבין גיטאון

ויה גישטעלט גשער אין דעם מויגער פון דער מנהג ישראל ויאמר אונ גר האט גיואגם פי נוער
חייך דינען צו נאט די אלע נאלין קוקען צו סיר נאספי אונ זיי האבין זיך צו אים איין גיואמול
אלע קינדער פון שבט לוי: (כו) ויאמר אונ גר האט צו זיין גיואגם אזוי האט גיואגם זיין דער
נאט פון די ישראל שייט מיהט אימליקער קענטש זיין שווערר זי ירבו אויף זיין דין גדי קארט
איבער ושונו אונ קערט וויכער ששער פון איין מויגער צום אנדערין מויגער זינגט אין דער מנהג
ישראל ויהט אונ הרגת אימליקער קענטש זיין ברודער נואם איז פון מוסער זייט אונ אט
אישראל ויש אונ אימליקער קענטש זאל הרגן זיין פריינד ויש אונ אימליקער קענטש זאל
הרגן זיין קרוב נואם האבין דאס גגל געדינט: (כח) ויגשו אונ די קינדער פון לוי האבין גיטאון

ויה גישטעלט גשער אין דעם מויגער פון דער מנהג ישראל ויאמר אונ גר האט גיואגם פי נוער
חייך דינען צו נאט די אלע נאלין קוקען צו סיר נאספי אונ זיי האבין זיך צו אים איין גיואמול
אלע קינדער פון שבט לוי: (כו) ויאמר אונ גר האט צו זיין גיואגם אזוי האט גיואגם זיין דער
נאט פון די ישראל שייט מיהט אימליקער קענטש זיין שווערר זי ירבו אויף זיין דין גדי קארט
איבער ושונו אונ קערט וויכער ששער פון איין מויגער צום אנדערין מויגער זינגט אין דער מנהג
ישראל ויהט אונ הרגת אימליקער קענטש זיין ברודער נואם איז פון מוסער זייט אונ אט
אישראל ויש אונ אימליקער קענטש זאל הרגן זיין פריינד ויש אונ אימליקער קענטש זאל
הרגן זיין קרוב נואם האבין דאס גגל געדינט: (כח) ויגשו אונ די קינדער פון לוי האבין גיטאון

פרקי ררבי אליעזר
קענטשין, נבי יהודה נאגט ווען אקענטש מיהט אן
שיינע קליידער איז גר שיינ אונ קען גיט אים קבד, אזוי אויף זיגערע קעם, אונ זיין זענען גיווען פיי הקב"ה גוט
וויא

פרקי ררבי אליעזר
קענטשין, נבי יהודה נאגט ווען אקענטש מיהט אן
שיינע קליידער איז גר שיינ אונ קען גיט אים קבד, אזוי אויף זיגערע קעם, אונ זיין זענען גיווען פיי הקב"ה גוט
וויא

בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן־הָעֵם בַּיּוֹם
הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ׃
כֹּס וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֵלֹא יִדְבְּכֶם הַיּוֹם
לִיהְוֶה כִּי אִישׁ בָּבֵנוּ וּבְאֲחָיו וְלָתֵת
עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה׃ וַיְהִי מִמָּחָרָת
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַתֶּם
הַמָּאֲתָם הַמָּאָה גִּדְלָה וְעַתָּה

לִי כִּפְתָנָא דְמֹשֶׁה
וַיִּפֹּל מִן עַמָּא בַּיּוֹמָא
הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפֵין
גִּבְרָא׃ כֹּס וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
קִרְיָבוּ יִדְבְּכוּן קִירְבָנָא
יִמָּא דִין קָדָם יִי אֲרִי
גִבְרַת בְּבִרְיָה וּבְאֲחָוִי
וְלִאֲחִירָיָה עֲלֵיכוּן יִמָּא
דִין בְּרָכוּ׃ לַנְּחִיָּה בַּיּוֹמָא
דְּבִתְרָהּ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְעַמָּא אַתֶּן תְּבַתְּוֹן
חֻבָּא רַבָּא וְגַעַן אֶפֶס

רש"ב

(כט) מלאו ירכם חיים. כמו כי מלאו אחר ה' לשעבר. היום לה' הגבו כל יד ויד שלכם בקרבן לה'. שהרי איש בכנו ובאחיו שלחתם ירכם לשמים:

רש"י

שפתי חכמים

לה' וירא ממנו הוא קרוב אלי מאי ויאספו אליו כל בני לוי :
ק דק"ל כיון שכל שכט לוי היה כשר למד אמר שיהרגו איש את
אחיו ומתוך אחיו מאמו שאינו לוי הלא ישראל : ר פי' מתחלת
היו הכהנים כהנים למקום וכשחטאו כעגל והקריבו קרבן לעכו"ם
הרגו אותם ואתם חסיו חתום כהנים למקום ואמר התחנכו כי
והלאה כדפי' לליל כס' חרומה : ש ואף על פי שלא הוכר
ענין השלבת הליחות

ק מאלמו והוא ישראלי : (כט) מלאו ירכם. אתם
ההורגים אותם בדבר זה תחנכו ר להיות כהנים למקום
(זכחים קט) : כי איש. מכס ימלא ידו ש בכנו ובאחיו :

מלוי יד מורס על החינוך כשנכנס לדבר להיות מוחזק מאותו יום
דעת וקנים מבעלי התוספות

שאברהם פטר קבלת התורה ויצחק ויעקב ויעקב ויעקב
לוי ורועי חושיבו ישיבו' שלא פסק' מהם תורה כלל
ופי' כי לא נשחטו במצרים שלא עסקו במלאכה בימיהם
כי אם בתורה ונראה ששש כחור היו במעשה העגל כת
א' אוסר' אשר ילכו לפניו ולא תבזונו אלא למנהיג לבד.
ובת אחרת קבלוהו לע"ו והם שלשת אלפי איש שנדרשו
בסי' ושבש לוי שכלם דבקו בה' :

(כט) ולתת עליכם היום ברכה. וטאן זכו בני לוי שברכו משח בזאת הברכה אע"פ שלא ברכו יעקב וגם בני יאובן
ברכו לפי שקיימו דבריה' עבדו חרצו' לפני אביהם :

ענין הוכחת משה את העם

כהתמהמהו כהר כלשר עשו כראשונה. ומה שאמר להם אלוי
אכפרה. הלא אין כידו לומר ויהי לו לומר אלוי יפטר ה' כער
העלאתם. אבל כוננו היה כי ידע מדותיו של הקב"ה כלשר
ישראל חוטאים ועושים גדול מנשוא חזו הקב"ה נטל מהם הודו
היותר גדול (כפי ערך חטאם) ומיחת הדיוק הוא קרבו ומכפר
על שן הדור. ולפי ערך חטאם ק יסיה ערך הליך סלקם

(ל) ויהי מסחרת ויאמר משה אל העם וגו'. משה אמר אל
ישראל אל תחשבו שכבר נחפז לכם עון העגל ומעשהו
בשגשג אלפי איש שנהרגו. כי אתם חטאתם חטאה גדולה.
ומה שער דבר כערה הוא הטונט שגשג עליה. ולכן לר"ך
פוד שאלה אל ה' כראש פהר להסלל כערכם אלוי אכפרה
בחסדתי כער חטאתם. ויאמר להם זה כדי שלא יספקו

פירוש לתורת אלהים

איש ונארום איטליקער קענקש פון אייה האמ
דער פולט ויין האנט צו הרנגן בננו אין ויין שטיף
זהו ויבאחי אונ אין ויין שטיף ברודער ונחא אונ
דורך דעם נועם גאט אויף אייה היינטיגען קאנ
געבין ברכה איין קענקשונג : (ו) ניהי אונ עם איז
גינען ספחית פון קארגין פריה ויאמר אונ משה
האט גיאנקט צום קאלק ישראלי אקם איר האמ
געויריגט חסיה אגרויסק וינג ונחא אונ אצונד

בְּדִבְרֵי אֲזוּי וַיֹּי מֹשֶׁה הָאֵם צו וַיֵּא אִירְעַם וַיִּפִּי אונ
צֶם אִיו גִּיפֹאֲלִין פֹּון דֶּעם קֹאֲלֶק יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם אִין
דֶּעם קֹאנֶ בִּישִׁישֶׁת אִיין עֶרָה פֹּון דִּיִּיא מוֹינֶעֶנֶם
קֶעֶנְקֶשִׁין : (כט) וַיֹּאמֶר אונ מֹשֶׁה הָאֵם צו וַיֵּא
גִּינֹאֲנֶם גִּינֹאֲרִי אִיר הָאֵם דֶּער פֹּולֶט הִיִּינְטִינֶעֶן קֹאנ
אִיִּיעֶרָע הָעֵנֶם בְּלוֹמֶר אִיר גִּנִּי לִוי קִיט דֶּעם
טֹאם אִיר הָאֵם וַיִּי גֶעֶהֱרָנֶת וְעֵנֶם אִיר קִיט דֶּער
וֹאָה גֶעֶנִיִּיט גִּינוֹאֲרִין צו וַיִּין כֶּהֱנִים צו גֹּאֲם יִי

פרקי דרבי אליעזר

געגין דיא וועקס קאהל הונדערט מויענד יודין אונ וייץ
האבין אראפגענומען די קרוינען פון די יודין. גיט וויילענד
האט קען ביי וייא מוועק גענומען די קרוינען. אנדערע
פנאים וואגין די קרוינען וועגן אלליין אראפגענומען פון
ויעקע קעם אונ געגען ארויף אין היקעל רבי וואגט דיא
נאנצע

וַיֵּא בְּרָאכִים, וַיֵּא וַיֵּא הָאֲבִין גֶּעִמָּאכֶם דֶּעם עֶגֶר אִיו
הַקִּבְיָה בַּיּוֹם גִּינוֹאֲרִין אִוִּיף וַיִּי אונ עֶר הָאֵם גִּינוֹאֲנֶם צו וַיֵּא
גֶּעִם אֲרָאם פֹּון דִּיר כִּיִּין צִירוֹנֶג (דִּיא קִרוֹינֶעֶן) וְעֶרָ אִיה
נוֹקֶעֶן וַוֹאם אִיה וַאֲלִי טֹאמֶן קִיט דִּיר, בַּיִיא נָאָכֶם וְעֵנֶעֶן
אֲרָאָנֶעֶקִינֶעֶן וְעֵקָם קֹאֲהֶל הוֹנְדֶּערֶט מוֹינֶעֶנֶד בְּרָאכִים

אֶעֱלֶה אֶל־יְהוָה אוֹלִי אֲכַפְרָה בְּעֶד
חַטֹּאתֶכֶם : לֹא וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־
יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲנִי הֵטֵא הָעַם הַזֶּה
חַטָּאתָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִי
זָהָב : לֹב וְעֵתָה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם

בעל הטורים

(ג) אכפרה. כי 'נחם' דין ואידך אכפרה מניו כמנחה וכו' שאלתו לעולם יהא אדם וסיר כחפלת המנחה. אכפרה בעד חטאתכם להחפלת

רש"י

שפתי חכמים

(ג) אכפרה בעד חטאתכם. אשים כופר וקונח וסתימה לנגד ת חטאתכם להכדיל בניכם וכן הסעא : (ג) אלהי זזה. (ברכות לב יומא טו) אלה הוא שגרמת להם א שהשפעת להם זזה וכל חפסם מה יעשו שלא יחטאו. משל למלך שהיה מאכיל ומסקה את כט ומקשטו וחולה לו כים בלאחרו ומעמידו בפתח בית ונות מה יעשה הכן שלא יחטא : (לג) ועתה אם תשא חטאתם. הרי טוב כיני אומר לך מחני. ואם אין מחני וזה מקרא קלר ענין תוכחת משה את העם

עבורם. ע"כ אמר משה לישראל אחם חטאתם חטאה גדולה ורעה הקב"ה לכלותכם. ומחמת הפלגתו ובקשתי פעלתי אלל הקב"ה שלא יכלה אחכם. אבל כמה יתכפר עונכם הגדול מאד. בעת ע"י חיה לדיק שיסתלק מן העולם. והקריבן הזה מוכרת לקיות לעומת החטא כדי שיתכפר החטא ולא יסתיר ממנו רשע כלל ע"כ אעלה אל ה' ואבקש ממנו שיהיה אנכי כפרתכם. וחסו שאמר משה אל ה' אלהי חטא העם הזה חטא גדולה. פקדי ופקדתי עליהם חטאתם :

לקוטים על התורה

(יא) אֲנִי הֵטֵא הָעַם הַזֶּה חַטָּאתָה גְדֹלָה וְגו'. משה האמ גיואנט פאר גאט איה בעש דיה דאם פאלק האט געווינדניגט אגרויסע ויגד, זיי האבין געמאכט אגאט פון גאלד, אזי דאך אקשטא משה האט דאך גיוואלט גאט זאל מוחל זיין דיא יידן דיא עבירה, פאר וואס האט גר גיואנט אז די יידן האבין גיוואהן אגרויסע ויגד, ער האט דאך געדארפט די ויגד פארקלענערן, גאר די גמרא נאנט ווען אלע סנהדרין וחיובים האבין גיואנט אויף איינעם חייב, אזי ער גיווארן זבאי אגדעכט, אונ אז אלע סנהדרין האבין גיואנט אויף איינעם זבאי אזי ער גיווארן חייב אונגדעכט, דאס אזי אזי אהק וא אויפגינגעשטע זאך אין משפט פון תקדוש ברוך הוא, דריבער זאגין מיר ראש השנה אום יום כפור פאר הקב"ה אויב מיר האבין אזוי פיר געווינדניגט גאין מליץ וישר מול מגיד פשע, אז עס איז גאר גיטא ווער עס זאל אויף אויבן עפעס גוט זאגין גענין דעם בלאך וואס זאגט אונגעזע ויגד, גאר אלע בלאכים בעשורדיגען אויבן. תמיד קלעב דבר חק ומשפט, נאקסטו זאגין פאר געקב'ס ווענין, דעם חק וואס עס איז דא ביי דעם משפט, אז אלע בעשורדיגען אויבן, באקמין מיר גירעכט ווערין, דריבער זאגקני במשפט, נאקסטו אויבן גירעכט מאכין ביי דעם משפט, דאס זעלבדיגע האט משה רבינו גיואנט פאר הקב"ה, דיי יידן האבין געווינדניגט אגרויסע ויגד, געוויס זאגין אלע בלאכים זעלבסט אויף דיא יידן, אונ אז אלע בעשורדיגען די יידן באקמין דאך די יידן גירעכט ארויס גיין פון ביין משפט :

(יב) וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְגו'. דער כלי יקר שרייבט משה האט גיואנט פאר הקב"ה פיי די וועקט מוחל זיין דיא ויגד פון די יידן אונ-פיי די וועקט זייערע ויגד גיט מוחל זיין, מיה נאקסטו

משלי חכמים

(יא) אֲנִי הֵטֵא הָעַם הַזֶּה חַטָּאתָה גְדֹלָה. דער מדרש זאגט ווען משה וואס גיואנט פאר גאט איה בעש דייך דאס פאלק האט געווינדניגט אגרויסע ויגד, זענען אלע סקסרינים אונגען געזאנגען, זייא האבין גיואנט אז משה אליין זאגט פאר גאט דיא יידן האבין געווינדניגט אגרויסע ויגד, דארפן מיר שוין גיט ספרין אויף די יידן, למשל אפאסער האט געמאכט ויין

קדם יי מאים אכפר
על חוביבון : לא ותב
משה לקדם יי ואמר
בבעו חב עקא תדין
חובא רבא ועבדו דהון
דחלון דדהב : לב וקען
אם שבקת דחוביהון ואם
תולדות אהרן
אלה חטא. יומא טו עריין טו : ויישו לסס
יומא טו :

זא מחיני קען מספרך
די כתבתא: לך ואמר
למשה מן די חב קדמי
אמחינייה מספרי:
לך וקען אייז דער ית
עמא לאתר די מליכית
לך הא מלאכי יתך
קדמך וביים אתערותי
ואסער עליהן חביתון:
תרא ואלס אין מחיני. ברכות לז. ר"ל ש"ס
ו' ספסל יד: ועיז ספרי. ספסל יד
קב

ואם-אין מחני נא מספרך אשר
כתבת: לך ואמר יהוה אל-משה
מי אשר חטא-לי אמחנו מספרי:
לך ועתה לך ונתה את-העם אל
אשר-דברתי לך הנה מלאכי ילך
לפניך וביים פקדי ופקדתי עליהם

רשבים
(לכ) מספרך. ספר חיים: אשר כתבת, ברכתכ כל
חבתוב לחיים בירשלים: (לך) נתה. לארץ ישראל:
וביום פקדי. כלומר לפרקים לכשארצה ולא הכל בידך:

שפתי חכמים
כך טיס כוונתו אתם הוא. שנתנת לם: ב ואף שלא נתנת
סמורס ככר כתב משפס מבראשית עד מ"ח כספרישית. א"ל
סמורס ספסורס להכתב מיו: ב פ' א"ט ס"ג ס"ד ו' ו' ו' ו'
ולס סמורס אל דבור מפורס כל עליו ענין ס"ג ס"ד ו' ו' ו'
כמו סמורס כ"פ חיי שרה על פסוק כאשר דבר לי סכא פירוש
אליך משפס מ"ס דלל מלינו עדינך ללדס אחר על משפס וכן
לדבר לו דברי אלוטו פירוש נמי אליו משפס אכל ארץ פירוש
עליו: ד דק"ל סא ספס"ס דלס לייסרן ומס זס שאמר ססס

רעת וקנים מבעלי התוספות
לרס כי אין משוא פנים בדבר וחשוב לו הקדוש ברוך הוא
מי אשר חטא לי וגומר כלומר חס גרסו לך והפשיעה שלהם
היא אבל אתה כדון עשית שחן לא היו ראויין לקבץ הלכות
ומ"ס דוא בסתק סכס פורשית ואתה תצוה שאין משה נזכר
בה לפי שקללת חכם אפילו על תנאי היא באה:

לכותים על התורה
אפסוקעקן פון גיין ספר וואס דו האסט געשריבען, אויב
דו נעמסט מוח"ל גיין ווייטער זינד וויל איה ווין אפפעה פאר
ווייטער זינד, זאלסטו קיין אפסוקעקן פון ווייטערזונעגין,
און אויב דו נעמסט ווי גיט מוח"ל ווין, גאר דו ווייטסט וואס
שטראפן ווי אזוי וועל איה קענען זעהן ווי ווי וועלן
גישטראפט ווערן, דריבער קען קיין פריער אפ פון דער
וועלט איינער דו שטראפט ווי, האט גאט גינאנט צו
משה, ווארום דער וואס האט צו קיין געזינדיגט וועל איה
אים אפסוקעקן פון גיין ספר, איה וועל איינשטיינעם גיט
אפסוקעקן פון גיין ספר, גאר גיט און קיין דאס פאלק צו
דעם לאנד וואס איה האט צו דיר גידעט, עס וועט שוין
קוקען אקאהל אצייט וואס איה וועל ווי שטראפן, דער
אור החיים נאנט אזוי וואס משה גינאנט פאר גאט,
דער שטייגער אין דער וועלט איז, אז עניי קענען שוין
מאכט אנשעפט דורך אפוקלער, פארדינט דער קעקלער
זינען שכירות, און דער קעקלער גייט פון סוכר (אפאר)

משלי חכמים
עס האט אפער גיטראפן ווי דער קינר איז ארויס געגאנגען און
גאט האט ער זיך אויסגעלייטשט און איז אריין געפארן אין
בלאטע

בעל הטורים
עליכס מתי אכסרס פניו כמנחה: (לך) סנה מלאכי ילך לפניך.
מלאכי עולה בגי' מלא ואמר. ילך עולה כמנחי הלכה דמו למס
שאמר אינו דוניה מי שמונה פרקו ק' פעמים לשונה פרקו ק"א
שטי"כ ילך סהלס לפניו. גס סנה עולה כמנחי סהלס. גס ושקני

וכן הרכה: מספרך. (ברכות לז) מכל החורה ב כולה
שלא ואמר עלי שלא הייתי כדאי לנכס עליהם רחמים:
(לך) אל אשר דברתי לך. יש כאן לך אלל דבור במקום
ג אליך וכן (מלכים א' כ) לדבר לו על אדוניהו:
הנה מלאכי. ולא ד' אל: וביום פקדי וגו'. עתה
שמעתי אליך מלכותם יחד ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם

פירוש לתורת אלהים
דו נועקט מוחל ווין ווייטער זינד איז גוט וואס
און אויב גיט קחי קעק קיין אפ גאט איה
בעט דיה ספסר פון גיין ספר אשר וואס דו
האסט געשריבען מיין נאמען קרי קען זאל
גיט זאגן אויף קיר אז איה גיט גיט קבאי
גינען כתפלל צו ווין אויף די ישראל: (ג) וואס
און גאט האט גינאנט צו משה פי ווער
עס האט געזינדיגט צו קיר אפפעה וועל איה
אפ קעקין פון גיין ספר: (לך) נשקה און אצונד לך
גיט גיט פיר דאס פאלק אי צו דעם ארם וואס
איה האב צו דיר גידעט הנה פלאכי מיין סלאך
וועט גיין פאר דיר און גיט איה וביים אין דעם
קאן פון גיין גידעקען ופאדתי וועל איה אויף ווי
גידעקען ווייטער זינד, ורשיי שרייבט אזוי האט

גאט גינאנט צו משה אצונד האב איה צו גיהעקט
קאהל גאר קמיר אז איה וועל גידעקען אויף וויא ווייטער זינד וואס ווי וועלן ווייטער זינד
צו שטראפן ווי וועל איה גידעקען אביסול פון דעם עון העגל אויף און עס איז גיט פאר האנדל
אפוקעניות וואס עס קוקט אויף די ישראל עס זאל גיט ווין גרינען אביסול שטראפ פון דעם

משלי חכמים
עס האט אפער גיטראפן ווי דער קינר איז ארויס געגאנגען און
גאט האט ער זיך אויסגעלייטשט און איז אריין געפארן אין
בלאטע

לה וימחא יי ית עמא עד
די אשתעבדו לעגלא די
עבד אהרן: * ויכיר יי
עם משה איז סק מקא
את ויעמא די אסיקמא
מארעא דמצרים דארעא
די קנימית דאברהם
דיצחק ודיעקב דמימר
דברה אהרן: * ויאשכח
דברה דמארא ואתרדי
ית כנענאי אסוראי
וחתאי ופריזאי חנאי
ויבוסאי: * דארעא עבדא
חלב ודבש ארי לאסלק
שכינתי כגינה ארי עם
קשי

חטאתם: לה ויגף יהוה את־העם
על אשר עשו את־העגל אשר
עשה אהרן: * * * * *
אל־משה לך עליה מזה אתה
והעם אשר העלית מארץ מצרים
אל־הארץ אשר נשבעתי לאברהם
דיצחק ודיעקב לאמר לזרעך
אתננה: * * * * *
וגרשתי את־הכנעני האמרי והחתי
והפרזי החוי והיבوسی: * * * * *
ובת חלב ודבש פי לא אעלה

רשבים

בעל המורים

(ג) פן אכלך. כמו אכלך אוכל אותך. כי ה' אלהיך אש
מנשיות פיהו עולם מלא וחד הכס מלאכי אוחיות מיכלל עולם
מלאכי כמיוחד ל: (ה) סעליה. ג' דין ואידך ועמש מלרים כי
סעליה ככתך. סעליה מן שאל נפשי. מלמד ששקל שטור גליות נגד גיסים וזכו סעליה מלרן מלרים סעליה מן שאל נפשי:

שפתי חכמים

רש"י

מלאכי יתך לפניך סא זה טובס לנס לכ"ס ולא אני ר"ל דוס
רעס סיס דמתחלה סיסה סבינה עמיה סהם: ה סקלי
עון העגל: (לה) ויגף ה' את העם. מיתה בידי
גבוה מכל הארלות לכך נאמר מלה. ד"ל כלסי סאמר לו כסעת הכעס לך רד א"ל כסעת רטון לך מלה: אתה
והעם. כאלן לא נאמר ועמד: (כ) וגרשתי את הכנעני וגו'. ששה אומות הן והגרשתי עמד וסנה
מסניהם מאליו: (ג) אל ארץ זבת חלב ודבש. חס ה אומר לך להעלותם: כי לא אעלה בקרבך

לקומים על התורה

קישער) צו דעם קנה ונואם קישט) אונ פון דעם קנה צום
מוקר, אקער אז עס ווערט גיט פון גישעקט, וואס האט
דער קעקלער צו גיין צום מוקר אקער צום קנה, ער
גיהער זיך שוין גיט מיט גיידע גאט האט געמאכט
אגישעקט מיט די יודין ער האט ווי גינעבין די חורב,
אונ משה רבינו איז גינעבן דער קעקלער צווישען ניי,
איצט אז די יודין האבן געזינדיגט אונ דאס גישעקט איז
שוין קטל גינעבין, האט משה גינאנט צו גאט אס משא
הקאמס. אויב דו וועסט מוחל זיין די יודין ווייזער זיך אונ
גוט, גלייבט דאך דאס גישעקט ווייזער, אס און. אויב
דו וועסט די יודין גיט מוחל זיין די זיך, גאר דו וועסט
זיי פארלעגן, האט איה דאך שוין גיט וואס צו זיין
אקעקלער זיי די חורב, קעק אפ קיין גאפען פון דא
וועל שנקען פאר דיר אסלאך וגרשתי אונ איה וועל פאר קרייבין אה חקנני דעם קנעני והאבדי:
(ג) אז ארץ זבת חלב ודבש דו זאלסט ווייז גרענגען צום לאנד וואס עס ריגט סילך אונ האניק פי
ווארום איה אליין וועל גיט אויף גיין צווישען דיר דרום זאג איה דיר אז איה וועל שנקען פאר

משלי חכמים

קלאסע, אונ האט קאלע געמאכט דעם גייעם סלבוש, דא
זעבירס פון דעם קינד וואס האבן אים קריער סקנא גינען זיין
דעם קינד וואס ווייז האבן גינען ניא דער קינד האט דעם
סלבוש

בְּקִרְבָּךְ כִּי עִם־קִשְׁת־עֶרְפָּךְ אֶתָּה
פָּן־אֲבִלָךְ בִּדְרֹךְ : י וַיִּשְׁמַע הָעָם
אֶת־הַדְּבָר הַרְעָה הַזֶּה וַיִּתְּאוּ
וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֲדָיו עָלָיו : ה וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עִם־קִשְׁת־עֶרְפָּךְ רָגַע
אַחַד אַעֲלֶה בְּקִרְבָּךְ וּבְלִיתִיךָ

קָשִׁי קִבֵּד אֶת־דִּי־קָמָא
אֲשִׁיזִינָה בְּאוֹרְחָא :
וַיִּשְׁמַע עַמָּא ית פִּתְגָמָא
בִּישָׁא הַדְרִין וַאֲתִאֲבִלוּ וְלֹא
שָׁוִיאוּ גְבַר תִּיקִין וַיִּגִּיד
עֲדוּהִי : ה וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה
אָמַר דְּבַנֵּי יִשְׂרָאֵל אַתֶּן
עִם קָשִׁי קִבֵּד שְׁעָה חֲדָא
אַסְלֵק שְׂכִינְתִּי מִבִּינָה
וְאֲשִׁיזִינָה וְכֵן אֶעֱבִי

רשבים

בעל המורים

אבלה הוא: (ד) עריו, כיני הכשיטין. לפי שנהגו אבלות כרבותי ויתאבלו ולא שרתו איש עריו עליו. שרתו אמר להן הקב"ה הורר עריך:

(ד) עריו. ג' כחם. דין וחידך ולכי עריו לנלון שמהו. כמתן זרמן עריו לכלום. כשכיל שנתלול כלכי עדים כמו שדרשו ר"ל כשכיל רוב וזכר וכסף שנתתי להם עטל וזכר פ"כ לא שחו איש עריו ונסחמה מהם שלא היה להם פחיתון פה כמו מתן זרמן שכלום עריו של כוס: (ה) הורר. ג'. הורר עריך. כלף רש"י

עמים הורר חלטים הורר אותם אל המים כנגשן. על שאתר שפתי חכמים

חלעיל שאתר כך עלה מזה וכו' ולא על דמסין לים ונכספי את הכנעני וגו' אל חרן וזכר חלז וגו': ו שטעם הוא חלעיל שאתר סנה מלאכי ילך לסניך ולמה כי לא חלעיל וגו' ולא שטעם אל הסמון לו על כך עלה מזה: ו וזכר דחתי ילך לא ס' כקרבט כי עט קשה עורף הוא דשטעם דחלעיל משהו שזכר קשה עורף רש"י חלעיל הסם כיניסם והוא כותר מה שאתר כאלן ככר פוקן רש"י וז' שם וזכר כי כמקום אל ופי' אל שם קשה עורף הוא וימרה כך וכו' אתה חלעיל לטעונו וגו'. סל"ט:

לכך אני חומר לך ושלחתי לפניך מלאך: כי עם קשי ערף אתה. וכשכיתני בקרבכם ואתם ממרים: כי מרכה אני עליכם ועם: אבלך. לשון כליון: (ד) הדבר הרע. שאין השכינה שורה ומהלכת עמם: איש עריו. מהר חורב (שבת פח) כתרים שניתנו להם כחורב כשאתרו נעשה ונשמע: (ה) רגע אחד אעלה בקרבך וכליתך. אלס חסלה בקרבך ואתם ממרים כי כקשיות ערפכם אזעום עליכם רגע אחד שהוא שיעור זמני שאתר (ישעיה כו) רגע וקנים מבעלי התועפות

ויכבסו שמלותם אבל הורר עריך הם חבתי' שנתנו להם כשעה שאסור נעשה ונשמע ופוקו אותם מלאכי חבלה כשעה שעברו לענף כדכסיק בספכת שבת וזה שאמר ויהנצלו בני ישראל שנמלתי מלאכי חבלה ולא כתיב וינצלו ר"ל ולא שחו כלז וינין כי אמרו לא נלך ונולח כי אם בלכת הקב"ה עמנו והוא אמר הורר עריך עד שאתר מה אעשה כך כי אלך עמכם:

(ה) ועתה הורר עריך מעריך. חלמה שחרי ככר נאמר ולא שחו איש עריו עליו וז' שלא היה דעתם להניחם אלא כפי שעת וסבירין להחזירן לאחרי סבן דכך נאמר הורר עריך לא כמו שאתם פבורין אלא הורר לגמרי ולא תשובו לתחודם והר' יוסף קרא וז' פירש ולא שחו איש עריו עליו הם בנדים המורים ונאים שלבו בשעת מתן תורה כרבותי

לקושים על התורה
תורה נואם דו האקס געשדעקען, האם גאט גינאנס צו משה ווארום די יודין וואס נייא האבין געוויקענט צו סיר וועל איך דען אקסעקטין פון סין תורה, איך וועל די יודין גיט פארלענדן אונ די תורה געייקט ביי די יודין, אונ גאר דורך דיר אונ פיר די יודין אין אונן ישראלי:

פירוש לתורה אלהים
דיר אמלאך די נוארום דו ביינ' אהארט אקנדענ פאלק אונ אז סין שכינה נועם זיין צווישען אייה אונ איר נועם ווידער שפעניגען אין סיר וועל איך אויף אייה קערין סין צארין פו טאקער אגלד וועל איך דיר פארלענדן אין נועם: (ח) וישמע העם

את הדבר הרע הזה אונ דאם פאלק האם גיהערט נאך אז דיא שכינה נועם גיט רוקען אונ גיין כיס נייא ויהאבלי אונ נייא האבין געקרויערמ ויא אונ קיין קענקש וואס גיט ארויף גיטאדן זיין צירונג אויף זיך דאם סייגט קען די קרויענען וואס צו זיי איז גינעבין גיווארין אויף דעם בארג סיני בשעת נייא האבין גינאנט געשעה ונשמע: (ח) ויאמר יי אל משה אונ גאט האם גינאנט צו משה אמר אונ צו די קינדער ישראלי אהם איר זענט אהארט אקנדענ פאלק רגע אויב איך וועל אויף גיין צווישען דיר אונ איר נועם ווידער שפעניגען נאין סיר וועל איך גאר אויף אייה צערנען איין רגע וכליתך וועל איך דיר פארלענדן דרום איז קעקער צו אייה אז איך זאל

את הדבר הרע הזה אונ דאם פאלק האם גיהערט נאך אז דיא שכינה נועם גיט רוקען אונ גיין כיס נייא ויהאבלי אונ נייא האבין געקרויערמ ויא אונ קיין קענקש וואס גיט ארויף גיטאדן זיין צירונג אויף זיך דאם סייגט קען די קרויענען וואס צו זיי איז גינעבין גיווארין אויף דעם בארג סיני בשעת נייא האבין גינאנט געשעה ונשמע: (ח) ויאמר יי אל משה אונ גאט האם גינאנט צו משה אמר אונ צו די קינדער ישראלי אהם איר זענט אהארט אקנדענ פאלק רגע אויב איך וועל אויף גיין צווישען דיר אונ איר נועם ווידער שפעניגען נאין סיר וועל איך גאר אויף אייה צערנען איין רגע וכליתך וועל איך דיר פארלענדן דרום איז קעקער צו אייה אז איך זאל

משלי חכמים
כיים גרויס גיבטם אונ געוויין וואלסם ויסען איך תאב גיטאדן אגרויסע וינר גענין דיר, דא פיינער קאפאקע וואס דו האקט סיר געמאקט איז אין גאנצן בעשטענעם גיטאדן אין קאקע, גאר איך דין גיט שולדיג עס איז גיטען גיט ווילענדיג דין איך

פלביש קאליע געמאקט, אונ נענען גילאפין צו זיין קאקער מסרין, דער קאקער זאל אים בעשקאפין, וויא דער קינד האם גינענען אז ויינע חכמים לויפן צו זיין קאקער מסרין אויף אים, שיי צו זיין גילאפין צו זיין קאקער אונ האם גינאנט צו אים

וְעָתָה הוֹרֵד עֲדִידֶיךָ מֵעֲלֶיךָ וְאֶדְעָה
מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ : וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי-
יִשְׂרָאֵל אֶת-עֲדִידִים מֵהַר חוֹרֵב :
וּמִשָּׁה יָקָח אֶת-הָאֶהָל וְנָטָה-לוֹ
מִחוּץ לַמִּחֲנֶה הַרְחֵק מִן-הַמִּחֲנֶה
וַקָּרָא לוֹ אֶהָל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל-

תיקון ויגד מנה ויגד
קדמי מה אעבדך
וואעדיוא בני ישראל
ית תקון ויגדיו מבורא
דחורב : ומשה נסיב
ית משכנא ופרסיה ליה
מברא למשריתא ארחק
מן משריתא נקרי ליה
משכן בית אולפנא ויהי

תויא טורד עדיד . מ' הוהר פ' נט
ויפנולו בני . שבת פ'ח : פסד
חורב . שבת פט : ומשה יקח . כריתם טז שבת פח טכודין ק' מ' הוהר פ' בראשית ופ' בחקותי :

בער המורים

לשון חורב עדיד היה משה ואל מפני האף והחמה כדכתיב באף
עמים חורב וכמו דהנא היה עמים האם נמי חורב אותם על
המים להסריר עובדי ע"ג שכל הכורע על כרכיו לשחות סימן
אלא . מכלן שריר אלס לגלות כדי שילמוד חורב :

רש"י

חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואכלה אתכם לפיכך
טוב לכם שאלחמ מלאך : ועתה . פורענות זו חלקו
ח מיד שחורידו עדיכם מעליכם : וארעה מה אעשה
לך . כמקודת שאל השון אני יודע ש מה שכלני לעשות
לך : (ו) את עדים מהר חורב . את העדי שהיה
י בידם מהר חורב : (ז) ומשה . מאותו עון והלאה :
יקח את האהל . לי הווה הוא לוקח אהל ונטשו ממנו
למחנה אמר מנודה ב לרב מנודה לחלמדי : הרחק .
אלפים ל אמה כענין שאלמר (יהושע ג) אך רעוק יהיה
כניכם וכינוי כאלפים אמה במדה : וקרא לו . והיה
קורא לו אהל מועד הוא בית ועד למבקשי תורה : כל

שמי תלמיד של הקנים : וי וטעם כדי שיהי רשאי כל מבקשי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ו) ומשה יקח את האהל . אלו חכמים שנפלו סחן חכמי
משח ונפלו כדמסיק בסם' שבת והיינו דכתיב אחר
ויחצלו מאותם חכמים קרן אור פניו . ו"א שהוא מלשון
אהל לשון אורה כמו בחלו נרו :

פירוש לתורת אלהים

אסלאך שיקען פאר אייה ועתה אונ אצונד חורב
מאה אראפ גידערינ דיין צירונג פון דיר פלוקר
מיט דעם פורעניות וועט איר תיפף גישלאנין
ווערין אז איר נאלט איינער צירונג אפ טאהן פון
איה אונ גיט נאר אויף לפי שעה יאדעה אונ איה
ווייס פה וואס ביי מיר אין הארצין איז צו טאהן
לשון חורב עדיד משה ויגד : יש מקשים הלא כתיב
לעיל ולא שמו אש עדיו עליו . שמעלם לא שמו עדיו
עליהם . מהו זה שמו עליהם חורב עדיד מעליך . וכתיב הרי
כ"י שהיו כלן עמי מיני עדי . האחד הוא סתם עדי כמו ח
ונוס עכעת עגיל וכו'ו שהיו מהקשעים בהם אנשים ונשים .
פסטי הוא אותן הכתרים שנתנו להם כחורב על אמרם נעשם

משרי חכמים

זיי צו לאמין גיווארין , אונ דער פאסער האט אויף דעם קינד
גרויס רבנות אונ האט געזען דער אלס מאכין
אנייעם

רש"י

(ו) יקח . לקח . הרחק . שנוהג בהן כבגורים שלא חפץ
הקב"ה לרברר עם משה בחור מחנה ישראל :

שענד ע"ג והלוינס לנדס : (ז) והיה כל מבקש ה'

שפתי חכמים

ח כלומר זה אטעם לכם מיד כלומר לא שמלח ופחה מתחייב
ממה שקדם כמו ועתה הנה אשחק קח וקח ועתה שני בניך וגי'
כי א"א לפרש בן כי המאמר הקודם הוא לטובתם ששולח המלאך
ואינו הולך הוא בעצמו וספוק ועתה הורד עדיך הוא לטובתם
וא"ת הא לעיל כתיב הם עליון חורידו עדים מעליהם דכתיב ולא
שמו אש עדיו עליו וי"ל דלעיל לא חורידו אלא לפי שעה כדרך
האלהים אכל הקנים אמר להם שחורידו לעולם : מ' לא שמי
הורדת עדים ידע מה לעשות להם כמובן מן הכתוב כי אין
הורדת העדי סבה שידע מה לעשות להם : י' לא שהסירו עדים
בעוד שהיו כבר חורב שהיו לא הסירו עדים אלא אחרי מעשה
העגל ויחסר ש"ן וכללו כתיב שמהר חורב . (קל"מ) וא"ת הא
סבר כתיב ולא שמו אש עדיו עליו וא"כ למה הולך הקב"ה
ללוות ועתה חורב וכו' (כתיב) כי מעלמם נמנעו ולא שמו' כל
עדים עליהם אלא קלת וכשנלכוו מפי השי"ת סלקו כל העדיים
לגמרי והפשיעו מהם וע"פ עוד חירויים אחרים : ב' פירוש
ישראל מנדים לרב שהוא הקנים גם מנדים לחלמדי כלומר לי

ענין תוכחת משה את העם

(ה) ועתה חורב עדיך מעליך וגי' . יש מקשים הלא כתיב
לעיל ולא שמו אש עדיו עליו . שמעלם לא שמו עדיו
עליהם . מהו זה שמו עליהם חורב עדיד מעליך . וכתיב הרי
כ"י שהיו כלן עמי מיני עדי . האחד הוא סתם עדי כמו ח
ונוס עכעת עגיל וכו'ו שהיו מהקשעים בהם אנשים ונשים .
פסטי הוא אותן הכתרים שנתנו להם כחורב על אמרם נעשם

לקושים על התורה

(ו) ומשה יקח את האהל וגי' . דער אלשיך שרייבט
ווייל משה האט גינעקן די שכינה איז אונזעק
פון דער מנהג , האט משה געטראכט ווייל מיין גינאדעל'ס
איז אין די מנהג וועט דאך די שכינה ביי מיר אויך גיט
זיין ואונ אז איה וועל בארשין אעקס וועגין די יודין .
וועט נאט זיין קערנישעקט פון מיר דריבער האט משה
גענוקען זיין גינאדעל'ס אונ האט אים גישטעלט אויסקער
צו דיר בשעת איה וועל גידענקען דיא אנדערע זיגד : (ז) ויחצלו בני ישראל אונ די קינדער ישראל
זענען ווארין אפ געליידיגט אה פון זיינער צירונג וואס זיי האבין געהאט פיה חורב פון דעם בארנ
חורב בשעת קבלת התורה : (ו) ומשה אונ משה פון דער צייט אונ ווייטער גיט פלעגט ער געמען
זיין גינעלם ונפח אונ האט אים גישטעלט חוץ למחנה ישראל הרחק טייט צונויט ווייטער איילין
פון דער מנהג ישראל וקרא אונ ער האט אים גערופין אוהל מועד פלוקר דאס איז אנגעלם
וואס קען זאמולט ויך איין תורה צו לערנען ויהי אונ עם איז גינוען די אימליכער וואס האט

משרי חכמים

זיי צו לאמין גיווארין , אונ דער פאסער האט אויף דעם קינד
גרויס רבנות אונ האט געזען דער אלס מאכין
אנייעם

מבקש יהוה יצא אל-אהר מועד
 אשר מחוץ למחנה: והיה בצאת
 משה אל-האהר יקומו כל-העם
 ונצבון איש פתח אהליו והביטו
 אחרי משה עד-באו האהלה:
 והיה כבא משה האהלה ירד
 עמוד הענן ועמד פתח האהל
 ודבר עם-משה: וראה כל-העם

בד רחבע ארפון מן קדם
 נפק דמשפון בית
 ארפוןא די סבא
 דמשפוןא: והיה בד
 נפק משה דמשפוןא
 קיימין כל עמא
 ומתעיתין גבר פתרע
 משפוןא ומסתפדין
 אחורי משה עד דעליד
 דמשפוןא: והיה בד
 עליד משה דמשפוןא
 נחית עמודא בענא
 וקאים פתרע משפוןא
 ומתמליד עם משה:
 ורואן כל עמא ית

תרא וביטו אחרי. קידושין ג:

רש"י

שפתי חכמים

ס' לכו אל האהל כיום השבת כמו כיריחו כתיב יושע:
 ב מריבו דכל מרכס ליה: ג דקל למח כתיב כלאת חשה אל
 האהל הילכ כשנכנס חשה אל האהל ומפרש דכלאת קלי אינאה
 שילא מן מחנה ישראל ולא קלי אלהו על משה: ד כלו שהוה
 לי הוה: ע דלית דבג"ש ובחירק חתת סמ"ס ואינו קרוי
 מדבר כש"ל חתת סמ"ס משוט מדבר משמש שהמלך מדבר עם
 ההדיוט אבל מדבר בחירק פתורו הקול מדבר עם ההדיוט:
 ודבר עם משה: וראה כל העם
 ענין תוכחה משה: את העם
 סקדמת נפשה לנשמה. לא פקדו. כי היה נראה להם כפריקת
 עול תורה. כאלו אמרו אין לנו חלק בתורה ובכרתה. פ"כ
 נאמר להם שנית ונתת סוד עדין מעליך. אפילו אותן ב'
 כתרים תוריד מעליך. ועל זה נאמר ויתגללו בני ישראל את
 עדים מסר חורב. אותו עדי נתינת להם ככר חורב. ואמר
 כלן בני ישראל. ולא אמר איש עדי. לפי שכל ישראל היו
 שוים בו כפשי והלך:

מבקש ה'. מכלן למבקש פני וכן במקל פני השכינה:
 יצא אל אהל מועד. כמו וילא. ד"ל והיה כל מבקש ה'
 אפילו מ מלאכי השרת כשהיו שואלים מקום שכינה חכריהם
 אומרים להם הרי הוא בזהו של משה: (ס) והיה. ל'
 הוה: בצאת משה. מן המחנה ללכת אל ג האהל:
 יקומו כל העם. שומדים מפניו ואין יושבין עד
 שנחכסו מהם: והביטו אחרי משה. לשכח אשרי
 אהל: (ט) ודבר עם משה. כמו ומדבר עם משה. שהוא כבוד השכינה כמו
 (במדבר ז) וישמע את הקול ע מדבר אליו ואינו קורא מדבר אליו כשהוא קורא מדבר פתורו הקול מדבר
 בינו לבין עמו וההדיוט שומע מאליו וכשהוא קורא: מדבר מדבר שהמלך מדבר עם ההדיוט:
 ענין תוכחה משה: את העם

סקדמת נפשה לנשמה. לא פקדו. כי היה נראה להם כפריקת
 עול תורה. כאלו אמרו אין לנו חלק בתורה ובכרתה. פ"כ
 נאמר להם שנית ונתת סוד עדין מעליך. אפילו אותן ב'
 כתרים תוריד מעליך. ועל זה נאמר ויתגללו בני ישראל את
 עדים מסר חורב. אותו עדי נתינת להם ככר חורב. ואמר
 כלן בני ישראל. ולא אמר איש עדי. לפי שכל ישראל היו
 שוים בו כפשי והלך:

סדבר הוה שומר הקב"ה כי לא אפלה בקרבך והרי הם כמנודים
 לשמים ע"כ ויתאכלו ולא שמו איש עדי. ומדאחר איש עדי
 ולא אמר בני ישראל כמ"ס אחר כך ויתגללו בני ישראל עדים.
 ולא אמר מסר חורב. ש"ס שמדבר מעדי המיוחד לכל איש
 ואיש לפי עשרו הפשיר ירכה והדל ימשיע וקבלו עליהם תשובה
 געבור החטא הנמשך מן העדי. כמ"ס ויתפרקו כל העם את
 נומי הוה וגו'. הכל אותן ב' כתרים שקבלו כחורב מחמת

לכומים על התורה
 די סתנה. ויית פון די סתנה. ווער עם נועם עקעס בארשין
 וועט ארשים קוקען צו משה אויסער די סתנה. און משה
 וועט דאקס ביידן מיט גאט וואס ער וועט בארשין. און
 אזוי איז פאקט גינען די שכינה איז פאלד געקוקען אין
 דעם גינאקעס פון משה:

פירוש לתורת אלהים
 בנערך דאס לערנונג פון גאט יציא פלעגט ארשים
 גיין צום אוהל מועד וואס איז גינען אויסין
 ווייניג פון דער סתנה און נאך אפירוש איז דא
 ויהי און עם איז גינען אפילו אז די מלאכי השבת
 האבין גיפקענט ווא איז דאס ארש פון דער

שכינה האבין ויערע חברים דא מלאכי השבת גינאנט צו ויי ויא איז אין דעם גינעלם פון משה:
 (ח) ויהי און עם איז גינען בצאת אז משה איז ארשים גענאנגען פון דער סתנה צו גיין אין דעם
 גינעלם אריין קיט: וענען ויי אויף געשטאנען דאס נאנצע פאלק ונצבו און ויי וענען געבליבען
 שטיין איז אימליקער סענקש פתח אהליו אויף: דער טיר פון ויין גינעלם ויהיטו און ויי האבין געקוקט
 נאך משה ער בואו ביו ויין אריין קוקען האיהנה אין דעם גינעלם: (ט) ויהי און עם איז גינען:
 דבוא אז משה איז געקוקען אין גינעלם יר האט אראפ געגידערט אונאקעדיגע נייל וקפד און
 האט ויה גישטעלט אויף דער טיר פון דעם גינעלם ודבר און האט גירעט מיט משה: (י) ויהי

משרי חכמים
 גינעלם סתנה. אזוי האט משה אויף גינאנט פאר גאט איך. גיט ויילענדיג. דריבער ואלקסו וייא סתנה ויין. און גאט האט
 גיין סתנה אז דאס פאלק האט געגריקען זינד. אבער אזוי גינאנט און ער האט גינאנט צו משה גיט ויין ויין צו
 די לאגד וואס איך האב גינאנט איך וועל וייא געבין:

את עמוד הענן עמד פתח האהל
וקם כל־העם והשתחוּוּ איש פתח
אהלו : ודבר יהוה אל־משה
פנים אל־פנים כאשר ידבר איש
אל־רעהו ושב אל־המחנה
ומשחתו יהושע בן־נון נער לא
ימיש מתוך האהל : פ שלשי יב ויאמר
משה אל־יהוה ראה אתה אומר

עמודא בעננא קאים
פתרע משכנא וקיימין
כל עמא וסגדון גבר
פתרע מ־ש־ג־יה :
יא ומתמקדי יי עם משה
ממדי עם ממדי כמא
די ממדי גבר עם חכריה
ותאיב מ־ש־י־תא
ומשוכשוכיה יהושע בר
נון עזרימא לא עדי מנא
משכנא : יב נאמר משה
קדם יי חזי דאתא אומר די
תרא ודבר די אל כרכות סג פקרים מ־
פ־א־מ־ הוהר פ־ ואחנתן : וש
כלות סג : כרכות סג : ופ־הוהר : כרכות
סג : פ־הוהר : כרכות סג : ופ־הוהר : כרכות

רשב"ם
(יב) ראה אתה אומר אלי העל כרכובי לעיל לך נחת
שפתי חכמים
בצר המורים
(יא) ידבר איש אל רעהו כנימקריא שהוא מסביר לו פנים :

(י) והשתחוּוּ פ לשכניה : (יא) ודבר ה' אל משה
פנים אל פנים ומתחלל עם משה : ושב אל המחנה
לאחר שדבר צו עמו היה שב משה אל המחנה ומלמד
לוקמים מה שלמד והדבר ק הזה כג משה מיום הכפורים
עד שהוקם המשכן ולא יותר שהרי כ"י בתמוז נשתכרו
הלוות (תענית כח) וכ"ח סוף העגל וכן את החוטאים
וכ"ט ר' עלה שנאמר (שמות לב) ויהי ממחרת ויאמר משה
אל העם וגו' ועשה שם ארבעים יום ובקש רחמים שנאמר
(דברים ט) ואחננל לפני ה' וגו' ובכאש חדש
חלול נאמר לו ועלית בכקר אל הר סיני לקבל לוחות האחרונות ועשה שם מ' יום שנאמר כהס (שם י)
ואנכי עמדתי כהר סיני הרשונים וגו' מה הראשונים בראון אף האחרונים בראון אמר משה אל משה
היו ככעס ב' כתשרי נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובכל שלם ואמר לו למשה סלחתי כדכריך ומסר
לו לוחות אחרונות ויד והתחיל ללוחות על מלאכת המשכן ועשהו עד אחד בנין ומשהוקם לא דבר עמו עוד
אלא מהל מועד : ושב אל המחנה תרגומו ותב למשריתא לפי שהוא לשון הווה וכן כל הענין וראה כל
העם וחזן וכלבו וקיימין והביטו ומסתכלין והשתחוּוּ וסגדון ומדרשו ידבר ה' אל משה שישוב אל המחנה
אל אני ככעס ואתה ככעס אל"כ מי יקרבים : (יב) ראה אתה אומר אלי ראה תן עיניך ולבך על דכריך אתה

טענות משה אל ה'
(יב) ואמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי העל את
העם הזה וגו' הפרשה הזו היא מן הפרשיות הסתומות
וכל הפרשים כולם ילאו ללקוט אורות איש כפי אשר הורוהו
שכלו וכל אחד סותר דברי חברו ומרכה עליו חכילות השגות
פ"כ אבא פה בקלור נמרץ רק כהכנה מועעת כהכתיובים לפי
שלקטתי מהמפרשים ז"ל קושב דכריהם . ואחחיל בדברי הרב

פירוש לתורת אלהים
די תעם אונ דאם נאנצע פאלק האם גינעקן את
די וואלקערינע זייל עופר שטייט אויף דער מיר
פון דעם גינעקלם וקם אונ דאם נאנצע פאלק איז
אויף געשטאנען והשתחוּוּ אונ זיין האבין זיך
געבוקט צו דער שכינה איש אימליכער קענקש
שתח האוהי אויף דער מיר פון זיין גינעקלם :
(יא) ודבר יי אל משה אונ נאם האם גירעט צו משה
באשר גלייך אזוי ווי איין קענקש קעט צו זיין
נוקען פרייגד ושב אונ נאם דעם אז נאם האם
מיט אים גירעט האם זיך משה אום גיקערט צו
העל

אִלֵּי הָעֵל אֶת־הָעַם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא
הוֹדַעְתָּנִי אֶת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי
וְאַתָּה אֹמֶרֶת יִדְעֶתִיךָ בְּשֵׁם וְגַם־

אִסַּק ית עֲמָא קִדְּוִן וְאַתָּה
לֹא הוֹדַעְתָּנִי ית דִּי תִשְׁלַח
עִמִּי וְאַתָּה אֹמֶרֶת רַבִּיתִיךָ
בְּשֵׁם וְאַתָּה אֹמֶרֶת

רש"י

את העם: ואהא לא הודעתני. אלא הנח מלאכי ילך לפניך ואיני חפץ כי את בלבדך עמנו בעצמך:
רש"י

יום עם לילוח לפי מנהג החדשים אחד מלא ואחד חסר שהחזק
לשול חסר אומר כ"ח וכסודא לפרש החשבון לפי מה שאמרו
תמוז דהאי שחא מלוי מליה אומר כ"ט. הר"ם. (נח"י)
ול"י דבין תמוז לתמוז נחתלק לו דהא אבי אומר על אותו תמוז
של שלוח מרגלים וזו בשנה שניה ולזו תמוז של העגל הוא
בשנה ראשונה ע"ס. א"י (גל) שהוא ר"ח אף בראשית השעיה
היה כ"ח אבל חשבון של ח' יום לא היה כ"א כ"ט כי יום י"ח
מאחר בנס אולי וגו' קודם מעשה העגל נאמר ואע"פ שפירש"י שם כח נחשבר שפתיין ישראל לחטוא ושניהם אומרת
כי לא אעלה בקרבך וכו' מ"מ מאחר ושלחתי לפניך מלאך שהוא אחר מעשה העגל הוא העיקר (נח"י) וז"ל ש"ל הנה מלאכי ילך
לפניך שהוא מוקדם לפסוק ושלחתי לפניך וגם שזה הפסוק קרוב יותר לומר שעות כל כספריים ונחתלק בין הנה מלאכי ילך ובין
הנה אולי שולח וכו'. ר' דק"ל דמשה מן הקרא ידיעה שם למשה כלל הוא כפרעות אבל שאר בני אדם אין ידיעה שם
וסגחתו כפרעות אלא ככללות וחלילה זה כי השגחת השם כפרעות כל כנולדו מקנין רחמים עך כלי כנים ל"ס בשם

אומר אלי וגו' ואתה לא הודעתני וגו' ואשר אמרת לי
(שמות כג) הנה אנכי שולח מלאך ש אין זו הודעה שאין
אין חסד כה: ואתה אמרת ידעתך בשם. הכרתך
משאר בני אדם בשם חשיבות ת שהרי אמרת לי
(שמות יט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגו' וגם כך
לא היה לילי שמו: ש' כח הר"ם לפי דעתי שינוי נסל
בספרים וה"ל לכתוב ושלחתי לפניך מלאך וגו' וכו' כי
מאחר בנס אולי וגו' קודם מעשה העגל נאמר ואע"פ שפירש"י שם כח נחשבר שפתיין ישראל לחטוא ושניהם אומרת
כי לא אעלה בקרבך וכו' מ"מ מאחר ושלחתי לפניך מלאך שהוא אחר מעשה העגל הוא העיקר (נח"י) וז"ל ש"ל הנה מלאכי ילך
לפניך שהוא מוקדם לפסוק ושלחתי לפניך וגם שזה הפסוק קרוב יותר לומר שעות כל כספריים ונחתלק בין הנה מלאכי ילך ובין
הנה אולי שולח וכו'. ר' דק"ל דמשה מן הקרא ידיעה שם למשה כלל הוא כפרעות אבל שאר בני אדם אין ידיעה שם
וסגחתו כפרעות אלא ככללות וחלילה זה כי השגחת השם כפרעות כל כנולדו מקנין רחמים עך כלי כנים ל"ס בשם

דעת זקנים סבלי התוספות

הוא ישלח מלאכו לפניך ואחת אסרת וגו' ובה ברכת
תעשה לי על כי מצאתי חן בעיניך ועתה אם מצאה'י
חן בעיניך כלומר שחלף אחת בעצמך ובכבודך להודיעני
הדרך אשר אלך בה וארעד מ' למען ארע כי אמצא
חן בעיניך:

(יט) ואחא לא הודעתני. פירש אתה אמרת הנח מלאכי ילך
לפניך ולא די שאין רעך לידך עמנו אלא אפילו איהו
מלאך שאמרת שילך עמי לא הודעתני אלא סתמא ואין כך
ארם בעולם שאין זו מלאך שהולך עמו כד"א כי מלאכי
יצוה כך ואפילו לא יעזר עבד אברהם שלא מלאך כרתיב

שענות משה אל ה'

לא אמר ככאן אשר העלית ממזרים. וזאת זו הרכה שנים
כלשון. וכענין שלחתי המלאך תחלה אמר הנה מלאכי ילך
לפניך ואח"כ אמר ושלחתי לפניך מלאך. מהכרח כל הדקדוקים
הללו קרוב לשמוע כי כמעשה העגל היה הערב רב מקור אל
החטא וישראל נמשכו אחריהם. ומשה כחפלו עשה ב' חלוקות.
התחלה תחלה על בני ישראל שלא היה אשמתם כל כך גדולה
ואח"כ התפלל גם כעב הערב רב. ולשומע זה כשנפתר לו
הק"ס נפתר תחלה על בני ישראל כלליהם ופניהם אמר
ועתה לך נחה את העם. כי לשון נחה מורה שינחם בשוכה
ונחה. וקראם העם דרך קנס לפי שנחפשו אל הערב רב.
ואמר אל אשר דברתי לך כי ראה הק"ס לקיים שבותו כמשה
שאלו ואעשה אותך לגוי גדול והיינו ליתן הלך לרועו של משה
באלו דבר לקיים הכתוב למשה. ועשיתי חור ואמר כי אותו
ישר שדברתי לעשות לך הנני מחזירו לישראל. וז"ל אל אשר
דברתי לך ולא יאמר אל הלאך אשר דברתי לך מכבר. והיה
אלך הכנעני. ולפי שכל מלאכי רחמים של מעלה כבר הנה
מוכנים מימות האבות לשמור בדרך את זרע אברהם יצחק
יעקב. ע"כ אמר הנה מלאכי ילך לפניך. אין לזכר לשלוח
מלאך אחר כי כבר יש מלאך מוכן לך. ועל ישראל אשר ודיוס
פקדי וסדקתי עליהם וגו' להפרע מהם מעט מעט. אבל על
הערב רב אמר ויגוף ה' את העם על אשר עשו את העגל. כי
כבר אמרנו שישראל לא ידע ולא התכוון כחטאות הערב רב
בדאיחא במדרש. ואח"כ יחם ה' על הרעה גם על הערב רב
ואמר לך עלה מזה אחה והעם אשר העלית מארץ מצרים כי
ידוע שמשל לא נמלך בנבוכה ומעמנו העלם משל ממזרים.
ולא הזכיר לשון נחה המורה על שוכה ונחה אלא עלם מזה
אחא והעם. ר"ל אחס עלה והעלה גם אחס כעל כרחם. יסן
כי המה בחרים תמיד לשוכ למוקדם מזריחה. ואמר אל הארץ
אשר נשבעתי לאברהם וגו'. לא אמר פתח לאברהם כי הערב רב
שר כשרי כל האומות:

זה אמר ככאן אשר העלית ממזרים. וזאת זו הרכה שנים
כלשון. וכענין שלחתי המלאך תחלה אמר הנה מלאכי ילך
לפניך ואח"כ אמר ושלחתי לפניך מלאך. מהכרח כל הדקדוקים
הללו קרוב לשמוע כי כמעשה העגל היה הערב רב מקור אל
החטא וישראל נמשכו אחריהם. ומשה כחפלו עשה ב' חלוקות.
התחלה תחלה על בני ישראל שלא היה אשמתם כל כך גדולה
ואח"כ התפלל גם כעב הערב רב. ולשומע זה כשנפתר לו
הק"ס נפתר תחלה על בני ישראל כלליהם ופניהם אמר
ועתה לך נחה את העם. כי לשון נחה מורה שינחם בשוכה
ונחה. וקראם העם דרך קנס לפי שנחפשו אל הערב רב.
ואמר אל אשר דברתי לך כי ראה הק"ס לקיים שבותו כמשה
שאלו ואעשה אותך לגוי גדול והיינו ליתן הלך לרועו של משה
באלו דבר לקיים הכתוב למשה. ועשיתי חור ואמר כי אותו
ישר שדברתי לעשות לך הנני מחזירו לישראל. וז"ל אל אשר
דברתי לך ולא יאמר אל הלאך אשר דברתי לך מכבר. והיה
אלך הכנעני. ולפי שכל מלאכי רחמים של מעלה כבר הנה
מוכנים מימות האבות לשמור בדרך את זרע אברהם יצחק
יעקב. ע"כ אמר הנה מלאכי ילך לפניך. אין לזכר לשלוח
מלאך אחר כי כבר יש מלאך מוכן לך. ועל ישראל אשר ודיוס
פקדי וסדקתי עליהם וגו' להפרע מהם מעט מעט. אבל על
הערב רב אמר ויגוף ה' את העם על אשר עשו את העגל. כי
כבר אמרנו שישראל לא ידע ולא התכוון כחטאות הערב רב
בדאיחא במדרש. ואח"כ יחם ה' על הרעה גם על הערב רב
ואמר לך עלה מזה אחה והעם אשר העלית מארץ מצרים כי
ידוע שמשל לא נמלך בנבוכה ומעמנו העלם משל ממזרים.
ולא הזכיר לשון נחה המורה על שוכה ונחה אלא עלם מזה
אחא והעם. ר"ל אחס עלה והעלה גם אחס כעל כרחם. יסן
כי המה בחרים תמיד לשוכ למוקדם מזריחה. ואמר אל הארץ
אשר נשבעתי לאברהם וגו'. לא אמר פתח לאברהם כי הערב רב
שר כשרי כל האומות:

פירוש לתורת אלהים

הנני בריינג אויף דאס קאלק ואתה אונ רי האקסט
ביר גים בודיע גיוען אה נועקען דו נועקסט מיט
ביר שיקען אונ דאס וואס דו האקסט מיר גי'אגמ
אז דו נועקסט שיקען פאר ביר אסלאך איז דאס
קיינ יודעה. ווארום איך וויל דאס גים ואתה אונ
דו האקסט צו מיר גי'אגמ ירעתיך בשם איך האב
דיך גימאכט דער קאנען פון אנדערע מענטשין
מיט אקשויבן קאנען גים-אונ אויף האקסט צו
מיר

הנני בריינג אויף דאס קאלק ואתה אונ רי האקסט
ביר גים בודיע גיוען אה נועקען דו נועקסט מיט
ביר שיקען אונ דאס וואס דו האקסט מיר גי'אגמ
אז דו נועקסט שיקען פאר ביר אסלאך איז דאס
קיינ יודעה. ווארום איך וויל דאס גים ואתה אונ
דו האקסט צו מיר גי'אגמ ירעתיך בשם איך האב
דיך גימאכט דער קאנען פון אנדערע מענטשין
מיט אקשויבן קאנען גים-אונ אויף האקסט צו
מיר

רַחֲמִין קִדְּמִי : י וַיִּכְעַן
 אִם כָּעַן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין
 קִדְּמָה הוֹדַעְנִי כָּעַן ית
 אֹרַח מוֹכֵה וְאִדְּעֵרְהָמָה
 כִּדְּרִי דְאֲשַׁכַּח רַחֲמִין
 קִדְּמָה וְיִגְדִּי קִדְּמָה אֲרִי
 עֲמָה עֲמָה דְרִין : י וְנִאֲמַר
 שְׂבִינְתִּי יִתְהַר וְנִאֲמִין קָה :

רשב"ם

י אשר יגיד ח' לאחיכם ככם. ויהי בהגיה ח' היך לך מכל אויבך וגו'. והמפרש וההגהות לך חת רות מעשה. כמו מעשה בקשת ששוח הוא. יאל דברים שהיה הקב"ה מתרצה לכקשת משה ויאמר לו והנהיגו לך והלא יתור לשון הכמה :

רענ"י

מִיָּתוּ לְעוֹלָם: (יג) וְעַתָּה, אִם אַחַת שְׂמַלְחֵתִי
בְּעֵינֶיךָ הַיְדִישִׁי נָא אֶת דְּרֶכְךָ מִה שֶׁכָּר אַחַת עֲתָן
לְמוֹלֵאִי וְכַשֵּׁיךָ: וְאוֹרֶךְ כְּמֵעֵן אֲמַצַּח הָרָן
וְאֶדְעֶה כֹּחַ מַדָּה עֲנוּמֹךְ מֵהִיא מִלִּילָת הָרָן
שֶׁשְׂמַלְחֵתִי וְשִׁתְרוֹן לְחֵן מִלְּאֹחַן נָא לְמַעַן כֹּחִיר
כֹּתֵה שֶׁכָּר מִלִּילָת הָרָן: וְרֹאשֶׁהּ בִּי עִמָּךְ הַגִּיּוֹ הַזֶּה.
אֶת אַחֲמֵר וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגִיּוֹ נִדּוּל וְאֶת אֱלֹהֵי תַּשְׁבוּב רֹאשׁ
עֲמָךְ הֵם מִקְדָּשׁ וְאִם בְּהֵם תַּחֲלֹס חֲיִי שׁוֹמֵךְ עַל הַיּוֹאֲלִים
לְאֵלֵי שִׁיחִיקוּמִי וְאֶת תַּחֲלוֹס הַבִּטָּה שְׁלִי נִדָּה הֵם
רוֹדֵעִינִי וְכוֹחֵאִי דְרֹשָׁהּ בְּמַכְשֶׁת בְּרֻכֹּת (קט) וְאִלִּי
נִי יִלְכֹּךְ. כִּתְּרוּמוֹ לֹא אֶשְׁלַח עוֹד מִלֵּאךְ אֲנִי כִּעֲמָתִי

דעה זקנים מבעלי התוספות

[illegible]

אמר הודיעני נא את דרכיך אמר אישאל לפניו וירעני
אמר הנה יודע לכתור אי זה טוב להם ואמר לו הקב"ה פני
בניחוחי לך ממה שהיה לבך נוקפך אי זה חבחר אף על פי

ת אלהים

אס געפינט פֿייר דיר חן ודאה אונ זעה פֿי און

אם פאלק איז ריין פאלק בלומר דאס וואס דו
געקענט דו וועסט מיך מאכין צו אגרויס פאלק
ני דאס וועסט פארלאזן וואסו דאס
מאגן, ווארום וויי ענען ריין פאלק פון
יער אונס אז דו פארמאכסט און וויי בין איה
ה אויף גוט סוף אז מיינע קינדער זאלן פאר
ר אקטיוס האבן: (די) דאס אונס גאט האט געזאגט
זיט מיין שכינה וועט אליין גיין מיט דיר א

יום

לָהּ: מוּ וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אִם-אֵין פְּנִיךָ
הַלְכִים אֶל-תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה: מוּ וּבְמִה
יִנְדַע אִפּוּא כִי-מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
אֲנִי וְעַמֶּךָ הָלֹא בִלְכֶתְךָ עִמָּנוּ
וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמֶּךָ מִכָּל-הָעָם אֲשֶׁר
עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה: פ רַבִּיעִי יוּ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה גַם אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה
אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֲעִשֶׂה כִּי-מִצָּאתִי

מו וַיֹּאמֶר קְדַמְדִּי אִם לִית
שְׂכִינְתְּךָ מִהֲלָכָא בִּינְנָא
לָא תִסְקִינְנָא מִכָּא:
מו וּבְמִה יִתְיַדַע הָכָא אֲרִי
אֲשִׁכַּחִית רַחֲמִין מְדַבֵּר
אֲנִי וְעַמֶּךָ הָכָא בְּמִיחָה
שְׂכִינְתְּךָ עִמָּנָא וְיִתְעַבְדֵּן
לָנָא פְרִישָׁן דִּי וְיַעֲמֵךְ
מִשְׁנִין מִכָּד עָמָא דִּי עַל
אֲפִי אֲרָעָא: יו וַיֹּאמֶר יו
לְמֹשֶׁה אֲפֹר יֵת פִּתְגָמָא
הָרִין דִּי מִלִּיקְתָּא אֲעִבִיד
אֲרִי אֲשִׁכַּחֲתָא רַחֲמִין

תורא אס חין פניך . משהדין לח : ומהס יודע . כהרף טו : ונפלינו חמי . כרופט : כהרף טו עקריס מ"ג פ"ב :

רשבים

עמך יהיה נפלא כמה שתלך עמהם מכל העם אשר
על פני האדמה : (יו) גם את הדבר הזה אשר דברתי .
אלי להיות מופלא וגדול שופט וגדול עליהם מכל
ההליכה שאליך עמהם אשר נתרציתי לך כבר וזהו
קירון פנים שכתוב בו לפנינו נגר כל עמך מעשה

(טו) אם אין פניך וגו' . כלומר שאם אין אתה בא עמנו:
(טז) ובמה יודע אפוא וגו' . ונפלינו אני ועמך וגו' .
תחלת בקשה אחרת היא . עוד אני מבקש ממך
שיופלא ויובדל אני לבדי מכל עם ישראל לדעת כי
אני נאמן לגביא ולמובית ויהיו שומעין לדברי . וגם

שפתי חכמים

רש"י

מה ענין זה כללן וכו' . הראשון : ו אש"ג שכבר נחלקה הקב"ה
לו כלתמו פני ולכו מ"מ רשע לשודיע לו חכמן של ישראל
בהליכתו עמם ואמר שאם ח"ו לא היה מתרצה ללכת עמם
לא היו עולים משם עד שימותו הם ובניהם וכל אשר להם :
ו דעת רש"י שנקבת ונפלינו וגו' אינם מענין הבקשה הראשונה
שהוא מידעת ששכר מליצת הן ושכר הנגהת העם כי זאת
הבקשה היא שלא ישרה שכינתו בעמ"ס אלא בישראל :

אלך כמו (שמואל ב יז) ופניך הולכים בקרב :
(טו) ויאמר אליו . כזו אני חסד ו כי על ידי מלאך אל
תעלנו מזה : (טז) ובמה יודע אפוא . יודע מליצות
הכן הלא בלכתך עמנו ועוד ל"א אני שואל ממך ז שלא
תשרה שכינתך עוד על אומות העולם ע"א : ונפלינו
אני ועמך . וזהו מובדלים כלכך הזה מכל העם כמו
(שמות ט) והפעל ה' כין מקנה ישראל וגו' : (יז) גם את הדבר הזה . שלא תשרה שכינתו עוד על ע"א
מעשה ואין דבריו של כלעם ע"י שריית שכינה אלא נוכל וגלוי עינים כגון (איוב ד) ואלי דבר יגונב שומעין ע"י

מענות משה אל ה'

דעת זקנים מבעלי החוספות

(טו) ויאמר אליו אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה . וכלשון
שעת משה כי זמנו של הקב"ה לא הלך מחוץ לגמרי ענה
ואמר כל זמן שפניך של זעם לא הלך מחסן . חין רצוני שזו
מחלן . טוב לנו שנחמיהם מה וחתה חתה אותנו בתשובה
וחתה על כל מה שחטאנו לסניך ולו יתגלגלו רחמך עלינו
ונחיה לסניך ככראשונה ואלך אהם ככבודך כינוי וטוב לנו :
(טז) ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך . אני ועמך .
הלא בלכתך עמנו אהם ככבודך כי כעת תהגנו למענם
מדרך הטוב ע"י נסים ונפלאות . וכזה ונפלינו אני ועמך מכל
העם אשר על פני האדמה . כי כולם מתנהגים ע"פ דרך טפס
ולחננו נתנהג למעלה מדרך הטוב :

שעריין חיה ירא משה סמך שאמר פן אכרך מ"ס ידע כי הוא
הסובב כי כבוד הוא לישראל שלך הקב"ה עמם מה שאינו
עושה לשאר אומות ועל זה אמר אם אין פניך הולכים וגו'
ונפלינו וגו' . ועריין לא נתיישב דעתו על מה שאמר פן אכרך
אמר לו הקב"ה גם את הדבר הזה וגו' שאוריעך סדותי שאני
תתישב דעתך וביין שראה שעת רצון חיה חסידך לשאול
ואמר חרדני נא וגו' כיסוד רוצה אני לשמוע וקראת ויאמר
אני אעביר כל טובי ואוריעך סדת מובתי אעביר לשון
יעבירו קול כסתנה . וקראתי בשם ה' לפניך פני שאמר
ואדעך בשם וכן מעשה שאקרא לפניך ה' ובאותו שם
אוריעך שאליך עמך :

פירוש לתורת אלהים

גִּיט אִמְלָאָה וְיִנְחִיתִי דָּה בִּיז אִיָּה וְנַעַל דִּיה מִאֲכִין
רַוִּינָן פֻּן אֲלַע דִּינַע פִּינִיט : (טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֹנ
מִשָּׁה הָאֵם צו אִים גִּינְאָט דָּאָם וְיִיל אִיָּה . נוֹארוֹם
אִם אוֹיֵב דִּיין שְׂכִינָה נִעַם גִּיט גִּיין מִיט אוֹנָו אִי
נִאֲלָקְסוּ אוֹנָו גִּיט אוֹיָף בְּרִינְגֵנָן פֻּן דִּאָנָען :
(טז) וּבִמָּה יִנְדַע אִפּוּא אֹנָו מִיט נִוֹאָם דָּעֵן נִוִּעַם
גִּעֻוֹאָקְסָט נִוִּעֵרִין יִי אֹז אִיָּה מִיט דִּיין פִּאֲלָק הָאֲבִין
נִעִפּוֹנָעֵן חֵן אִין דִּינִיעַ אוֹיגִין הָוֹא פִּאֲר נִוֹאָר
בְּלִקְתָּה עִמָּי נִאָר אֹז דו אֲלִיין נִעִקְסָט גִּיין מִיט אוֹנָו

גִּיט אִמְלָאָה וְיִנְחִיתִי דָּה בִּיז אִיָּה וְנַעַל דִּיה מִאֲכִין
רַוִּינָן פֻּן אֲלַע דִּינַע פִּינִיט : (טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֹנ
מִשָּׁה הָאֵם צו אִים גִּינְאָט דָּאָם וְיִיל אִיָּה . נוֹארוֹם
אִם אוֹיֵב דִּיין שְׂכִינָה נִעַם גִּיט גִּיין מִיט אוֹנָו אִי
נִאֲלָקְסוּ אוֹנָו גִּיט אוֹיָף בְּרִינְגֵנָן פֻּן דִּאָנָען :
(טז) וּבִמָּה יִנְדַע אִפּוּא אֹנָו מִיט נִוֹאָם דָּעֵן נִוִּעַם
גִּעֻוֹאָקְסָט נִוִּעֵרִין יִי אֹז אִיָּה מִיט דִּיין פִּאֲלָק הָאֲבִין
נִעִפּוֹנָעֵן חֵן אִין דִּינִיעַ אוֹיגִין הָוֹא פִּאֲר נִוֹאָר
בְּלִקְתָּה עִמָּי נִאָר אֹז דו אֲלִיין נִעִקְסָט גִּיין מִיט אוֹנָו

הן בעיני ואדעך בשם: יח ויאמר
הראני נא את־כבודך: יט ויאמר
אני אעביר כל־טובי על־פניך
וקראתי בשם יהוה לפניך ויחנתי

קדמי ורביקה בשם:
יח ויאמר אחיני בען יח
יקרה: יט ויאמר אנא
אעבר כל טובי על אפך
ואקרי בשמא דיי קדמו

תולדות אהרן
ותמי אה: כרסו שם:

בעל המורים
(יט) ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' לפניך.
בנימטריה: סקסס נחטק כפליה ליכור:

נפלאות. הכל כמו שמפורש שם: (יח) הראני נא את כבודך. תמה על עצמך חיוך מלאו לכו למשה רבינו ליהנות מזיו השכינה והלא הכתוב משבחנו ויסתר משה פניו כי ירא מחביו אל האלהים. ח"ו לא נחבון אלא על קירון שלו ונפלינו אני ועמך. ושל פני ילכו להניח לך מכל אויבך. וכן אמר הראני נא את כבודך. בכריחת בריה על מה שתבטחני כמו שעשה לאברהם כשאמר כמה ארע. וכתוב שם ותנה חנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגורים וסמך ליה כיום ההוא ברת ה' את אברהם בריה לאמר לזרעך נתתי. אף כאן שאל משה להקב"ה קיום בריה ונחיצה לו הקב"ה שיראה לו בכריחת בריה כדכתיב ויעבור ה' על פניו ויקרא וגו'. וכתיב בתריה הנה אנכי בורח בריה נגד כל עמך אעשה נפלאות כמו שבקשתי ונפלינו אני ועמך וגומר כי גורא תוא כדכתיב וייראו מנשת אליו: (יט) וחנתי את אשר אתון וגו'. ושם אפרש לך את מירתי:

רש"י

שפתי חכמים

ח דל"כ אין ענין לבקשה זאת כלל: ש (רש"י) מכל זה משמע פנולו בקשתו היה לר"ך להראותו וללמדו סדר התפלה שאני אעביר כל טובי וכו' ואני חשונה לבקשתו שסוף ראית הכבוד לזה אמר שכל"ס היה לר"ך ללמדו סדר התפלה מפני שגדלה מדברי משה שאם תמה בו ח"ו מפני שאמר וזכר לאברהם וגו' לכן לר"ך אני ללמדך סדר תפלה לכל שאל שבו תקובל שאלתי ומחנתי הסדר חובל נמי להשיג בקשת ראית הכבוד כמה שארסה אותך והיא ראית אחרים הוא קשר של תפילין ולא ראית הפנים כי לא יראי סדרם וחי: י פי' מש"כ וכות אבות

ללמדך סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות (ר"ה יז) וכסדר שאתה רואה אותי מעטף וקורא י"ג מדות הוי מלמד את ישראל לעשות כן וע"י שזכירו לפני רחום ומנון יהיו נענין כי רחמי י לא כלים: וחנתי מענות משה אל ה'

דעת זקנים מבעלי החושפות

(יח) ויאמר הראני נא את כבודך. מתמה שראם משה כי עת רצון הוא לה' לעשות ככל חפצו ע"כ הרמזי פיו לשאלו דבר שסוף נכחו מעל נבוכה ובעק לראות עלמותו יח' וקרא עלמותו יח' בשם כבוד. וס' ענינו כלום האומר להכיר אתן לך כל רכוש.

וכן אשר לי. רק הדבר שאתה שואל לא אוכל ליתן לך. וכן אמר לו ה': (יט) ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך. ר"ל את כל טובי אתן לך. וקראתי בשם ה' לפניך. וקרא לפניך את שמי ה'. הויה המורה על רחמים גמורים. גם כל עניני רחמנות שלי אתן לך. ותמתי את אשר אתון ורחמתי את אשר ארחם. כלומר גם על אחרים אתון ורחם כזכותך וכשליך. ונס את כבודי וסוף עלמותי הייתי מראה לך אכל המניס מלך חסיד

פירוש לתורת אלהים

מיינע אויגין וואדעך און איה וועל דיה מאכין
וויסען אויף דער וועלט בשם מיט איין חשובין
נאמען: (יח) ויאמר און משה האם גינאנט צו
הקביה הראני ווייז מיר נא איה בעט דיה את כבודך
דעם גישמאלט פון דיין קבור: (יט) ויאמר און
נאם האם גינאנט אני אעביר איה וועל מאכין
דורך גיין גי טובי נאר מיין גומקייט גי פניד פאר
דיר וקראתי און איה וועל רופין בשם אין גאמען
האם גינאנט פאר דיר, ורש"י שרייבט אזוי האם
נאם גינאנט עם איז געקוקען די צייט דו וואקסט
זעהן מיין קבור וואס איה וועל דיר געבין רשות
צו זעהן, ווארום איה וויל און דאך דיה לערנען
דעם סדר תפלה. ווארום אז דו האסט פדארפט
מתפלל זיין פון ווענין דיא ישראל האקטו מיר
דערמאנט דעם זכות פון זייערע אבות מיינקטו

וְאֶחָדָן לְמֶאֱן דִּי אֶחָדָן
וְאֶחָדָן עַל מֶאֱן דִּי אֶחָדָן:
כִּי נֶאֱמַר לֹא תִבְדֹּל לְמֶאֱדָן
יֵת אִפִּי שְׂכִינָתִי אֶרֶץ
לֹא יִחְיֶנִי אֲנִי שֶׁאֵין
וְתִתֵּן: כִּי נֶאֱמַר "הָאֵל
אֶמַר מִתְּכֵן קִדְּמִי
וְתִתְּעַמֵּד עַל מִנְרָא:
כִּי וְיִהְיֶה בְּמִעֵבֶר יִקְרִי
וְאֶשְׁרִיף בְּמִעֵבֶת מִנְרָא
וְאֶחָדָן בְּמִימֵי עֶלְמָה עַד
תֵּרָא כִּי לֹא יִרְאֶה. בְּגִלְתֵּי וְשִׁיבֹתָ מִטָּה.

רע"י

את אשר אחון . אותן פעמים שארצה כ לחון : ורחמתי . את שחשון לרחם עד כאן לא הבטיחו אלא פעמים אחנה ועתים לא אחנה אבל בשעת מעשה ח"ל הה אכני כורת בריית הבטיו שיוגן חזרות ריקס (ר"ה שם) : (כ) ויאמר לא תוכל וגו' . אף כשעבירי כל עובי מקום אתי . דבר אשר אני מדבר עתק חמיר ל יס מקום מוכן ל לנצח שאעתיק שם שלא חזק ומשם תראה מה שחלפה וכו פטומו ומדבריו על מקום שהבינים שם מדבר ואומר תאמרו חתי ואינו חומר אני במקום שהבינים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כף) הנה מקום אתי ונצבת על הצור. מצאתי בשוחר טוב אמר רבי חנינא זמנא נקרא שמו של וקב"ה מקום כד"א אל תבקום לפי שהוא מקומו של עולם ועדיין אינו יורע אי מקומו ספל אלא כשהוא אומר חנה מקום אתי הוי אומר מקום ספל לו :

(כג) והיא בעבור כבודי. מדותיו וסמכותי כבודי ענין שלי כמנ אדרי לבנינו לא כמים אל אלא בשמים כלל אהיה ענין לפעמיך כדאי שלא תראה והסירתי את כפי ונני' כאלם שנינו אהיה חבירו מתאדרי ואינו יכיר להחביוני בו. ויקרא בשם ה' הנדיעו בשם שילך עמו.

פִּירוּשׁ לַתּוֹרָת אֱלֹהִים

וואס איך וועל וועלן רחמנות האבן אויסקום
אפילו מען וועט גיט ווערט זיין ורחמי און איה
וועל מיר דער בארקען אה אין אנערקע צייטן
וואס איה וועל וועלן דער בארקען מיר :
(כ) יאמר און גאט האט גיזאנט יא דו קאנקט
גיט זעהן מיין פנים קדושר אפילו איה וועל
איבער פארין פאר דיר גיב איה דיר גיט רשות
צו זעהן דאס געזיכט פון מיין שכינה כי נוארום
עס קאן גיט זיין אז אפגעשאל זאל מיר זעהן ווי
אונ זאל בלייבן לעבן : (כא) יאמר יי און גאט

49784

ע וְהִסְרֹתִי אֶת־כְּפִי וְרֹאִיתָ אֶת־
אֲחֵרִי וּפָנִי לֹא יֵרָאוּ : פ חֲמִישִׁי
לֵךְ * וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פֶּסֶל־
לְךָ שְׁנֵי־לִחַת אַבְנִים כְּרָאשֵׁנִים
וְכָתַבְתִּי עַל־הַלִּחַת אֶת־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלִּחַת הַרְאשֵׁנִים
אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ : ג וְהָיָה נִכּוֹן לִבְּקָר
וְעֹלִית בִּבְקָר אֶל־הָר סינִי וְנִצַּבְתָּ
לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר : ג וְאִישׁ
לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אֶל־יָרֵא
בְּכִל־הָהָר גִּם־הֵצֵאן וְהִבְקָר אֶל־

דאעבר : ג וְאֶעֱדִי ית
דְּבַרְתָּ יִקְרִי וְתִחְזִי ית
דְּבַרְתִּי וְדִקְדַּמִּי לֹא
יִתְחַזֵּן : * וַיֹּאמֶר יְיָ מֹשֶׁה
פֶּסֶל דֶּה תִּרְיִן לִיחֵי אֲבָנִי
כְּכִדְמֵאִי וְאֶכְתּוּב עַל
לִיחֵי ית פִּתְגָמֵא דִּי הָיוּ
עַל לִיחֵי קִדְמֵאִי דִּי
תִּבְרַתָּא : ג וְהָיוּ זְמִין
לְצַפְרָא וְתִסַּק בְּצַפְרָא
לְמוֹדָא דְּסִינִי וְתִתְעַשֵּׂד
קִדְמֵי תַּמָּן עַל רִישׁ
מוֹדָא : ג וְאִנְשׁ לֹא יִסַּק
עִמָּךְ וְאִף אִנְשׁ לֹא יִתְחַזֵּי
בְּכִל מוֹדָא אִף עֵצָא וְתוֹרִי

תולדות אהרן
וסמיתו את . דרשום ו מנחום לו : ורשום
את . פ' סוטר פ' סקודי : פסל לו שני .
נדרים לו : אשר דרשום . שם פ' יצאום
סכ כפרה יד : האלן וסבקר . בילס ס פסטים
כא :

רשבים
(כג) וראית את אחורי . לאחר שאעבור על פניך
ברוחות ברית לראות . כעין העגל אשר ברתו לשנים
שפתי חכמים
לפני פניו : פ וס חרומות של והסירותי את כפי ורשמי
פסוק לים כשחולק בו : צ כמו שלחו מנות לאין נכון לו
לא מכיון כמו הסס אמת נכוו סדכר : ק לשון סרמה קול :

(כג) והסרתי את כפי . ואעדי ית לכרת יקרי
פ כשחולק הנהגת כבודי כמנעד פניך ללכת משם
ולחל : וראית את אחרי . הראו קשר של חסילין :
(א) פסל לך . הראו מחלכ סאסיריטון מתוך האלו ואמר לו הספולת יהיה שלך ומשם תעשר משה הרבה : פסל
לך . אחת שברת הראשונות אחת פסל לך אחרות . משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות
מתוך קלקול השפחות ולא עליה שם רע עמד שושבינה וקרע כתובתה אמר אם יאמר המלך לארנה אומר לו
גדיין אינה אשתך כדק המלך ומלא שלל היה הקלקול אלא מן השפחות תרצה לה אמר לו שושבינה כתוב
לה כתובה אחרת שנקרעה הראשונה אמר לו המלך אחת קרעת אחת אחרת קנה לך נייר אחר ואני אכתוב לה ככתב
ידי כן המלך זה הקב"ה השפחות אלו ערכ רב והשוכנין זה משה ארוסתו של הקדוש ברוך הוא אלו ישראל לכך
נאמר פסל לך : (כ) נכון . צ מוזמן : (ג) ואיש לא יעלה עִמָּךְ . הראשונות של ידי שהיו ק כחשולות

פירוש לתורת אלהים
שמיקער פון דעם גרילאנאם ניהער צו דיר אונ
פון דעם איז משה דיין גיווארין וכתבתי על הלויות
אונ איך וועל שרייבין אויף די דוחות את הרבים
דיא כייד וואס זענען גיווען געשריבען על הלויות
הראשונים אויף די ערשטע דוחות אשר שפתי וואס
דו האסט צו גראכין : (ב) ויהי נכון ויבקר אונ
ואלקם ויין אן גיבריים צו סארגין פריה ושלית
ביקר אונ דו ואלקם אויף גיין אין דער פריה אי
צום בארג סיני ונצבת לי אונ דו ואלקם צו סיר
שמיין גרייט על ראש החר אויף דעם שפיין בארג :
(ג) ואיש לא יעלה עִמָּךְ אונ אסענקש ואל גים אויף
גיין סים דיר ונצ איש אונ אויף אסענקש אי ואל
גים ווערין גיזעהן אויף דעם נאקצין בארג גס די
שאף סים די רינדער אי ידען ואלין זיה גים פאסין
אל

יִרְעוּ אֶל־מֹלֶךְ הַהָר הַהוּא: ד וַיִּפְסֹל
 שְׁנֵי־לֶחֶת אֲבָנִים כְּרָאֲשָׁנִים וַיִּשְׁכֵּם
 מִשָּׁה בְּבֹקֶר וַיַּעַל אֶל־הָר סִינִי
 כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ
 שְׁנֵי לֶחֶת אֲבָנִים: ה וַיֵּרֶד יְהוָה
 בְּעָנָן וַיִּתְּצֵב עָמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם
 יְהוָה: ו וַיַּעֲבֹר יְהוָה | עַל־פְּנֵי
 וַיִּקְרָא יְהוָה | יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנוּן
 אַרְךְ אֲפִים וְרַב־חֶסֶד וְאֱמֶת:

דא ירעון לקביר מורא
 תהא: ד ופסל תרין דוחי
 אבניא בקדמאי ואקדם
 משה בצפרא וסליק
 דמורא דסיני כמא די
 פקיד יי יהיה ונסוב
 בידיה תרין דוחי אבניא:
 ה ואתנדי יי בענא
 ואתעמד עמיה תמוקרא
 בשמא דיי: ו ואעבר יי
 שכינתיה על אפדי
 וקרא יי אקרא רחמנא
 וחנא מרחק רגו ומסגו
 למעבד מכוון וקשום:

נמר

תרא וישנס פסא . שבת : פו : ס' ה' . ר"ס י' : אל רחום . שם : ארך אפים . טירונן ככ כנא קמא כ סנהדרין קרא : וכל חסד . רלא סנסו י' :

רשב"ם

ויעברו בין בתריי . דרך העברה היו בורחים בריח : (ה) ויתצב עמו . עם משה הנצב שם ברכתוב
 ונצבת על הצור : ויקרא בשם ה' . הקב"ה קרא כשוהיה עובר בשם כמו שהולך ובפרש . שכן כתוב למעלה
 שפתי חכמים

ר דמות מן התרגום סביב משם הקורא שאלו סיה השם
 הקורא ה' מתורגם וקרא כשם ה' שפירשו ויקרא ה' בשם .
 רש"ם : ש כלומר אף על פי שגלו לפניו שפירסו הוא שיחטא
 אפ"ה מרחם עליו מאחר שלא חטא עדיין : ר' אכל אינו רחמים
 פשוטות כמו מלת השם כן ר' כי מלות הרחמים מדרגות רכות
 הם : א אף על פי שמרה השניה של ה' ה' מרחם עליהם
 אחר שיחטא וישכח היינו כשעשה חסדו מיד שמרחם עליהם
 ומוחל להם אכל מדה זו מאריך להם ומלפס שמה יעשו חסדו :
 ב כלומר מדכחי וכל חסד משמע ששפ"ס שחטא ואין זכיתו
 (ר"ה יו) : ואמת . לשלם שכר טוב לעושי רטוט :

דעת וקנים מבעלי התוספות

(ו) ויקרא ה' . אני הוא בעל הרחמים קודם שיחטא האדם
 צריך רחמים לפי שנאמר וידוע לפני הקב"ה שסופו לחטוא ולפי
 ולאחר שיחטא האדם כך מפרש היה במסכת ר"ת וצריך

פירוש לתורת אלהים

אי קענין דעם בארג , ורשעי שרריבט טייר דיא
 גרשקע לוחות זענען גיווען מיט רעש אונ מיט
 גרויסקע קולות אונ דאס גאנצע איין ואמלונג פון
 די ישראל זענען גיווען דער ביי איז שולט גיווען
 איין עין דערע אונ עם האם גיין קיום געהאט .
 דרום האם גאט גיאנאט ביא די אנדערע לוחות
 זאל גיין קענטש גיט זיין : (ד) ויפסול אונ משה
 האם אויס געהאקט שני לוחות אבנים צוטייא
 שטיינערנע לוחות גראשונים אזוי ווי די גרשקע
 זענען גיווען גשגם אונ משה האם ויה גיפערקערט
 אין דער פריה גיט אונ איז אויף גינאנגען צום
 בארג סיני פאשר אזוי וויא גאט ביה האם אים
 גיקאטין גיח גידו אונ האם גענוקען אין זיין
 האנט שני לוחות אבנים די צוטיי שטיינערנע לוחות :
 (ה) גידו גענו אונ גאט האם גענידערט אין דעם

ו נצר חסד לאלפים נשא עון
ופשע וחטאה ונקמה לא ינקמה
פקדון אבות על בנים ועל בנים
על שלשים ועל רבעים
וימיהר משה ויקד ארצה וישתחו
ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך

תרא נשא עון : יומא לו : ונקם : שבעות לו יומא לו : וימיהר משה : סנהדרין קרא : רשבים

וקראתי בשם ה' למניח : (ח) וימיהר משה : משראה הקב"ה עובר ושמע קולו מיד התחיל להשתחוות : רש"י

שפתי חכמים

יכולין להגן עליו לפי שהם מועטות הוא מטה כלפי חסד ומרחם עליו : ומדה הראשונה של ה' שערין לא חטא רק שגלוי לפניו שיתקא : הראש : ג' לא חסד שיש להקדוש כרוך הוא לעשות עמו כי נוצר לא יפול רק על העשוי ככר : ד' ואף על פי שהמדה שנית ממדות ה' ה' יש לה מדה זו שהיא מרחמת לבנים : י"ל דהמדה הזאת מוותרת לו את העון ומנקה אותו כלול לא עשה כלל אינו עושה לו שום טובה משא"ל כמדה השנית שמוחל לו וגם עושה לו טובה והוא ההפרש שבין פשעו למדרשו שמשפוטו משמע שליט מוותר השון לגמרי אלא נפרע מעט מעט ומדרשו הוא שמוותר השון לגמרי : ראש : ד' פי דור אחת כמדת פורענות הוא ה' מלות כמדה טובה

לומר נוצר חסד לאלפים : (ח) וימיהר משה : כשראה משה נוצר חסד לאלפים : (ח) וימיהר משה : כשראה משה

מענות משה אל ה'

(ט) וימיהר משה ויקד ארצה וישתחו : כאשר שמע משה י"ג מדות אלה וראה שרובם היו מהרחמים וכמה מהחכמה האלהית היתה נכללת בהם : ע"כ השתקט ויקד ארצה וישתחו לתת שבת והודאה לאל שגמלו ברחמים להגיעו למשלם ההוא ורכ עוב לבית ישראל ברחמים אשר ינהיגו בהם : ואמר לפניו ית' אם נא מלאתי חן בעיניך אדני ילך נא אדני בקרבנו : ומדוע לא הזכיר פה שם הוי"ה : כתב מהר"א גראל לפרש שמשה רבינו לא עלה כח לזכור כפיו וכשפתיו השם הנכבד כאשר שמע אותו מפי הגבורה כאותו המעמד הנורא ועלום : כי ירא מלכך

על מדת פורענות : ואסת : בזה שאני מכסהה לעשות טובה (י) נוצר חסד לאלפים : אני מוכירו לבני ולבני בניו עד לאוף דור וכן כתוב שומר הבית והחסד לאוף דור ופרש"ם לאלפים רבבא חיינו לאוף דור דהתם כמו שקורא דור רביעי רבועי חסא דהכעים : וכן הוא אוסר מלך מואב פשע בי : שחוטא ע"י יצר הרע שמכריחו לחטא : ופשע : אלו המורדים שאדם חסא דהכעים : וכן הוא אוסר מלך מואב פשע בי : וחטא : שונג כדאמר נפש כי תחטא בשונגה ר"ל אלו אני נושא ואיני פורע מהן מיד : ונקמה לא ינקמה : שאינו מנקת אותם לגמרי אם לא על ידי תשובה ומעשים טובים וכן אחז"ל ונקמה לשבין ואינו מנקת לשבין שכים אלא פוקד עון אבות

פירוש לתורת אלפים

אונ עד איז אונאר האפטיגער צו בצאהלין גומין
שכר צו דיא וואס מוהען זיין רצון : (י) נוצר חסד
ער היט רעם חסד וואס רער קענקש מוהמ
פאר אים גאליס צו צוויי מויענקט רורות נושא ער
פארקראגט זיין די וינר וואס רער קענקש מוהמ
במזיר נפש אונ דיא גבירות וואס רער קענקש מוהמ
מוהמ להקעים וחסא אונ וינר ונקמה אונ ריין יא
יגקה מאכט ער גיט ריין פלוקט ער שיינקט גיט
אויף די גבירות אין גאנצין גייערמ ער בצאהלמ
דעם קענקש ביקלאבטייז : ואונ אוינערע חקמים
דרשן ונקמה : ער מאכט ריין פון די גבירות צו
די וואס מוהען תשובה : לא ינקמה : אונ מאכט גיט

(י) נצר חסד : שהלדס עושה ג לפניו : לאלפים : לפני אלפים דורות : עונות אלו הזדונות : פשעים : אלו המרדים שאלדס עושה להכעים : ונקמה לא ינקמה : לפי פשעו משמע שאינו מוותר על העין לגמרי אלא נפרע ממנו מעט מעט ור"ד מנקה הוא לשבים ר ולא ינקמה לשבין שכים (יומא טו) : פקר עון אבות על בנים : כשאוהבים מעשה אבותיהם כידיהם שכבר פירש כמקרא אחר לשונא : ועל רבעים : דור רביעי נמלאת מדה טובה מוכה על מדת פורענות אחת לחמש ה מלות שבמדה טובה הוא משה כמדה טובה ושמע קול הקריאה מיד וישתחו :

דעת וקנים מבעלי התוספות

זה השני שפות הם מ"ג סדות אמנם נוצר חסד לאלפים אינו נמנה אלא באחד והרב ר' נסים ז"ל פירש נוצר חסד לאלפים שתי סדות הן וחשם ראשון אינו מן הסנין ופשפיה דקרא ויעבור ה' על פניו ויקרא בשם ה' אל רחום וגו' המדות הללו תקראו לפני בעת שיצטרכו לרחמים : אל : דייין אמת ושופט צדק כמו עד האלהים יכא דבר שניהם : רחום : שמרחם על העניים ובוצים : וחנן : אפי' לעשירים שכל מי שנותן סתנה חנן כמו וצדיק חנן ונותן : ארך אפים : רשעים שאינו מסרה ליפטר מהם : ורב חסד : שרבה חסד ער מדת הפורענות כמו שאמרו חכמינו ז"ל מדה טוב' מרוב' לבריות אם לא יפוש האדם בעצמו שיחטא ויגרום : החטא : (י) נוצר חסד לאלפים : אני מוכירו לבני ולבני בניו עד לאוף דור וכן כתוב שומר הבית והחסד לאוף דור ופרש"ם לאלפים רבבא חיינו לאוף דור דהתם כמו שקורא דור רביעי רבועי חסא דהכעים : וכן הוא אוסר מלך מואב פשע בי : שחוטא ע"י יצר הרע שמכריחו לחטא : ופשע : אלו המורדים שאדם חסא דהכעים : וכן הוא אוסר מלך מואב פשע בי : וחטא : שונג כדאמר נפש כי תחטא בשונגה ר"ל אלו אני נושא ואיני פורע מהן מיד : ונקמה לא ינקמה : שאינו מנקת אותם לגמרי אם לא על ידי תשובה ומעשים טובים וכן אחז"ל ונקמה לשבין ואינו מנקת לשבין שכים אלא פוקד עון אבות

ריין צו דיא וואס מוהען גיט תשובה פוקד ער
גייערמ ער גיט ריין פלוקט ער שיינקט גיט
אויף דיא קינער ווען דיא קינער מוהען אויה
אזעלכע מעשים רעים ווי וייערע עלמערין האבין
גיטאקאן ווען גיט גיט אונ אויף דיא קינרם קינער
על ששים אויף קריט געביקט ווען רבנים אונ אויף
פערר געביקט : (ח) נפסח משה אונ משה האב
געאילמ ווען ער האט גינעהן ריא שכינה איז
דורך גינאנגען פאר אים אונ האט גינאקט דיא
שליש עשרה מרות נקוד אונ ער האט זיך געניינט
צו רער ערר וישיקו אונ האט זיך געביקט :
(ט) ויאמר אונ משה האט גינאקט אם אויב איך
האב

אֲדֹנִי יִלְךְ-נָא אֲדֹנִי בְּקִרְבִּנִי כִּי
עִם-קִשָּׁה-עֹרֶף הוּא וְסִלְחָתָהּ
לְעוֹנֵנִי וּלְחַטָּאתֵנוּ וְנִחַלְתָּנוּ : שְׂשִׁי
וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲנִכִּי בִּרְת בְּרִית
נִגְדַּת כָּל-עַמֶּךָ אַעֲשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר
לֹא-נִבְרָאוּ בְּכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-
הַגּוֹיִם וְרָאָה כָּל-הָעָם אֲשֶׁר-אֵתָהּ
בְּקִרְבּוֹ אֶת-מַעֲשֶׂה יְדֹוֹהָ כִּי-נִוְרָא
הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ :

קדמך יי תתקד כענ
שכינתא דיי פיינא ארי
עם קשי קדי הוא
ותשבוק דחוכנא
ודמאנא ותחמנא
ויאמר הא אנא גר קנים
קדם קד עמך אעביד
פרישן די לא אתפריאו
בקר ארעא ודקר
עממיא ויחיו קד עמא
די את פנייהו ית עובדא
דיי ארי דחיל הוא די

תולדות אהרן

סגס חכמי . ר'ס יו : ור'ס כל העם .
מקידס עשר יב :

רשבים

(ט) כי עם קשה עורף הוא . יכול אתה ללכת בקרבנו
מאתר שפולחן ורחמן אתה : (י) הנה אנכי כורת ברית .
על זאת שאלך עמכם . וגם את הדבר הזה אשר דברת

רש"י

(ט) ילך נא ה' בקרבנו . כמו שהנחתנו מאחר שאתה
טעל עון ואם עם קשה עורף הוא וימרו בך ואמרת על
זאת פן אכלך בדרך אתה חסלה לעונינו וגו' יס ו כי
צמקום אס : ונחלתנו . ומאנו לך לנחלה (ס"א) שחנן
לנו נחלה) מיוחדת זו היא בקשת ונעלינו ז אנו ועמד
על תשרה שכינתך על האומות ע"א : (י) כרת ברית .
ח על זאת : אעשה נפלאות . לשון ונעלינו שחיו מובדלים כזו מכל האומות ע"א שלל תשרה שכינתו עליהם :

שפתי חכמים

ממלא הד' דורות שמתחם כורעניות הס כ' אלפים כמדה טובה :
ו דק"ל אדרכה כשכיל שסס עם קשה עורף לא היה לו לילך קמלס
כמ"ס לסיל אהס עם קשה עורף רגע אחד חטלה בקרבך וכליתך
ומפרס דהאי כי כמו אס : ז (ס"א) שחנן לנו נחלה מיוחדת פ"י
שחלה דשרלת שכינתך כנו בלכד ולא בשלר אומות ולטי שכבר
הסיכ לו פ' על זה אמר זו היא בקשת ונעלינו וכו' כל' שהמיר
סס מה שביקש כר'סונס : ח פ' על בקשת ונעלינו וסוס הכחוש
על זה : אעשה נפלאות . לשון ונעלינו שחיו מובדלים כזו מכל האומות ע"א שלל תשרה שכינתו עליהם :

שפתי חכמים

ממלא הד' דורות שמתחם כורעניות הס כ' אלפים כמדה טובה :
ו דק"ל אדרכה כשכיל שסס עם קשה עורף לא היה לו לילך קמלס
כמ"ס לסיל אהס עם קשה עורף רגע אחד חטלה בקרבך וכליתך
ומפרס דהאי כי כמו אס : ז (ס"א) שחנן לנו נחלה מיוחדת פ"י
שחלה דשרלת שכינתך כנו בלכד ולא בשלר אומות ולטי שכבר
הסיכ לו פ' על זה אמר זו היא בקשת ונעלינו וכו' כל' שהמיר
סס מה שביקש כר'סונס : ח פ' על בקשת ונעלינו וסוס הכחוש
על זה : אעשה נפלאות . לשון ונעלינו שחיו מובדלים כזו מכל האומות ע"א שלל תשרה שכינתו עליהם :

דעת זקנים מבעלי התוספות

על בנים וגו' פוקד גם זו סמרת רחמי של הקב"ה שאינו
ממנה ליפרע אלא ממנו עד יום פקודה דכתיב וביום פקדי
אכן אינו פן סנין י"ג סדות חח קשה לדברי האומר כי
ויסחר טעם לפי שהיה ירא פן יוסיף על דוד חסישי ואדרבה
לפי טח שפירש זו הוא מרה רחמים שאינו משלם לאיש
כפעלו . ויסחר משח כיון ששבע חסדות שא' הקב"ה שהוא
רחום וחנן וארך אפים נחיישב רעהו על טח שאמר פן
אכלך ותורה והשחתות ולפי' חור והוסיף הפלה על הפלה
אם נא מצאחי חן כענין ידך נא וגו' כלומר מאוחו טעם
שאמרנו לנו שלא חלך לפי ששם קשה עורף אתה פן אכלך
כדרך מאוחו טעם אנו צריכין שתלך עמנו כי עם קשה עורף
הוא ואחא אל רחום וחנן וסלחת לעונינו ולהמאננו

פירוש

האב נעמונען חן אין דיינע אויגין איזי גאט ייך
בעט איך דיה גאט אליין דו ואלקט גיין צווישען
אונז בי עם קשה אונז אויב זייא זענען אהארט
אקענדיי פאלק אונז וועלין ווייער שפעניגען
קענין דיר ופליחט זעקטו פארנעבין אונזערע
עבירות וואס מיר טוהען הן בשונג הן במויר
ונחלטי אונז גיב אונז צו דיר פאר אנחלה . דאס
מיינט קען דו ואלקט דיא שכינה מאכין רוהען
משלי

פירוש

(ט) ילך נא ארצי בקרבנו כי עם קשה עורף הוא . משה האם
גיאנאם צו גאט נאל גאט גיין צווישען אונז וייל דיא

חכמים

יורין זענען אפאלק וואס האבן צווישען אונז וועסטו אלע
סאקא מוהל גיין אונזערע עבירות , מיר וועלין אבער גלייבן
דיי

יֵשׁוּעַ-כֹּהֵן אֶת אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצִּינֶה
 הַיּוֹם הַזֶּה גִּרְשׁ מִפְּנֵיךְ אֶת-הָאֱמֹרִי
 וְהַכְנַעְנִי וְהַחֲתִי וְהַפְּרָזִי וְהַחֲזִי
 וְהַיְבוֹסִי יֵשׁוּעַ כֹּהֵן פְּתִיכַת
 בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה
 בָּא עֲלֶיהָ פְּתִיחָהּ לְמוֹקֵשׁ בְּקֶרֶבְךָ
 כִּי אֶת-מִזְבְּחָתָם תַּתְּצוֹן וְאֶת-
 מִצְבָּתָם תַּשְׁבִּירֹן וְאֶת-אֲשֵׁרֵי
 תִּכְרֹתוֹן כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָאֵל
 אֲחֵר כִּי יְהוָה קִנָּא שְׁמוֹ אֵל קִנָּא
 הוּא מִן פְּתִיכַת בְּרִית לְיוֹשֵׁב
 הָאָרֶץ וְזֶנֶן אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְזָכְחוּ

אֲנִי עֲבִיד עֲמֹק יֵשׁוּעַ
 קֹהֵן יֵת דִּי אֲנִי מִפְּקֻדָּה
 יוֹמָא דִּין הָא אֲנִי מִתְּרַד
 מִן קִדְמָךְ יֵת אֲמֹרֵי
 וְכַנְעָנִי וְחֲתָאִי וְפְרִיזָאִי
 וְחֲזִיזָאִי וַיְבַסֵּאִי
 יֵשׁוּעַ אֲסַתְמַר קֹהֵן דִּלְמָא
 תְּגַזֵּר קִיָּים קִיָּיִב אֲרַעָא
 דִּי אֲתָּ עֲלִיז עֲלָה דִלְמָא
 יִתְיַלְתְּקָלָא בִּינָךְ יֵשׁוּעַ
 יֵת אֲגִלְרִיזוֹן תְּתַרְעֵן וְיֵת
 קִמְתָּחוֹן תְּתַבְּרוֹן וְיֵת
 אֲשִׁירִיזוֹן תְּקַצֵּצוֹן
 יֵשׁוּעַ אֲרִי לֹא תִסְגֹּד לְמַעַנָת
 עֲמִמָּא אֲרִי יֵשׁוּעַ קִנָּא
 שְׁמִיָּה אֵל קִנָּא הוּא
 מִן דִּלְמָא תְּגַזֵּר קִיָּים
 לְיִתְיַב אֲרַעָא וְיִטְעוֹן בְּתַר
 מַעֲוִתָּהוֹן וַיְבַחֲחוּ

תורה כי לא שפחהו . גיטין א סנהדרין ס
 פורעים ד חולין סכ פ"ב ס :

בראש העמוד גי'ח שמי' ר' רבתי

בעל המורים

נכתב ויראו בני ישראל את פני משה כי קרן גבר : (טו) מן תפלות פתח ליושב הארץ . ליושב מלל וי' דשפט סז
 שפתי חכמים

אחריו נגד כל עמך חשש נפלות שחור מ' ונפלות : מ ר"ל
 שחור טעם אלעיל כלומר שחור חשש על דעתך לומר שאין
 הליכור והאזהרה אלא כעבור שנה כלכל כיון שהסודות אף
 מוכתרים וס' אכל שמכוח לפס ברית כדי שפתי אכל מוכת
 (טו) ואכלת מוכחי . כמכור אתה שאין טעם כחילתו ואני אעלה מ עליך כמורה כעבודתו שמתוך כך אתה כל
 מענות משה אל ה'

ופלח לטונו יחטאתו מ' שלא יכלה המלך . ואמר עוד ונחלחט . ותחילתו את הארץ . וס' השיבו פנס אכני כורג
 ברית אתך שאקיים כל בקשתך עבור ישראל :

פירוש לתורת אלהים

פארקמיג אשר נואם איך נועל מיט דיר מוהענן :
 ייא שפר קה הים דיר צו האקטין את אשר נואם
 איך נעבים דיה היינעם חגי איך פאר מרייב פאר
 דיר האמורי והכנעני והחתי והפרזי ומחזי
 והיבוסי : (יב) השפר קה הים דיה מן מאקער נועקטו
 פורת ברית ויין יושב צו די ויצער פון דעם לאנד
 אשר נואם דו קוקסט אויף איר מן נוארום מאקער
 נועט צו ויין צו אשקרויכלונג דאך צווישען
 דיר : (יג) כי גייערמ את סגולתם וייערע מןקחות
 תחזיון ואלם איר צו שמויסינ ואת פצבותם אונ
 אירע שטוייענדיגע עבודת פוכבים תשבריו ואלם
 משרי חכמים

דיין פאלק . כמשל אנקשן איז גימארין מן איין שפאט אין די
 אנקערע ואין דרשות . אין יערע שפאט האט ער גימארם
 עסקלעך דרשות . מיט מוסר . איבערהויפט האט ער גימארם
 אנקערע מוסר אויף דיא עבירות וואס ער האט געוואקט דיא
 שטאט

לֹא־הִיָּהֶם וְקָרָא לָהֶּם וְאָכְלָהָם מִזֶּבְחִי׃
 מִן וְלִקְחָתָהּ מִבִּנְתָּיו לְבָנֶיהָ וְזִנּוּ
 בָנָתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת־
 בָּנֶיהָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן׃ י' אֱלֹהֵי
 מִסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ׃ י"א אֶת־
 חֹג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַעַת יָמִים
 תֹּאכַל מִצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתָךְ לַמּוֹעֵד
 חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב
 יֵצְאתָ מִמִּצְרָיִם׃ י"ב כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם

מִמִּצְרָיִם וְיִקְרָן לָהֶם
 וְיִכְבֹּל מִדְּבַחֲהוֹן׃
 י"ג וְתִסַּב מִבְּנֵיהוֹן לְבָנֶיהָ
 וְיִמְעִיין בְּנֵיהוֹן פֶּתֶר
 מִמִּצְרָיִם וְיִמְעִיין י"ד בָּנֶיהָ
 פֶּתֶר מִמִּצְרָיִם׃ י"ה וְיִכְבֹּל
 דְּמִתְקָא לֹא תַעֲבִיד לָהֶם׃
 י"ז י"ח חֲנָא דְּפִטְרִיא
 תִּמְרָ שְׁבַעַת יָמִין תִּכְבֹּל
 פִּטְרִיא כְּמָא דִּי פִקִּידָתָךְ
 לְזִמְן יִרְחָא דְּאֶפִּיבָא אֲרִי
 בְּיָרְחָא דְּאֶפִּיבָא נִפְקִתָא
 מִמִּצְרָיִם׃ י"ט כָּל פֶּתֶר
 וְלֹא דִּילִי הוּא וְכָל
 תִּרְא אֲלֵי פִטְרִיא קִיָּת פִּטְרִיא
 חֲנָא דְּפִטְרִיא פִּטְרִיא

כעל המורים
 פטור מליהם מרגמי עמד וסנה : (טו) והזנו את בניך אחרי אלילים : (יז) ויכבול מידבחייהם : (יח) וימעיין בניהם פתור ממצרים : (יט) ויכבול דמיתקא לא תעביר להם : (כ) חנא דפטריוא תמר שבעת ימים תכבול פטריוא כמא דפיקידתך לזמן ירחא דאפיבא ארי בירחא דאפיבא נפקתא ממצרים : (כא) כל פטר ולא דילי הוא וכל תירא אלי פטריוא פטריוא פטריוא

פירוש לתורה אלהים
 וְיִקְרָא לָהֶם וְיִכְבֹּל מִדְּבַחֲהוֹן : (טו) והזנו את בניך אחרי אלילים : (יז) ויכבול מידבחייהם : (יח) וימעיין בניהם פתור ממצרים : (יט) ויכבול דמיתקא לא תעביר להם : (כ) חנא דפטריוא תמר שבעת ימים תכבול פטריוא כמא דפיקידתך לזמן ירחא דאפיבא ארי בירחא דאפיבא נפקתא ממצרים : (כא) כל פטר ולא דילי הוא וכל תירא אלי פטריוא פטריוא פטריוא

משלי חכמים
 וְיִקְרָא לָהֶם וְיִכְבֹּל מִדְּבַחֲהוֹן : (טו) והזנו את בניך אחרי אלילים : (יז) ויכבול מידבחייהם : (יח) וימעיין בניהם פתור ממצרים : (יט) ויכבול דמיתקא לא תעביר להם : (כ) חנא דפטריוא תמר שבעת ימים תכבול פטריוא כמא דפיקידתך לזמן ירחא דאפיבא ארי בירחא דאפיבא נפקתא ממצרים : (כא) כל פטר ולא דילי הוא וכל תירא אלי פטריוא פטריוא פטריוא

מצות השם
 וְיִקְרָא לָהֶם וְיִכְבֹּל מִדְּבַחֲהוֹן : (טו) והזנו את בניך אחרי אלילים : (יז) ויכבול מידבחייהם : (יח) וימעיין בניהם פתור ממצרים : (יט) ויכבול דמיתקא לא תעביר להם : (כ) חנא דפטריוא תמר שבעת ימים תכבול פטריוא כמא דפיקידתך לזמן ירחא דאפיבא ארי בירחא דאפיבא נפקתא ממצרים : (כא) כל פטר ולא דילי הוא וכל תירא אלי פטריוא פטריוא פטריוא

בחישים
 וְיִקְרָא לָהֶם וְיִכְבֹּל מִדְּבַחֲהוֹן : (טו) והזנו את בניך אחרי אלילים : (יז) ויכבול מידבחייהם : (יח) וימעיין בניהם פתור ממצרים : (יט) ויכבול דמיתקא לא תעביר להם : (כ) חנא דפטריוא תמר שבעת ימים תכבול פטריוא כמא דפיקידתך לזמן ירחא דאפיבא ארי בירחא דאפיבא נפקתא ממצרים : (כא) כל פטר ולא דילי הוא וכל תירא אלי פטריוא פטריוא פטריוא

לֵי וְכָל־מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר פֶּטֶר שׁוֹר
וְשֶׂה: כ וּפֶטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה
וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפָּתוֹ כָּל בְּכוֹר
בְּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרָאוּ פָנֶי רִיקָם:
כא שְׁשֹׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת בַּחֲרִישׁ וּבִקְצִיר
תִּשְׁבֹּת: כב וְחֹג שְׁבַעַת תַּעֲשֶׂה לָּךְ

תרא וכל מקור. צבורות ג : וסתר חמור. צבורות ה : כל צבור. קידושין ט כצבורות נא : ולא יראה פני קידושין כט צבורות נא : ריקס. קידושין
יז : תרישי. שבת ע ראש השנה ט מועד טען ג מיתח צבורות ד : ומג שבושות. מנחות סד :

רשבים

כל בכור ביציאתו ממצרים נכתב כאן : **(בא) שש** ימים העבור. **קרקע כרמית** כי העבור את

רמז"י

יחד עמם בחבורה אחת כקבור אחת שאין בכך בלום אל חגלה
על עתה כזה כי יחי מעלה ענין וכו' : וכן חסר מלת אשר מן
תוכו וכו' ויבית אפרו והוקיע ביתו על פטר משה שגבר מן
אל המקום שהיו הולדת אל על הפטר ופירושו וכל מקדן אשר
יפטר וכו' את רחמיה : וכו"ם בל מפטר רש"י העטס :
המאכל בשאר סלמי המוקדשים שלפניו שמו ומזמורת אלהות
בניה ועבודה כיון שנכנסו בתקוות : בל דכתיב הכא ריקס
מותר בעבודה לנעלים : וערפתו : שורפו בקושיה הוא
תפירה : חמשה סלים פטיוו קלוב שנאמר (מדבר כו) וספדו מן
השמיים על מקדן דבר כפיט עמלו הוא ואלו מוסב על הככר
אלה ונכשתלו להגל לראות אל יראו פי ריקס מזה עליס להביא
עולת ראיית פנים ולפי מדרש ברייתא מקדן יתר הוא ומוסב
לגזרה שיה ללמד על הענקות על עבד עברי שהוא חמשה
סלים מכל מין ומין מ כפדיון ככור במסכת קידושין (דף יו)
: בחריש ובקציר חשבות : למה נזכר חריס וקציר יס מרכותיו
אזורים על חריס על פירוש לתורת אלהים

פון מענטשן וואס זיי געפֿענען די מושקעס לייב
זי זאל זיין צו מיר ופֿי סענע אונז אלע דינע פֿיה
טאט דיא זכרים פון זייא טעלין געפֿענען זייער
מושקעס לייב זאלן זיין צו מיר סאי זיין אָקס
אָדער אלעמעלע זאלע ערשט גיבארינע קינדער
פון מענטשן אונז בעמחוט דיא זכרים זאלן זיין
הייליג צו קאטא: (ב) יפֿסר אונז דאס געפֿונג פון
דער מושקעס לייב פון איין איינלי הער אלעס
אויסקלייזן מיט אלעמעלע אונז זאלקס דאס געבן
צום פֿלן וואס אונז אויב דו נועמט אים גיט אויך-
לייזן זייערע וואס אונז אלעס אים דעם קאפֿ אפֿהאקן

משלי חכמים

אָנײַ וואַכֵּן, ער זוכט פאַסער וועט ער, עפעס קענען געפינען
אָפֿברח, ער זאל קענען ואַגין אַדרשח מיט מוסר, ער האט
ליבער יוד איר וועט אפילו דא אין שטאט זיין יאחרין לאנג וועט

מצות השם

(ק"כ) [עשה מן] לטובת מעבודת הארץ כנסה השביעית שנאמר שם ימים תטעוד וכו' והשביעי תטעוד תטעוד : כהנים ובקליר תטעוד : (כח) בְּחֵרִישׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת . וְעַתָּה עִם אִיז דְּעִיר יִתְחַדֵּר שְׂמִיטָה טַרֵּד מִן גִּישׁ אֶתְעִירֵין רִיא מִשְׁפַּדְעֵר , וְאֵל זֵי נַעֲמֵן , רֵאס מִיטֵם מִן שְׂמִיטָה מִזְּמַן מִן וְהִעֵן מִן פֶּעֶלֶר אֶתְרַבֵּט מִן (ר"י ע"ה) שְׂמִיטָה שְׂמִיטָה מִן רִיא מִן פֶּעֶלֶר בְּרִיר : מִינֵהוּ

בכורי

בבֹּרֵי קִצִּיר חֲמִישִׁים וְחָג הָאֶסִּיף
תִּקְוֶיֶת הַשָּׁנָה : ב' שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל-זֶכֶרְךָ אֶת-פְּנֵי
הָאֵדֶן וְיִהְיֶה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : כד כִּי
אֲרִישׁ גִּזְיִם מִפְּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת-
גְּבֻלְךָ וְלֹא-יִחְמַד אִישׁ אֶת-אַרְצְךָ
בְּעֶלְתֶּךָ לִרְאוֹת אֶת-פְּנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה :

חמין וחגא דקנשא
במפקא דשטא : כג תלת
זמנין בשטא יתחזון כל
זכורך קדם רבון עלמא
י אלהא דישראל :
כד ארי אתריה עמין מן
קדמך ואפתי יתחזקך
ולא יחמיד אנשית ארעה
במסקך לאתחזאה קדם
י אלהך תלת זמנין

תולדות אהרן

זמנא סליף . סנדרין יג : ירחס . חגיגה
ד : כל זכרך . קינושין לו : אה פני סליון .
חגיגה ד : ולא יחמיד . פסחים ח :

רשבים

הזמנה . עובד אדמתו ישבע לחם : בתרש ובקציר תשובה . שהיא חשוכה ועריכה לבריות . וכ"ש שאר מלאכות :
(כג) את פני האדון . כבר פירשתי באלה המושפטים :

שפתי חכמים

וכפרשת ראש חתי ריקס גני הענקה מן פדיון כסד ספס
סלטים אף הענקה חמש סלטים ומדכתיב ריקס דספסס כריסס
דקרא דסרל למכח כסיסא שדי ריקס חיקב ריקס חגון פיסס
מכל מין ומין חמש סלטים : ג כמסכת ר"ס פירש"י שלל יחרוש
סדה לכן וסדה חילן חריסה שזיעל לשביעות : קציר של שביעות
תבואה שביחוס סלטים כשביעות אמה טוסה כה מנסג שביעות
כשמינית דלי אשכח קלי הא סלר מלאכות מני אסוריס :
ס ס"י מה חריש חילן לך של מלום אפסי לתרוס לזרד שומר ושתי
הלום חני אסורס לך נשכח אף קציר שאני אסור לך דוקא של
רשות ולא של מלום שאפ"י מלאו קצור מלום לקטור ויש לך ללמד
מלאן שסוד דוחס שכת : ע פירוש לא שסוד זמן כבורי קציר
חטיס דק מטיני שמתחילין להקציר מנחה מן חטיס סחטיס :
פ לא סוכרים שלך סכרי אף זכרים סקטיס חניס שלך פירוש
חניס כרסוך כל"ה סדוליס סמיכיס כמלום רק פירוש סוכרים

ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היואל
למולאי ג שביעית ללמדך שמוסיפין מחול על הקדש (ר"ה
ס) וכך משמשו שש ימים תעבוד וכיום השביעי תשבות
ועבודה ו' הימים שהתרחי לך יש שנה שהחריש . והקציר
אסור חילן ג"ל חריש וקציר של שביעית סכרי ככר נאמר
(ויקרא כה) עדך לא תורע וגו' וי"ל שאינו מדכר חלא
בשבת וחריש וקציר שהזכר בו לומר לך מה ס חריש רשות
אף קציר רשות יאל קציר העומר שהוא מלום ודוחס את
השבת : (כג) בבורי קציר חמישים . שאתה מביא בו
שתי הלום ע מן החטים (ר"ה כג) : בבורי . שהיא
מנחה ראשונה הכאה מן החדש של חטים למקדש כי מנחה
העומר הכאה כספס מן השעורים היא : וחג האסיף .

בזמן שאתה אוסף תבואתך מן הסדה לבית . אסיפה זו ' הכנסה לבית כמו (דברים כג) ואספתו אל מוך ביתך :
תקופת השנה . שהוא כחזרת השנה כחלחל השנה הכאה : תקופת . ל' מסיבה . וקצפה : (כג) כל
זכורך . כל הזכרים פ סכך הכה מלום כחורה נאמר . ונכסלו ויש מהם שלש פעמים וארבע לחייב ולעטוס על
מנין לאזין שנהס ועל מנין עשה שנהס : (כד) אוריש . כתרננו . לאחר וכן (דברים כ) האל רש וכן (כמדכר
לכ) ויורש את האומרי לשון גירושין : והרחבתי את גבולך . ואתה רחוק מבית הכמורה ואיך יכול לראות

דעת וקנים מבעלי החוספות

(כד) ולא יחמוד איש את ארצו . כי יאמרו בלבם ארצות
שהיינו בחזיקים בהם לא נשאר בירינו כי תורישם
עוסיקן בפסותיו :

פירוש לתורת אלהים

נואם נוערם צום ערשטין צייטיג ותי האסיף אונ
דער יום טוב ונאם איז אין דער צייט אז קען
זאמלע די תבואה פון דעם קעלד אין הויז אריין
דאס איז סופות תקופת ונאם דער יום טוב איז
אין דער צייט אז דאס יאהר גייט אנוועק אונ
דאס אנדערע יאהר הייבט זיך אן : (כג) שיש דריי
סאהל אין יאהר קלוקר אונ אין דריי ימים טובים
פסח אונ שבועות אונ סופות יאהר נאלין גינעהן
זיערין אלע דיינע זכרים את פני פאר דעם האר
משלי

יד אורי קין נקשה זמנין . עייל איר נעם ביי אונז קיין גבירות
נעטיקען . בעקער פארט אריין אין די שקסאם ונאם דא גים וייט

כֹּה לֹא־תִשְׁחַט עַל־חֲמִין דְּסִיבְחִי
וְלֹא־יִלִּין לְבָבְךָ וְבַח חֲגֵי הַפֶּסַח:
כִּי רֵאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא
בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֹׁל גְּדִי
בְּחֶלֶב אִמּוֹ: פ שְׂבִיעִי כִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה

תרא לא פשחם . פסחים ה : זכתי . שם סד : ולא ילין . שם נט עא :

רשבים

(כו) לא תבשל גדי וגו' . כבר פירשתי :

רשבי

שנמאליס כך כלומר כעמך : צ דאליכ מאי כי חורש וגו' מאי
נתינת טעם יס כו : ק שהמקרה מסורס והקר וכלא כתיב לא
פשחם את זכתי ולא חורק דמו על המחך כלומר שטדיין המחך
קיים ולא טליי פשח : ד אס לאחד מאלו יס לו מחך כתיבו
שוכר כלאו אכל לא פ' מי סוף השוכר או השוחט או חורק או
שניהם כלאחד : ש פ' מושלת לשון מעילה הוא כלומר אין לינה
פוסל כראש המזבח כלומר אס עלא איכריי כראש המזבח קודם
שלות השחר אע"פ שלא נקרכו אינם נפסלים : ר כלומר לא
שופסל כלילה אלא עד שילין כעמוד השחר אכל אס לן כל הלילה
וקודם שטלה עמוד השחר הקטיר אין זה לינה (אכל אס לא
הקטירין סוף לינה לענין שאס ירדו לאחר פ"ס לא יטלו פ'
זכתיס דף פ"ו) : א דהא הפסח אינו נקרב אלא חמוריו :
ב כלומר שלא יקריב אחר עמוד השחר מדכתיב זכח ולא כתיב
חג הפסח אלא לרבות כל הזכתיס שנפסלין כלילה : ג אינו רואה
לומר מהדמחק מטיק ליה דהא כפרשת כי חלה מטיק מנ"ש
דארץ ארץ אלא ר"ל דהא דכתיב ככל אדמתך לאו למימרא
דמכל הסירוח שבארץ מחייב להביא בכורים אלא דוקא מו'
סמיניס כלכד כדילפינן מנ"ש דארץ ארץ : ד דק"ל דכו' המיניס
פשיט נמי דכש ודכש אינו פרי וככסורים כתיב מפרי אדמתך
ששמע דוקא פרי ומחקר הוא דכש חמרים שתמרים נמי פרי :
ה פ' לא כחלב אמו דוקא אלא ה"ס כחלב עזמו וסא דנקט
ו וסא דמזריך גבי כשר כחלב כ' פסוקים לאכילה והנאה יותר מכל
אכילה וגם הנאה . י"ל דגבי כשר כחלב חייב על האכילה אף שאינו
צו גמי ל' אכילה שיכלול גם ההנאה משא"כ כשאר אכילת איסורים : ז דאי לא הו' מסורס אלא כמקום אחד גדי פשיט

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) לא תבשל גדי . מכאן רסו לסת שאחרי לא ישא אדם
מינקת חבירו וה"ל לא תבשל בקדרה שבשל בה חבדך

פירוש לתורת אלהים

דיין זכאות צו גינעהן ווערין אַת פני פאר דיין נאָם
שִׁישׁ דְּרִי מֵאֱהָל אֵין יֹאדָר : (כה) יֹא תִשְׁחַט דו
נֶאֱלָקְט גִּיט קוֹיִלִין דְּעַם קֶרְבֵּן פֶּסַח אִוּם עֶרְב פֶּסַח
פֶּל וְסָן עַם אִוּ נֶאֱדָרָא חֲמִין אֵין דִּיין הוּוּ וְיֹא יִיִן
אִוּן עַם וְאֵל גִּיט גִּינְעֻקְטִיגֵט ווערין בִּזוּ מֵאֲרָגִין
פֶּרִיה וְיֹא דְעַם שְׁעֻקְטִיגֵט פֿון דְּעַם קֶרְבֵּן פֶּסַח
דָּאס מִיִּיגֵט קֵעֵן וְאֵל דִּיא חֲלָבִים אִוּן דִּיא
אֲקָרִים פֿון דְּעַם קֶרְבֵּן פֶּסַח מִקְרִיב נִיין אוֹיף

משלי חכמים

רבינו האם דאס וועלדיגע זינגאט פאר הקב"ה דו האסט סיר
זינגאט זיינע קרות אז דו זינטס מוהל עבדות, און אז קען

מצות השם

(קני) (לאו סו) שלא לאכול כשר כחלב (ולא ליהנות ממנו) שנאמר לא תחלב גדי כחלב אמו :
(כ) לא תבשל גדי בחלב אמו . נוי"ד אין די תורה שטייט
דריי מאהל דער דין קען נאל גיט קאכין אציג אין
די מילך פון זיין מוֹשָׁעֵר , קאר קען גיט קאכין פֿיליש מיט
מילך, און קען קאר גיט עסיין פֿיליש וואס איז גיקאכט

בִּשְׁתָּא : כה לא תפוס עד
חֲמִיעַ דַּם פִּסְחִי וְלֹא
יִבִּיתוּן לְעֹפְרָא פֶּר
מִמֶּדְבָּחָא תִּרְבִּי נִכְסֵת
חֲנָא דְּפִסְחָא : כו רִישׁ
בְּכוּרֵי אֲרֻעָה תִּיְהִי לְבֵית
מִקְדָּשָׁא דִּי אֱלֹהֵךָ לֹא
תִּיכְלֹן בְּשָׂר בְּחֶלֶב :
כו וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה קְטַב

בער המורים

(כס) חמץ דם זכתי . כני מחלי סיוס :

רשבי

לפני חמץ לכך אני קובע לך צ שלם רגלים הללו :
(כה) לא תשחט וגו' . לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ
קיים ק אזכרה לשוחט אן לזרק או לאחד ר מבני חבורה
(פסחים סג) : ולא ילין . כתרומתו אין לינה מועלת
ש בראש המזבח ואין לינה אלא ר כעמוד השחר :
זבח חג הפסח . אימוריו א ומכאן אהא למד לכל
ב הקטר חלבים ואכרים : (כו) ראשית בכורי ארבותך .
משכנת המינין האמורים ג כשנת ארץ (דברים ח) ארץ
חטה וקטורה וגפן וגו' ודכש הוא דכש ר תמרים : לא
תבשל גדי . אזכרה לכשר כחלב ה ושלמה פשטיס
כתוב בתורה אחד לאכילה ואחד להנאה ו אחד לאיסור
כישול (חולין קטו) : גרי . כל ולד רך כשמשע ואף עגל
וכבש ממה שהוצרך לפרס בכמה מקומות ז גדי עזיס
למדת גדי פסח כל ויקדים כשמשע : בחלב אמו .
פרס לשוף שאין לו חלב שאין איסורו מן התורה אלא

כחלב אמו לאשקין שוף שאין לאמו חלב כמו שפירש"י כמ"ד :
אזכר מכל איסורים שכתורה שכלול כתיב נמי ל' אכילה וכולל כסו
אכילה וגם הנאה . י"ל דגבי כשר כחלב חייב על האכילה אף שאינו
צו גמי ל' אכילה שיכלול גם ההנאה משא"כ כשאר אכילת איסורים : ז דאי לא הו' מסורס אלא כמקום אחד גדי פשיט

לא תשא גרושתו או אלמנותו כל זמן שהגרי הוא חתניך
צריך לחלב אמו דהיינו כ"ד חרש וכי חאי מנא אשכח

לך ית פתגמא האלון
ארי עד מימר פתגמא
האלון גורית עמך קנים
ועם ישראל : כח והנה
ממן קדם : ארבעין
ימין וארבעין לידן
לחמא לא אכל ומיא לא
אישתי וכתב עד לחמא
ית פתגמי קיימא עשרא
פתגמין : כח והנה כד
נחת משה ממורא דסיני
ותרין יוחי דסודותא
בידא דמשה במיחיתיה
מן מורא ומשה לא ידע
ארי סני ויו יקרא דאפוחי
תורא כח נר . נדרים לא גיטין . ה תפורה
יד : כי על פי . נדרים לא גיטין . ס
פסוקים יד : ויביט שם פס . פסוק יג : ומשה
לא ידע . שבת :

אל-משה כתב-לך את-הדברים
האלה כי על-פי הדברים האלה
ברתי אתך ברית ואת-ישראל :
כח ויהי-שם עם-יהוה ארבעים יום
וארבעים לילה לחם לא אכל
ומים לא שתה וכתב על-הלוחות
את דברי הברית אשרת הדברים :
כח ויהי ברדת משה מחר סיני ושני
לחת העדת ביד-משה ברדתו
מנההר ומשה לא-ידע כי קרן

רשבים
(כז) כתב לך את הדברים האלה האמורים בפרשה זו
הנני גורש מפניך וגו' : כי על פי חרבוים האלה שלא
חלבו אחרי אלהים אחרים ושלא חברות ברית ליושב
הארץ ולא לחתתין בם ולעלות לרגל : (כח) ויכתב על
הלוחות . שכן אמר למעלה וכתבתי על הלוחות כמכתב
קרניו אינו אלא שמות . כי שתי מחלוקות הם ברוב
הראשון : (כט) כי קרן . לשון תור וחברמה לקרני ראם
חיבות שבתורה וגם מנחם בן פירש :

רש"י
מדברי סופרים : (כז) את הדברים האלה . ולא אתה
רשאי לכתוב תורה ח שבעל פה : (כט) ויהי ברדת
משה . כשהביא לוחות אחרונות ב כיום הכפורים : כי
קרן . לשון קרנים שהאור מכהק וכולם כמין קרן ומיהבן
זכה משה לקרני הבוד י רכותיו אמרו מן המערה שנתן
הקב"ה ידו על פניו שנאמר (שמות לג) ושכותי כפי :

רעה וקנים חבצלי התופפות
בפרק שרבי פסחים אז תבשל בקדרה שבשל בה חברך אמר
במי לפי שאין כל האצבעות שוות :

פירוש לתורת אלהים
אונ נאם האם ניואנמ צו משה נהב שרייב דיר
אויף די רייד גי נוארום גי פי נוענין די רייד גרתי
האב איה מיט דיר בורח גרית גיווען ואת ישראל
אונ מיט די ישראל : (כח) נהי אונ משה איז דארט
גיווען פאר נאם ארבעים יום פערציג מעג וארבעים
לילה אונ פערציג נעקט נהם גרויט האם ער גיט
גינעסין ימים אונ וואסער גיט געשרוקען ויכתוב
אונ נאם האם געשריבען אויף די לוחות את דברי
דיא רייד פון דעם זיכערהייט אשרת הדברים דיא

משלי חכמים
פוחלצין דיא גבירות , אין תיפסל ויגרינמ דאך קיינער גיט
פאר ריר , קים געשער צווישען אונז יודין אויף דער שרד , ביא

עור

עֹזֵר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אֹתוֹ : ל וַיֵּרָא
 אֶהְרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה
 וְהִנֵּה קָרָן עֹזֵר פָּנָיו וַיֵּרָאוּ מִנִּשְׁת
 אֱלֹהֵי : לֹא וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיֵּשְׁבוּ
 אֲלָיו אֶהְרֹן וְכָל־הַנְּשָׂאִים בַּעֲדָה
 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם : לֹא וְאַחֲרֵי־כֵן
 נָגְשׁוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְוּם אֶת
 כָּל־אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֹתוֹ בְּתֹר
 סִינִי : מִפֶּטֶר לֹא וַיִּבֹל מֹשֶׁה מַדְבָּר

במלכותיה עמיה :
 ל נחמא אהרן וכל בני
 ישראל את משה והא
 סני זיו ויקרא דאפוחי
 ודחיהו מלאתקרבא
 דנחיה : לא ויקרא להון
 משה ותבו דנחיה אהרן
 וכל רבבא בנשיהם
 ומליל משה עמיהו :
 לא ובתר כן אתקריבו
 כל בני ישראל ופקדינו
 את כל די מליל יי עמיה
 במורא דסיני : לא ושיצי
 משה מלמלא עמיהו
 תרא וירא משה כרס : 1

בעל השורים

סור פניו . וזכה לקריו פניו מוסקתו כפי עליך . ויא' מכתובת
 הלוות זכה לקריו . וקרנים מידו לו זכס חכיו עזו ר"ת מלוח :

רש"י

(ל) וייראו מנשת אליו . כל וראה כמה גדול כחה
 של עבירה שעל של פשעו ידיהם בעבירה מהו אומר
 (שמות כד) ומראה כבוד ה' כלש אוכלת בראש ההר לעיני
 בני ישראל ולא יראים ולא מודעושים ומשעשע את העגל
 אף מקרי הדו של משה היו מרחמים ומודעושים :
 (לא) הנשאים בעדה . כמו נשיא העדה : וידבר משה אליהם . שליחותו של מקום ולשון הווה הוא ב כל
 הענין הזה : (לב) ואחרי כן נגשו . אחר שלמד לוקים חוזר ומלמד הפרשה או ההלכה לשראל . תנו רבנן כיד
 סדר המשנה משה היה לומד מפי הגבורה נכנס אהרן שנה לו משה פרקו נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה
 נכנסו בניו שנה להם משה פרקו נסתלקו הם ישב אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן נכנסו וקנים שנה להם
 משה פרקו נסתלקו וקנים ישבו ללדדין נכנסו כל העם שנה להם משה פרקו נמלא ביד כל העם א' ביד הקנים

דעת וקנים מבעלי התוספות

והנה קרן . שחבוק אורו מיו שכינה וכן קרנים מידו
 לו תל' כי כשהבקר אור רוחה לאי שקריו מפרצות
 דהן שלא היה מנחין ראוי כמורו :

ומתפצץ אילך ואילך והוא ישון קרן ולפי שפעו ורצו להעמיד
 מנחין כמקום האיר הקב"ה אותו מיו שכינתו להראות
 דהן שלא היה מנחין ראוי כמורו :

פירוש לתורת אלהים

בדבריו נוען נאם האם גירעם מיט אים : (ז) וירא אונ
 אהרן מיט אלע קינדער ישראל האבין גינעהן
 משה והנה קרן אונ עם האם געזייכט די הויט פון
 זיין פנים וייראו אונ זיי האבין זיה גיפארקטין פון
 גינעהן צו אים : (יא) ויקרא אונ משה-האם צו
 זיי גערושין וישבו אונ זיי האבין ווידער גיקערט
 צו אים דיא האררין מיט אלע נשיאים פון דער
 עדה וידבר אונ משה האם צו זיין גירעם דאס
 שליחות פון הקב"ה דאס מיינט קען ער האם
 מיט זיי גילערונג נאמס תורה : (יג) ואחרי כן אונ
 נאך דעם אז ער האם מיט זיי אפ גילערונג ניש
 האבין אלע קינדער ישראל גינעהן צו משה
 ויצום אונ ער האם ויין גיבאמין את גי אלץ וואס
 נאם האם מיט אים גירעם אויף דעם בארג סיני : (יג) ויב' משה אונ אז משה האם אויף גיטערט

מרב

רשבים

(לב) את כל אשר דבר ה' אהו . מלפני העגל כל מה
 שכתוב בפרשת תרומה ער כי בשש משה וכל האמור

שפתי חכמים

סוד יותר מכללות הראשונות : כ ס' מכיון שאין כל דבור
 מיוחד כלל מ"כ לומר שהדבור הזה אינו אלא מה שנדבר עמו
 פהם כהר סיני שהוא שליחותו של מקום לישראל שילמד להם
 כל התורה כולה וא"כ מ"כ ז"ל שלשון סוד הוא כל הענין שהיה
 בשם קורא להם כלל יום ולמד אותם פתורים וסמכות לנשיאים

(לא) הנשאים בעדה . כמו נשיא העדה : וידבר משה אליהם . שליחותו של מקום ולשון הווה הוא ב כל
 הענין הזה : (לב) ואחרי כן נגשו . אחר שלמד לוקים חוזר ומלמד הפרשה או ההלכה לשראל . תנו רבנן כיד
 סדר המשנה משה היה לומד מפי הגבורה נכנס אהרן שנה לו משה פרקו נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה
 נכנסו בניו שנה להם משה פרקו נסתלקו הם ישב אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן נכנסו וקנים שנה להם
 משה פרקו נסתלקו וקנים ישבו ללדדין נכנסו כל העם שנה להם משה פרקו נמלא ביד כל העם א' ביד הקנים

דעת וקנים מבעלי התוספות

והנה קרן . שחבוק אורו מיו שכינה וכן קרנים מידו
 לו תל' כי כשהבקר אור רוחה לאי שקריו מפרצות
 דהן שלא היה מנחין ראוי כמורו :

ומתפצץ אילך ואילך והוא ישון קרן ולפי שפעו ורצו להעמיד
 מנחין כמקום האיר הקב"ה אותו מיו שכינתו להראות
 דהן שלא היה מנחין ראוי כמורו :

דקומים על התורה

(י) וירא אהרן וכל בני ישראל את משה ויהיו
 יורין האבין גינעהן ווי עם האם געזייכטין דער
 פנים פון משה , האבין זיי מורא געהאט געזענען צו אים ,
 דער אלשיך פרעגט צו וואס האם האם געמאכט לויכטין
 דעם פנים פון משה , צו וואס האם קען דאס געמאכט ,
 נאר די גמרא נאנט אקסיר האם אקמאה גינאנט צו
 רבי יהושע איך וויל זעהן אייער האם , האם רבי יהושע
 גינאנט צום קיסר קום ארויס אין האם אונ קוק אונ די ויגן
 וועסטו זעהן האם , דער קיסר האם אנהייבין קוקען אין
 די ויגן זענען אים שונקלי גינאמין די אויגן , האם רבי
 יהושע גינאנט צום קיסר מאדאך די קענט מיט זעהן די
 ויגן וואס זיא איז איינע פון די געדינטע פון האם , וויא
 אזוי וועסטו קענען זעהן האם אהרן , דאס זעלביקע האם
 האם גינאמין מיט משה , קאמער וועלן די יתיו נאך
 אקמאך נאמין מיר ווילען זעהן אונזער האם , דריבער האם

נאם האם מיט אים גירעם אויף דעם בארג סיני : (יג) ויב' משה אונ אז משה האם אויף גיטערט

ויהב על אפיה בית אפי:
 לי וכד עליל משה לקדם
 יי למקדא עמיה אעדי ית
 בית אפיה עד מפקיה
 ונפיק וממדי עם בגי
 ישראל ית די מתפקד:
 לה נתון בגי ישראל ית
 אפי משה ארי סגי ויו
 יקרא דאפי משה ומתיב
 משה ית בית אפי על
 אפיה עד דעליל למקדא
 עמיה: ס ס ס

אתם ויתן על פניו מסוה: לו ובבא
 משה לפני יהוה לדבר אתו יסיר
 את המסוה עד צאתו ויצא ודבר
 אל בני ישראל את אשר יצוה:
 לה וראו בני ישראל את פני משה
 כי קרן עזר פני משה והשיב משה
 את המסוה על פניו עד בבא
 לדבר אתו: ס ס ס

קל"ט חננאל"ס סימן . ומספריו ושלח אחאב במלכים א' בסיון י"ח:
 רשבים

בפרשה זו: (לד) מסוה . בגד הקרוי כן והו"ו כן
 עיקר כמו וי"ו של מסוה ישראל . וגם וא"ו של
 סותה עיקר ושני מלבושים הם ושני גזרות . וכן
 פתח דגש ותרין עמו: יסיר את המסוה . בגילוי
 רש"י

כ' ביד בני אהרן שלשה ביד אהרן ארבעה וכו' כדליתא
 (כעירובין נד): (לג) ויתן על פניו מסוה . כתרנומו
 בית אפי לשון ארמי הוא כמרחא (כתובות סג) כו' לכא
 כה אף כלא מסוה בגד הניתן כנגד הפרטוף ובית העינים
 כנגדן ונטלו בשעה שהיה מדבר עם ישראל וכשעה שהמקום
 אל בני ישראל . וראו קרני ההוד בפניו . וכשהוא מסתלק מהם . (לה) והשיב משה את המסוה על
 פניו עד בבא לדבר אתו . וכשכל לדבר אתו
 פירוש לתורת אלהים

פדבר פון צו ריידין מיט זיי ויהי האם ער גינעבין
 אויף ויין פנים מסוה אדעק: (יד) ובבא אונ און
 משה איז געקומען פאר גאט דבר את צו ריידין
 מיט אים יסיר פלעגט ער אפ טאהן דיא דעק
 ער צאטו ביו ויין אנועק גיין פון גאט ויצא אונ ער איז אנועק גינאנגען ויידר אונ האט גירעט מיט
 די קינדער ישראל את אשר נואם ער איז גיבאמין גינוארין: (יה) וראו אונ די קינדער ישראל האבין
 גינעקן דאס פנים פון משה כי קרן און עס האט געשיינט די הויט פון דעם פנים פון משה והשיב
 אונ און משה איז פון די ישראל אנועק גינאנגען האט ער ויידער ארויף גיטאהן דיא דעק אויף
 ויין פנים ער בואו ביו ער איז געקומען דבר את צו ריידין מיט גאט דרוק הוא האט ער
 אראפ גענומען דיא דעק פון ויין פנים:

הפמרת תשא כמנהג האשכנזים במלכים א' סימן י"ח

א ויהי ימים רבים ודבר יהוה ה' אל-אליהו בשנה השלישית לאמר
 לד הראה אל-אחאב ואתנה מטר על-פני האדמה: ב וילך
 אליהו לתראות אל-אחאב ותרעב חזק בשמרון: ג ויקרא אחאב אל-
 עבדיו אשר על-הבית ועבדיו ה' ירא את-יהוה מאד: ד ויהי
 בהכרית איזכל את נביאי יהוה ויקח עבדיו מאה נביאים ויחביאם
 במישים

חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמַּעֲרָה וּכְלָכְלָם לֶחֶם וּמִים: ה' וַיֹּאמֶר אַחֲבָב אֶל-עַבְדֵּי-יְהוָה
 לֵךְ בָּאָרֶץ אֶל-כָּל-מַעֲיָנֵי הַמִּים וְאֶל כָּל-הַנְּחָלִים אוֹלֵי וְנִמְצָא הַצִּיד
 וְנָתַתִּיהָ סוֹס וּפָרָד וְלֹא נִכְרִית מִן-בְּהֵמָה: ו' וַיַּחֲלֶקְוּ לֶחֶם אֶת-הָאָרֶץ
 לְעִבְרֵי-בֵה אַחֲבָב הַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד לָבוֹד וְעַבְדֵּי-יְהוָה הַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ-אֶחָד
 לָבוֹד: ז' וַיְהִי עַבְדֵּי-יְהוָה בְּדֶרֶךְ וַהֲנָה אֱלֹהֵיהֶם לְקִרְאָתוֹ וַיִּכְרְזוּ וַיַּפֵּל עַל-
 פָּנָיו וַיֹּאמֶר הָאֵתָה זֶה אֲדֹנִי אֱלֹהֵיהֶם: ח' וַיֹּאמֶר לוֹ אֲנִי לֹךְ אִמְרָה לְאֲדֹנֶיךָ
 הֲנִה אֱלֹהֵיהֶם: ט' וַיֹּאמֶר מַה חֲטָאתִי כִּי-אֵתָה נָתַן אֶת-עַבְדְּךָ בְּיַד אַחֲבָב
 לְחַמִּיתָנִי: י' חִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אִם-יִשְׁ-נֹנִי וּמַמְלַכָה אֲשֶׁר לֹא-שָׁלַח
 אֲדֹנִי שָׁם לְבִקְשֶׁךָ וַאֲמַרְוּ אֵין וְהוֹשָׁפִיעַ אֶת-הַמַּמְלָכָה וְאֶת-הַנּוֹנִי כִּי לֹא
 יִמְצָאֲכָה: יא' וְעַתָּה אֵתָה אִמְרָה לֹךְ אִמְרָה לְאֲדֹנֶיךָ הֲנִה אֱלֹהֵיהֶם: יב' וַיְהִי
 אֲנִי וְאֶלֶךְ מֵאֶתֶר וְרוּחַ יְהוָה וַיִּשְׁאֲף עַל-אֲשֶׁר לֹא-אָדַע וּבָאתִי לַהֲגִיד
 לְאַחֲבָב וְלֹא יִמְצָאֶךָ וַהֲרַגְנִי וְעַבְדְּךָ יֵרָא אֶת-יְהוָה מִנְּעָרֵי: יג' הֲלֹא-
 הִגֵּד לְאֲדֹנִי אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי בַּהֲרֹג אוֹיְבְּךָ אֶת נָבִיא יְהוָה וְאַחֲבָב
 מִנְּבִיאֵי יְהוָה מָאֵה אִישׁ חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמַּעֲרָה וְאֶכְלָכְלָם לֶחֶם
 וּמִים: יד' וְעַתָּה אֵתָה אִמְרָה לֹךְ אִמְרָה לְאֲדֹנֶיךָ הֲנִה אֱלֹהֵיהֶם וַהֲרַגְנִי:
 טו' וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵיהֶם חִי יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לְפָנָיו כִּי הַיּוֹם אֲרָאָה
 אֱלֹהֵי: טז' וַיֵּלֶךְ עַבְדֵּי-יְהוָה לְקִרְאָת אַחֲבָב וַיַּגִּדְלוּ וַיֵּלֶךְ אַחֲבָב לְקִרְאָת
 אֱלֹהֵיהֶם: יז' וַיְהִי כִּרְאוֹת אַחֲבָב אֶת-אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאמֶר אַחֲבָב אֱלֹהֵי הָאֵתָה זֶה
 עֹבֵר יִשְׂרָאֵל: יח' וַיֹּאמֶר לֹא עֲבַרְתִּי אֶת-יִשְׂרָאֵל כִּי אִם-אֵתָה וּבֵית אֲבִיךָ
 בְּעֶזְבְּכֶם אֶת-מִצּוֹת יְהוָה וְתֵלֶךְ אַחֲרֵי הַבְּעָלִים: יט' וְעַתָּה שְׁלַח קִבְּץ
 אֱלֹהֵי אֶת-כָּל-יִשְׂרָאֵל אֶל-הַר הַכְּרִמָּה וְאֶת-נָבִיאֵי הַבְּעַל אֲרַבְע־מֵאוֹת
 וְחֲמִשִּׁים וּנְבִיאֵי הָאֲשֵׁרָה אֲרַבְּע־מֵאוֹת אֲכַלִּי שְׂרָתָן אוֹיְבְּךָ:

סמכהמה קרי

כאן מתחילין הספרדים

מעשה אליהו

וּקְרָאתָם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְגו'. פיר
 סאהל נעפיקם ז"ך דער
 ווארם וקראתם - אין סאהל שפיקם
 דא וקראתם, דער צווייטער איז אין
 פרשת אמור, וקראתם בעצם היום
 הזה. דער דריטער איז פרשת בהר
 וקראתם דרור בארץ, דער פערטער
 אין ירמיה וקראתם אוהי ויחלקתם
 והתפללתם אלי. גאר דאס הייליגע
 פסוקים קומען אונז צו ווייזן, אז ווען
 יידן זאלן סאהל תשובה מיט דעם

א וַיִּשְׁלַח אַחֲבָב בְּכָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבֹּץ אֶת-
 הַנְּבִיאִים אֶל-כָּל-הָעָם וַיֹּאמֶר עַד-מָתַי אַתֶּם פֹּסְחִים
 עַל-שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים אִם-יְהוָה הָאֱלֹהִים לָכֵן אֶחָד
 וְאִם-הַבְּעַל לָכֵן אַחֲרָיו וְלֹא-עָנּוּ הָעָם אֶתוֹ דָּבָר:
 ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵיהֶם אֶל-הָעָם אֲנִי נֹתַרְתִּי נָבִיא

פירוש ע"ט

(א) וַיִּשְׁלַח אַחֲבָב אֹנ עַר הָאֵם גַּעְשִׁיקָם דַּעַר קֶלֶךְ
 אַחֲבָב צווישען אַלע יִשְׂרָאֵל וּקְבוֹץ אֹנ
 עַר הָאֵם אֵין גַּעְזֵאמוֹלָט אֵת הַנְּבִיאִים דִּיא נְבִיאִים
 פֹּון דִּי עֵכְרִים אֵי צו הַר הַכְּרִמָּה הַכְּרִמָּה:
 (ב) וַיִּנְשׂ אֹנ עַר הָאֵם גִּינְעֵהָגֵט אֱלֹהֵיהֶם אֵי צו גֵּאָר
 דַּעַם פֶּאָלֶק וַיֹּאמֶר אֹנ עַר הָאֵם גִּינְאָגֵט עַד כְּתִי נֹו
 לֵאגֵנ גֵּאָה אַתֶּם פֹּסְחִים נֹועַם אֵיר מְרַעֲמִין זִי שְׁתִּי
 אויף צוויי שוועלין אָדַעַר אויף צוויי מַחֲשֹׁבוֹת
 נֹואם אֵיר פֶּאָרֶשְׁטִיט גֵּיט מְכַרִּיעַ צו זיין נֹועַר
 עַם אֵין אָגֵאֵם אֵם אויב גֵּאֵט אֵין דַּעַר רַעֲבִיקֶעַר
 גֵּאֵט זֵט גֵּיט גֵּאָה אֵים פֶּלֶקֶר דִּיקֵט אֵים וְאֵם אויב
 דִּי עֵין נֹואם הֵיִיקֵט בַּעַל אֵין אָגֵאֵם זֵט גֵּיט גֵּאָה
 אֵים וְאֵם עֵין אֹנ וַיִּיא הַמִּבִּין גֵּיט גֵּינְקִיקֶעַרֶם הָעָם
 דַּאס פֶּאָלֶק אֹתוֹ אֵים דַּר אֵין עֵנְשֶׁר: (ג) וַיֹּאמֶר

ליהודה לבדי ונביאי הפעל ארבע-מאות וחמשים
איש: ויתגננו שנים פרים ויבחרו להם הפך
האחר וינתחוו וישמו על-העצים ואש לא
ישמו ואני אעשה את-הפך האחד ונתתי על-
העצים ואש לא אשים: וקראתם בשם
אלהיכם ואני אקרא בשם-יהוה והיה האלהים
אשר-יענה באש הוא האלהים ויען כל-העם
ויאמרו טוב הדבר: ויאמר אליהו לנביאי הפעל
לכם הפך האחד ועשו ראשנה כי אתם
הרבים וקראו בשם אלהיכם ואש לא תשימו:
ויקחו את-הפך אשר-נתן להם ועשו ויקראו
בשם-הפעל מהבקר ועד-הצהרים לאמר הפעל
עננו ואין קול ואין ענה ויפסחו על-המזבח אשר
עשה: ויהי בצהרים ויהלל בהם אליהו ויאמר
קראו בקול-גדול כי-אלהים הוא כי-שית וכי-

זאנצין-האדני, ואלם תיכף גינען
דיא נאולה, איז אזוי די פייש פון
דיא קאמפס אזוי וי דא שפייט דאס
פארם וקראתם ונענן דיא יודין
דאקאלס נעקאלפין גינאדן אזוי
וקראתם בעצם היום הזה, איר ואלם
רופין אין בעסין צו השית אין
וועלכין קאנ איר ווילס, וקראתם
דרה קאנץ, וועט ווערין געווען
פרייטיקס אין לאנד די גאולה וועט
קאפערן, נאר באופן וקראתם אזוי
גור, איינער בעסין נאל, נאר ויין פון
פריינעקענען ווייל איר האט צער וואס
די שכינה רוקם גיט אין ביהמ"ק:
די וואס האלדעס, למשל אקעכעס
האט אקמאל געדינט ביי אבער הכות
קול יאדערין, אקמאל נענען געקענען
צום קעכעס שלעכטעס מענטשין אונ
האבן אים אפגעדעס ער ואל אקעכעס
גיין פון דעם בעל הכות, וי וועלן
אים געבן איין אפדער בעל הכות,
וואס ער וועט ווייניגער ארבעטן,
אונ וינע שכיחות נענען נאנץ נישט
טויל דער בעל הכות איז גאנץ רייד,
דער קעכעס האט וויא נישטאלעס אונ
אין אונזעם נענאנען צו דעם גייעם
בעל הכות, ער איז ביי דעם גייעם בעל הכות
וואס דער גייער בעל הכות האט אין גיט וינער,
נאר עס איז דא אקביר וואס גיט אים זיין פרנסה ער ואל האבן צו געבן
פירוש עים

האט אליהו גינאנט אי העם צום פאלק אי איה
אליין בין איבער געבליבען אנביא צו נאט ינביא
אונ די נביאים פון דער עז ונענן ארבע מאות פיר
הונדערט אונ פיקצינ קענטשין: (ד) ויהי אונ עם
זאל ווערין גינעבין צו אונן שנים פרים צוויי אקסין
ויהי אונ לאוין די נביאי הפעל ויה אים קרויבין
דער האחד איין אקס וינאחוו אונ לאוין ויין אים
שניידין אויף שטיקער וישמו אונ זאלין לייגין די
שטיקער אויף דעם האלץ וואס אויף אייער מזבח
ואש אונ קיין פיינער זאלין וי גיט מוהען ואני אונ
איה אליהו וועל אויף אזוי מוהען דעם איינעם
אקס קרויב מיין אקס וואס איה וועל מקריב זיין
צו נאט וועל איה אויף צו שניידין ונתתי אונ איה
וועל געבין די שטיקער עי העצים אויף דעם האלץ
וואס איז אויף דעם מזבח פון נאט ואש אונ קיין
איינער וועל איה אויף גיט מאהן אויף דעם האלץ:
(ה) וקראתם אונ איר ואלם רופין בשם אין דעם
נאמען פון אייער עז ער ואל אראפ שיקען פיינער
צו פארברענען אייער קרבן ואני אונ איה וועל
רופין מיט דעם נאמען פון מיין נאט ער ואל
אראפ שיקען פיינער פון דעם היקעל צו פאר-
ברענען מיין קרבן והיה אונ עם וועט זיין האללים
דער נאט אשר וואס ער וועט ענפערין אונ וועט
אראפ שיקען פיינער ווא האללים דער איז אנאט
יש אונ עם האט געקענט כי העם נאר דאס

אין

שׁוּב לֹא וּבִי־דָרָךְ לֹא אֵלַי יֵשֶׁן הוּא וַיִּקָּץ : ט וַיִּקְרָאוּ
בְּקוֹל גָּדוֹל וַיִּתְגַּדְּדוּ כַּמִּשְׁפָּטָם בַּחֲרֹבוֹת וּבְרַמְחִים
עַד־שִׁפְדָּדִים עֲלֵיהֶם : י וַיְהִי כַעֲבֹר הַצְּהָרִים וַיִּתְנַבְּאוּ
עַד לַעֲלוֹת הַמִּנְחָה וַאֲיֹן־קוֹל וַאֲיֹן־עֲנָה וַאֲיֹן קֶשֶׁב :
יא וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לְכֹל־הָעָם גִּשּׁוּ אֵלַי וַיִּגְשׁוּ כָל־
הָעָם אֵלָיו וַיִּרְפָּא אֶת־מִזְבַּח יְהוָה הַחֲרוּס :
יב וַיִּקַּח אֲלֵיהֶם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַבְנִים כַּמִּסְפָּר
שִׁבְמִי בְנֵי־יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֵלָיו
לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל הִיחַ שִׁמְךָ : יג וַיִּבְנֶה אֶת־הָאֲבָנִים
מִזְבַּח בִּשְׁם יְהוָה וַיַּעַשׂ תַּעֲלָה כְּבֵית סֹאתִים
זָרַע סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ : יד וַיַּעֲרֵךְ אֶת־הָעֵצִים וַיִּנְתַּח
אֶת־הַפֶּה וַיִּשֶׂם עַל־הָעֵצִים : טו וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־
אֲרָבֶעָה כְּדִים מִים וַיִּצְקוּ עַל־הָעֵלָה וְעַל־
הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנֹו וַיִּשְׁנֹו וַיֹּאמֶר שְׁלֹשׁוּ וַיִּשְׁלֹשׁוּ :
טז וַיִּלְכְּדוּ הַמִּים סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ וְגַם אֶת־הַתַּעֲלָה
מֶלֶאֱמִים : יז וַיְהִי בַעֲלוֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֲלֵיהֶם
הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹרָתָם יִצְחָק וַיִּשְׂרָאֵל

פירוש ע"ט

אשר וואס עס איז געווען דער די כ"ד פון נאם צו
אים בלובר צו געבן ייִשׂא דעם נאמען זאל ווען
יִשׂאָל: (י) וועט אונז ער האט געקאממעט פון
די שטייגער אמונה פון נאם וועגן יושע הענה
אונז ער האט געמאכט אנדאקטן גיבט אזוי וויא
סען קאן זען סוף דרויף זייען מיט ער האט
געמאכט דעם גראדן ארום דעם מנהג: (י) וועט
אונז ער האט אויף געקענט דאס האלץ וועט אונז
געלייגט אויף דעם האלץ: (ס) וועט אונז ער האט
געהאט מלא דער פולע פיר קריג וואסער וועט
אונז זאלן געסען אויף דער עולה ועד העצם אונז אויף
דעם האלץ. האבן זיי אזוי גיטאקען וועט אונז האט
ער געהאט שט מנהג דאס נאך אקאהל וועט
האבן זיי גיטאקען דאס אנדערע אקאהל אויף
וועט אונז ער געהאט שט מנהג דאס דרויט
אקאהל אויף אזוי וועט האבן וויא גיטאקען דאס
דרויט אקאהל: (ס) וועט איז די וואסער געגאנגען
ארום דעם מנהג וועט אונז דעם גראדן האט ער
אויף דער פילע מיט וואסער: (י) וועט אונז עס
איז געווען גיבט אז ער האט געקראכט דעם
קרבן מנהג וועט האט געקענט אליינע הגביא
וועט אונז האט געהאט זיי נאם אזוי דער נאם פון

אברהם

אין הקבי"ה קענען זיי נאר גוט טאן; סתור 4
 ביז מ'לויז הקבי"ה אין נעקסטען אונזער האט נעווייזט מיט וואונדער, אז די אלע באשפער וואס די פערלעכער דינען נעמען נאר גוט,
 אויף א'ין האט נאר גוט צו שאפן, האבן. די ווידן צו צוריק נעקערט אונזער קבי"ה אונזער אומין נאמען 'ה' האט האללעם. דער
 דעויה וואס ער האט צושאפן די וועלט, ער איז דער פֿון אלע כוחות וואס קענען דא אויף דער וועלט, אונזער ריכער
 אונזער מען נאר דינען צו אים, אונז גוט צו איין אנדערן;

אברהם יצחק וישראל היום היינטיגען טאג וועט
עס זאל געוואקסט ווערן ביז אז דו ביזט אגאט
צווישען די ישראל וועג ענדע און איה בין ריין
געקעט יעדער און דורך דינע רייר האב איה
גיטאדן גאר די ראזנע זאכן: (יח) עניי געטשענער
מיר אגט עס זאל אראפ גייער פון דעם
הימעל אויף דעם קרען עניי געטשענער מיר וועט
וועלן וויסען גאר דאס ראזנע פאלק ביז אז דו
ביזט אגאט וועט און דו תשובה האסט אום
גייערט אט דעם ווער הארץ אחוזה ארגומער:

אחר קריאת פרשת השבוע שגיס מקרא ואחד תרגום והפמרה ומזמור ה' מלך נאות לבש אי מזמור שיר ליום השבת וה' מלך יגלם לזכרו משנה והלכה מסדר שהרות שהוא עד היסוד כחיתת היום :

ברטנורא

פרק יא א צלוחית. של מי הטאת : ובא ומצאה מכוסה פסולה . שאני אומר אדם נכנס לשם וכיסה אותה ורוב בני אדם חין עתהוין לטאת : אם יכולה חולדה לשתות ממנה פסולה . אבל אם אינה יכולה לשות לא פסלי' להו מעטס שמה אדם עומא נכנס וגילה אותה (א) חלין דרך בני אדם לנלות אלה לכסות מפני השרצים אבל שרצים דרכן לנלות ואין דרכן לכסות . ודוקא מכוסה ומצא' מנול' חיישי' לחולדה כחו

(א) יכורה כו'. שאין חלוי באויר. רש"י: (ה) דהוי ס"ם ספק אדם גילה או בהמה חיה ורמש ואח"ל אדם שמא עקור

פרק יא א צלוּחית שהניחה סנוּלה ובא
ומצאה מכוסה פסולה . הניחה
מכוסה ובא ומצאה סנוּלה . אם [א] יכולה החולדה
לשתות הימנה
שכנייה לא תישי' אף על פי
הכל מנוּלה וחמה מנוּלה
מנוּלה
[א] יכולה כו' . שאין חלי
חלי . רש' : (ה) דהוי
ס"ס ספק ארס גילה או כסמה
מיס ורמז ואח"ל ארס שמת עטור

בעו

שחשו לספק מים מגולין (ב) דחמירא סבכתא מאיסורא : או נחש דרברי ר"ג. דלמך לעיל (ג) אף הכחש
שוםל מפני שהוא מקיל : דחמירא . אפר חטאת או מים מקודשים שהיו נחלל המת בתוך כלי שיש עליו
למיד פתיל אינן נולדו ונספלו מדכתיב והניח במקום טהור והוא לאו מקום טהור הוא . אבל כלים העומדים להאמ
בהן מי חטאת או אפר חטאת וכן אויב המתוקן להיות כו (ד) נילולין בלמיד פתיל : ב כל הספק מהור

לתרומה . כל ספק שאם
נולד אותו ספק בתרומה
התרומה טהורה אם נולד
כיוצא בו כחטאת טהור :
וכל התלוי לתרומה .
וכל ספק שאם נולד בתרומה
תולין לא אוכלין ולא שורפין
אם נולד כיוצא בו כחטאת
ישפך האפר או המים
המקודשין . וכמס' עהרות פ'
הזורק עומתה תניין להו

אם היה באפר זה שנטמא בספק התלוי לתרומה ועשה טהרות ע"י אותה הוזה תולין אותם טהרות לא
אוכלין ולא שורפין : הרפפות . כמין טהרות של עץ : טהורות לקרש לתרומה ולחטאת . לפי שאין
כלים וגם אינן ראויין למדרס : הרערו . עלים שאינן מהודקין יפה זה כזה וכשאלם נשען עליהם רועלים
ומתענעלים : טמאות לחטאת . פעמים שאלם יושב עליהן וראויין לעמא מושב ואין הלכה כר"א : ג אם יש בה

קען פרינגען פון דיא וואסער , איז דיא וואסער
פסול פארקער האט טאקי אהולדה געפרונגען
פון די וואסער וואווי ווי עס שטייט פירק מ משנה
גו או נחש אדער אשלאנג קען פרינגען פון דיא
וואסער , איז אויך די וואסער פסול פארקער האט
טאקי אשלאנג געפרונגען פון די וואסער דברי
רבנן נפליא אוי וויא רבן נפליא זאגט אין פירק
מ משנה ג או שרר בה פי בריה אדער עס קען
זיין אז ביי נאכט איז אריין געגאנגען טאה אין
די וואסער פסול איז די וואסער פסול חטאת איז
נפילה דברי פתי אויב אין אדערנעם בלי איז
גינען אש פון דיא פרה ארוקה . אדער וואסער
מיט אש , אונ די בלי איז גינען צו גימאכט מיט
אדערק , אונ זיא איז גישטאנען אין אשטוב וואס
אין שטוב איז גינען אמת , איז די אש אדער די
וואסער מיט די אש טמא , אונ די צו גימאכט
בלי קען איר גיט מציר זיין פון די טומאה ופיס
שאין פקידשים נצילין דברי פתי אדער אז אין דיא
אדערנעם בלי איז גינען וואסער וואס קען האט
זיין אן גישעפט קען זאל אין זיין אריין שיטען
דיא אש אדער קען האט גאד גיט אריין גישאמין
די אש , אונ דיא בלי איז גינען צו גימאכט מיט
אדערק , אונ איז גישטאנען אין אשטוב וואס אין
שטוב איז גינען אמת , איז דיא בלי מציל דיא
וואסער זיא זאל גיט טמא ווערין : ב פי חפץ
טהור חטאת אלע ספק טומאות וואס ווערין בייא
תרוקה , אונ דיא תרוקה איז טהור , אויב אזוי
אספק טומאה איז גינארין ביי דיא פרה ארוקה
טהור חטאת איז דיא פרה ארוקה אויך טהור פי
התלוי חטאת אונ אלע ספק טומאות וואס ווערין
ביי תרוקה , אונ דיא תרוקה בלייבט אין ספק .
גיט קען עקט זיא אונ גיט קען פארברענט זיא ,

והטו"ט: [ג] בביצה. וק' הא חללה יבשה קטנה מכילה הכרה. זיל כפי' הערוך. דכלה מחברת חלינים קרוין כן בין רעונין בין יבשין. וא"כ יהיו ככל ויותר: [ג] חייב כו'. ל"ד חלל סימנא בעלמא ונ"מ לתרומה דלורייחא כגון חירוש ויזהר ודגן. ח"כ כביורים דר"ש. והטו' כתב דיל' מכות מדרות לקוברו בין רשע' ונהר"מ דס"ל כל אובל אדם שנשמר וגדוליו מן הארץ חייב בתרומה מן התורה נחא: [ד] מיתה. וקשה הא הדכלה גמי עמאס ובספ"ח דסנהדרין דייק ס"כ דעמאס אינו במיתה והכל"מ כתב דהכל לא נחית ההנהגה לאשמעין שהוא נעמא כנניס וז' כו': וחיוב מיתה. אטורס קאי וא"ת ואפי' היתה טהורה יחזור המים ויעמאס הא ל"ק דלוי טומאת מעלה פוערתו מחיוב מיתה דלורייחא כ"ש שאע"פ שנעמאס לתעלה לא יחזור ויעמאס הדכלה: [ה] המעשר. סו' מע"ש וק' דה"ל להקדים מעשר לחולין וק' הא קיי"ל כדיר סו' טומאה שאין הנזיר מגלה והרי עשין כחית מים ונראה ועל הכלים הנוגעים כמת אין מגלה והרי עשין כחית מים ונראה ל' דכלל לא קאי לענין כ"מ חלל לשאר מילי וה"ק והטעם כחית מים שחייב על כ"מ חייב אף לאחר ביאתו. כ"מ. וטו"ט:

בביצה. דלכול פחות מכילה אינו עמאס: בין שהורה בין שמא המים שמיאם. דטהרת תרומה עמאס הא אלל חטאת: והאובלה חייב מיתה. דעמאס כמי חטאת כששה שכולה ותרומה בעומאס הגוף במיתה: רבי יוסי אומר בטהורה המים שהורים. דס"ל לר"י שאין הטהור לתרומה עמאס את מי חטאת. ואין הלכה כר"י: שהכנים ראשו ורובו בתוך מי חטאת. רבנן גזרו טומאה על הכל ראשו ורובו במים שאובין כמפורש פ"ק דשבת והוא מ"ח דברים שגזרו בו כיום. ומי חטאת מים שאובין גזרו הלכך כשהכנים ראשו ורובו בהם נעמאס ומשעמאס ואינו טהור למי

חטאת חזרים מי חטאת ומעמאס אותו ונעשה ראשון לטומאה שאין מי חטאת מעמאס את הטהור להם אבל כשאנו טהור להם מעמאס אותו: ד כל העשון ביאת מים מדרברי תורה. כגון הנוגע בכל אבות הטומאות: פוסה שני בחולין ובמעשר ושלשי בתרומה ורביעי כקודש: לאחר ביאתו. שטבל ולא העריב שמשו יש לו דין שני לטומאה ועושה שלשי בתרומה. ורביעי בקדש: והכמים אומרים פוסל בקדש. כשם שטביל יוס טוסל בתרומה כך פוסל בקדש ואינו עמאס כקדש. דכיון שטבל קליש' עומאסו ופסול משוי טמא לא משוי: ואם בא אל המקדש. כל העשון טבילה מן התורה שכל אל המקדש דהיינו לעזרת ישראל אפי' לאחר שטבל קודם שיעריב שמשו: חייב. ואף לעזרת נשים אסור טבול יוס ליכנס

בביצה אויב די פייג איז גרויס גיווען וויא אאיי בן ספאח בן שהורה סאיי דיא פייג איז גיווען טמא אונ סאיי דיא פייג איז גיווען טהור הפים ספאין דיא נואקער מיט דיא אש איז טמא גיווארין פון דיא פייג והאובלה חייב מיתה אונ דער נואם האמ גינעסין דיא פייג קוקט אים מיתה ווארום דער פון איז טמא גיווארין פון די וואקער נואם אויף דיא פייג אונ אקמא נואם עקט תרומה קוקט מיתה אים אין בה בביצה אויב דיא פייג איז גיט גרויס ווי אאיי הפים שהורים איז דיא נואקער מיט דיא אש טהור ודיא יערקער והאובלה חייב מיתה דארף גיט שמיין בדי יוסי אופר רבי יוסי זאגט בשהורה אויב די פייג נואם איז אריין געפאלן אין דיא נואקער מיט די אש פון די פרה ארוקה איז גיווען טהור הפים שהורים איז די נואקער מיט די אש אויף טהור תהור תפאח שהכנים ראשו ורובו בתוך פי תפאח נקמא אקענטש נואם איז גיווען טהור צו די פרה ארוקה האמ אריין גישטעקט דעם קאפ אונ דאס גרעסטע מיייל פון זיין גוף אין דיא נואקער מיט די אש פון די פרה ארוקה: איז ער טמא גיווארין: ד קי תשעין ביאת פים מדרבי מיתה דער מענטש נואם איז טמא אונ ער דארף ויף טובל ויין מן התורה ודי תורה האמ גיבאטין ער זאל ויף טובל ויין. איידער ער האמ ויף טובל גיווען ספסא את הקדש איז ער טמא אונ ער האמ נואם ער ריכט אן וואת תהריפה אונ תרומה נואם

ער ריכט אן וואת תהריפין אונ חולין נואם ער ריכט אן וואת תהריפין אונ מעשר שני נואם ער ריכט אן וואת תהריפין אונ מעשר ראשון אונ ער טמא גיט אין בית המקדש דאחר ביאתו דער נאף וויא ער האמ ויף טובל גיווען. איידער דיא ווען איז אונקער גענאנגען ספסא את הקדש איז ער טמא קדשים נואם ער ריכט אן ווא דיא קדשים ריכט אן אנדערע קדשים זענען וויא אויף טמא ויפ"פ את תהריפה אז דער מענטש ריכט אן תרומה איז דיא תרומה פסול נואם הייבט דיא תרומה איז טמא פאר ויף אריין אונ ויא קען גיט טמא ויין איין אנדערין דבי רבי פאיר אזוי זאגט רבי מאיר ותקמים אפרים אונ דיא חכמים זאגין פופ' בקדש ותהריפה קדשים אונ תרומה טאקט ער נאר פסול. ויא זאגין ויין טמא פאר ויף אונ ויא קענען גיט טמא ויין אנדערע ויפ"פ דהיינו יבשעש אז ער ריכט אן חולין אדער מעשר זענען וויא טהור וואס בא אל המקדש אויב ער איז אריין געקוקען אין בית המקדש בן לפני ביאתו סאיי פאר דער מביעה בן דאחר ביאתו סאיי נאף דער מביעה. איידער די ווען איז אונקער גענאנגען חייב אויב ער איז אריין גענאנגען אין מקדש בשוגג. ער האמ פארגעסן אז ער איז טמא. דארף ער פריינגען אקקבן. אונ אויב ער איז אריין גענאנגען בסוד ער האמ געוואקט אז ער איז טמא אונ ער האמ געוואקט אז ער גייט אריין אין בית המקדש איז ער

אכל אינו חייב אלא בעזרת ישראל: ה' כל המעון ביאת מים מדברי סופרים. ענין אכל אכלין סמאין וסמאין משקין סמאין. והידים והכלים שנטמאו כמשקין וכיוצא בהן: וחכמי' אסורים במעשר. והלכה כחכמים: לאחר שטבל מיד הותר ככולן וא"ל הערב שמש (ה): ואם בא אל המקדש פסור. דלא אסרה תורה ביאת המקדש אלא על מי שנטמא באכא העומה דלוריתא כדכתיב בסומלת אדם וא

ה כל המעון ביאת מים מדברי סופרים ממא את הקדש ופוסל את התרומה. ומותר בחולין ובמעשר דברי רבי מאיר. וחכמים אסורים במעשר לאחר ביאתו מותר בכולן. ואם בא אל המקדש בין לפני ביאתו ובין לאחר ביאתו פסור: ו כל המעון ביאת מים בין מדברי תורה בין מדברי סופרים ממא את מי חמאת ואת אפר חמאת. ואת (גמ' ומוה) המזה מי חמאת במגע ובמשא האוהב [ו] המוכשר והמים שאינן מקורשין וכלי ריקם המהור לחמאת במגע ובמשא דברי רבי מאיר. וחכמים אסורים במגע ובמשא

כבהמה טמאה או ככל שרץ טמא: ו ממא את מי חמאת. אפי' לאחר שטבל אס לא טבל לשם חטאת כאלו לא טבל דתקן כס' אין דורשין טבל לקדש והחזק לקדש אסור בחטאת אכל משטבל לשם חטאת אפי' טבל יום דלוריתא שטבל לתרומה ולקדש כשר לחטאת דטביל יום כשר כפרה: והמזה מי חמאת במגע ובמשא. ובהא כ"ע לא

פליגי אכל באוהב המוכשר לקבל טמאה ומשום דלכולן הוא לריק הכשר שיכיר עליו מים וכן כמים שאינן מקורשין ועומדין לקדש. וכלי ריקם הטמא ועומד כדי להגיה בו אפר חטאת כהא פליגי ר' מאיר וחכמים והלכה כחכמים:

ער חייב מיתה וועיין בהריב ותו"ם: ה' כי המעון ביאת מים מדברי סופרים דער דארף זיך מוכר זיין כדרכן. דא רבנן האבין גינאקט ער איז טמא און ער דארף זיך מוכר זיין ספא את הקדש או ער ריקם אן קדשים ווערין ויאי טמא און ויאי קענען נאך קטמא זיין אנדערע ופוסל את התרומה און או ער ריקם אן תרומה ווערין ויאי נאך פסול ומותר בחולין ובמעשר או ער ריקם אן חולין אדער מעשר ווענען וי טהור קעג ער ויאי עסין דברי רבי מאיר אוי ונאקט רבי מאיר והקמים אסרין בפעשר און דא הקמים ונאקט ער טאר נישט עסין מעשר לאחר ביאתו נאך דער טבילה. אפילו איידער די ווען גייט אונקער מותר בנגד קעג ער אלץ אן רירען. און קעג עסין תרומה און קדשים אויב ער איז אפלה וואס בא אל הפקדש אויב ער איז אריין געקוקט אין בית המקדש בין לפני ביאתו סאי פאר דא טבילה ויין לאתר ביאתו און סאי נאך דא טבילה איידער דא ווען איז אונקער גענאנגען פסור איז ער פסור פון אקדש און פון מיתה סאי ער איז אריין גענאנגען פסור: ו כי תשעון ביאת מים ווער עס איז טמא און דארף זיך מוכר זיין זיין מדברי תורה בין מדברי סופרים סאי די תורה האט גינאקט ער איז טמא און סאי דא רבנן האבין גינאקט ער איז טמא ספא את מי חטאת או ער ריקם אן די וואקער מיט די אש פון די פרה ארוקה ווערין ויאי טמא ואון אפילו ער האט זיך מוכר גינען אויב ער האט נישט געהאט אין וינען או ער איז ויך מוכר צו ויין טהור צו דא פרה ארוקה. איז גלייך ויאי ער וואקט זיך נישט מוכר גינען. און אויב ער האט זיך מוכר גינען און קאט גיהאט אין וינען או ער איז ויך מוכר צו

זיין טהור צו דא פרה ארוקה. אפילו ער איז גינען טמא און תורה. איז ער טהור צו די פרה ארוקה אפילו איידער דא ווען גייט אונקער וואס אפר חטאת און או ער ריקם אן פאר די טבילה דא אש פון די פרה ארוקה. ווערם ויאי טמא ואת המזה מי חטאת בפגע ובמשא או דער טמא האט אן גערירט אדער ער האט גיטראקען דעם מענקשט וואס דארף שפריצען דא וואקער מיט דא אש פון די פרה ארוקה און אטמא. ווערם דער מענקשט טמא און טאר נישט שפריצען ואזוי האלט רבי מאיר מיט דא חכמים. אדער האוה המוכשר דאס בינמול אויב וואס איז אן גיבויים טמא צו ווערין. עס איז שוין גינען אויף אים וואקער ויפסין שאקן מקדשים און די וואקער וואס זענען נישט געהייליגט גינאקטן די וואקער וואס איז אן גישעפט גינאקטן צו דא אש פון דא פרה ארוקה אדער קעג האט נאך נישט אריין גישאטען דא אש ויפלי ריקם הפסור חטאת און אללידיגע פלי וואס קעג האט איר גיטאקט טהור אריין צו גיטען אין איר דא וואקער מיט די אש פון די פרה ארוקה בפגע ובמשא אוב אטמא האט גערירט דעם בינמול אויב. אדער ער האט אנגערייט די וואקער וואס אן די אש. אדער ער האט אנגערייט די לידיע פלי. אדער דער טמא האט גיטראקען דעם בינמול אויב. אדער ער האט גיטראקען די וואקער אן די אש. אדער ער האט גיטראקען די לידיע פלי. און האט זי נישט אן גערירט. ער האט ויאי גיטראקען אויף אדערעט. זענען וי אלץ טמא דברי רבי מאיר ונאקט רבי מאיר והקמים אסרין בפעשר און דא הקמים ונאקטן בפגע או דער טמא האט ויאי אן גערירט זענען ויאי טמא אפי' לא בפגע אדער או דער טמא

האט

ז כל אוזב שיש לו שם לווי. שגילין ללוח שנת
שם אחר כגון הנך למפרש לקמן : אוזב זה. כלומר
אוזב שם שיהיה אותו אומר זה אוזב הוא בשם :
של תרומה ממאה. שאוזב של גנה חייב בתרומה
כשלקטו לאכילה והא קמ"ל
לדע"נ שאוזב פחות מככילה
שאינו מטמא מי חטאת אש"ה
הוא פסול כיון שאוזב
טלמו טמא (ו) : ושל
טהורה לא יזה. מפני
שמסיד את התרומה :
תמרות. כמין גרגרין שם
בראש האוזב : אין חייבין
על היונקות. טמא שהוא
טלוי ביונקות וכל כדומה זו
אל המקדש אינו חייב :

רא"א זכו. ואין הלכה כר"א : גבעולין שלא גמלו. כ"ו
קדי שלא יתערבו מים הכשרים בפסולין : אע"פ שגמלו פסול. (ו)
מזהבשר לקבל טומאה פסול : שלשה קרחין
לקטו לחטאת. לזהונו כו מי חטאת : במלקט לעצים. ומגבול
הוא כר"א : וכן הלכה כר"א : כ"ו

האם נזיא גיטראנען און ניש אָנגערירט ווערן
זיי ניש טמא : ז כל אוזב שיש לו שם לווי יעדר אוזב
וואס האט אביי נאמען פסול איז ער פסול צו
שפרייטען מיט אים אויף אטמא אויב זיך כשר
אָדער אז מען נאָמט דער אוזב. אָדער מען נאָמט
דאס איז אוזב. און מען נאָמט ניש נאָך אַנאָמען.
איז ער פֿשר צו שפרייטען מיט אים אויף אטמא
אָדער אז מען נאָמט אויב זיין. אויב פֿולחית. אויב רופי.
אויב מדברי. איז פסול וְשִׁי תְרוּמָה טַמְאָה אויב דער
אוזב איז תְּרוּמָה און ער איז טמא פסול איז דער
אוזב פסול צו שפרייטען מיט אים אויף אטמא
וְשִׁי תְרוּמָה און אויב דער אוזב איז תְּרוּמָה וואס
איז טהור יא זיך נאָל מען ניש שפרייטען מיט
אים אויף אטמא. ווייל מען מאַכט שארין תְּרוּמָה
וואס תחת כשר און אויב מען האט געשפרייט איז
פֿשר איז פֿון יא ביונקות מען טאר ניש שפרייטען
מיט דעם אוזב וואס ער איז יונג. וואס דיא
צווייגלאך זענען ווייך וואס נאָמט און מען טאר
ניש שפרייטען מיט דעם אוזב וואס אויף אים
איז דא פירות אזוי וויא מייטלעך איז מ'בין זי
הינקות זי ביצת הקדש אז מען האט געשפרייט
מיט דעם יונגען אוזב אויף אטמא. און דער
טמא איז אריין גיגאנגען אין בית המקדש. איז
ער ניש חייב. ווייל אז מען האט שוין אוף אים
געשפרייט מיט דעם יונגען אוזב איז ער גיווארן
טהור רבי אליעזר אפיר רבי אליעזר נאָמט אף זי
הפירות אז מען האט געשפרייט אויף אטמא
מיט דעם אוזב וואס אויף אים איז דא פירות אזוי
וויא מייטלעך. און דער טמא איז אריין גיגאנגען
אין בית המקדש. איז ער אויף ניש חייב איז ער
הינקות דאס היינט יונגער אוזב גבעולין שלא נאָמי
אויב דאס בליהונג האט זיך נאָך ניש געפונט אויף

לחטאת דל"ה הכשר וטומאה בלי' לחטאת : (ו) וס"ה דל
חולין עומדים ואבד סיפא ולכחול לא יזה נקט ריבא
תרומה : [ח] טהורה. ה"ג בפחות מככילה דהא חף הטהורה
טמאה לחטאת : [ט] אין ב' ק' אחלי לא חני ה"ג ואם הוה
כשר ואולי דהכא לריך הוה אחרת ומדרכין : (י) ה"ג
והר"מ. וק' דל"ה היכי חיי לטיל
דאזב מתקמא מטעם מעלה והרי
הוא פסול לטוים כו' והר"מ
כתבירו כ' שהרי נטמא להיזה
של המשקין והאכלים כו' ה"ה
כעמאין לחטאת. ולדבריו הכל
כמשקין שאין טהורין לחטאת :
[י] קלחים. פ"י ג' שרשים

ז כל אוזב שיש לו שם לווי פסול. אוזב
זה כשר. אוזב יין אוזב כוחלי אוזב רומי
אוזב מדברי פסול. ושל תרומה טמאה
פסול ושל [ח] טהורה לא יזה ואם הוה כשר
[ט] אין מוין לא ביונקות ולא בתמרות. אין
חייבין על היונקות. על ביאת המקדש. ר"א
אומר אף לא עף התמרות. אלו הן היונקות גבעולין שלא גמלו : [ח] אוזב
שהוה בו כשר לטהר בו את המצורעים. לקטו לעצים ונפלו עליו משקין
מגבול והוא כשר. לקטו לאוכלין ונפלו עליו משקין אע"פ שגבול פסול.
לקטו לחטאת לאוכלין. דברי רבי מאיר. רבי יהודה ורבי יוסי
ורבי שמעון אומרים במלקט לעצים : [ט] מצות אוזב שלשה [י] קלחים

היה שלשה גבעולין. גבעול ח' בקלח ח'. וג' קלחים דבעין ילפין לקיחה לקיחה (ח) מאגודת חוצה מפסח מזרים מה להלן שלשה דבעי מקרי אגודה ח' כלל שלשה : מפסגו. מפרידו ומחלקו שהיו חג' קלחים מסודרים זה מזה : ר' יוסי אומר מצות אגוד ג'. ר"י מחמיר טפי מת"ק דלר"י תחלת שנים פסול ולת"ק תחלת כ' כשר ואינו פסול עד שיהיה תחלתו כשיריו ח'. ודקאמר ת"ק מצות אגוד ג' קלחים. למזה בעלמא.

ולא לעכב והלקה כר' יוסי :
וגרדומיו כל שהוא :
גרדומי הגבעול כל שהוא
ושיריו וגרדומיו תרי מילי
ניכחו דשיריו היו שירי חג'
קלחין דהיינו שני קלחין
וגרדומיו הוא הגבעול עלמא
דאגרדום ושכר ושחיר ממנו כל שהוא :

ווארצ'ען ובהם שנישה נבע'ין אג' אין דיא דרייא
ווארצ'ען ואל ויין דריי שטעקלאך. אין יעדער
ווארצ'ען ואל ויין איין שטעקל רבי יהודה אימר
רבי יהודה ואג' שג' שנישה דריי שטעקלאך
ואל ויין אין יעדער ווארצ'ען. איין גיין שטעקלאך
אגוד שיש בו שנישה קלחים דער אגוד וואס אין אים
איז דא דרייא ווארצ'ען פסגו ואל ער אים צו
דייקען עס ואל ויין יעדער ווארצ'ען בונדער
וואג' אג' ואל דיא דרייא ווארצ'ען צו וואקען
בינדען פסגו ואל אג' אויב ער האט גיט צו וואקען
גיבונדען דיא דרייא ווארצ'ען גאר ער האט
גיהאלטן די דריי ווארצ'ען אין האנט אג' האט
געשפריצט מיט ויין. אדער אג' ואל פסגו ער
האט די דריי ווארצ'ען פון דעם אגוד צו וואקען
גיבונדען גאר ער האט ויין גיט צו ריסקען. אדער

שור. דמו אדום כדאמר
כמס' יומא הלי חזיר והלי
סומק: דם שחיטה. משתנה
אזוהו אדום כדום המכה. מאי כדום המכה והלך: צפור חיה. דם
אמר רב יהודה אמר שמואל כדום שור
שחוט ולימא כדום שחיטה אי אמר כדום
שחיטה הוה אמינא ככולה שחוטא קא משמע
לן כדום המכה בתחלת הכאה של סכין עולא אמר כדום צפור חיה איבעיא להו חיה לאפוקי שחוט
איז גיט אין נאנצין איין קאלער די קאלערין
טאהשין ויהא פסג' ג' דם הפכה דריבער ואג'ט
קען כדום המכה. ווי די בלוט פון אקלאפ התחת
הפכה שי פניו ווי דער קאלער פון די בלוט וואס
גייט ארויס פון אאקס וואס קען שעקט אים.
ווי וועלכע בלוט. ווי די בלוט וואס גייט ארויס
פון דעם ערשטין קלאפ (פון דעם ערשטין שגית)
וואס דער מעקער שניידט איין אין האלדז עי"א
אמר דם צפור חיה עולא ואג'ט די רויטע קאלער
פון די בלוט פון גדות דארף ויין אוי רויט ויין
די בלוט פון אצפור חיה איבעיא להו חיה לאפוקי
שהם איז ביי די תלמידים גינען אפראגע וואס
מיינט קען צפור חיה. אלעבעדיג פויגיל. גיט
אגישאכטעג. גאר די בלוט פון גדות ואל ויין
אוי רויט. ווי די בלוט וואס גייט ארויס פון
אלעבעדיגען פויגיל דורך אקלאפ וואס קען האט
אים

או דירמא לאפוקי
בחוש

או דירמא לאפוקי בחוש תיקו:

בחוש . והאי מיה לטון
כריאה הא:

איר ניקעבין או דירמא לאפוקי בחוש אדער קען
קיינט טאקי די בלוט פון גרוט זאל זיין אזוי
רויט נוי די בלוט וואס גייט ארויס פון אפויגיל
גייט אקראנקען תיקו בלייבט דיא פראגע:

זוהר יתרו דף פ"ט ע"א

רבי יודאי שילי ליה לר' שמעון ויזמא חד דאערע עמיה כרחא ח"ל ר' הא כתיב (ס"א כפרשתא דשבת) כפרשתא
דא שבת דאמר ישעיה דכתיב כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' ונחתי להם כביתו
ובחומותיו וגו' מה קא מיירי ח"ל קסוקא חמך קטרי כטיפא ונחתי דמנה דאורייתא בני נחוחא או אשכי
לאחורז וזיל אכתארי ומכוון לכך. ח"ל בנייה דמר עבדא חרחא ובחרייה דמר אסתכל כשכיתא. ח"ל
ח"ל מלה דא הא אוקמה ככרייה ולא פרישו מלה כה אמר ה' לסריסים מאן סריסים אלן אינן ככרייה
דמשדלן כאורייתא ומסריס גרמייכו כל שיחא יומין דשבתא ולטאן כאורייתא וכלילא דשבתא מזורי גרמייכו
בזווגא לנהון משוס דידעי רזא עלאה כשעתא דמטרוניתא אודונת במלכא. ואיטן ככרייה דידעין רזא דא
מכווין לכייהו למהימנותא דמחריהו ומתברכאן באיכא דמשיחא כההא ליליא וזא הא דכתיב אשר ישמרו כמה
דחת אמר ואכיו שמר את הדבר ואקרון סריסים ודאי בנין למכאה לשבתא לאשכחא רשיא דמחריהו דכתיב ובחור
באשר חפצתי מאי באשר חפצתי דא זווגא דמטרוניתא ומחזיקים בכרייתא כלל חד ככרייתא סתם זכאה חולקיה
דמאן דאחקדש בקדושה דא וידע רזא דא:

הלכה פסוקה

יוסף לחך

מוסר

הרמב"ם הלכות שבת פ"ו

שערי תשובה ח"ב שער ד'

הפוסק עם העכו"ם לבנות לו חצרו או כותלו או
לקצור את שדהו או ששכרו שנה או שחיס לבנות
לו חצר או לישע אם היתה המלאכה במרינה או בתוך
בתחום אסור לו להניחן לעשות בשבת מפני הרוואים
שאיןם יורעים שפסק ואם היתה המלאכה חוץ לתחום מותר
(א) הפוסק עם העכו"ם לבנות לו חצרו או כותלו או
אזור האט בערונגען אעבנים ער זאל
באהען אהויף פון זיינעטוועגן אדער ער זאל
טאכין אנטאגט פון זיינעטוועגן או קצור את שדהו
אדער אזור האט בערונגען אעבנים ער זאל
אפשיידן דיא תבואה פון זיין פעלד או ששכרו
שנה או שחיס לבנות לו חצר או לישע אדער דער יוד
האט בערונגען דעם עבדים אויף איהר אדער
אויף צוויי יאהר ער זאל אין די צייט באהען פון
זיינעטוועגן אהויף אדער ער זאל פלאנצן
אויינגארטן אם היתה המלאכה בפרינה אויב דיא
ארבעט איז אין שטאט או בתוך תחום אדער
אין צוויי טויענד איילין פון שטאט אסור לו להניחן
בגשות בשבת קאר גיט דער יוד לאוין ארבעטין
דעם עבדים אום שבת מפני הרוואים שאינם יורעים
שפסק וזייל דיא בענטשין וואס וועלן זעהן דער עבדים מוהמ די מלאכה פון דעם יוד אום שבת
וועלן זיין מיינען אז דער יוד האט בערונגען דעם עבדים אויף טאג ארבעט אונד ער צאהלט
אום פאר יעדער טאג בזונדער. האט דאך דער יוד בערונגען דעם עבדים ער זאל בייא אים
ארבעטין שבת אונד דאס טאר מען דאך גיט אונד זיי וועלן גיט וויסען אז דער יוד האט בערונגען
דעם עבדים אויף דעם גאנצין הויף באהען. אונד דער יוד האט נאר קיין מוכה פון דעם וואס
דער עבדים ארבעט אום שבת. אונד דאס מען מען. אדער דער יוד האט בערונגען דעם עבדים
אויף דעם גאנצין יאהר. אונד ער צאהלט אים גיט בזונדער פאר דיא שבתדיגע ארבעט. נאר
פאר דעם גאנצין יאהר צו זאמען. אונד דאס מען מען אויף. פון דעם וועלן זיין גיט וויסען
ואם היתה המלאכה חוץ לתחום מותר אונד אויב דיא ארבעט ווערט געמאכט נייטער נוי צוויי טויענד
איילין פון שטאט. מען מען שצן שם ישראל שיהא את הפועלין בשבת עושין בשבת טייל דארטין זענען
גיט

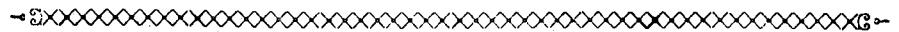
וכתיב יסבך חמור גרם וכו' ויט שכמו לסבול ואח"כ כך היא דרכה של תורה פת במלת חלכל וכו' אלס עשית כן אשריך כעוה"ו וטוב לך לשוה"ב ואח"כ אלס התורה מתקיימת אלס במי שממית עצמו עליה ואח"כ מרכה כשר מרכה רמה ואח"כ לשלם ירמס אלס כאל קדוש שריו כחך מעיו שנאמר בקרבך קדוש :

(ב) וכן מותר לאדם להשכיר כרמו או שדהו לעכו"ם אע"פ שהוא זורען ונושען בשבת שהרוא' יודע ששכורין הן או באריות נתן להם . ודבר ששם ישראל בעליו קרוי עליו ואין דרך רוב אנשי אותו המקום להשכירו או ליתנו באריות אמור להשכירו לעכו"ם מפני שהעכו"ם עושה כאותו המקום מלאכה בשבת והוא נקרא על שם ישראל בעליו :

גים דא יודין וואס זאלין זעהן וויא דיא עכו"ם ארבעטן אום שבת , ווארום ווייטער וויא צווייא מויענד איילין פון שטאט טאר דאך אייד גיט גיין אום שבת : (כ) וכן מותר גארם להשכיר פרט או שדה לעכו"ם אייד מעג פארדינגען זיין וויין גארטן אדער ויין פעלד צו אעכרס אף עי פי שהוא זורען וטוען בשבת אפילו דער עכרס פארזייט די פעלד אדער ער פלאנצט די בייטער אין וויין גארטן אום שבת , פון דעסמיווענין מעג מען שהרואה יודע ששכורין הן או באריות נתן להם ווארום דער יוד וואס נועט זעהן דער עכרס וייעט אום שבת אין אידישע פעלד , נועט ער וויסען אדער דער יוד האט דיא פעלד פאררונגען צום עכרס , אדער דער יוד האט אנועק גיגעבן דיא פעלד צום עכרס ער זאל אין איר זיין אגרים , ער זאל אין איר אקערין וייען אונ דער עכרס זאל אים געבן אחלק פון דיא קבוצה וואס נועט וואקסן וייד ששם ישראל בעליו קרוי זיין אונ אזוי אזאך וואס דער גאמען פון דעם בעל הבית וואס ער איז אייד נוערט גערופין אויף דיא זאך , דהיינו אלע מענטשין פון שטאט ווייסן אז די זאך גיהער צו דעם יוד ואין דך רוב אנשי אותו המקום להשכירו או ליתנו באריות אונ דאס מערקטע מענטשין פון די שטאט פאררונגען גיט אזוי אזאך אונ וי גיבען גיט אזוי אזאך צו אגרים אמור להשכירו לעכרס טאר גיט דער יוד פאררונגען די זאך צו אעכרס מפני שהעכו"ם עושה כאותו המקום מלאכה בשבת ווייל דער עכרס נועט טאהן אמלאכה אום שבת אין די זאך אונ אין די שטאט והוא נקרא עי שם הישראלי בעליו אונ די זאך נוערט דאך גערופין אויף דעם גאמען פון דעם יוד וואס ער איז דער בעל הבית פון דיא זאך , נועט מען זאגן דער יוד האט גערונגען דעם עכרס ער זאל ביי אים ארבעטן אום שבת אין די זאך , אונ מען נועט גיט זאגן דער יוד האט דיא זאך פאררונגען צום עכרס , ווייל עס איז גיט דער שטייגער מען זאל אזוי אזאך פאררונגען :

קליידן אויף זיך יתביב וישכר חמור גרם ויט שכו' זכור אונ עם שטייט אין פסוק וישכר איז וויא אשטארקער אייזיל אונ ער האט איינגעבויגן זיין אקסיל צו ליידן דעם זאך פון דיא תורה ואמרי רבותינו זכרונם לברכה אונ דיא רבנן האבן גיזאגט כה היא דרכה של תורה אזוי איז דער פירונג פון דעם מענטש וואס וויר דערנען תורה פה בפני תאבד זאלסט עסין טרוקין בריות מיט זאלץ , אונ וואסער זאלסטו טרינקען מיט אמאס , אונ אויף די ער זאלסטו שלאפן , אונ אין די תורה זאלסטו דין מאטערין אס גשית בן אויב דו האסט אזוי גיטאקן אשכרה בעולם הנה וטוב לך לעולם הבא נועט דיר וואהל זיין אויף די וועלט אונ עם נועט דיר גוט זיין צו עולם הבא ואמרי רבותינו זכרונם לברכה גאך האבן דיא רבנן גיזאגט אין התורה פתקייטת אלס בסי שמיטת עצמו עליה די תורה קלייבט גאר בייא דעם לקח וואס הרגת וער פייניגט דעם גוף פון וועגן די תורה דערנען ואמרי רבותינו זכרונם לברכה גאך האבן דיא רבנן גיזאגט פדכה בשך מכה רפה דער מענטש וואס מערט אויף זיך פלייש , ער זוכט גאר ער זאל נוט עסין אונ גוט טרינקען ער זאל ווערין פעט , אז ער נועט שטארבן אונ נועט ליגען אין קבר , וועלן דיא ווערים האבן פיל צו עסין , אונ יעדער בים וואס דער ווארעם בייסט זיין לייב , שטעכט ווי מען שטעכט מיט אנאדיל אין לעבעדיגע פלייש ואמרי רבותינו זכרונם לברכה גאך האבן דיא חכמים גיזאגט לעולם יראה אדם כאילו קדוש שרי בחור פעיו אייביג זאל אפענטש זעהן גלייך ווי אהייליגקייט איז אין וייען גידערים שנאמר בפרק קדוש וויא עס שטייט אין פסוק אין דיר איז דיא הייליגקייט :

אונ מען נועט גיט זאגן דער יוד האט דיא זאך פאררונגען צום עכרס , ווייל עס איז גיט דער שטייגער מען זאל אזוי אזאך פאררונגען :

עניני חכמת וצדקת בצלאל

דער מדרש תנחומא שרייבט רבי מאיר זאגט פאר יעדער מצוה וואס אקענטש מוהמ שיקט הקב"ה אמלאך פון הימל צו דעם מענטש ער זאל אים היטען עם זאל אים קיין שלעכטס טרעפן , אונ ער האט גיטאקן איין מצוה שיקט אונ אונ אויב ער האט גיטאקן פיל מצות שיקט מען צו אים פיל טראכט וי זאלין אים היטען , ווי עם שטייט אין פסוק